

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**NESÂP'NİN (ö. 303/915) es-SÜNEN'İNDEKİ MEGÂZİ
RİVÂYETLERİNİN TESPİTİ VE SİYER-MEGÂZİ
KAYNAKLARIYLA MUKAYESESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Beyza YILMAZ

Enstitü Anabilim Dalı: İslâm Tarihi ve Sanatları

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Levent ÖZTÜRK

HAZİRAN – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**NESÂİ’NİN (ö. 303/915) es-SÜNEN’İNDEKİ MEGÂZİ
RİVAYETLERİNİN TESPİTİ VE SİYER-MEGÂZİ
KAYNAKLARIYLA MUKAYESESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Beyza YILMAZ

Enstitü Ana Bilim Dalı: İslâm Tarihi ve Sanatları

“Bu tez 13/06/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof.Dr. Levent ÖZTÜRK	Başarılı	
Doç.Dr. Gülgün UYAR	Başarılı	
Dr. Öğretim Üyesi Şule Yüksel UYSAL	Başarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	BEYZA YILMAZ
Öğrenci Numarası	:	1460Y09006
Enstitü Anabilim Dalı	:	İSLAM TARİHİ VE SANATLARI
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Nesâî'nin (ö. 303/915) es-Sünen'indeki Megâzî Rivayetlerinin Tespiti ve Siyer-Megâzî Kaynaklarıyla Mukayesesi
Benzerlik Oranı	:	% 8

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

09/05/2019
BEYZA YILMAZ

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbtezler@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Prof.Dr. Levent ÖZTÜRK

Tarih: 09 Mayıs 2019

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Çalışmamızda hadis külliyatında önemli bir yere sahip olan Nesâî'nin *es-Sünen* adlı eseri incelenmiş, megâzî rivayetleri tespit edilerek bu rivayetlerin ilk dönem siyer-megâzî kaynaklarıyla mukayesesi yapılarak benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmuştur. Bu çalışmayla bir ahkâm hadis kitabı olan *es-Sünen*'in tarih bilimi açısından değeri ortaya konularak hadis kitaplarında yer alan megâzî malzemesinin önemine dikkat çekilmeye çalışılmış, siyer ve hadis ilminin birbirine sunacağı katkının gösterilmesi amaçlanmıştır.

Çalışma konumuzun belirlenmesinden tezin tamamlanmasına kadar her aşamada, bizle engin bilgilerini ve tecrübelerini paylaşan, hiçbir yardım ve desteği esirgemeyerek fedakârlık gösteren ayrıca bu ilmi yolculukta zaman yönetimi noktasında da bizlere örnek olan değerli hocam Prof. Dr. Levent Öztürk'e sonsuz şükranlarımı sunarım. Çalışmamızın son şeklini almasında değerli fikirlerini ve tavsiyelerini esirgemeyen Doç. Dr. Gülgün Uyar, Doç. Dr. Saim Yılmaz, Dr. Öğr. Üyesi Şule Yüksel Uysal hocalarıma da teşekkür ederim.

Bu süreçte kendileriyle istişare ederek motive olduğum arkadaşlarım Büşra Ersoy ve Hatice Kızılorman'a, desteklerini benden esirgemeyen kuzenim Zehra'ya, kardeşim Enes'e ve dualarıyla güç bulduğum tanıdıklarına müteşekkirim. Son olarak da üzerimde çokça emeği bulunan ve her dâim yanımda olan sevgili annem ve babama en içten teşekkürlerimi sunarım.

Beyza YILMAZ

30.06.2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: İNCELENEN MÜELLİFLER VE ESERLERİ	6
1.1. Nesâî'nin Hayatı, Eserleri ve <i>es-Sünen</i> Adlı Eseri.....	6
1.1.1. Nesâî'nin Hayatı	6
1.1.2. Nesâî'nin Eserleri.....	7
1.1.3. <i>es-Sünen</i> Adlı Eseri.....	9
BÖLÜM 2: ES-SÜNEN'DE YER ALAN MEGÂZÎ İLE İLGİLİ RİVÂYETLER	16
2.1. Bedir Gazvesi	16
2.2. Habat (Sîfûlbahr) Seriyyesi.....	18
2.3. Uhud Gazvesi	19
2.4. Benû Lihyân Gazvesi	22
2.5. Benû Nadîr Gazvesi	23
2.6. Zâtürrikâ' Gazvesi.....	23
2.7. Hendek Gazvesi	26
2.8. Benû Kurayza Gazvesi.....	29
2.9. Kuratâ Seriyyesi	30
2.10. Dûmetü'l-Cendel Gazvesi.....	30
2.11. Benû Mustalik Gazvesi	30
2.12. Zülcedr (Kürz b. Câbir el-Fihri) Seriyyesi.....	31
2.13. Hudeybiye Seferi.....	32
2.14. Zû Kared (Gâbe) Gazvesi.....	35
2.15. Hayber Gazvesi	35
2.16. Umretü'l-Kazâ Seferi	41
2.17. Mûte Seriyyesi	41
2.18. Mekke'nin Fethi	42
2.19. Benû Cezîme Seriyyesi	50

2.20. Huneyn Gazvesi	50
2.21. Evtâs Seriyyesi	52
2.22. Tâif Kuşatması	53
2.23. Zü'l-Huleyfe.....	54
2.24. Kutbe b. Âmir'in Has'am Seriyyesi.....	55
2.25. Alkame b. Mücezziz Seriyyesi.....	55
2.26. Tebük Gazvesi.....	56
2.27. Hz. Ali'nin Yemen Seriyyesi	59

BÖLÜM 3: ES-SÜNEN'DE YER ALAN MEGÂZÎ RIVÂYETLERİNİN SİYER VE MEGÂZÎ KAYNAKLARIYLA MUKAYESESİ **63**

3.1. Bedir Gazvesi	63
3.2. Habat (Sîfûlbahr) Seriyyesi.....	67
3.3. Uhud Gazvesi	68
3.4. Benû Lihyân Gazvesi	73
3.5. Benû Nadir Gazvesi	74
3.6. Zâtürrikâ' Gazvesi.....	76
3.7. Hendek Gazvesi	79
3.8. Benû Kurayza Gazvesi.....	84
3.9. Kuratâ Seriyyesi	87
3.10. Dûmetü'l-Cendel Gazvesi.....	88
3.11. Benû Mustalik Gazvesi	89
3.12. Zülcedr (Kürz b. Câbir el- Fihri) Seriyyesi.....	92
3.13. Hudeybiye Seferi.....	94
3.14. Zû Kared (Gâbe) Gazvesi.....	99
3.15. Hayber Gazvesi	100
3.16. Umretü'l-Kazâ Seferi	111
3.17. Mûte Seriyyesi	113
3.18. Mekke'nin Fethi	115
3.19. Benû Cezîme Seriyyesi	123
3.20. Huneyn Gazvesi	125
3.21. Evtâs Seriyyesi	127
3.22. Tâif Kuşatması	128
3.23. Zü'l-Huleyfe.....	131

3.24. Kutbe b. ‘Âmir’in Has‘am Seriyyesi	132
3.25. Alkame b. Mücezziz Seriyyesi.....	133
3.26. Tebük Gazvesi.....	134
3.27. Hz. Ali’nin Yemen Seriyyesi	140
SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA	144
ÖZGEÇMİŞ.....	151

KISALTMALAR

b.	: İbn
bk.	: Bakınız
bs.y.	: Basım yeri yok
c.	: Cilt
d.	: Doğum tarihi
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
EKEV	: Erzurum Kültür ve Eğitim Vakfı
FSM	: Fatih Sultan Mehmet
Hz.	: Hazreti
İSAR	: İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırmaları Vakfı
İSAV	: İslami İlimler Araştırma Vakfı
KURAMER	: Kur'ân Araştırmaları Merkezi
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölüm tarihi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
thk.	: Tahkik eden
trc.	: Tercüme eden
ty.	: Tarihsiz/tarih yok
vb.	: Ve benzeri
v.dğr.	: Ve diğerleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	: Megâzî Rivayetlerinin Kronolojik Sıraya Göre Dağılımı.....	59
Tablo 2	: Megâzî İle İlgili Bilgilerin Rivayet Sayısına Göre Dağılımı	60
Tablo 3	: Megâzî İle İlgili Rivayetlerin Bölüm Başlıklarına Göre Dağılımı.....	61
Tablo 4	: Megâzî Rivayetlerinin Bölüm ve Savaş Başlıklarına Göre Dağılımı	62
Tablo 5	: Bedir Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	63
Tablo 6	: Bedir Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	64
Tablo 7	: Habat (Sîfûlbahr) Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	67
Tablo 8	: Habat (Sîfûlbahr) Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma... ..	67
Tablo 9	: Uhud Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	68
Tablo 10	: Uhud Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	69
Tablo 11	: Benû Lihyân Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma.....	73
Tablo 12	: Benû Lihyân Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	74
Tablo 13	: Benû Nadîr Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma.....	74
Tablo 14	: Benû Nadîr Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma.....	75
Tablo 15	: Zâtürrikâ‘ Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	76
Tablo 16	: Zâtürrikâ‘ Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma.....	77
Tablo 17	: Hendek Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	79
Tablo 18	: Hendek Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma.....	80
Tablo 19	: Benû Kurayza Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	84
Tablo 20	: Benû Kurayza Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	85
Tablo 21	: Kuratâ Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	87
Tablo 22	: Kuratâ Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	87
Tablo 23	: Dûmetü’l-Cendel Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma .	88
Tablo 24	: Benû Mustalik Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma.....	89
Tablo 25	: Benû Mustalik Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma ...	90
Tablo 26	: Zülcedr (Kürz b. Câbir el-Fihri) Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	92
Tablo 27	: Zülcedr (Kürz b. Câbir el-Fihri) Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	93
Tablo 28	: Hudeybiye Seferi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	94

Tablo 29 : Hudeybiye Seferi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	95
Tablo 30 : Zû Kared (Gâbe) Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma ..	99
Tablo 31 : Zû Kared (Gâbe) Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	99
Tablo 32 : Hayber Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma.....	100
Tablo 33 : Hayber Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	101
Tablo 34 : Umretü'l Kazâ Seferi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma.....	111
Tablo 35 : Umretü'l Kazâ Seferi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma.....	112
Tablo 36 : Mûte Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	113
Tablo 37 : Mûte Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma.....	114
Tablo 38 : Mekke'nin Fethi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	115
Tablo 39 : Mekke'nin Fethi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	117
Tablo 40 : Benû Cezîme Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma....	123
Tablo 41 : Benû Cezîme Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma .	123
Tablo 42 : Huneyn Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma.....	125
Tablo 43 : Huneyn Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	125
Tablo 44 : Evtâs Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	127
Tablo 45 : Evtâs Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	127
Tablo 46 : Tâif Kuşatması İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma.....	128
Tablo 47 : Tâif Kuşatması İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	129
Tablo 48 : Zü'l-Huleyfe İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	131
Tablo 49 : Kutbe b. 'Âmir'in Has'am Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	132
Tablo 50 : Kutbe b. 'Âmir'in Has'am Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	132
Tablo 51 : Alkame b. Mücezziz Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	133
Tablo 52 : Alkame b. Mücezziz Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	133
Tablo 53 : Tebük Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	134
Tablo 54 : Tebük Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma.....	135
Tablo 55 : Hz. Ali'nin Yemen Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma	140
Tablo 56 : Hz. Ali'nin Yemen Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma	140

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Nesâî'nin (ö.303/915) <i>es-Sünen</i> 'indeki Megâzî Rivayetlerinin Tespiti ve Siyer-Megâzî Kaynaklarıyla Mukayesesi			
Tezin Yazarı: Beyza YILMAZ		Danışman: Prof. Dr. Levent ÖZTÜRK	
Kabul Tarihi: 13/06/2019		Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 151 (tez)	
Anabilim Dalı: İslâm Tarihi ve Sanatları			
<p>Hz. Peygamber'in hayatı her dönemde ilgi odağı olmuştur. Bunun neticesinde zamanla onun yaşamına dair bilgi sunan literatür ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de Hz. Peygamber'in gazve ve seriyyelerinin tarihini konu alan megâzî literatürüdür. Megâzî literatürü dışında Resûlullah'ın tavsiyelerini ve fiillerini tespit etmeyi amaçlayan hadis ilmi de bu alanda malzeme sunmaktadır. Bu maksatla yazılan pek çok hadis kitabı bulunmaktadır. Hadis edebiyatında <i>Kütüb-i Sitte</i> ismiyle meşhur olan altı kitaptan biri de Nesâî'nin (ö.303/915) <i>es-Sünen</i> adlı eseridir. <i>es-Sünen</i>, Nesâî'nin rivayetleri seçerken sahih olanları almaya özen göstererek hazırladığı ahkâm merkezli yazılan bir hadis kitabıdır. Bu nedenle o her ne kadar tarihî bilgi verme amacı gütmese de Hz. Peygamber'in ahkâma dair davranışı ve söylemini naklederken onun hayatının her anına şahitlik edecek bilgiyi de aktardığı bir gerçektir. Bu bağlamda çalışmamızda Nesâî'nin <i>es-Sünen</i> adlı eserindeki megâzî rivayetlerinin tespiti yapılmış, akabinde tespit edilen bu bilgiler ilk dönem siyer-megâzî müelliflerinden İbn Şihâb ez-Zührî (ö.124/742), Mûsâ b. Ukbe (ö.141/758), Vâkıdî (ö.207/823) ve İbn Hişâm'ın (ö.218/833) eserleriyle mukayese edilmiştir. Bu tespit ve mukayese sonucunda bir hadis kitabı olarak <i>es-Sünen</i>'in megâzî rivayetleri bakımından değerinin ortaya konması amaçlanmıştır.</p> <p>Araştırmamızın sonucunda <i>es-Sünen</i>'de önemli sayıda megâzî bilgisinin bulunduğu görülmüştür. Nitekim tespit ettiğimiz üç yüz dokuz rivayetin on sekiz gazve ve dokuz seriyyeye dair bilgi sunması bu gerçeği göstermektedir. Bu bilgilerin diğer eserlerle karşılaştırılarak tahlil edilmesi neticesinde ise her iki literatürdeki bilgilerin çoğu zaman örtüştüğü, çok az bilginin farklılık arz ettiği ve bazen de Nesâî'nin diğer megâzî kitaplarında yer almayan fakat tarihî açıdan katkı sunan bilgilere yer verdiği ortaya çıkmaktadır.</p>			
Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Hadis, Nesâî, <i>es-Sünen</i> , Megâzî.			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	X	Ph.D.	
Title of Thesis: Determination of Riwayas about Maghāzī in Nasāī's (d.303/915) <i>al-Sunan</i> and Comparison With Siyar- Maghāzī Books			
Author of Thesis: Beyza YILMAZ		Supervisor: Professor Levent ÖZTÜRK	
Accepted Date: 13/06/2019		Number of Pages: viii (pre text)+151 (mainbody)	
Department: Islamic History and Arts			
<p>The life of Prophet has been centre of attention in every period. As a result, the literature that provides information about his life has emerged over time. One of them is maghāzī literature on the history of Prophet's ghazwas and sariyyahs. In addition to maghāzī literature, the science of hadith, which aims to determine advice and manners from Prophet and help pass down soundly, offers materials in this field.</p> <p>There are many hadith books written for this purpose. Nasāī's <i>Sunan</i> is one of the six books known as <i>al-Kutub al-Sitte</i>. <i>Al-Sunan</i> is ahkām centered hadith book written carefully including only sahih hadiths. So, it is obvious that it conveys information witnessing to every moment of Prophet's life, discourse and manners, although it doesn't aim to give historicāl information. In this respect, in this study maghāzī riwayas were determined and this information was analyzed by comparing it to the works of early authors such as İbn Shihāb al-Zuhrī (d.124/742), Musa b. Uqba (d.141/758), Wāqidī (d.207/823) and Ibn Hishām (d. 218/833). As a result of this determination and comparison, it was aimed to show value of <i>al-Sunan</i> in terms of maghāzī riwayas.</p> <p>In the end of the research, it was seen <i>al-Sunan</i> has a significant amount of maghāzī information. The fact that three hundred nine riwayas offer information about eighteen ghazwa and nine sariyyahs proves it. As a result of the analysis, on both literature is mostly identical, little information differs or there is information that doesn't exist in Nasāī's other maghāzī books.</p>			
Keywords: Islamic History, Hadith, Nasai, <i>al-Sunan</i> , Maghāzī,			

GİRİŞ

Resûlullah'ın hayatını konu alan ilim dalına ve bu alanda kaleme alınan eserlere siyer adı verilmiştir. Gazve ve seriyyelerin tarihini ifade etmek içinse megâzî terimi kullanılmıştır. Fakat zamanla bu kelime siyer manasını da taşıyan eserlerin yazılmasıyla siyer kelimesiyle müradif olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada ise megâzî kavramı Hz. Peygamber'in gazve ve seriyyeleri bağlamında ele alınacak olup bir hadis kitabı olan Nesâî'nin *es-Sünen* adlı eserinin bu bilgilere kaynaklık etmesi açısından değeri ortaya konulacaktır.

Araştırmanın Konusu

Hız. Peygamber'in hayatı ve şahsiyeti tarih boyunca ilgi odağı olmuştur. Bu ilgi gayrimüslimler için tarihe mal olmuş bir şahsiyetin hayatına duyulan meraktan Müslümanlar içinse İslam dininin Resulullah'a atfettiği değerden kaynaklanmaktadır. Bu merak ve ilginin neticesinde daha Resûlullah hayattayken sahâbeden bazılarının onun hayatına dair pek çok kesiti kayıt altına aldığı bilinmektedir. Bu bilgiler, nesilden nesile sözlü ve yazılı olarak nakledilmiş, ilerleyen zamanlarda ise özel başlıklar altında tasnif edilmiş ve konuyla ilgili farklı ilim dalları neşet etmiştir. Hız. Peygamber dönemindeki savaşları derleyen megâzî türü eserler de bu sürecin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Şüphesiz Resûlullah'ın sözleri ile fiillerini en sahih şekilde tespit eden ve aktarmayı gaye edinen hadis ilmi de yine bu sürecin sonucunda vücut bulmuştur. Hadis alanında konularına göre çeşitli kitaplar kaleme alınmıştır. Bu kitaplar, birçok malumatın yanı sıra Hız. Peygamber'in savaşlarıyla ilgili bilgileri de kapsamaktadır. Bu bilgiler bazı hadis kitaplarında "Megâzî ve Siyer" başlığı ile "Cihad" başlığı altında özel olarak aktarılmaktadır. Ancak hadis kitaplarındaki megâzî bilgilerinin yalnızca bu bölümlerle sınırlanmayacağı aşikârdır. Bu tez çalışmasında söz konusu bilgilerin tespiti için Nesâî'nin *es-Sünen* adlı eseri örneklem olarak seçilmiştir.

Nesâî ve eserleri üzerine yapılan araştırmaları incelediğimizde tefsir ve az sayıda kelam üzerine inceleme yapıldığı, ağırlıklı olarak ise hadis alanında çalışıldığı,¹ tarih bilimi

¹ Nesâî ve eserleri üzerine yapılan çalışmalar şunlardır: Mustafa Meral Çörtü, *An-Nasai ve Tafsir al-Kur'an al-Azim'i*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990; Mustafa Dönmez, *İmam Nesai ve Cerh-Ta'dil Metodu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1998; Ubeydullah Akbulut, *Kelâm açısından Tirmizî ve Nesâî'nin Sünenlerinde Geçen İman İle İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2009; Zafer Yılmaz, *Nesâî ve Tefsirindeki Metodu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül

açısından ise değerlendirilmesinin yapılmadığı görülmektedir. Bu bağlamda araştırmamızın konusu Nesâî'nin *es-Sünen* adlı eserinde geçen megâzî rivayetlerinin tespiti olacaktır. *es-Sünen*'de geçen Bedir, Habat (Sifülbaahr), Uhud, Benû Lihyân, Benû Nadîr, Zâtürrikâ', Hendek, Benû Kurayza, Benû Mustalik, Hudeybiye, Zû Kared (Gâbe), Hayber, Mûte, Mekke'nin Fethi, Benû Cezîme Seriyesi, Huneyn, Tâif ve Tebük gibi Hz. Peygamber dönemine ait dokuzu seriyye on sekizi ise gazve olmak üzere yirmi yedi seferi, rivayetlerin el verdiği ölçüde sunmak tezimizin ana konusunu teşkil etmektedir.

Araştırmanın Önemi

Bir hadis kaynağını tarih açısından inceleyen belli başlı araştırmalar mevcuttur.² Ancak yapılan bu çalışmalar arasında Nesâî'nin *es-Sünen* adlı eseri böyle bir araştırmaya konu olmamıştır. Dolayısıyla araştırmamız bu yönüyle bir ilk olacaktır. Bu eser *Kütüb-i Sitte* içerisindeki dört Sünen'den en güvenilir olanı olarak kabul edilmiş, hatta Sahîhayn'dan sonra en sahih eser olarak taltif edilmiştir. Bilindiği üzere *es-Sünen* fıkıh hadislerini ihtiva eden bir kitaptır. Bu sebeple müellifin amacı tarihî bilgi sunmak değil hüküm çıkarmaktır. Fakat eseri amacımız doğrultusunda incelediğimizde megâzîye dair azımsanmayacak derecede rivayetin yer aldığı görülmektedir.

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2013; Mustafa Ünver, "Nesâî, Tefsir ve Tefsirdeki Metodu", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun 1992, S.6, s. 193-205; James Robson, Manchester, "Sünen-i Nesâî (Nüşhalarının) Rivayeti" (trc. Mûsâ Erkaya), *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Elazığ 2014, XIX/1, 189-215; Ayşe Esra Şahyar, "Sünen-i Nesâî'de Bir Metin Tenkidi Uygulaması Örneği", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, İstanbul 2014, XII/2, 7-26; Veli Aba, "Nesâî'nin (ö. 303/915) Şiilikle İthamı", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Adana 2018, XVIII/1, 167-191; Ahmet Ürkmez, *Nesai'de Rivayet Sistematiği Telfik Tahvil Muhalefet*, İlahiyat Yayınları, 2. Baskı, 2016; Ali Pekcan, *İmâm Nesâî'nin Fezâilü'l-Kur'ân'ı*, Hüner, 2006.

² Nurullah Agitoğlu, "Temel Hadis Kitaplarındaki Siyer Bölümleri Üzerine Bir Değerlendirme-Tirmizî'nin el-Câmiu's-Sahîh'i Örneğinde-", *Turkish Studies*, Ankara 2017, XII/XXVII, 51-64; Betül Bayka, Ebû Dâvûd'un (ö. 275/888) *Sünen Adlı Eserinde Yer Alan Megâzî ile İlgili Rivayetlerin Tespit ve Tahlili*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2016; Üzeyir Durmuş, Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi, *Siyerin Hadislerle Yeniden İnşası (Sahîhayn çerçevesinde ve Sîret-i İbn Hişâm ile karşılaştırmalı olarak)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016; Mustafa Zeki Terzi, "Buhârî'nin Sahîh'indeki Siyer ve Megâzî Rivayetleri", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun 1991, S.7, s. 147-156; Veysel Özdemir, "Buhârî'nin Megâzî Rivayetlerinde Tesâhülünün Olup Olmadığı İle İlgili Değerlendirmeler", *EKEV Akademi Dergisi-Sosyal Bilimler*, Erzurum 2014, XVIII/59, 265-330; Osman Bilgen, "Buhârî'nin Siyer ve Megâzî Rivayetlerine Yaklaşımı", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sakarya 2014, XVII/30, 1-16; Dursun Çın, *Hadis'te Kitâbü'l-Megâzî Literatürünün Erken Dönem Kaynaklarının Tespiti ve Değerlendirilmesi: İmâm Buhari Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2013; Mehtap Çakmak, *Tarihçi Olarak Buhari ve Tarihçilik Açısından Sahîh'i*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2011; Nilgün Öksüz, *Hadis Tarih İlişkisi ve Buhârî'nin et-Tarihü'l-Evsat'ındaki Metodu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2005.

es-Sünen’deki megâzî rivayetlerini tespit ederken Nesâî’nin rivayetleri adeta titiz bir işçi gibi çalışarak naklettiği dikkatimizi çekmiştir. Nitekim o, aynı rivayetin pek çok tarîkini art arda sıralamış, rivayetler arasındaki benzerliklere ve farklılıklara işaret ederek rivayetin en doğrusunu ortaya koymaya hedeflemiştir.

Araştırmanın Amacı

Çalışmadaki amacımız Nesâî’nin *es-Sünen* adlı eserindeki megâzî rivayetlerini tespit etmek ve bu rivayetlerin ilk dönem siyer-megâzî eserleriyle kıyaslamasını yaparak tahlil etmektir. Bunun neticesi olarak ahkâm merkezli yazılan bir hadis kitabının megâzîye dair verdiği bilgiler açısından değerlendirmesini yapmaktır. Dolayısıyla siyer ve hadis ilminin metot bakımından farklı olmasına rağmen özünde aynı kaynaktan beslendiklerini bir kez daha hatırlatarak bu iki ilim dalının birbirine katkı sağlayacağını göstermek de bir diğer amacımız olmuştur.

Araştırmanın Yöntemi

Nesâî’nin *es-Sünen* adlı eseri ahkâm hadislerini toplayan bir kitaptır. Bu kitapta müstakil olarak bir “Megâzî ve Siyer bölümü” yer almamakla birlikte “Cihâd” bölümü bulunmaktadır. Bu bölümdeki hadislerin çoğunluğu ise tarihî bilgi vermekten ziyade Allah yolunda savaşmanın faziletine dair bilgiler sunmaktadır. Ancak eserin geneli incelendiğinde megâzî bilgilerinin parça parça farklı bölümlerde yer aldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu rivayetlerin tespiti yeni bir metin inşasını gerekli kılmaktadır. Bunun için öncelikle eserin tamamı okunup taranmış, eser içerisinde dağınık halde bulunan rivayetler tespit edilmiş ve kronolojiye bağlı bir olay örgüsü içinde tasvir edilerek aktarılmıştır. Daha sonra ise *es-Sünen*’de tespit edilen megâzî rivayetleri karşılaştırma yöntemi esas alınarak önde gelen siyer ve megâzî müelliflerinin eserleriyle arasındaki farklar ve benzerlikler ortaya konularak değerlendirilmiştir. Nesâî’nin *es-Sünen* adlı eserindeki megâzîye dair rivayetlerin ilk dönem siyer ve megâzî müelliflerinden İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742), Mûsâ b. Ukbe (ö. 141/758), Vâkıdî (ö. 207/823) ve İbn Hişâm’ın (ö. 218/833) rivayetleriyle karşılaştırılarak değerlendirmesi yapılmıştır.

Nesâî’nin bazen bir rivayetin benzer ve farklı tarîklerini peş peşe verdiği görülmektedir. Onun bu üslubu başta gereksiz detaycı olduğu algısı oluştursa da aslında onun bu tutumu rivayetler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koyarak doğru bilgiyi

sunmayı amaçladığını göstermektedir. Nitekim tezimizin ana metnini inşa ederken karşılaştığımız bu tarz rivayetleri, eğer birbirini tamamlayacak nitelikte bilgiler içeriyorsa bir bütün olarak ele almayı tercih ettik, değilse farklılıklara işaret edecek şekilde ayrıca yer verdik.

Çalışmamızda rivayetlerin tespitini yaparken karşılaştığımız güçlüklerin başında sefer ismi zikredilmeyen rivayetler gelmektedir. Ayrıca olayın bir parçasının aktarılıp diğer parçalarının aktarılmaması bazen kişi bazen yer isminin bulunmaması ve olayların bir kronolojiye bağlı olarak aktarılmaması gibi sorunlarla karşılaşmıştır. Bu problemlerin çözümünde ise başvurduğumuz ilk kaynak Nesâî'nin şârihlerinden biri olan Vellevî tarafından hazırlanan *Zehîratü'l-Ukbâ fi Şerhi'l-Müctebâ* adlı eseri olmuştur. İkinci olarak müracaat ettiğimiz eser ise Suyûtî'nin şerhinden ve Sindî'nin haşiyesinden istifade edilerek hazırlanmış olan Ahmet Muhtar Büyükçınar ve diğer mütercimler tarafından Türkçeye çevrilen *Sünen'ün-Neseî* adlı eser olmuştur. Bu çalışma hiç şüphesiz Türkçeye kazandırılması bakımından oldukça önem arz etse de gözden geçirilmeye ihtiyacı vardır, zira eserde bazı tercüme hatalarının yer aldığı dikkatlerden kaçmamaktadır.³ Üçüncü olarak başvurduğumuz çalışma; Mehmet Apaydın'ın *Siyer Kronolojisi* eseri olmuştur. Siyer ve hadis kaynaklarındaki birtakım hâdiseleri tarihlendirmeyi amaçlayan söz konusu çalışma, teknik ve astronomik gelişmelerin ışığında başta hadis ve siyer kaynakları olmak üzere pek çok eserden istifade edilerek hazırlanması bakımından siyer araştırmalarında bir başvuru kitabı niteliği taşımaktadır. Apaydın'ın kronolojiyi tespit ederken rivayetlerin çeşitli versiyonlarını bir arada sunması ve olaylar arasında bağlantı kurması da eserini değerli kılmaktadır. Nitekim çalışmamızda özellikle sefer ismi zikredilmeyen birçok rivayetin hangi gazveye veya seriyyeye ait olduğunu tespit noktasında bu eserden çokça yararlandık. Ayrıca araştırmamızdaki savaşların kronolojik takibinde Apaydın'ın eserini dikkate aldık.

³ Fark edilen tercüme hatalarına örnek olarak Nesâî, Hz. Peygamber'in Hevâzin esirlerini geri verenler için elde edilecek ganimetten 6 hisse verileceğini aktarmıştır. Fakat tercüme de bu hisse 6 değil 7 olarak zikredilmiştir. Bk. *Sünen'ün-Neseî* (trc. Ahmet Büyükçınar v.dğr.), Kalem Yayıncılık, İstanbul 1981, V-VI, 737. Diğer bir tercüme hatası ise Hz. Peygamber'in fetih günü kasıtlıya benzer şekilde hata ile öldürülen kimsenin diyetini açıklarken yapılmıştır. Hata ile öldürülen kimsenin diyeti kırk tanesi altı-sekiz yaş arasında olmak üzere yüz deve olduğunu belirtilmesi gerekirken diyetin miktarı “- kırk altı ile dokuz yaş arası-yüz deve” şeklinde farklı tercüme edilmiştir. Bk. *Sünen'ün-Neseî*, VII-VIII, 476.

Yukarıda saydığımız bu eserlerin dışında gerekli durumlarda rivayetlerin anlaşılması adına *Kütüb-i Sitte*'de yer alan bazı eserlerden ve şerhlerinden de yararlanılmıştır.⁴

Çalışmamız, Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen gazve ile seriyyelerin yalnızca Nesâî'nin sunduğu bilgiler çerçevesinde ele alınmasıyla ve bu bilgilerin ilk dönem siyer ve megâzî kaynaklarıyla mukayese edilerek değerlendirilmesiyle sınırlandırılmıştır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Nesâî'nin hayatı, eserleri ve *es-Sünen* adlı eseri hakkında genel bilgi ile karşılaştırmada temel aldığımız siyer ve megâzî müelliflerinin kısaca hayatları ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde; *es-Sünen*'de tespit edilen megâzî rivayetleri kronolojik olay örgüsü içinde sunulmuş ardından savaşların sayısını ve bölüm başlıklarına göre rivayet dağılımını gösteren tablolara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise tespit edilen megâzîye dair rivayetler önde gelen siyer ve megâzî müelliflerinin eserleriyle mukayese edilerek analitik bir şekilde tahlil edilmiştir. Bu mukayeseyi anlaşılır ve kolay kılmak için genel ve detaylı karşılaştırmayı gösteren iki tablo oluşturulmuştur. Sonuç bölümünde ise bir hadis kaynağı olarak *es-Sünen*'in megâzî rivayetleri açısından değeri ortaya konmuştur.

⁴ Nesâî'nin rivayetinde Uhud'da şehit düştüğü belirtilen bir sahâbînin kimliği Müslim'in rivayetinden anlaşılakta ve şehit edildiği savaşın başka bir savaş olduğu bilgisine ulaşılmaktadır.(detaylı bilgi için bk. 97. dipnot); Bir sefer dönüşü esnasında konaklanan yerde uyuya kalınması ilgili rivayetin Hayber dönüşü olduğunu, hadisin Müslim'de yer alan rivayetinden öğrenmekteyiz. Yine Zü'l-Huleyfe'de yaşananlar ilgili rivayetlerin değerlendirilmesinde Buhârî, Müslim ve İbn Mâce'nin metinlerine bakılmış, Müslim şerhinden istifade edilmiştir (detaylı bilgi için bk. Dipnot: 288).

BÖLÜM 1: İNCELENEN MÜELLİFLER VE ESERLERİ

Birinci bölümde öncelikle Nesâî'nin hayatı, eserleri ve araştırmamıza konu olan *es-Sünen* adlı eseri hakkında bilgi verilecek ardından ise mukayeseye esas aldığımız siyer-megâzî müelliflerinin kısaca hayatlarına, eserlerine ve çalışmamıza kaynaklık eden eserlerine değinilecektir.

1.1. Nesâî'nin Hayatı, Eserleri ve *es-Sünen* Adlı Eseri

Çalışmamızın bu kısmında Nesâî'nin hayatı, eserleri ve çalışmamıza kaynaklık eden *es-Sünen* adlı eseri üç ayrı başlık altında ele alınacaktır.

1.1.1. Nesâî'nin Hayatı

Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî, Horasan'ın Nesâ kentinde 215 (830) yılında dünyaya gelmiştir. Kur'ân hıfzını erken yaşta tamamlamış, on beş yaşında Bağlan'a giderek Kuteybe b. Sa'îd'den hadis öğrenimine başlamıştır. Sonraki zamanlarda ise Belh, Horasan, Hicâz, Irak, Cezîre, Şam gibi ilim merkezlerinde bulunmuş, daha sonra çoğu eserini telif edeceği Mısır'a yerleşmiştir.⁵ Bu ilmî yolculuklarında pek çok hocanın halkasına dâhil olmuştur. Hocaları arasında İbn Râhûye, Ebû Dâvûd es-Sicistânî, İbn Ebû Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Ali b. Hucr, Ebû Zür'a er-Râzî ve Ebû Ya'lâ el-Mevsilî gibi önde gelen muhaddisler bulunmaktadır. Ondan hadis rivayet eden öğrencilerin başında ise Dûlâbî, Tahâvî, Ebû Avâne, İbn Hibbân, Taberânî ve İbnü's-Sünnî gibi isimler gelmektedir.⁶

Nesâî'nin muhaddis kimliğinin yanı sıra onu müfessir, kâri', kadı, fakih gibi vasıfları olduğu, ayrıca âbid biri olup sıkça oruç tuttuğu ve sultanlara karşı mesafeli durduğu kaydedilmektedir.⁷ Zehebî, Nesâî'yi ilim denizi olarak nitelemekte, onun ahlâkını,

⁵ Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî (ö. 748/1347), *Siyerü A'lâmü'n-Nübelâ* (nşr. Şuayb el-Arnaût-Ekrem el-Bûşî), Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984, XIV, 127-128; Tâcüddîn Ebû Nasr Abdülvehhâb b. Alî b. Abdilkâfi es-Sübki, *Tabâkâtü's-Şâfi'yyeti'l-Kübrâ* (nşr. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî-Abdulfettâh Muhammed el-Hulv), Kahire: Dâru'l-İhya li-Kütübî Arabiyye, ty. III, 15; Hayreddîn ez-Ziriklî, *A'lâm*, Beyrut: Dâru'l-İlm li'l Melâyîn, 2002, I, 171.

⁶ Nesâî'nin hadis dinlediği diğer hocalar için bk. Zehebî, XIV, 125-127; Muhammed Ali b. Âdem b. Mûsâ İtyûbî el-Vellevî, *Zehîratü'l-Ukbâ fi Şerhi'l-Müctebâ*, Riyad: Dâru'l-Meârici'd-Devliyye, 1996, I, 15-16; Yaşar Kandemir, "Nesâî", *DİA*, XXXII (İstanbul 2006), s. 563; Rinat Khaziev, *Rızaeddîn b. Fahreddin ve "Kütüb-i Sitte ve Müellifleri" Adlı Eseri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 91, 92.

⁷ Zehebî, XIV, 132; İbn Hallikân, *Vefayâtü'l-A'yân* (thk. İhsan Abbâs), Beyrut: Dâru Sadır, 1978, I, 77; Ziriklî, I, 171; S. Kemal Sandıkçı, *İlk Üç Asırda İslâm Coğrafyasında Hadis*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991, s. 332.

takvasını, ricâl tenkidini ve üslubunu övmektedir.⁸ Zira bir yanlış anlaşılma sebebiyle hocası Hâris b. Miskîn'den hadislerini yüz yüze değil kapı ardından dinlemiş, bu nedenle ondan rivayet ettiği hadisleri “*haddesenâ*” ve “*ahberanâ*” lafızlarıyla değil “*kıraaten aleyhi*” ve “*ene esma ‘ü*” lafzıyla rivayet etmiştir.⁹ Bu durum onun bu övgüyü hak edecek kadar hassasiyet sahibi olduğunu göstermektedir. Zehebî'nin yanı sıra diğer tabakât müelliflerinden İbn Hallikân ve Sübkî eserlerinde, Dârekutnî tarafından Nesâî hakkında “*Yaşadığı asrın önde gelen hadis âlimi*” olarak söz ettiğine yer vermişler ve Nesâî'nin ricâl şartlarının Buhârî ve Müslim'in şartlarından daha ağır olduğunu vurgulamışlardır.¹⁰

Nesâî, Hz. Ali'nin faziletlerini dile getiren “*Hasâis*” eserini kaleme alması nedeniyle birtakım çevreler tarafından Şiîlikle itham edilse de bu iddia asılsızdır. Nitekim onun daha sonradan kaleme aldığı “*Fezâ'iliü's-sahâbe*” eseri bunun göstergesidir. Diğer eserlerinden de anlaşıldığı üzere o, ehl-i sünnet çizgisinde kalarak mutedil bir yol izlemiştir.¹¹

Nesâî, Mısır'da uzun süre ikamet ettikten sonra 302 (914) yılında Filistin'in Remle kentine gelmiştir. Bir görüşe göre burada vefat etmiş ve Kudüs'e defnedilmiştir. Diğer bir görüşe göre ise Dımaşk'ta maruz kaldığı bir tartaklanma sebebiyle ağır darbe almış,¹² bu olayın ardından geldiği Mekke'de 303 (915) yılında hayatını kaybetmiş, Safa ile Merve arasında defnedilmiştir. Nesâî'nin vefat ettiği yer hususunda ittifak bulunmasa da 303 (915) olarak bilinen vefat tarihiyle alakalı ihtilaf bulunmamaktadır.¹³

1.1.2. Nesâî'nin Eserleri

Nesâî'nin geride bıraktığı pek çok eseri bulunmaktadır. Bu eserlerden bazıları şunlardır:¹⁴

⁸ Zehebî, XIV, 127.

⁹ Zehebî, XIV, 130; Vellevî, I, 14; İsmail Lütfi Çakan, *Anahatlarıyla Hadis*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2009, s. 129; Akbulut, s. 71; Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, XXXII, 563.

¹⁰ Sübkî, III, 16, Zehebî, XIV, 131; İbn Hallikân, I, 77; *Sünenü Nesâî bi-Şerhi Suyûtî ve Hâşiyeti's-Sindî*, Beyrut: Dârü'l-Marife, 1990, I, 4.

¹¹ Aba, s. 171, 173, 177-179, 181-185; Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, XXXII, 564; Aslan, s. 75-76, 82-84; Ünver, s. 196-198; Vellevî, I, 17.

¹² Nesâî'nin bu saldırıya uğrama sebebi; Şam ehlinin ondan Hz. Ali'nin faziletine dair eser yazdığı gibi Muâviye'nin faziletine dair de yazmasını istemeleri üzerine onun Muâviye hakkında yazacak bir şeyi olmadığını söylemesidir. Bk. Ziriklî, I, 171

¹³ Ünver, s. 199; Kandemir, s. 563; Robson, s. 190; Aslan, s. 73-74; Aba, s. 172, 182; Ziriklî; Nesâî'nin Beytü'l-Makdis'e defnedildiği bildirmektedir. Bk. Ziriklî, I, 171.

¹⁴ Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, XXXII, 564.

a) *es-Sünenü's-Suğrâ*

Araştırmamıza konu olan bu eser aşağıda müstakil olarak ele alınacaktır.

b) *es-Sünenü'l-Kübrâ*

Sünenü's-Suğrâ'nın kaynağı olan eser 11.770 hadis içermektedir. Abdülgaffâr Süleyman el-Bündârî ve Seyyid Kevserî Hasan tarafından neşredilmiştir.

c) *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle*

Abbâsî kumandanı Bedr el-Hammâmî'nin talebi üzerine yazılan eser Hz. Peygamber'in günlük dua ve zikirleriyle bu konudaki tavsiyelerini barındırmaktadır. Kitap, türünün günümüze ulaşan ilk örneğidir. İhtisarı da yapılan eser, Naim Erdoğan tarafından *Gündüz ve Gece İbadetleri* ismiyle Türkçeye tercüme edilerek Yusuf Özbek tarafından neşredilmiştir.

d) *Hasâ'isu emîri'l-mü'minîn 'Ali b. Ebî Tâlib radıyallahu 'anh*

Hz. Ali ve ailesinin faziletlerine dair 194 (veya 188) rivayeti içeren bir eserdir.

e) *ed-Du'afâ' ve'l-metrûkîn*

Sika olmayan ravilerin değerlendirildiği yarı alfabetik bir eserdir.

f) *Kitâbü't-Tefsîr (Tefsîrû'n-Nesâî)*

Sünenü'l-Kübrâ'nın 82. babından müteşekkil olan eserin baskıları ve bu eser üzerine yapılan çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalardan biri Mustafa Meral Çörtü'nün *An-Nasai ve Tafsir al-Kur'an al-Azim*'i ismiyle yaptığı doktora çalışmasıdır.

g) *Fezâ'ilü'l-Kur'ân*

Eser, *Sünenü'l-Kübrâ'nın* "Fezâ'ilü'l-Kur'ân" babındaki 126 rivayetten oluşmaktadır.

h) *Fezâ'ilü's-Sahâbe*

Sünenü'l-Kübrâ'nın "Menâkıb" bölümündeki altmış kadar sahâbîyle, Hz. Meryem ve Âsiye'nin faziletini dile getiren 284 rivayet Faruk Hammâde tarafından yayımlanmıştır.

Bu eserler dışında Nesâî'ye ait olduğu belirtilen diğer eserler; *Kitâbü'l-Esmâ ve'l-Künâ*, *Kitâbü'l-Cum'a*, *Tehzîbü Kitâbi'l-İsti'âze*, *el-İmâme ve'l-Cemâ'a*, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, *'İşretü'n-Nisâ*, *Kitâbü't-Tıbb li'n-Nisâ*, *Kitâbü'n-Nu'ût*, *Cüz' fîhi Meclisân min İmlâ'i*

*Ebî 'Abdirrahmân Ahmed b. Şu'ayb b. 'Ali en-Nesâ'î (el-Emâlî), Cüz' min Hadîs 'ani'n-Nebî, Tesmiyetü men lem Yervi 'anhü Gayrü Racülin Vâhid, et-Tabakât, Zikrû men Haddese 'anhü'bnü Ebî 'Arûbe ve lem Yesma' minh, Tesmiyetü's-Şüyüh'dur.*¹⁵

1.1.3. *es-Sünen* Adlı Eseri

Nesâî'nin çalışmamıza da konu olan en meşhur eseri *el-Müctebâ* adıyla da bilinen *es-Sünen* adlı eseridir. *Sünen-ü Suğrâ* diye de tanınan eser Nesâî'nin *Sünenü'l-Kübrâ* adlı eserinden sadece sahih olan hadisleri derleyerek hazırlamış olduğu kitabıdır. Nesâî'nin bu eseri kaleme alması Remle emirinin isteği üzerine gerçekleşmiştir.¹⁶ Zehebî eserinde bu bilgiye karşılık *Sünenü'l-Kübrâ*'yı *el-Müctebâ* olarak ihtisar edenin Nesâî'nin öğrencilerinden İbnü's-Sünnî olduğunu öne sürmektedir.¹⁷ Fakat onun bu söylemi destek görmemiştir.¹⁸ Elli bir kitap ve 2538 babdan oluşan eserde imanla ilgili olan bir bölümle birlikte ahkâma dair altı bine yakın hadis bulunmaktadır.¹⁹

es-Sünen, asırlar içinde *Kütüb-i Sitte* ismiyle ün kazanan altı kitaptan biri olmuştur. Bazı müellifler tarafından eserin bu altı kitap içerisinde dördüncü sırada kabul gördüğü ifade edilmektedir.²⁰ Bunun yanı sıra eser, kaleme alınış tarihi itibarıyla içinde yer aldığı diğer kitaplardan sonra yazılsa da sünen türü eserler arasında en az zayıf hadis sayısına sahip olduğu için Sahîhayn ile eşdeğer görülmektedir.²¹

Nesâî hadis rivayetinde “ahberanâ” sigâsını tercih etmiştir. Bu yönü onu *Kütüb-i Sitte*'deki diğer Sünen müelliflerinden farklı kılarak eserinin sağlamlığına işaret sayılmıştır.²² Hadisler arasındaki en ufak farklılıkları bile gösterme gayesiyle

¹⁵ Vellevî, I, 22; Kandemir, “Nesâî”, *DİA*, XXXII, 564-565.

¹⁶ Bu eserler ve Nesâî'ye ait kaynaklarda geçen diğer eserlerin tamamı için bk. *Sünenü Nesâî bi-Şerhi Suyûtî ve Hâşiyeti's-Sindî*, Beyrut: Dârü'l-Marife, 1990, I, 10; Zehebî, XIV, 131.

¹⁷ Zehebî, XIV, 131.

¹⁸ Kandemir, Sehâvî'nin bu görüşe katılmadığını belirtmektedir. Bk. Kandemir, XXXVIII, 147. *Sünenü Nesâî bi-Şerhi Suyûtî ve Hâşiyeti's-Sindî* eserinin mukaddimesinde tahkik edenler tarafından bu ihtimaller dile getirilmiş fakat bir tercihte bulunulmamıştır. Bk. *Sünenü Nesâî bi-Şerhi Suyûtî ve Hâşiyeti's-Sindî*, I, 5.

¹⁹ Kandemir, XXXVIII, 147; Çakan, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1985, s.70.

²⁰ Mustafa Akgül, *Kütüb-i Sitte Kavramının Oluşum Süreci ve Şöhret Bulması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s. 143; Robson, s. 191.

²¹ Ebü'l-Hasenât Muhammed Abdülhayy el-Hindî Leknevî, “Sünen-i Erba'a ve Bazı Hadis Kitaplarında Yer Alan Hadislerin Durumu” (trc. Mustafa Karataş), *Kur'ân Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, İstanbul 1999, XIX/XXI, 176-177; İsmail Başer, *Kütüb-i Sitte'ye Dâhil Dört Sünen Kitabının Mukayesesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2006, s. 51; Kandemir, XXXVIII, 147; Makdisî, İbnü'l-Kayserânî, “Kütüb-i Sitte Musanniflerinin Hadis Kabul Şartları” (trc. Selahattin Yıldırım), *Hadis Tetkikleri Dergisi*, İstanbul 2016, XIV/2, 103-104; Aslan, s. 76-77; Rinat Khaziev, s. 93.

²² *Sünenü Nesâî bi-Şerhi Suyûtî ve Hâşiyeti's-Sindî*, I, 58; Başer, s. 63, 66.

rivayetlerin farklı metin ve tarîklerine art arda yer vermesi, onu ayrı kılan bir başka özelliğidir. Onun farklılıkları sunması rivayetler arasında kıyaslama imkânı sağlayarak doğru bilgiye objektif bir şekilde yaklaştığını göstermektedir. Şahyar, bu yöntemi benimseyen ilk müelliflerin Müslim ve Nesâî olduğunu kaydetmektedir.²³

es-Sünen, Delhi başta olmak üzere Kanpûr, Leknev, Bulak, Kahire, Bombay ve Beyrut'da pek çok defa basılarak eser üzerine şerh, haşiye, fihrist vb. çalışmalar yapılmıştır.²⁴ Eserin en meşhur şerhi Suyûtî'nin *Zehrü'r-Rubâ ale'l-Müctebâ*'sıdır. Sindî tarafından bu şerhe bir hâşiye yazılmıştır. Bu eser de Ahmet Muhtar Büyükçınar, Ömer Faruk Harman, Yaşar Erol ve Ahmet Tekin tarafından *Sünen'ün-Neseî* adıyla Türkçemize kazandırılmıştır. *Sünen* üzerine yapılan şerhlerin en kapsamlısı ise el-Vellevî'nin *Zehîratü'l-Ukbâ fi Şerhi'l-Müctebâ* ismini verdiği *Şerhu Süneni'n-Nesâî* adlı çalışmasıdır.²⁵

Çalışmamızın ana kaynağı olan *es-Sünen*'in Muhammed Nâsirüddîn el-Elbânî tarafından 1996 yılında Riyad'da yayınlanan neşrini esas aldık. Elbânî bu nüshada 51 kitaptan oluştuğu bilinen *es-Sünen*'i 52 kitap şeklinde düzenlemiştir. İncelemelerimiz sonucunda bu farklılığın onun Kitâbü'l-İftitâh'ın bir kısmını Kitâbü't-Tatbîk olarak tasnif etmesinden kaynaklandığı anlaşılmıştır. Elbânî, hadislerin başına صحيح ve ضعیف ifadelerini koyarak rivayetlerin sıhhat durumunu göstermeye çalışmıştır. Ayrıca hadislerin sonunda diğer hadis kitaplarındaki tahrîclerine işaret etmiştir.²⁶ Nüshanın bu yönü çalışmamızı kolaylaştırmıştır. Nitekim *es-Sünen*'de megâzî rivayetlerini tespit ederken eksik kalan veya anlaşılmayan durumlarda diğer hadis kitaplarından istifade etmek, bilgiyi inşâ etmemize katkı sağlamıştır.

1.2. Mukayeseye Esas Alınan Megâzî Müellifleri ve Eserleri

Nesâî'deki megâzî rivayetlerini karşılaştırmak için esas aldığımız ilk kaynak, İbn Şihâb ez-Zührî'nin *el-Megâzî'n-Nebeviyye* adıyla derlenen rivayetlerinden oluşmaktadır.²⁷ Müellifin doğum tarihine dair çeşitli görüşler olsa 51 (671) yılı en güçlü ihtimal olarak

²³ Şahyar, s. 10.

²⁴ *Sünenü Nesâî b. Şerhi Suyûtî ve Hâşiyeti's-Sindî*, I, 11-17.

²⁵ Kandemir, XXXVIII, 147.

²⁶ Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali, *es-Sünen* (nşr. Muhammed Nâsirüddîn el-Elbânî), Riyad: Mektebetü'l-Meârif 1996.

²⁷ İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742), *el-Megâzî'n-Nebeviyye* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dımaşk: Darü'l-Fikr 1981.

zikredilmekte ve Medine’de dünyaya geldiği bilinmektedir.²⁸ Hayatının ilk otuz yılını Medine’de geçiren İbn Şihâb ez-Zührî, kısa sürede hıfzını tamamladıktan sonra nesep ilmini öğrenmiştir.²⁹ Daha sonra Sa’îd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Ubeydullah b. Abdullah, Ebû Bekir b. Abdurrahman b. Hâris, Ebû Seleme b. Abdurrahman gibi tâbiînin önde gelen fakih ve muhaddis âlimlerinden ilim tahsil etmiştir.³⁰ İbn Şihâb ez-Zührî, en fazla Enes b. Mâlik olmak üzere Abdullah b. Ömer, Câbir b. Abdullah, Sehl b. Sa’d, Misver b. Mahreme gibi meşhur sahâbîlerden hadis dinlemiştir.³¹

Ömrünün son kırk beş yılında Dımaşk ile Hicâz arasında gidip gelen İbn Şihâb ez-Zührî, her iki ilim merkezinde rivayet edilen hadisleri diğerine ulaştırmıştır.³² Emevî halifelerinden Hişâm döneminde 124 (741) senesinde Vâdi’l-Kurâ yakınlarında vefat etmiştir.³³ Emevî yöneticileriyle içli dışlı olduğu için eleştirilere maruz kalsa da onun bu yakınlığı, çalışma imkânlarını kolaylaştırmıştır. Nitekim İbn Şihâb ez-Zührî şahsî gayretinin yanı sıra Emevî Halifesi Ömer b. Abdülazîz’in emriyle hadis tedvinini gerçekleştirmeyi başaran ilk kişi olarak hadis tarihine geçmiştir. İbn Şihâb ez-Zührî, başlangıçta hadislerin yazıya geçirilmesine karşı olarak bilinirken onu hadis tedvinine yönelten sebep hadis uydurma faaliyeti olmuştur.³⁴

İbn Şihâb ez-Zührî, muhaddis olmasının yanı sıra siyer ve megâzî yazıcılığını başlatan ilk ilim adamı olarak görülmüş ve tarih yazıcılığına hak ettiği değeri kazandıran kişiliğiyle de ön plana çıkmıştır.³⁵ İbn Şihâb ez-Zührî, olayların tarihlerini belirlemeye çalışmış, hâdiseleri kronoloji içerisinde değerlendirmeye özen göstermiştir.³⁶ O, Urve b. Zübeyr, Ebân b. Osman ve Sa’îd b. Müseyyeb gibi âlimlerden beslenmiş, siyer ve megâzî yazıcılığında bir aşama kaydederek bir mihenk taşı haline gelmiştir. Kendisinden sonra İbn İshâk, Mûsâ b. Ukbe ve Ma’mer b. Râşid gibi siyer ve megâzî

²⁸ Öz, s. 169-170.

²⁹ Talat Koçyiğit, “İbn Şihab ez-Zührî (50-124 H), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara1973, XXI/1, 55.

³⁰ Koçyiğit, s. 56; Halit Özkan, “Zührî”, *DİA*, XLVI, 545; Abdülaziz ed-Dürî, “İslam’da Tarih Yazıcılığının Ortaya Çıkışı Üzerine Bir İnceleme: ez-Zührî” (trc. H. İbrahim Gök), *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Konya 2006, XXII, s. 162.

³¹ Koçyiğit s. 57; Şaban Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, İstanbul: İSAR Vakfı Yayınları, 2008, s. 177.

³² Özkan, s. 545.

³³ Zührî, s. 30; Özkan, s. 546.

³⁴ Koçyiğit, s. 66, 68-69; Çakan, *Hadis Edebiyatı*, s. 17; Özkan, s. 546; Öz, s. 169.

³⁵ Zührî, s. 31, Öz, s. 194.

³⁶ Öz, s. 190; Abdülaziz ed-Dürî, İbn Şihâb ez-Zührî, “İslam Tarih Yazıcılığının Başlamasındaki Rolü”, (trc. Casim Avcı), *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sakarya 2002, S.6, s. 69.

yazıcılığı açısından önem arz eden üç öğrencisini bırakmış ve kendinden sonra daha kapsamlı çalışmaların yapılmasına zemin hazırlamıştır.³⁷

İbn Şihâb ez-Zührî'ye nispet edilen iki eser bulunmaktadır. Bunlardan biri nesep konusunda kaleme aldığı risale şeklinde olup tamamlayamadığı düşünülen eserdir. Diğeri ise Kâtip Çelebî tarafından İbn Şihâb ez-Zührî'ye ait olduğu söylenen *Kitâbü'l-Megâzî* eseridir. Bu eser günümüze farklı eserlerin içinde parçalar halinde gelmiştir.³⁸ Son olarak Süheyl Zekkâr tarafından *el-Megâzî'n-Nebeviyye* ismiyle müstakil olarak neşredilmiştir.³⁹ Çalışmamızda bu nüshanın 1981 yılında Dımaşk'da yayınlanan baskısı esas alınmıştır.

Çalışmada karşılaştırmaya esas aldığımız ikinci eser ise Mûsâ b. Ukbe'nin *el-Megâzî* eseridir.⁴⁰ Müellifin doğum tarihi hakkında kesinlik söz konusu olmasa da 60 (679) veya 55 (674) yılında olduğu tahmin edilmektedir. Kendisinden başka iki kardeşinden birinin muhaddis diğeri ise fakih olması ve annesinden rivayet aktarması onun ilim ehli bir ailede yetiştiğini göstermektedir.⁴¹

Mûsâ b. Ukbe'nin kimlerin tedrisinden geçtiğiyle ilgili kaynaklardaki bilgiler oldukça sınırlıdır. Bu konuda yapılan araştırmalarda onun rivayetlerinden yola çıkılarak kaynağı olan isimler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kişilerden bazıları şunlardır: Sâlim b. Abdullah b. Ömer, Kureyb (mevlâ İbn Abbâs), Abdullah b. Dînâr, İbn Şihâb ez-Zührî, Naffî, Ebû İshâk el-Hemdânî ve Urve b. Zübeyr.⁴² Ondan rivayet eden isimlerden birkaçı ise Abdullah b. Mus'ab, Abdullah b. Mübarek, Abdülmelik b. Cüreyc, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî, Ebû İshâk İbrahim b. Muhammed el-Fezârî'dir.⁴³

Sika bir âlim olan Mûsâ b. Ukbe'nin⁴⁴ *el-Megâzî* eseri üzerinde tespitlerde bulunan Gregor Schoeler "*Mûsâ, bazen yoğun, bazen daha yoğun, sağlam, isnat zincirlerine sahip, konunun bağlamına uygun hatta herkes tarafından kabul gören ve hadis âlimleri*

³⁷ Mustafa Fayda, "Siyer ve Megâzî", *DİA*, XXXVII, s. 321; Öz, s. 195.

³⁸ Öz, s. 179-180.

³⁹ Özkan, s. 548.

⁴⁰ Mûsâ b. Ukbe (ö. 141), *el-Megâzî* (thk. Muhammed Bakış Ebû Mâlik), Riyad: Mektebetü'l-Dâru'l-Minhâc 1434.

⁴¹ Öz, s. 199-200.

⁴² Diğer isimler için bk. Öz, s. 201-202, Mahmut Olgaç, *Mûsâ b. Ukbe'nin (ö. 141/758) Siyer'e Dair Rivayetlerinin Değerlendirilmesi: Hz. Muhammed'in Nübüvvetine Kadar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 6-7.

⁴³ Diğer isimler için bk. Öz, s. 202, Olgaç, s. 8.

⁴⁴ Öz, s. 201, 205; Olgaç, s. 11.

tarafından aktarılan rivayetlere yer vermektedir.” diyerek eserin önemini vurgulamaktadır.⁴⁵

Şaban Öz, Mûsâ b. Ukbe'nin tabakat âlimi Zehebî tarafından “*Megâzî konusunda kitap tasnif eden ilk kişi*” olarak kabul edildiğini, Marsden Jones ve Brockelman'ın da görüşlerinin bu yönde olduğunu aktarmaktadır.⁴⁶ Mûsâ b. Ukbe'nin eserini İbn Şihâb ez-Zührî'den aldığı rivayetlerden oluşturduğu belirtilmekle birlikte metinlerinde Urve b. Zübeyr'in izlerini taşıdığı da ifade edilmektedir.⁴⁷

Mûsâ b. Ukbe'nin eseri İbn İshâk ve Vâkıdî'ye kıyasla muhtasardır ancak bu yönü Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili verdiği bilgiler bakımından da muhtasar olduğu anlamına gelmemektedir. Nitekim eserinde sadece savaşlara değinmemiş, nübüvvet öncesine de yer vererek⁴⁸ kendisinden sonrakilere örnek teşkil edecek çeşitli bilgileri listeler halinde sunmuştur.⁴⁹

Medine'de doğup yine Medine'de 141 (758) yılında vefat eden⁵⁰ Mûsâ b. Ukbe'nin eserinin bir kısmı Yûsuf b. Muhammed b. Ömer b. Kâdı tarafından bir risalede toparlanmıştır. Bu risale daha sonra Eduard Sachau tarafından *Das Berliner Fragment des Musa İbn Ukba* adıyla Almanca'ya çevrilmiştir. Eser, yakın zamanda ise Muhammed Bâkşîş tarafından *el-Megâzî li-Mûsâ b. Ukbe* adıyla düzenlenerek neşredilmiştir.⁵¹ Çalışmamızda esas aldığımız bu nüshanın Riyad'da yayınlanan baskısıdır.

Karşılaştırmada temel aldığımız üçüncü eser ise Vâkıdî'nin *Kitâbü'l-Megâzî* isimli eseridir.⁵² Tasnif-telif dönemi müelliflerinden olan Vâkıdî'nin tam ismi Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vâkıdî el-Eslemî el-Medenî'dir.⁵³ 130 (747) senesinde Medine'de dünyaya gelen müellif ilme önem veren bir annenin çocuğu olarak yetişmiştir.⁵⁴ Öğrenimine Medine'de başlayan Vâkıdî, siyer ve megâzîye dair bilgileri

⁴⁵ Gregor Schoeler, “Mûsâ b. Ukbe'nin Kitâbü'l-Megâzî'si İle İlgili Yeni Bulgular” (trc. Hüseyin Akgün) *İslâm, San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi*, XXII, Konya 2013, s. 13.

⁴⁶ Öz, s. 203.

⁴⁷ Fayda, “Siyer ve Megâzî”, *DİA*, XXXVII, 322; Öz, s. 210, Olgaç, s. 12-13.

⁴⁸ Fayda, “Siyer ve Megâzî”, *DİA*, XXXVII, 322; Öz, s. 206, 210; Olgaç, s. 20.

⁴⁹ Öz, s. 217-218.

⁵⁰ Olgaç, s. 9-10; Öz, s. 200.

⁵¹ Fayda, XXXVII, 322; Öz, s. 203, 212.

⁵² Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî* (thk. Marsden Jones), Beyrut: Âlemü'l-Kütüb 1984.

⁵³ Ziriklî, VI, 311.

⁵⁴ Fayda, “Vâkıdî”, *DİA*, XLII, 471.

küçük yaşta toplamaya başlamıştır.⁵⁵ Medine’de yarım asır ömür geçiren Vâkıdî bu sırada Kur’ân ilimleri ve fıkıhla ilgilenmiş fakat ilgisi megâzî, tabakât ve İslâm tarihine yoğunlaşmıştır. Yoğunlaştığı bu ilimlerle alakalı tâbiînden Muhammed b. Aclân ve Ma’mer b. Râşid’den ders almıştır.⁵⁶

Vâkıdî, geçimini buğday ticareti yaparak sağlarken yaşadığı maddî sıkıntılar nedeniyle Bağdat’a gitmiştir. Burada kadı olarak görevlendirilen müellif, vazifesini ifâ ederken 207 (823) de vefat etmiştir.⁵⁷ Bağdat’da yaşadığı dönemde Dimaşk, Humus, Basra, Kûfe gibi farklı bölgelere seyahat ederek Süfyân es-Sevrî, Mâlik b. Enes, Evzâî gibi âlimlerden faydalanmıştır.⁵⁸ Muhammed b. İdrîs eş-Şâfi‘, İbn Ebû Şeybe, Muhammed b. Sa’d, Muhammed b. Şucâ‘ Muhammed b. İshâk es-Sâğânî gibi bilinen isimlere ise hocalık yapmıştır.⁵⁹

Vâkıdî hakkında çeşitli yorumlar bulunmaktadır. Kimileri tarafından hadis rivayet usulüne uymadığı gerekçesiyle cerh edilerek güvenilir bulunmamıştır.⁶⁰ Kimileri ise onu ta’dil ederek, “*zamanın âlimi*”, “*Müslümanların emini*” gibi yüceltmıştır.⁶¹ Bir de onunla ilgili kararsız kalanlar mevcuttur. Öz, Vâkıdî hususunda fikir vermekte kararsız kalınmasını onun ilminin genişliğine bağlamaktadır. Nitekim bu konuda Zehebî’den aktardığı “*Hâfız kendisi toparlayanlardandır. Fakat hadisi sağlam değildir. Megâzî ve siyerde reistir.*” sözü de bunu göstermektedir.⁶²

Yetmiş sekiz yıllık ömründe pek çok eser telif eden müellifin eserlerinden bazıları ise; *et-Târîhu’l-Kebîr*, *Kitâbü’s-Sîre*, *Kitâbü’t-Târîh ve’l-Megâzî ve’l-Meb’as*, *Kitâbü Ahbârî Mekke*, *Ezvâcü’n-Nebî*, *Fütûhu’s-Şam*’dır.⁶³ Şüphesiz onun en meşhur çalışması *Kitabü’l-Megâzî* eseridir. Bu eser Hz. Peygamber’in savaşları hakkında detaylar sunarken oldukça canlı betimlemelere de yer vermektedir.⁶⁴ *Kitâbü’l-Megâzî*, Muhammed b. Şucâ‘ es-Selcî tarafından nakledilmiş, Marsden Jones tarafından ise

⁵⁵ Fayda, “Vâkıdî”, *DİA*, XLII, 471.

⁵⁶ Fayda, “Vâkıdî”, *DİA*, XLII, 472.

⁵⁷ Öz, s. 301-303; Ridvan Yarba, “Cerh ve Ta’dil Âlimlerine Göre Vâkıdî (ö. 207/823)”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Adana 2014, XIV/2, 144-145.

⁵⁸ Fayda, “Vâkıdî”, *DİA*, XLII, 472.

⁵⁹ Yarba, s. 147, Öz, s. 321.

⁶⁰ Bu kişilerden biri de talebesi olan Şâfi’dir. Cerh edenler ve gerekçelerine dair detaylı bilgi için bk. Öz, s. 305-306; Yarba, s. 154-158.

⁶¹ Ta’dil edenler ve gerekçelerine dair detaylı bilgi için bk. Öz, s. 306, Yarba, s. 158-159.

⁶² Öz, s. 307.

⁶³ Bu eserler ve diğer eserleri hakkında detaylı bilgi için bk. Öz, s. 322-332.

⁶⁴ İmtiaz Ahmed, “Bir Muhaddis Olarak Vâkıdî” (trc. Ramazan Özmen), *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Van 2000, III/3, 429.

tahkik edilerek neşredilmiştir.⁶⁵ Çalışmamıza kaynaklık eden bu tahkikin Beyrut'ta basılan 1984 yılına ait nüshasıdır.

Mukayesede temel aldığımız dördüncü ve son kaynak ise İbn Hişâm'ın 218 (833) es-*Sîretü'n-Nebeviyye* isimli eseridir. Müellifin tam ismi Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî, künyesi ise Ebû Muhammed el-Basrî, ez-Zühelî, es-Sedûsî olarak da bilinmektedir.⁶⁶ Basra'da ilim tahsilini tamamlayan İbn Hişâm Mısır'a gitmiş ve vefat ettiği 175 (791) tarihine kadar Fustat'da hayatını sürdürmüştür.⁶⁷

İbn Hişâm, İmam Şâfî ile şiir, dil ve ensâb ilmine dair bilgi alışverişinde bulunmuştur. Her ikisi de birbirinden övgü ile bahsetmişlerdir. İbn Hişâm, kaynaklarda ahbâr, ensâb, nahiv, lügat ve şiir âlimi olarak vasıflandırılrsa da hocaları ve eserleri hakkında yeterli malumat bulunmamaktadır. Ona isnad edilen iki eser bulunmaktadır. Bunlardan biri Vehb b. Münebbihe de atfedilen *Kitâbü't-Ticân fî Mülûki Himyer* veya *et-Ticân li-Ma'rifeti Mülûki'z-Zamân fî Ahbâri Kahtân* adlı eserdir. Aynı eserin İbn Hişâm tarafından nakledildiği de iddia edilmiştir. Öz, bu eseri “Edebî tarih” türünden bir kitap saymakta ve Kâtip Çelebî'nin İbn Hişâm'a atfettiği *Ensâbu Himyer ve Mülûkuha* isimli eserin bu eser olabileceğini öne sürmektedir.⁶⁸ İbn Hişâm'ın diğer eseri ise İbn İshâk'ın *es-Sîre*'sini hocası Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâ' den rivayetle aldığı ve ihtisar ederek naklettiği *es-Sîretü'n-Nebeviyye* eseridir.⁶⁹ İbn Kesîr, Sehâvî, Zehebî gibi isimler onun eserini “*en iyi siyer kitabı*” olarak değerlendirmişlerdir.⁷⁰

es-Sîretü'n-Nebeviyye eseri üzerine pek çok çalışma yapılmış, ilk kez Mısır'da basılan eser Ferdinand Wüstenfeld tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır. Eserin tahkik edilen baskılarından birisi de Kahire'de Mustafa es-Sakkâ, İbrâhim el-Ebyârî ve Abdülhafiz eş-Şelebî tarafından dört cilt olarak yayınlanmıştır.⁷¹ Çalışmamızda esas aldığımız bu neşrin 1955 yılına ait baskısıdır.⁷²

⁶⁵ Öz, s. 331.

⁶⁶ Öz, s. 355.

⁶⁷ Fayda, “İbn Hişâm”, *DİA*, XX, 71.

⁶⁸ Öz, s. 357.

⁶⁹ Öz, s. 357.

⁷⁰ Fayda, s. 72.

⁷¹ Fayda, s. 73.

⁷² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n- Nebeviyye* (thk. Mustafa Sakkâ v.dğr.), Kahire 1955.

BÖLÜM 2: *es-SÜNEN*'DE YER ALAN MEGÂZÎ İLE İLGİLİ RİVÂYETLER

2.1. Bedir Gazvesi

es-Sünen'de Bedir Gazvesi ile ilgili yirmi üç rivayet yer almaktadır. Bu rivayetlerin on altısından savaşa katıldığı bildirilen sahâbîlerin isimlerine, dördünden Bedir kuyusuna atılan müşriklerin kimler olduğuna, üçünden de ele geçirilen esirlere ait bilgilere ulaşılabilmektedir.

a) Gazveye Katıldığı Bildirilen Sahâbîlerin İsimleri

es-Sünen'de yer alan on altı rivayette Bedir Gazvesi'ne katıldığı belirtilen on bir sahâbînin ismi bulunmaktadır. Bunlardan ismi açıkça zikredilen sekiz sahâbî; Rifâa b. Râfi',⁷³ Habbâb b. Eret,⁷⁴ Ebû Huzeyfe Utbe b. Rebî'a b. Abdüşems,⁷⁵ İbn Huzâfe (Huneys),⁷⁶ Kuraza b. Ka'b,⁷⁷ Ebû'l-Mes'ûd el-Ensârî,⁷⁸ Sa'd b. Havle,⁷⁹ Katâde b. Nu'mân⁸⁰ ve Ubâde b. Sâmit'dir.⁸¹ Nesâî'nin aktardığı rivayetlerde ismi açıkça zikredilmese de biraz önce belirttiğimiz isimlere ilave olarak Bedir'e katıldığı anlaşılan üç sahâbî daha bulunmaktadır. Bunlardan ikisi Râfi' b. Hadîc'in isimleri zikredilmeyen iki amcasıdır.⁸² Diğeri de Zübeyr ile kavga eden ensârdan yine ismi verilmeyen bir kişidir.⁸³

b) Bedir Kuyusuna Atılan Müşrikler

Nesâî'nin *es-Sünen*'in' de tespit ettiğimiz dört rivayet, Bedir'de öldürülen bazı müşriklerin kuyuya atılması ve kuyuya atılan bu kişilerin kimler olduğu hakkında bilgi vermektedir. Konu hakkında gelen ilk rivayet Hz. Peygamber'in Bedir kuyusuna atılan müşrikleri daha önceden Allah'a havale etmesiyle ilgilidir. Rivayete göre Mekke döneminde Kureyşli bir grup müşrik deve kesmiş ve işkembesini o sırada Kâbe'de

⁷³ Nesâî, Tatbîk, 15 (Hadis No:1053), Sehv, 67 (Hadis No: 1313, 1314).

⁷⁴ Nesâî, Kıyâmü'l-Leyl ve Tatavvu'n-Nehâr, 16 (Hadis No: 1638).

⁷⁵ Nesâî, Nikâh, 8 (Hadis No: 3223-3224).

⁷⁶ Nesâî, Nikâh, 24 (Hadis No: 3248).

⁷⁷ Nesâî, Nikâh, 80 (Hadis No: 3383).

⁷⁸ Nesâî, Nikâh, 80 (Hadis No: 3383).

⁷⁹ Nesâî, Talâk, 56 (Hadis No: 3518, 3520).

⁸⁰ Nesâî, Dahâyâ, 36 (Hadis No: 4427, 4428).

⁸¹ Nesâî, Büyû', 44 (Hadis No: 4563).

⁸² Nesâî, Mûzâraa, 45 (Hadis No: 3904, 3905).

⁸³ Nesâî, Âdâbü'l-Kudât, 19 (Hadis No: 5407). Bu kişi tam olarak bilinmemekle birlikte bazı ihtimaller üzerinde durulmuştur. Bunlardan biri de muhâcirden Hâtıb b. Ebû Beltea olabileceğidir. Bk. Muhammed b. Ali b. Âdem el-İtyûbî el-Vellevî, XXXIX, 308.

namaz kılmakta olan Hz. Peygamber'in sırtına koymak için aralarında iddiaya girmişlerdir. Müşriklerden biri Allah Resûlü secdedeyken sırtına işkembe koymuş, bu durumu haber alan Fâtıma koşarak gelmiş işkembeyi babasının sırtından almıştır. Hz. Peygamber, namazı bitince üç kez *"Allah'ım, Kureyş'i, sana havele ediyorum, Ebû Cehil b. Hişâm'ı, Şeybe b. Rebi'a'yı, Utbe b. Rebi'a'yı ve Ukbe b. Ebû Muayt'ı sana havale ediyorum."* diyerek Kureyş'ten yedi kişinin ismini saymıştır. Rivayeti nakleden Abdullah b. Mes'ûd, savaş günü bu yedi kişiyi bir kuyuda gördüğünü belirtmiştir.⁸⁴ Ancak biraz önce verdiğimiz rivayette de açıkça görüldüğü üzere yedi kişiden bahsedilmesine karşın dört kişinin ismi zikredilmekte; Abdullah b. Mes'ûd da bu kişilerin isimlerine dair bir bilgi sunmamaktadır.

Bedir kuyusuna atılan müşrikler hakkındaki ikinci rivayet Enes'ten gelmektedir. Enes, Ömer'in kendisine Bedir'e katılanlardan bahsederken Allah Resûlü'nün savaştan önce müşriklerden kimin nerede öleceğini gösterdiğini ve savaş günü bu müşriklerin ölümlerini bir kuyuda gördüğünü anlatmıştır. Hz. Peygamber'in kuyudakilere seslendiğini gören Ömer, Allah Resûlü'ne ruhları olmayan cesetlerle konuştuğunu söylemesi üzerine Hz. Peygamber *"Onlara söylediğimi siz onlardan daha iyi duyamazsınız."* buyurmuştur.⁸⁵

Yine Enes'ten gelen üçüncü rivayette önceki rivayette yer alan bilgilere ek olarak Hz. Peygamber'in seslendiği kuyudaki müşriklerin Ebû Cehil b. Hişâm, Şeybe b. Rebi'a ve Ümeyye b. Halef olduğu anlaşılmaktadır.⁸⁶

Hz. Peygamber'in Bedir kuyusuna atılan müşriklere seslenmesiyle ilgili Enes'ten gelen rivayetlere benzerlik gösteren son hadis ise İbn Ömer'den nakledilmiştir. Hz. Âişe'ye Hz. Peygamber'in kuyudaki ölümlere hitap etmesini İbn Ömer'in naklettiği zikredilince o, rivayette geçen Hz. Peygamber'in *"Şimdi rabbinizin (putların) size vaat ettiği şeyi gerçek olarak buldunuz mu? Şimdi onlar söylediklerimi duyuyorlar."* ifadesinin yanlış anlaşıldığını, doğrusunun *"Onlar şimdi söylediğimin hak olduğunu anladılar."* şeklinde olduğunu belirterek İbn Ömer'in yanıldığını söylemiş, delil olarak ise *"إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَى"*⁸⁷ âyetini okumuştur.⁸⁸ Âişe, rivayette geçen kelimenin "duymak" değil "anlamak"

⁸⁴ Nesâî, Tahâre, 192 (Hadis No: 307).

⁸⁵ Nesâî, Cenâiz, 117 (Hadis No: 2074).

⁸⁶ Nesâî, Cenâiz, 117 (Hadis No: 2075).

⁸⁷ "Bil ki sen ölümlere işittiremezsin..." (Neml 27/80).

⁸⁸ Nesâî, Cenâiz, 117 (Hadis No: 2076).

olduğunu söylese de bu görüşünde yalnız kaldığı görülmektedir. Nitekim Enes ve İbn Ömer'den başkaları da “duymak” şeklinde nakletmişlerdir.⁸⁹

c) Savaşta Ele Geçirilen Esirler

es-Sünen'de yer alan üç rivayetten Bedir'de ele geçirilen esirlerle ilgili bilgilere ulaşmak mümkündür. Nesâî'nin “Müzâraa” ve “Büyû” kitâblarında Abdullah'tan naklettiği rivayetlerden Abdullah, Sa'd ve Ammâr'ın Bedir Gazvesi başlamadan önce aralarında elde edecekleri ganimetleri paylaşmak üzere ortaklık kurdukları, savaşta Sa'd'ın iki esir ele geçirdiği ve Abdullah ile Ammâr'ın ise bir şey elde edemediği anlaşılmaktadır.⁹⁰

es-Sünen'de yer alan diğer bir rivayette Hz. Peygamber'in amcası Abbâs'ın Medine'ye getirildiği, ensârın Abbâs'a giydirmek üzere temiz elbise aradığı ve Abdullah b. Übey'in gömleğinden başka ona uyan elbise bulamadıkları belirtilmiştir.⁹¹ Savaş ismi zikredilmemesine karşın *Zehîratü'l-Ukbâ*'da bu rivayetin şerhinde Abbâs'ın Bedir esirleri arasında Medine'ye getirildiği ifade edilmekte, dolayısıyla Bedir Gazvesi ile ilişkilendirilmektedir.⁹²

Yukarıda verdiğimiz bilgilerden anlaşılacağı üzere Nesâî'nin *es-Sünen* adlı eserinde Bedir Gazvesi hakkında sunduğu bilgiler savaşa katılan bazı sahâbîlerin isimleri, Bedir kuyusuna atılan müşrikler ve esirlerin durumuyla sınırlı kalmıştır. Kuşkusuz bu bilgiler Bedir Gazvesi göz önünde bulundurulduğunda oldukça az bir muhteva teşkil etmektedir.

2.2. Habat (Sîfûlbahr) Seriyesi

Nesâî'nin “Sayd ve'z-Zebâih” bölümünde ismi zikredilmeyen bir seriyye hakkında dört rivayet yer almaktadır. İncelediğimiz araştırma türü eserlerde bu rivayetlerin Sîfûlbahr Seriyesi'ne ait olduğu ileri sürüldüğü için biz de burada zikretmeyi uygun gördük.⁹³

⁸⁹ *Sünen'ün-Neseî*, III-IV, 526, Ayrıca bk. Vellevî, XX, 149.

⁹⁰ Nesâî, Müzâraa, 47 (Hadis No: 3937), Büyû, 105 (Hadis No: 4697).

⁹¹ Nesâî, Cenâiz, 40 (Hadis No: 1902).

⁹² Nesâî'nin “Gömlekle Kefenlenme” babında ele aldığı bu rivayette savaş ismi geçmemektedir. Ancak tercüme ve şerhinde Abbâs'ın Bedir esirleri arasında Medine'ye getirildiği, Abbâs'ın uzun olması nedeniyle giyecek olarak Abdullah b.Übey'in gömleğinden başka uygun gömlek bulunamadığı bu sebeple Hz. Peygamber'in kendi gömleğine karşılık Abdullah b. Übey'den Abbâs için gömlek aldığı, Abdullah öldüğünde üzerinde Hz. Peygamber'den aldığı gömlekle kefenlendiği bilgisi yer almaktadır. Bk. Vellevî, XIX, 46.

⁹³ Elşad Mahmudov, “Sîfûlbahr Seriyesi”, *DİA*, XXXVII, 156- 157; Mehmet Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, İstanbul: KURAMER, 2018, s. 525.

Bu rivayetler seriyyede bulunan Câbir b. Abdullah'tan gelmektedir. Câbir'in Sîfûlbahr Seriyyesi'ne dair sunduğu sahne Kureyş kervanlarını gözetledikleri sırada ordunun yiyecekleri tükendiği için aç kalmaları ve sonunda sahilde rastladıkları balıkla günlerce beslenmeleri hakkındadır. Hz. Peygamber, Ebû Ubeyde b. Cerrâh komutasında üç yüz veya üç yüz on süvariye askerî bir sefer için göndermiştir. Birlik komutanı Ebû Ubeyde, askerlere yiyecek olarak her gün avuç avuç hurma verirken hurma azalınca kişi başına birer hurma vermeye başlamış, askerler de doyabilmek için hurmaların çekirdeklerini çocuk gibi emip üzerine su içmişlerdir. Hurmalar tükenince de askerler ağaçlardan silkeledikleri yaprakları yiyip üzerine su içmişler ve bu nedenle de kendilerini “Ceyşü'l-Habat: Habat Ordusu” diye isimlendirmişlerdir. Aç bir şekilde sahile geldiklerinde, denizin kıyıya atmış olduğu “anber” adı verilen balığı görünce yemek istemiş, ancak Ebû Ubeyde balık ölü olduğu için başta yemelerine müsaade etmemiş, sonra ise ordunun zor durumda olduğunu düşünerek “*Bismillah deyin ve ondan yiyin.*” demiştir. Câbir, balığın etinden on sekiz gün (yarım ay veya günlerce) yediklerini hatta kuruttuklarını ve balığın yağıyla yağlandıklarını bu nedenle vücutlarının geliştiğini söylemiştir. Câbir, balığın büyüklüğünü tarif etmek için Ebû Ubeyde'nin balığın kaburga kemiklerinden birini alarak köprü gibi koyduğunu ve develerin boyu en yüksek olanına askerlerden en uzun olanını bindirip altından geçirdiğini, balığın göz çukuruna ise on üç veya dört kişinin oturabildiğini bildirmiştir. Seriyyeden dönen birliğe Hz. Peygamber neden geciktiklerini sormuş, onlar da Kureyş kervanlarını gözetledikleri için geciktiklerini belirtmiş ve sahilde rastladıkları balığı yediklerinden bahsetmişlerdir. Allah Resûlü, balık için “*O, Allah'ın size sunmuş olduğu rızıklardan biridir, ondan yanınızda kaldı mı?*” diye sormuş, onlar da yanlarında kurutarak getirdikleri balıktan bir parça olduğunu söylemişlerdir.⁹⁴

2.3. Uhud Gazvesi

es-Sünen'de Uhud Gazvesi hakkında tespit ettiğimiz yirmi bir rivayet bulunmaktadır. Bunlardan biri Abdullah b. Ömer'in savaşa katılma yaşı, ikisi savaş esnasında yaşanan olaylar, sekizi savaşta şehit düşen sahâbîler, onu ise şehitlerin defin işlemleri hakkında bilgi vermektedir.

⁹⁴ Nesâî, Sayd ve'z-Zebâih, 35 (Hadis No: 4351, 4352, 4353, 4354).

a) Abdullah b. Ömer'in Yaşı

Nesâî'de geçen bir rivayetten Abdullah b. Ömer'in Uhud Gazvesi'ne katılmak istediğinde on dört yaşında olması nedeniyle savaşmasına izin verilmediği ancak on beş yaşındayken Hendek Gazvesi'ne katılmasına izin verildiği anlaşılmaktadır.⁹⁵

b) Savaş Esnasında Yaşanan Hâdiseler

Uhud Gazvesi'nde yaşananlarla ilgili *es-Sünen*'de tespit ettiğimiz iki rivayet "Cihâd" bölümünde yer almaktadır. Bu rivayetlerin birincisi savaşta yaşanan mücadeleden bir kesit sunmaktadır. Rivayete göre; Müslümanların geriye çekildiği esnada Hz. Peygamber ve aralarında Talha b. Ubeydullah'ın da olduğu ensârdan on iki kişi Uhud Dağı'nın eteklerinde bir köşeye sıkışıp kalmış, Allah Resûlü yanındakilere müşriklerle kimin savaşacağını sormuştur. Bunun üzerine Talha hemen atılmış ancak Hz. Peygamber ona izin vermemiştir. Ensârdan biri savaşmak isteyince ona müsaade etmiş, o kişi de şehit oluncaya kadar savaşmıştır. Müşriklerin saldırılarının devam etmesi ve ensârdan on bir kişinin şehit düşmesi üzerine Hz. Peygamber, Talha'ya savaşması için izin vermiş, Talha da elinden yaralanıncaya kadar müşriklerle çarpışmıştır. Hatta parmaklarının kopması üzerine çığlık atınca Allah Resûlü, Talha'ya "*Bismillah deseydin; melekler insanların gözü önünde seni göğe çıkarır, müşrikleri yok ederdi.*" buyurmuştur.⁹⁶

Uhud Gazvesi esnasında yaşanan başka bir hâdise de sahâbeden birinin Hz. Peygamber'e "*Allah yolunda savaşırken öldürülürsem, nereye giderim*" diye sorduğunda, cennete gideceği cevabını alması üzerine bu kişinin elindeki yemekte olduğu hurmaları atarak savaş meydanına atılması ve şehit oluncaya kadar savaşması hakkındadır.⁹⁷

c) Şehit Düşen Sahâbîler

es-Sünen'de geçen sekiz rivayetten Uhud Gazvesi'nde şehit düşen dört sahâbînin ismini tespit etmek mümkün görünmektedir. Bu sahâbîlerden biri, Câbir'in babası Abdullah b. Amr olup bu konuda dört rivayet bulunmaktadır. Rivayetlerin ikisi Hz. Peygamber'in savaşta şehit olan Abdullah b. Amr'ın yakınlarını teselli etmesiyle ilgilidir. Rivayetlere

⁹⁵ Nesâî, Talâk, 20 (Hadis No: 3431).

⁹⁶ Nesâî, Cihâd, 28 (Hadis No: 3149).

⁹⁷ Nesâî, Cihâd, 31 (Hadis No: 3154). Müslim, bu rivayetin benzerini Enes'ten nakletmiştir. Ancak onun naklettiği rivayette zikri geçen savaş Uhud değil Bedir Gazvesi olduğu belirtilmiş, ayrıca bu kişinin ismi de Umeyr b. Humâm olarak nakledilmiştir. Bk. Müslim, İmâre, 143; Vellevî, XXVI, 239.

göre Câbir, babasının örtüsünü açıp ona bakmak istediğinde oradakiler Câbir'e engel olmuş, Hz. Peygamber ise ona izin vermiştir. Bu esnada Câbir'in halasının veya kız kardeşinin ağlama sesini duyan Allah Resûlü “*Ağlamayın, çünkü melekler kanatlarıyla defîn oluncaya kadar onu gölgeler.*” buyurmuştur.⁹⁸ Diğer iki rivayette ise Câbir'in Uhud'da şehit olan babasının geride kalan borçlarını ödeme hususunda Hz. Peygamber'e danışması yer almaktadır.⁹⁹

Uhud Gazvesi'nde şehit olduğunu öğrendiğimiz bir başka sahâbî de Mus'ab b. Umeyr'dir. Mus'ab şehit düştüğünde onu kefenleyecek üzerindeki nemiradan¹⁰⁰ başka bir şey bulamamışlardır. O da tüm bedenini örtmeye yetmeyince Hz. Peygamber, kıyafeti başına doğru örtmelerini ayaklarını da izhir otuyla kapamalarını emretmiştir.¹⁰¹

es-Sünen'den tespit ettiğimiz son üç rivayetin ikisinden Hişâm b. Âmir'in babası Âmir'in,¹⁰² diğer rivayetten ise Enes'in amcası Enes b. Nadr'ın Uhud'da şehit düştüğü ortaya çıkmaktadır.¹⁰³

d) Şehitlerin Defni

es-Sünen'de Uhud şehitlerinin defni hakkında tespit ettiğimiz on rivayetten şehitlerin namazlarının kılınıp kılınmaması, yıkanmadan defnedilmeleri, gömüldükleri yer ve kabre yerleştirilme sırasıyla ilgili bilgilere ulaşmak mümkündür.

Uhud şehitlerinin defni hakkında *es-Sünen*'den aktaracağımız ilk iki rivayet şehitlerin cenaze namazlarının kılınıp kılınmadığı hususundadır. Rivayetler arasında farklılık bulunmaktadır. Bu rivayetlerden biri şehitlerin cenaze namazının kılındığını diğeri ise kılınmadığını bildirmektedir. Nesâî, “Cenâiz” bölümünde “Şehitlerin Namazı Kılınır mı?” babında Hz. Peygamber'in bir gün Uhud şehitlerinin namazını kıldıktan sonra minbere çıkıp şehitlerin ölmeden önce yaptıkları iyiliklere şahit olduğunu belirten rivayeti nakletmiştir.¹⁰⁴ Bir sonraki “Şehitlerin Namazı Terk Edilir mi?” babında ise Hz.

⁹⁸ Nesâî, Cenâiz, 12 (Hadis No: 1842), 13 (Hadis No: 1845).

⁹⁹ Nesâî, Vesâyâ, 3 (Hadis No: 3636), 4 (Hadis No: 3639).

¹⁰⁰ Nemira denilen elbisenin pars desenine sahip bir kumaştan yapılmış olması hasebiyle bu ismi aldığı ileri sürülmektedir. Aynı zamanda çizgileri birbirine karışmış kumaştan yapılmış giysi anlamına da gelmektedir. Bk Ahmed Matlûb, *Mu'cemu'l-Melâbis fî Lisâni'l-Arab*, Beyrut: Mektebetü Lübnan 1995, s.128.

¹⁰¹ Nesâî, Cenâiz, 40 (Hadis No: 1903).

¹⁰² Nesâî, Cenâiz 86 (Hadis No: 2010), 91 (Hadis No: 2018). Bu kişi Âmir b. Ümeyye b. el-Hashâs'tır. (bk. Vellevî, XIX, 360.) Bu rivayetler ayrıca defîn işlemiyle ilgili bilgi verdiği için aşağıda zikredilecektir.

¹⁰³ Nesâî, Kasâme, 17-18 (Hadis No: 4756)

¹⁰⁴ Nesâî, Cenâiz, 61 (Hadis No: 1954).

Peygamber'in, şehitlerin yıkanmadan ve namazlarının kılınmadan kanlarıyla defnedilmelerini emrettiğini ifade eden rivayete yer vermiştir.¹⁰⁵

Şehitlerin defin işlemleriyle ilgili tespit ettiğimiz diğer iki rivayet ise Abdullah b. Sa'lebe'den gelen rivayettir. Yukarıda geçen şehitlerin cenaze namazının kılınmadığını ifade eden rivayette olduğu gibi Abdullah'ın rivayetlerinde de Hz. Peygamber'in Uhud şehitlerinin kanlarıyla defnedilmesini emrettiği bildirilmektedir.¹⁰⁶ Bu rivayetler, şehitlerin yıkanmadan defnedildiğini göstermektedir.

Konuyla ilgili zikredeceğimiz beşinci ve altıncı rivayet Uhud şehitlerinin defnedildiği yer hakkındadır. Nesâî'nin "Şehit Nereye Gömülür?" babında yer verdiği ilk rivayette Uhud şehitlerinin Medine'ye getirilmesi üzerine Hz. Peygamber'in şehitleri savaşta oldukları yere geri götürülmelerini emrettiği¹⁰⁷ savaş ismi vermeksizin zikrettiği diğer rivayette de şehitlerin çarpıştıkları yere gömülmesini emrettiği¹⁰⁸ yer almaktadır.

es-Sünen'de ele aldığımız bu konu hakkındaki son altı rivayet ise Uhud şehitlerinin kabirleri ve kabre defnedilmeleriyle ilgili detaylardan bahsetmektedir. Bu rivayetlerden anlaşıldığı üzere savaş zorlu geçmiş, Müslümanların bir kısmı yaralanmış, bir kısmı da şehit düşmüştür. Savaşın yarattığı yorgunluktan ve bazı sahâbîlerin Medine'ye gitmiş olmasından dolayı olsa gerek Uhud'da bulunanlar, her şehit için çukur kazmanın zor olacağını dile getirmiş, bu nedenle Hz. Peygamber, sahâbeye çukurları derin, geniş ve güzel kazmalarını, şehitlerin ikişerli veya üçerli olarak bir kabre konulmasını emretmiştir. Sahâbenin kabirde kimi öne koyacaklarını sormaları üzerine "*Kur'ân'dan ezberi daha fazla olanını öne defnediniz*" cevabını vermiştir.¹⁰⁹ Önceki başlıkta Uhud'da şehit düştüğünü belirttiğimiz Âmir ile ilgili nakillerden ayrıca Âmir'in Kur'ân-ı Kerîm'den ezberi daha çok olduğu için birlikte gömüldüğü iki kişinin önüne defnedildiği anlaşılmaktadır.¹¹⁰

2.4. Benû Lihyân Gazvesi

es-Sünen'de "Salâtü'l-Havf" bölümünde yer alan bir rivayetin araştırmalardan elde edebildiğimiz bilgiler çerçevesinde Benû Lihyân Gazvesi'ne ait olduğu

¹⁰⁵ Nesâî, Cenâiz, 62 (Hadis No: 1955).

¹⁰⁶ Nesâî, Cenâiz, 82 (Hadis No: 2002), Cihâd 27 (Hadis No: 3148).

¹⁰⁷ Nesâî, Cenâiz, 83 (Hadis No: 2004).

¹⁰⁸ Nesâî, Cenâiz, 83 (Hadis No: 2005).

¹⁰⁹ Nesâî, Cenâiz, 87 (Hadis No: 2011), 90 (Hadis No: 2015, 2016, 2017).

¹¹⁰ Nesâî, Cenâiz, 86 (Hadis No: 2010), 91 (Hadis No: 2018). Bu rivayetler yukarıda şehit olan Hişâm b. Âmir'in babasıyla ilgili zikrettiğimiz rivayetin devamıdır.

anlaşılmaktadır.¹¹¹ Bu gazveye dair tespit ettiğimiz rivayet yalnızca İslâm ordusunun konakladığı esnada düşmanla karşılaşılması ve korku namazı kılınmasıyla sınırlıdır. Rivayette gazve ismi verilmemektedir. Rivayete göre Hz. Peygamber, müşrikleri kuşatarak Dacnân ve Usfân arasında konakladıkları sırada müşrikler onlara namaz kılarken saldırmayı planlamıştır. Bu durum üzerine Cebrâil, Hz. Peygamber’e orduyu iki safa ayırmasını bir safa namaz kıldırırken diğer saftakilerin düşmana karşı silahlarıyla hazır durmasını emretmiştir. Bu uyarı üzerine Hz. Peygamber, arkasındaki safa bir rekat namaz kıldırılmış, onlar düşman karşısındaki safa yer değiştirdikçe diğerlerine de bir rekat namaz kıldırılmıştır. Böylece her iki grup da Hz. Peygamber ile birer rekat namaz kılmıştır.¹¹²

2.5. Benû Nadîr Gazvesi

Nesâî’nin *es-Sünen* adlı eserinde Benû Nadîr ile ilgili “Kasmü’l-Fey” bölümünde bir rivayete rastlanmaktadır. Bu rivayet Medine’den sürülen Yahûdî kabilelerinden biri olan Benû Nadîr’in mallarının savaşmaksızın ele geçirilmesini ve fey olarak verilmesini konu edinmektedir. Hz. Ömer’den gelen rivayete göre Hz. Peygamber, Nadîroğulları’nın mallarından yıllık ihtiyacını alıp geri kalanını Allah yolunda savaşa hazırlık için at ve silaha ayırmıştır.¹¹³

2.6. Zâtürrikâ‘ Gazvesi

es-Sünen’de Zâtürrikâ‘ Gazvesi’ne dair yirmi bir rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerin on altısı Hz. Peygamber’in savaş esnasında korku namazı kıldırması, beşi ise Hz. Peygamber’in Câbir’in devesini satın almasıyla ilgilidir.

a) Korku Namazı Kılınması

Nesâî, “Salâtü’l-Havf” bölümünde Hz. Peygamber’in düşmana karşı savaşırken korku namazı kıldığına dair pek çok rivayet nakletmiştir. Bu rivayetlerin bazısında gazve ismi açıkça zikredilmişken bazılarında ise zikredilmemiştir. Zâtürrikâ‘ Gazvesi’nin farklı

¹¹¹ Apaydın, s. 538. Ayrıca bu namazın Hudeybiye zamanı Usfân’da kılındığını, isim benzerliği nedeniyle karıştığını ifade edenler de bulunmaktadır (bk. İsmail Yiğit, “Siyer Kaynaklarına Göre Seferilik”, *Seferilik ve Hükümleri*, İSAV, İstanbul: Ensâr Neşriyat 1997, s.78).

¹¹² Nesâî, *Salâtü’l-Havf*, 1 (Hadis No: 1544).

¹¹³ Nesâî, *Kasmü’l-Fey* (Hadis No: 4140).

isimleri olduğu da bilinmektedir.¹¹⁴ Buradan hareketle Zâtürrikâ‘ Gazvesi’nde korku namazı kılındığına dair *es-Sünen*’de on altı rivayet tespit edilmiştir.

Tespit ettiğimiz üç rivayetin biri Salih b. Havvât’ın kendisinden ikisi ise Sehl b. Hasme’nin Salih b. Havvât’dan naklettiği rivayettir. Salih’in Hz. Peygamber ile Zâtürrikâ‘ Gazvesi’nde korku namazı kılan birinden aktardığına göre, bir grup düşman karşısındayken bir grup da Allah Resûlü’nün arkasında saf tutmuştur. Hz. Peygamber, bu gruba bir rekât kıldırdıktan sonra ayağa kalkmış, onlar namazlarını tamamladıktan sonra düşman karşısındaki grup diğeriyle yer değiştirerek Allah Resûlü’nün arkasında saf olmuştur. Onlarla da kalan bir rekâtını tamamlayan Allah Resûlü oturmuş, onlar kılmadıkları rekâtı kendileri tamamladıktan sonra Allah Resûlü selam vermiştir.¹¹⁵

İki rivayet de Sâlim b. Abdullah’tan gelmektedir. Sâlim, babası İbn Ömer’in Hz. Peygamber ile Necd taraflarında bir gazveye katıldığını ve korku namazı kıldıklarını bildirmiştir.¹¹⁶ *es-Sünen*’de Sâlim’in babası İbn Ömer’den naklettiği bu iki rivayet dışında İbn Ömer’in Hz. Peygamber ile korku namazı kıldığına dair üç farklı nakil daha bulunmaktadır ancak bu nakillerde gazve ismi zikredilmemiştir.¹¹⁷

Zâtürrikâ‘ Gazvesi’nde korku namazı kılındığını bildiren diğer bir rivayet de Mervân b. Hakem’den gelmektedir. Mervân, Ebû Hureyre’ye “*Allah Resûlü ile korku namazı kıldın mı?*” diye sorması üzerine Ebû Hureyre, “*Evet*” diyerek Hz. Peygamber’in Necd Gazvesi’nde ikinci namazını korku namazı şeklinde kıldığını anlatmaktadır.¹¹⁸

Altı rivayet ise Zâtürrikâ‘ Gazvesi’ne katıldığı anlaşılan Câbir b. Abdullah’tan gelmektedir. Câbir, bu nakillerin sadece birinde Hz. Peygamber ile Nahl’de buldukları esnada düşmana karşı korku namazı kıldıklarını nakletmiştir.¹¹⁹

¹¹⁴ Apaydın, yaptığı araştırmalar sonucunda bu gazvenin siyer ve megâzî kaynaklarında Karkaratü’l-Küdr, Zû Emer, Bahrân ve Zâtürrikâ‘ olmak üzere dört isimle anılan hepsinin aynı gazve olduğu kanaatine ulaştığını ifade etmektedir. Ayrıca siyer kaynakları dışında tefsir, hadis kaynaklarında bu dört gazvenin Enmâr, Gatafân, Necd, Hasafa, Benû Muhârib, Benû Sa‘lebe ve Benû Süleym şeklinde adlandırıldığını da belirtmektedir. Bk. Apaydın, s. 555, 570; Mahmudov, “Zâtürrikâ‘”, *DİA*, XLVI, 152.

¹¹⁵ Nesâî, Salâtü’l-Havf, 1 (Hadis No: 1536, 1537, 1553).

¹¹⁶ Nesâî, Salâtü’l-Havf, 1 (Hadis No: 1538, 1539).

¹¹⁷ Nesâî, Salâtü’l-Havf, 1 (Hadis No:1540, 1541, 1542).

¹¹⁸ Nesâî, Salâtü’l-Havf, 1 (Hadis No:1543). Bu rivayetin değerlendirmesi hakkında bk. Apaydın, s. 575, 576.

¹¹⁹ “Nahl” geçen nakil, Nesâî, Salâtü’l-Havf, 1 (Hadis No:1548) rivayetinde, Câbir’den gelen diğer nakiller ise Salâtü’l-Havf, 1 (Hadis No: 1545, 1546, 1547, 1552, 1554) rivayetlerinde bulunmaktadır. Câbir’den gelen rivayetler hakkında bk. Vellevî, XVII, 96.

Zâtürrikâ‘ Gazvesi’nde korku namazı kılınmasıyla ilgili son bilgi ise Nesâî’nin, Hz. Peygamber’in Usfân’da korku namazı kıldıklarını bildiren nakilden sonra Allah Resûlü’nün Benû Süleym¹²⁰ yurdunda korku namazı kıldığını da eklemek suretiyle verdiği bilgidir.¹²¹ Görüldüğü üzere rivayetlerde geçen “Necd tarafları”, “Nahl bölgesi”, “Necd Gazvesi”, “Benû Süleym yurdu” gibi ifadeler Zâtürrikâ‘ Gazvesi’ne işaret etmektedir.¹²²

b) Hz. Peygamber’in Câbir’in Devesini Satın Alması

es-Sünen’de Zâtürrikâ‘ Gazvesi’ne dair başka bir bilgi de Hz. Peygamber’in Câbir’in devesini satın almasıyla ilgilidir. Bu bilginin yer aldığı benzer mahiyetteki beş rivayette gazve ismi zikredilmemiştir. Söz konusu olayın yapılan çalışmalardan Zâtürrikâ‘ Gazvesi’nde yaşandığı anlaşıldığından burada yer vermeyi uygun gördük.¹²³

Konuyla ilgili ilk rivayete göre Câbir, Hz. Peygamber ile bir seferdeyken devesi yorulduğu için onu bırakmak istemiş, Allah Resûlü bu durumu fark ederek deveye dua etmiş ve deve eskisinden daha iyi yürümeye başlamıştır. Allah Resûlü, Câbir’den devesini Medine’ye kadar binmesi şartıyla bir ukiyyeye satmasını istemiş, Câbir başta kabul etmemiş, Hz. Peygamber tekrar satmasını isteyince, Medine’ye kadar binmek şartıyla bir ukiyyeye devesini satmıştır. Câbir, Medine’ye geldiklerinde deveyi vermiş, ücretini istedikten sonra dönmüştür. Hz. Peygamber Câbir’i çağırarak “*Deveni ucuza mı aldığımı zannediyorsun, deveni de paranı da al*” buyurmuştur.¹²⁴ Câbir’den gelen ikinci nakil önceki rivayete göre daha fazla detay sunmaktadır. Rivayete göre Câbir, Hz. Peygamber’le bir gazvede bulunurken Câbir’in devesinin ağır gittiğini gören Allah Resûlü deveyi sıkıştırmış ve deve ordunun önünde gitmeye başlamıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Câbir’e “*Deveni bana sat, Medine’ye ulaşmıca kadar bin.*” buyurmuştur. Câbir, deveye çok ihtiyacı olduğu halde Allah Resûlü’ne bir şey diyememiş ve deveyi satmıştır. Savaştan dönerken Medine’ye yaklaştıklarında Câbir, yeni evlendiğini söyleyerek hızlı gitmek için Hz. Peygamber’den izin istemiş, Hz. Peygamber ise Câbir’e evlendiği kişinin bekâr mı, dul mu olduğunu sormuştur. Câbir

¹²⁰ Apaydın, Câbir rivayetinin dışındaki metinlerde Zâtürrikâ‘ isminin yerine Benû Süleym, Gatafân gibi isimlerin kullanıldığını, geç döneme kadar yaşayan Câbir’in de sonradan Zâtürrikâ‘ ismini benimsemiş olabileceğini dile getirmektedir.

¹²¹ Nesâî, *Salâtü’l-Havf*, I (Hadis No:1550). Bu rivayet Hudeybiye başlığında tekrar zikredilecektir.

¹²² Bk. Apaydın, s. 555, 570; Mahmudov, “Zâtürrikâ‘”, *DİA*, XLIV, 152.

¹²³ Apaydın, bu olayın Zâtürrikâ‘ dönüşü olduğunu tespit etmiştir. Bk. Apaydın, s. 567; Vellevî, XXXV, 158; Kandemir, “Câbir b. Abdullah”, *DİA*, VI, 530-532.

¹²⁴ Nesâî, *Büyû‘*, 77 (Hadis No: 4637).

babasının şehit olduğunu ve geride kız kardeşlerinin kaldığını bu sebeple onları eğitmesi için dul biriyle evlenmeyi tercih ettiğini söylemiştir. Hz. Peygamber'den izin alan Câbir, Medine'ye ulaştığında dayısına deveyi sattığını bildirince dayısı ona kızmıştır. Câbir, Allah Resûlü, Medine'ye geldikten sonra deveyi teslim etmek için gittiğinde Hz. Peygamber ona devenin ücretini, devesini ve ganimetten hissesini vermiştir.¹²⁵ Üçüncü hadiste ise ek olarak Câbir'in deveyi teslim için götürdüğünde Allah Resûlü'nün Bilâl'den deve için bir ukiye ölçüp bir kırat fazlasını Câbir'e vermesini istemiştir. Rivayetin devamında Câbir, Allah Resûlü'nün verdiği paranın fazlasını bir keseye koyduğunu ve Emevî ordusunun Harre'de kendilerine saldıracaya kadar yanında taşıdığını belirtmiştir.¹²⁶ Konuyla ilgili dördüncü ve beşinci hadiste ise olay diğer rivayetlerin özeti niteliğindedir.¹²⁷

2.7. Hendek Gazvesi

Nesâî'nin *es-Sünen* adlı eserinde Hendek Gazvesi ile ilgili sekiz rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerin biri savaş öncesinde yapılan hazırlık hakkında diğer yedi rivayet ise savaş esnasında yaşanan olaylar hakkında bilgi vermektedir.

a) Savaş Öncesinde Yapılan Hazırlık

es-Sünen'de "Cihâd" bölümünde "Türkler ve Habeşlilerle Gazve" başlığı altında Hendek Gazvesi öncesinde yapılan hazırlıkla ilgili bir rivayet karşımıza çıkmaktadır. Bu rivayet savaşa hazırlık için hendek kazılmasından daha çok kazım esnasında önlerine çıkan kaya etrafında şekillenmektedir. Rivayete göre Resûlullah savaşa hazırlık için hendek kazılmasını emretmiştir. Hendek kazarlarken önlerine bir kaya çıkması üzerine Hz. Peygamber, kazmayı almış; Her defasında "*Rabbinin kelimesi (Kur'ân) doğruluk ve adalet bakımından tamdır. Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. O hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.*"¹²⁸ âyetini okuyarak üç vuruşta kayayı parçalamıştır. Bu esnada Resûlullah'ı izleyen Selmân-ı Fârisî, Hz. Peygamber'e kayaya her vurduğunda bir kıvılcım gördüğünü söylemiş, Hz. Peygamber ise teyit etmek istercesine Selmân'a kayadan çıkan kıvılcımı görüp görmediğini sormuştur. Selmân onaylayınca Allah Resûlü kayadan kıvılcım çıktığı anda gördüklerini anlatmaya başlamıştır. Kayaya ilk vuruşunda kistrânın başkentiyle sarayının ve pek çok Sâsânî kentinin, ikinci vuruşunda

¹²⁵ Nesâî, Büyû', 77 (Hadis No: 4638).

¹²⁶ Nesâî, Büyû', 77 (Hadis No: 4639).

¹²⁷ Nesâî, Büyû', 77 (Hadis No: 4640, 4641).

¹²⁸ En'âm Sûresi, 6/115.

ise kaysere ait kentlerin ve toprakların adeta gözleriyle görüyor gibi kendisine gösterildiğini anlatmış, Ashâb da Allah Resûlü'nden oraların fethi için kendilerine dua etmesini istemiştir. Resûlullah da bu istekleri üzerine dua etmiştir. Allah Resûlü üçüncü kez taşa vurduğunda ise Habeş kentleri ve çevresindeki kasabaların kendisine gösterildiğini belirtmiştir. Konuşmasının devamında ashâbına; Habeşlilerin ve Türklerin kendilerine dokunmadığı müddetçe onlara dokunmamaları gerektiğini tembihlemiştir.¹²⁹

b) Savaş Esnasında Yaşanan Olaylar

Nesâî'de Hendek Gazvesi esnasında yaşanan olaylarla ilgili tespit ettiğimiz yedi rivayetten biri savaşa katılım yaşı, biri Sa'd b. Muâz'ın yaralanması, diğer beşi ise namazların gecikmesiyle ilgilidir. Namazların gecikmesiyle ilgili rivayetlerden birinde Hendek Gazvesi hakkında nâzil olan bir âyete dair bilgi bulunmaktadır.

c) Savaşa Katılım Yaşı

Nesâî'nin savaşa katılım yaşı ile ilgili verdiği bilgi "Talâk" bölümünde geçmektedir. Rivayete göre İbn Ömer, on dört yaşındayken Uhud Gazvesi'ne katılmak istemiş ancak Hz. Peygamber, ona izin vermemiştir. Hendek Gazvesi'nde ise on beş yaşında olan İbn Ömer'e bu kez savaşa katılması için izin vermiştir.¹³⁰

d) Sa'd b. Muâz'ın yaralanması

Sa'd b. Muâz'ın yaralanması ile ilgili rivayet Nesâî'nin "Mesâcid" bölümünde geçmektedir. Hz. Âişe'den nakledilen rivayete göre Sa'd b. Muâz, Kureyşli birinin attığı okla atar damarından yaralanmıştır. Hz. Peygamber onu sıkça ziyaret edebilmek için mescitte bir çadır hazırlatmıştır.¹³¹

e) Savaşta Namazların Gecikmesi ve Âyet Nâzil Olması

Nesâî'nin *es-Sünen* adlı eserinden Hendek Gazvesi'nin şiddetli geçmesi nedeniyle namazların geciktiği ve bu zorluk üzerine âyet indiği bilgisine ulaşmak mümkündür.

es-Sünen'de namazların savaş sonrası art arda kılındığını gösteren beş rivayetten üçü "Ezan" bölümünde diğer iki rivayet ise "Mevâkât" ve "Sehv" bölümlerinde geçmektedir. Bu rivayetlerden savaş sonrası art arda kılınan namazlarla ilgili üç farklı

¹²⁹ Nesâî, Cihâd, 42 (Hadis No: 3176).

¹³⁰ Nesâî, Talâk, 20 (Hadis No: 3431).

¹³¹ Nesâî, Mesâcid, 18 (Hadis No: 710).

bilgi karşımıza çıkmaktadır. Abdullah b. Mes'ûd'dan gelen rivayetlerde dört, Câbir b. Abdullah'tan gelen rivayette iki, Ebû Sa'îd el-Hudrî'den gelen rivayette Câbir'in rivayetinden farklı olarak yine iki vakit namazın art arda kılındığı anlaşılmaktadır. Bu rivayetler aşağıda zikredilecektir.

Abdullah b. Mes'ûd'un savaşa dair anlattığı sahnelerle göre müşrikler İslâm ordusunu o kadar meşgul etmişlerdir ki Müslümanlar dört vakit namazı vaktinde kılamamışlardır. Abdullah, bu durum kendisine ağır geldiği için *"Bu namazlar nasıl geçer"* diye içinden geçirdiğini söylemiştir.¹³² Müslümanlar, namazlarını kılamadığı için Hz. Peygamber, Bilâl'e ezan okumasını ancak müşrikler dağıldıktan sonra emredebilmiştir.¹³³ Geciken her namaz için kamet getirilerek art arda öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılmışlardır. Hz. Peygamber, namazdan sonra ordunun etrafında dönerek o anda yeryüzünde onlardan başka Allah'ı zikreden bir topluluk olmadığını belirtmiştir.¹³⁴ Hz. Peygamber'in bu övgüsünü savaş sebebiyle namazını geciktiren ashâbına moral olarak söylediğini düşünmek mümkündür.

Savaşın şiddeti sebebi ile namazların gecikmesiyle ilgili Câbir b. Abdullah'ın naklettiği rivayette iki vakit namazın art arda kılındığı bilgisi geçmektedir. Rivayete göre, Hz. Ömer, güneş batmak üzere olduğu halde ikindi namazını kılamamış ve bu nedenle Kureyşlilere kızıp söylenmiştir. Hz. Ömer, namazını kılamadığını Allah Resûlü'ne anlatınca Hz. Peygamber de aynı durumda olduğunu belirtmiş ve hep birlikte Buthân'a gidip namaz için abdest almışlar, güneş battıktan sonra önce ikindi namazını sonra da akşam namazını kılmışlardır.¹³⁵

Henek Gazvesi'ne katılan Ebû Sa'îd el-Hudrî'den gelen rivayette de savaş sonrası iki vakit namazın art arda kılındığı anlaşılmaktadır. Fakat bu rivayet Câbir'in rivayetinden farklılık göstermektedir. Rivayete göre Hz. Peygamber, Bilâl'e kamet getirmesini emretmiştir. Bilâl, öğle ve ikindi namazları için ayrı ayrı kamet getirmiş ve her iki namazı da tıpkı vaktinde kıldıkları gibi kılmışlardır. Ardından da Bilâl akşam namazı için ezan okumuş ve akşam namazını da vaktinde kıldıkları gibi kılmışlardır.¹³⁶ Rivayetlerden anlaşıldığı üzere Câbir, art arda kılınan namazların ikindi ve akşam

¹³² Nesâî, Mevâkîf, 55 (Hadis No: 622).

¹³³ Nesâî, Ezân, 23 (Hadis No: 663)

¹³⁴ Nesâî, Mevâkîf, 55 (Hadis No: 622). Ezân, 22 (Hadis No: 662), Ezân 23 (663).

¹³⁵ Nesâî, Sehv, 105 (Hadis No: 1366).

¹³⁶ Nesâî, Ezân, 21 (Hadis No: 661).

olduğunu naklederken, Ebû Sa‘îd ise öğle ve ikinci namazlarını art arda kıldıklarını haber vermektedir.

Yukarıda değindiğimiz Ebû Sa‘îd’den gelen rivayetten ayrıca savaş hakkında âyet nâzil olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Bu bilgiye göre Hendek Gazvesi’nde İslâm ordusu, müşrikler tarafından zor durumda bırakılmış ve bu zorlu savaş hakkında “...Allah mü’minlere savaş için yetip arttı.”¹³⁷ âyeti nâzil olmuştur.

2.8. Benû Kurayza Gazvesi

Medine’de yaşayan üç Yahûdî kabilesinden biri olan Benû Kurayza¹³⁸ ile ilgili Nesâî’nin *es-Sünen* adlı eserinde üç rivayet tespit edilmiştir. Bu rivayetlerin tamamı Benû Kurayza Gazvesi sonrasında esirlerin ele geçirilmesi, esirler hakkında hüküm verilmesi ve bu hükmün nasıl uygulandığıyla ilgilidir.

Kesîr b. Sâ‘ib’in Kurayzalı bazı çocuklardan¹³⁹ aktardığı ilk rivayete göre savaş sonrası esirlerin öldürülmesi yönünde hüküm verilmiş, bu hüküm esirlerden sadece âkil balığ olanları kapsamıştır. Esirlerden çocuk olanların Hz. Peygamber’e gösterilmesi üzerine onlardan âkil balığ olmayan ve tüyleri bitmeyenler serbest bırakılmıştır.¹⁴⁰

Benû Kurayza esirleri hakkında verilen kararlar ilgili diğer iki rivayet ise savaşta esir alındığında çocuk yaşta olan Atıyye el-Kurazî’den¹⁴¹ nakledilmiştir. Bu rivayetlerin birinde Atıyye, esirler hakkında hüküm veren kişinin Sa‘d b. Muâz olduğunu kendisi hakkında karar verilirken çocuk olup olmadığı konusunda şüpheye düşüldüğünü belirtmiştir. Rivayetin devamında Atıyye tüyü bitmediği anlaşılınca serbest bırakıldığını ve böylece o insanların arasında yaşadığını ifade etmektedir.¹⁴²

Atıyye’den gelen diğer rivayette ise önceki rivayete ek olarak esirlerden tüyü bitenlerin öldürülüp tüyü bitmeyenlerin ise sağ bırakıldığı bilgisi yer almaktadır.¹⁴³

¹³⁷ Ahzâb 33/25.

¹³⁸ Kurayza Yahûdîleri hakkında bk. Casim Avcı, “Kurayza (Benî Kurayza)”, *DİA*, XXVI, 431-432.

¹³⁹ *es-Sünen*’de bu çocukların kim olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

¹⁴⁰ Nesâî, Talâk, 20 (Hadis No: 3429).

¹⁴¹ Atıyye el-Kurazî hakkında bk. İbn Hacerel-Askalânî, “Atıyye el-Kurazî”, *Sahâbe-i Kirâm Ansiklopedisi: el-İsâbe*, İstanbul: İz Yayıncılık 2010, III, 430.

¹⁴² Nesâî, Talâk, 20 (Hadis No: 3430).

¹⁴³ Nesâî, Kat‘ü’s-Sârik, 17 (Hadis No: 4981).

2.9. Kuratâ Seriyyesi

Nesâî'nin "Mesâcid" bölümünde yer alan bir hadiste komutanın ismi ve seriyye ismi zikredilmeksizin Hz. Peygamber'in gönderdiği bir seriyye bilgisi bulunmaktadır. Araştırmalarda yer alan bilgiler¹⁴⁴ bu rivayetlerin Kuratâ Seriyyesi'ne ait olduğunu ileri sürdüğü için bu başlık altında zikretmeyi uygun gördük.

Ebû Hureyre'den nakledilen rivayete göre Hz. Peygamber, Necd taraflarına bir birlik göndermiştir. Seriyyede Benû Hanîfe kabilesine mensup Yemâmelilerin önde gelenlerinden Sümâme b. Üsâl esir alınmış ve mescide getirilerek bir direğe bağlanmıştır.¹⁴⁵

2.10. Dûmetü'l-Cendel Gazvesi

es-Sünen'de yer alan bir rivayette Sa'd b. Ubâde'nin Allah Resûlü ile bir gazveye gideceği esnada annesinin hasta olduğu ve Sa'd'ın gazveden Medine'ye dönünceye kadar annesinin vefat ettiği bilgisi yer almaktadır.¹⁴⁶ Sa'd'ın katıldığı bu gazve hakkında çeşitli yorumlar mevcuttur.¹⁴⁷ Ancak bu hâdisenin Dûmetü'l-Cendel gazvesi esnasında gerçekleşmiş olması daha uygun görünmektedir.

2.11. Benû Mustalik Gazvesi

es-Sünen'de yer alan üç rivayette ismi zikredilmeyen bir gazve esnasında Hz. Âişe'nin gerdanlığının kaybolduğu ve teyemmüm âyetinin nâzil olduğu bilgisi bulunmaktadır. Nesâî'nin şerhlerinde olayın geçtiği bu gazvenin Benû Mustalik Gazvesi olduğu anlaşıldığından¹⁴⁸ rivayetleri bu başlık altında aktarmayı uygun gördük.

Hiz. Âişe'den gelen ilk rivayete göre Hz. Peygamber ile çıkılan bir gazve esnasında Beydâ veya Zât'ül-Ceyş bölgesine geldiklerinde Âişe'nin gerdanlığı kaybolmuştur. Bu sebeple Allah Resûlü, gerdanlığı aramak için orada konaklayınca beraberindekiler onunla kalmışlardır. Sahâbenin yanında su olmadığı gibi konakladıkları yerde de su bulunmaması nedeniyle orada bulunanlar Ebû Bekir'e gelerek Âişe yüzünden susuz kaldıklarından yakınmışlardır. Resûlullah ise başını Âişe'nin dizleri üzerine koymuş,

¹⁴⁴ Bk. Apaydın, s. 600, 601; Hüseyin Algül, "Kuratâ Seriyyesi", *DİA*, XXVI, 431.

¹⁴⁵ Nesâî, *Mesâcid*, 20 (Hadis No: 712).

¹⁴⁶ Nesâî, *Vesâyâ*, 7 (Hadis No: 3650).

¹⁴⁷ Apaydın, *Dûmetü'l-Cendel Gazvesi*'nin tarihini tespit ederken Nesâî'de geçen bu rivayetin benzerini zikretmiştir. Apaydın, s. 105. Nesâî'nin şerhinde ise bu olayın Mekke'nin fethinde veya veda haccı esnasında olduğunu belirtilmektedir. Bk. Vellevî, XXX, 105.

¹⁴⁸ Bk. Vellevî, V, 231; *Sünen'ün-Neseî*, I-II, 203.

uyuya kalmıştır. Bu esnada Ebû Bekir, Âişe'nin yanına gelerek sebep olduğu durumdan dolayı onu azarlamıştır. Ertesi gün teyemmüm âyeti inmiş, bunun üzerine Üseyd b. Hudayr, “*Ey Ebû Bekir ailesi bu sizin ilk bereketiniz değildir.*” demiştir. Rivayetin devamında Âişe gidecekleri sırada üzerine bindikleri deve kalkınca gerdanlığın devenin altından çıktığını belirtmiştir.¹⁴⁹

Farklı senetle yine Âişe'den gelen ikinci rivayete göre, Hz. Peygamber, Üseyd b. Hudayr ve bir grup insanı Âişe'nin kaybolan gerdanlığını aramak üzere göndermiş, namaz vakti gelince su bulamayan Üseyd ve arkadaşları abdestsiz namaz kılmışlardır. Bu durumu Hz. Peygamber'e anlatmaları üzerine teyemmüm âyeti nâzil olmuştur. Üseyd, Âişe'nin başına gelen bu olayın Müslümanların hayrına vesile olduğu için ona “*Allah hayrını versin*” diyerek dua etmiştir.¹⁵⁰

Konu hakkında Ammâr'dan gelen üçüncü rivayete göre Allah Resûlü, Ulâtü'l-Ceyş'de konaklamış, Âişe'nin Zifâr (Yemen) akikinden olan gerdanlığının kaybolması üzerine oradakiler gün ağarıncaya kadar gerdanlığı aramış ancak bulamamışlardır. Ebû Bekir, su olmayan bir yerde Âişe nedeniyle kaldıkları için ona öfkelenmiş, bunun üzerine teyemmüm âyeti inmiştir. Âyet inince Hz. Peygamber ve Müslümanlar ellerini toprağa vurarak tozu toprağı silkelemeden yüzlerini ve kollarını mesh etmişlerdir.¹⁵¹

2.12. Zülcedr (Kürz b. Câbir el-Fihri) Seriyesi

es-Sünen'de yer alan iki hadiste Ukl ve Ureyne kabilelerinin önce Hz. Peygamber'e gelerek Medine havasına alışamadıklarını söyleyip sonrasında irtidat etmeleri üzerine Allah Resûlü'nün onları cezalandırmasından bahsedilmektedir. Nesâî'nin şerhinden ve yapılan diğer çalışmalardan bu bilgilerin Kürz b. Câbir el-Fihri komutasında yirmi atlının gönderildiği Zülcedr Seriyesi'ne ait olduğu tespit edildiğinden¹⁵² burada zikredilmiştir.

Enes b. Mâlik'den gelen ilk rivayete göre Ukl kabilesinden bazı kişiler Allah Resûlü'ne gelerek İslâm hakkında konuşmuş, kendilerinin göçebe olduklarını yerleşik hayata ve Medine'ye alışamadıklarını söylemiş, bunun üzerine Allah Resûlü onlara çobanıyla beraber bir deve sürüsü vererek devenin sütünden ve idrarından içmelerini tavsiye

¹⁴⁹ Nesâî, Tahâre, 194 (Hadis No: 310).

¹⁵⁰ Nesâî, Tahâre, 204 (Hadis No: 323).

¹⁵¹ Nesâî, Tahâre, 196 (Hadis No: 314).

¹⁵² *Sünen'ün-Neseî*, I-II, 199-200; Mahmudov “Zülcedr Seriyesi”, *DİA*, XLIV, 551-552; Apaydın, s. 611.

etmiştir. Harre’de buldukları sırada sağlıklarına kavuşan bu kişiler irtidat ederek, Hz. Peygamber’in çobanını öldürüp develeri alıp gitmişlerdir. Olayı haber alan Allah Resûlü onların yakalanması için bir birlik göndermiş ve onları yakalatmıştır. Yakalanan bu kişilerin gözleri oyulmuş, elleri ve ayakları kesilerek Harre’de ölüme terk edilmişlerdir.¹⁵³

Enes b. Mâlik’ten gelen başka bir rivayette ise Ureyne kabilesinden birkaç bedevî gelip Müslüman olmuş, ancak Medine’nin havasına alışık olmadıkları için renkleri sararmış ve karınları şişmiştir. Allah Resûlü onları sütü sağılan develerinin yanına göndererek sağlıklarına kavuşuncaya kadar develerin sütünden ve idrarından içmelerini tavsiye etmiştir. Onlar ise iyileşince çobanı öldürerek develeri alıp kaçmışlardır. Bunun üzerine Hz. Peygamber, onları yakalatmak için birlik göndermiş, yakalanan Ureynelilerin elleri ve ayakları kesilerek gözleri oyulmuştur.¹⁵⁴

Görüldüğü üzere aynı olay bir rivayette Ukl kabilesi hakkında anlatılırken diğer rivayette ise Ureyne kabilesi hakkında anlatılmaktadır. Bu iki kabilenin aynı mı yoksa farklı iki kabile mi olduğu tartışma konusudur. Karşılaştırma bölümünde bu konuya değinilecektir.

2.13. Hudeybiye Seferi

es-Sünen’de Hudeybiye Seferi için Mekke’den yola çıkılması ve ihrama girilmesine dair bir, yolculuk esnasında Ebû Katâde’nin yaban eşeği avlaması hakkında beş, *Usfân*’da korku namazı kılınmasıyla ilgili üç, Hz. Peygamber’e biat edilmesi ve hedy kurbanları hakkında ise ikişer hadis olmak üzere toplam on üç rivayet bulunmaktadır.

a) Medine’den Çıkış ve Zü’l-Huleyfe’de İhrama Girilmesi

Tespit ettiğimiz ilk hadiste Allah Resûlü’nün bin küsur sahâbî ile umre yapmak amacıyla Mekke’ye doğru yola çıktığı, Zü’l-Huleyfe’ye geldiklerinde ise kurbanlarını belirleyip umre için ihrama girdikleri bildirilmiştir.¹⁵⁵

b) Ebû Katâde’nin Yaban Eşeği Avlaması

Nesâî’de yer alan beş hadis Hudeybiye yolculuğu hakkında bir kesit sunmaktadır. Bu kesit yolculuk esnasında Ebû Katâde’nin yaban eşeği avlaması ve ihramlı olan

¹⁵³ *Nesâî*, *Tahâre*, 191 (Hadis No: 305).

¹⁵⁴ *Nesâî*, *Tahâre*, 191 (Hadis No: 306).

¹⁵⁵ *Nesâî*, *Menâsikü’l-Hac*, 62 (Hadis No: 2771).

sahâbîlerin avdan yemesi üzerine bu konuda Hz. Peygamber'e hüküm sorulmasıyla ilgilidir. İlk rivayete göre Hz. Peygamber'le Mekke'ye giden Ebû Katâde, arkadaşlarıyla Allah Resûlü'nün gerisinde kalmıştır. Bu esnada ihramsız olan Ebû Katâde, yaban eşeği görünce onu avlamak istemiş, bunun için arkadaşlarından kırbaç ve mızrak istemiş, onlar ise ihramlı oldukları için, Ebû Katâde'ye istediklerini vermemiş, o da mızrağı kendi çekip alarak yaban eşeğini avlamıştır. Bu etten arkadaşlarından bazısı yemiş bazısı ise yememiştir. Daha sonra bu durumu, Hz. Peygamber'e sorduklarında “*O, Allah'ın size verdiği nimetlerdendir.*” buyurmuştur.¹⁵⁶ İkinci rivayet daha fazla detaya sahiptir. Ebû Katâde, Hz. Peygamber ile yolculuk ettikleri sırada arkadaşlarının gülmesi üzerine yaban eşeğini fark etmiş ve arkadaşlarından avlamak için yardım istemiştir. Ancak onlar ihramlı oldukları için yardım etmek istememiştir. İhramsız olan Ebû Katâde eşeği avlamış ve bir yandan düşmana yakalanma korkusu taşıyarak yaban eşeğini arkadaşlarıyla yemişlerdir. Bu esnada Allah Resûlü'nün gerisinde kaldıklarını fark eden Ebû Katâde, Hz. Peygamber'e yetişmek istediği için hızlanarak arkadaşlarını geride bırakmıştır. Yolda Gıfâr kabilesinden birine rastlayan Ebû Katâde ona Hz. Peygamber'i en son nerede gördüğünü sormuş, bu kişi de Sükyâ'da öğle uykusunda gördüğünü söylemiştir. Ebû Katâde, Allah Resûlü'ne ulaşınca arkadaşlarının selamını iletmiş ve onların düşmana yakalanmaktan korktuklarını belirterek Hz. Peygamber'den onları beklemesini istemiştir. Bu arada Ebû Katâde, avladığı yaban eşeğinin etinden kalanı Hz. Peygamber'e ikram etmiş, Hz. Peygamber de orada bulunanlara yemelerini söylemiş ve orada ihramlı bulunan kişiler yaban eşeğinin etinden yemişlerdir.¹⁵⁷ Üçüncü rivayet önceki rivayetin özeti niteliğini taşımaktadır.¹⁵⁸ Dördüncü nakle göre Ebû Katâde'nin avladığı yaban eşeğinden yiyen ihramlı arkadaşları Hz. Peygamber'e bu durumu aktarmaları üzerine Allah Resûlü, onlara avlamaya yardım edip etmediklerini sormuş, onlar da yardım etmediklerini ifade edince avdan yiyebileceklerini söylemiştir.¹⁵⁹ Beşinci rivayete göre ise Ebû Katâde ve arkadaşları yaban eşeği yedikten sonra ihramlı olarak avdan yedikleri için birbirlerine bu konuda Hz. Peygamber'in ne diyeceğini sormuşlardır. Bu durumu Allah Resûlü'ne anlattıklarında o, “*İyi yapmışsınız yanınızda ondan kaldı mı*” diye sormuş ve kendilerine de ikram edilmesini istemiş ve ihramlı olarak yaban eşeği etinden yemiştir.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 78 (Hadis No: 2816).

¹⁵⁷ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 80 (Hadis No: 2824).

¹⁵⁸ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 80 (Hadis No: 2825).

¹⁵⁹ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 81 (Hadis No: 2826).

¹⁶⁰ Nesâî, Sayd ve'z-Zebâih, 32 (Hadis No: 4345).

c) Uşfân'da Korku Namazı Kılınması

Nesâî'nin "Salâtü'l-Havf" bölümünde naklettiği üç hadis Hz. Peygamber'in Hudeybiye yolcuğunda korku namazı kıldırıldığına dair bir kesit sunmaktadır. İbnü'l-Beşşâr'dan gelen ilk nakle göre Hz. Peygamber, ashâbı ile Uşfân'da öğle namazı kıldıkları esnada Hâlid b. Velîd komutasındaki müşriklerle karşı karşıya gelmişlerdir. Bu arada onları izleyen müşrikler namaz için Müslümanların çocuklarından daha çok sevdikleri şey olduğunu söylemişlerdir. Hz. Peygamber, ikinci namazı kıldıracağı zaman farklı olarak orduyu iki saf ayırmıştır. Hep birlikte namaza başlamışlar ancak ön saf secdeye giderken öbür saf ayakta beklemiş, onlar kalkınca ayaktakiler secdeye gitmiş, sonra iki saf yer değiştirmiş, ilk rekâtı kıldıkları gibi sırayla secdeye gitmişler, en sonunda ise hep beraber selam vermişlerdir.¹⁶¹

Uşfân'da korku namazı kılınmasıyla ilgili benzer rivayet de Ebû Ayyaş ez-Zürakî'den gelmektedir. Yukarıdaki rivayete ek olarak Ebû Ayyâş, müşriklerle namaz esnasında denk geldikleri için onların Müslümanları hazırlıksız yakaladıklarını söylediklerini ve bu olay üzerine öğle ve ikinci arası korku namazı âyetinin¹⁶² nâzil olduğunu ifade etmiştir. Rivayetin devamında ise namazı nasıl kıldıklarını tarif etmiştir. Rivayetin sonunda Hz. Peygamber'in Benû Süleym yurdunda da korku namazı kıldığı belirtilmiştir.¹⁶³ Bu ifadenin Nesâî'ye ait olduğu anlaşılmaktadır.¹⁶⁴

Hudeybiye Seferi esnasında Uşfân'da kılınan korku namazına dair üçüncü rivayet ise İbn Abbâs'tan gelmektedir.¹⁶⁵ Ancak Nesâî, ihtisar yaparak sadece korku namazı kılındığını aktarmış, sefer ismi zikretmemiştir.¹⁶⁶

d) Hz. Peygamber'e Biat Edilmesi

es-Sünen'de "Bey'a" bölümünde yer alan iki hadis Hudeybiye günü Hz. Peygamber'e yapılan biat hususundadır. Câbir, "ölümden değil, savaştan kaçmamak üzere" biat

¹⁶¹ Nesâî, Salâtü'l-Havf, 1 (Hadis No: 1549).

¹⁶² Nisâ 4/102. Bu âyetin Uşfân Gazvesi'nde indiği belirtilmekle birlikte korku namazı uygulamasının Uşfân'da mı yoksa Zâtürrikâ' Gazvesi'nde mi yapıldığı tartışmalıdır. Bkz. Mehmet Erdem, "Salâtü'l-Havf", *DİA*, XXXVI, 21-23.

¹⁶³ Nesâî, Salâtü'l-Havf, 1 (Hadis No: 1550).

¹⁶⁴ Vellevî, XVII, 146. Bu rivayet Zâtürrikâ' Gazvesi başlığında zikredilmiştir.

¹⁶⁵ Nesâî, Salâtü'l-Havf, 1 (Hadis No: 1535).

¹⁶⁶ Salâtü'l-Havf, 1 (Hadis No: 1535). "Davud b. el-Husayn- İkrime- İbni Abbâs" tarikiyle gelen bu hadisteki korku namazının Vâkidî'deki metninden Hudeybiye seferinde Uşfân'da kılınan korku namazı olduğu anlaşılmaktadır. Bk. Vâkidî, II, 582, 583.

ettiklerini ifade ederken,¹⁶⁷ Seleme b. Ekva‘ ise “ölünceye kadar savaşacaklarına” dair biat ettiklerini belirtmiştir.¹⁶⁸

e) Hedy Kurbanlarının Kesilmesi

Hudeybiye Seferi hakkında tespit ettiğimiz son iki hadis ise hedy kurbanıyla ilgilidir. Hudeybiye’de bulunduğu anlaşılan Abdullah b. Ömer’den gelen nakle göre Hz. Peygamber, Kureyşliler’in Kâbe’ye girmelerine izin vermemeleri üzerine hedy kurbanını kesmiş ve tıraş olmuştur.¹⁶⁹ Diğer hadis ise Hudeybiye’de Ümmü Kürz’ün Hz. Peygamber’in yanına giderek hedy kurbanlarının durumunu soracağı sırada Hz. Peygamber’in akîka kurbanı hakkında söylediklerini işitmesiyle ilgilidir.¹⁷⁰

2.14. Zû Kared (Gâbe) Gazvesi

Nesâî *es-Sünen* adlı eserinde diğer adıyla Gâbe Gazvesi diye bilinen Zû Kared Gazvesi hakkında yalnızca iki rivayet nakletmektedir. “Salâtü’l-Havf” bölümünde yer alan bu rivayetler İbn Abbâs’tan gelmektedir. Bir rivayete göre Hz. Peygamber, Zû Kared’te namaz kıldırırken arkasında iki saf oluşmuş, bir saf namaz kılarken diğer saftakiler düşmana karşı durmuş, öndekiler bir rekât kıldıktan sonra arkadakilerle yer değiştirmiş ve Allah Resûlü onlara da bir rekât kıldırmıştır. Rivayetin devamında İbn Abbâs, daha sonra bu namazın kaza edilmediğini söylemektedir.¹⁷¹ Nesâî, İbn Abbâs’tan benzer metinle bir rivayet daha nakletmiştir, ancak bu rivayette gazve ismi zikretmemiştir.¹⁷²

2.15. Hayber Gazvesi

Nesâî’nin *es-Sünen* adlı eserinde Hayber Gazvesi’ne ilişkin elli nakil yer almaktadır. Bu nakillerin üçü Hayber’e yolculuk, üçü Hayber’e giriş, on altısı savaşta yasak kılınanlar hakkında bilgi verirken on dokuz nakil savaşta ele geçirilen ganimetler, on bir nakil ise savaştan dönüş yolculuğu hakkında bilgi vermektedir.¹⁷³

¹⁶⁷ Nesâî, Bey‘a, 7 (Hadis No: 4158).

¹⁶⁸ Nesâî, Bey‘a, 8 (Hadis No: 4159).

¹⁶⁹ Nesâî, Menâsikü’l-Hac, 102 (Hadis No: 2859).

¹⁷⁰ Nesâî, Akîka, 4 (Hadis No: 4217).

¹⁷¹ Nesâî, Salâtü’l-Havf, 1 (Hadis No: 1533).

¹⁷² Nesâî, Salâtü’l-Havf, 1 (Hadis No: 1534).

¹⁷³ İki nakilde birden fazla bilgi olduğu için ilgili başlıklarda aynı naklin ilgili kısmı verilmiştir. Bk. 3380. Hadis “Hayber’e giriş” ve “Dönüş yolculuğu” başlığında, 4340. Hadis “ Hayber’e giriş” ve “Ganimet” başlıklarında zikredilmiştir.

a) Hayber'e Yolculuk

Hayber yolculuğuna dair *es-Sünen*'de üç nakil bulunmaktadır. Bir nakle göre Hz. Peygamber ve ashâbı Hayber'e giderken Sahbâ'da mola vermiş, ikinci namazını kıldıktan sonra yanlarında azık olarak bulunan sevîkten¹⁷⁴ yemişler, akşam vakti girince de Hz. Peygamber yeni bir abdest almadan sadece ağzını çalkalamış ve akşam namazını kılmışlardır.¹⁷⁵ Yolculuğa dair iki nakilden ise Hz. Peygamber'in Hayber'e doğru giderken merkep üstünde namaz kıldığı anlaşılmaktadır.¹⁷⁶

b) Hayber'e Giriş

es-Sünen'de İslâm ordusunun Hayber'e girişiyle ilgili üç nakil yer almaktadır. Bu nakiller Hz. Peygamber'in Hayber'e giriş anına yakından tanıklık eden Enes'ten gelmektedir. Enes'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber, Hayber yakınlarındayken alacakaranlıkta sabah namazını kıldırılmış, ardından “*Allahu ekber, Allahu ekber harap oldu Hayber, bir kavmin toprağına sabah indiğimizde uyarılanların sabahı kötü olacaktır.*”¹⁷⁷ buyurarak Hayber'e baskın yapmıştır.¹⁷⁸ Bu esnada -ellerinde küreklerle işlerine gitmek için dışarı çıkan Hayber halkı Müslümanları görünce şaşırarak kalelerine geri dönmüşlerdir.¹⁷⁹

c) Savaşta Yasaklananlar

es-Sünen'de geçen on altı nakil Hayber'de getirilen yasaklamalarla ilgilidir. Nakillerin dördünde hem ehlî eşek etinin hem de mut'a nikâhının haram kılındığı birlikte zikredilirken¹⁸⁰ birinde sadece mut'a nikâhının yasaklandığı¹⁸¹ bildirilmektedir.

Hayber'de sadece ehlî eşek eti yemenin yasaklandığını belirten beş nakil bulunmaktadır.¹⁸² Bu nakillerin üçünden yasaklamanın öncesine ve sonrasına dair fikir edinmek mümkündür. Hayber Gazvesi'ne katılan sahâbîlerden Enes, Ebû Sa'lebe b. el-Huşenî ve Abdullah b. Evfâ'nın nakillerini birleştirdiğimizde ortaya çıkan tablo

¹⁷⁴ Sevik; kavrulmuş un anlamına gelmektedir. Kavut diye de isimlendirilir. Detaylı bilgi için bk. Sevim Demir Akgün, *Hz. Peygamber Döneminde Yemek Kültürü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2007, s. 34.

¹⁷⁵ Nesâî, Tahâre 124 (Hadis No: 186).

¹⁷⁶ Nesâî, Mesâcid 46 (Hadis No: 740, 741).

¹⁷⁷ Hz. Peygamber'in bu ifadesi Saffât Suresinin 177. âyetine benzerdir. Bk. *Sünen'ün-Neseî*, I-II, 341.

¹⁷⁸ Nesâî, Mevâkîf, 26 (Hadis No: 547).

¹⁷⁹ Nesâî, Nikâh, 79 (Hadis No:3380), Sayd ve'z-Zebâih, 31 (Hadis No: 4340).

¹⁸⁰ Nesâî, Nikâh, 71 (Hadis No:3365, 3366), Sayd ve'z-Zebâih, 31 (Hadis No: 4334, 4335).

¹⁸¹ Nesâî, Nikâh, 71 (Hadis No: 3367).

¹⁸² Nesâî, Sayd ve'z-Zebâih, 31 (Hadis No: 4336, 4338, 4339, 4340, 4341).

şöyledir. Kuşatma esnasında acıkan sahâbe çevreden çıkan eşekleri yakalayıp kesmişler ve kazanlarda pişirmişlerdir. Bu durumu haber alan Hz. Peygamber Abdurrahman b. Avf'ı görevlendirerek pis olması nedeniyle eşek eti yemelerini yasakladığını ve kazanları dökmelerini ilan ettirmiştir. Bunun üzerine sahâbiler kazanları devirmişlerdir.¹⁸³

Câbir'den gelen üç nakilden ise Hz. Peygamber'in Hayber'de evcil eşek eti yemeği yasaklamasına karşın at etinin yenilmesine izin verdiği ortaya çıkmaktadır.¹⁸⁴ Yine Câbir'e ait bir başka nakilde ise Hayber'de at eti yemelerinin yanı sıra yabani eşek etini yedikleri de yer almaktadır.¹⁸⁵

Nesâî, son iki nakilden birinde Hayber'de eşek eti ve mut'a nikâhının yasaklanması dışında pençeli kuş ile yırtıcı hayvan etinin yenilmesinin de yasaklandığını,¹⁸⁶ diğer nakilde ise pislik yiyen hayvana binilmesini ve bu hayvanın etinin yenilmesini yasakladığını nakletmiştir.¹⁸⁷

d) Hayber Ganimetleri

es-Sünen'de yer alan Hayber ganimetleriyle ilgili on dokuz naklin biri Hayber humusu, on üçü savaşta ele geçirilen ganimetten gayrimenkullerin durumu, beşi ise Hayber ganimetlerinden taşınır olanlar hakkında bilgi vermektedir.

e) Hayber Humusu

"Kasmü'l-fey" bölümünde yer alan bir nakil Hz. Peygamber'in Hayber ganimetinden humus aldığını göstermektedir. Rivayete göre Hz. Peygamber'in vefatından sonra kızı Fâtıma, Ebû Bekir'e giderek babasından kalan Hayber humusunu sorması üzerine "*Peygamberler miras bırakmaz*" cevabını almıştır.¹⁸⁸

f) Ele Geçirilen Gayrimenkuller

Hayber Gazvesi'nde ele geçirilen taşınmaz mallarla ilgili on üç rivayetin onu Hayber arazisinden hisse verilen ve hisse satın alan bazı sahâbiler, üçü ise Hayber arazilerinin durumu hakkında bilgi vermektedir.

¹⁸³ Nesâî, *Sayd ve'z-Zebâih*, 31 (Hadis No: 4339, 4340, 4341).

¹⁸⁴ Nesâî, *Sayd ve'z-Zebâih*, 29 (Hadis No: 4327, 4328, 4329).

¹⁸⁵ Nesâî, *Sayd ve'z-Zebâih*, 32 (Hadis No: 4343).

¹⁸⁶ Nesâî, *Sayd ve'z-Zebâih*, 33 (Hadis No: 4348).

¹⁸⁷ Nesâî, *Dahâya*, 43 (Hadis No: 4447).

¹⁸⁸ Nesâî, *Kasmü'l-fey*, (Hadis No: 4141).

es-Sünen'deki on nakilden Hayber ganimetinden hisse verilen bazı sahâbe isimlerine ulaşılmaktadır. Bu sahâbîlerden biri Zübeyr b. Avvâm'dır. Hayber ganimetlerinden Zübeyr'e ve annesi Safiyye bint Abdülmuttalib'e birer hisse dışında ikisi de atı için olmak üzere tam dört hisse verilmiştir.¹⁸⁹ Bu durum süvariye kendisi için ayrı, atı için ayrı ganimet verildiğini göstermektedir. Nesâî'nin "Ahbâs" bölümünde geçen altı nakilden Hayber ganimetine sahip olan sahâbîlerden birinin de Hz. Ömer olduğu anlaşılmaktadır. Nakillerin birinde bu ganimetin 100 sehimlik bir arazi olduğu belirtilmektedir.¹⁹⁰ Hz. Ömer, hissesine düşen araziye çok beğenmesine rağmen tasadduk etmek istemiş ve bu hususta Allah Resûlü'ne danışmıştır. Hz. Peygamber de arazinin onda kalmasını mahsulünü ise tasadduk etmesini tavsiye etmiştir.¹⁹¹ Bu altı nakil dışında gelen bir nakilde ise Ömer'in sahip olduğu 100 baş hayvanla Hayber'den 100 sehimlik bir arazi satın aldığı yer almaktadır.¹⁹² Yine başka bir nakilden ise Ömer'in tasadduk etmek istediği arazinin "Semğ" arazisi olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹³

Hayber ganimetlerinden kendisine hisse düştüğü hakkında rivayetlerde kendisinden bahsedilen bir başka sahâbî ise Ka'b b. Mâlik'tir.¹⁹⁴

Hayber'de ele geçirilen arazilerin durumuyla ilgili *es-Sünen*'de yer alan iki nakilden anlaşıldığı üzere elde edilecek mahsulün yarı yarıya paylaşılması şartıyla bu arazi ve hurma ağaçları Yahûdîler'e bırakılmıştır.¹⁹⁵ Başka bir nakilden de daha sonra Hz. Peygamber'in Hayber haracını tahsil etmek üzere birini görevlendirdiği ve bu kişinin iyi cins hurmaları getirdiği bildirilmiştir.¹⁹⁶

g) Hayber'de Ele Geçirilen Menkûl Mallar

Hayber'de ele geçirilen taşınabilir ganimetin niteliği hakkında Nesâî'de beş nakil bulunmaktadır. Ebû Hureyre'den gelen ilk nakilde Hayber Gazvesi'nde pek çok mal, eşya ve kumaşın ele geçirildiğinden bahsedilmektedir. Hadisin devamında Allah

¹⁸⁹ Nesâî, Hayl, 17 (Hadis No: 3593).

¹⁹⁰ Nesâî, Ahbâs, 3 (Hadis No: 3603).

¹⁹¹ Nesâî, Ahbâs, 2 (Hadis No: 3597, 3598, 3599, 3600, 3601).

¹⁹² Nesâî, Ahbâs, 3 (Hadis No: 3604).

¹⁹³ Nesâî, Ahbâs, 3 (Hadis No: 3605). Nesâî'nin bu konuda Hz. Ömer ile ilgili naklettiği tüm hadisler göz önüne alındığında ortaya çıkan durum şudur: Hz. Ömer, biri Hayber ganimetinden hissesine düşen arazi diğeri ise kendisine ait 100 baş hayvanla Hayber'den satın aldığı arazi olmak üzere sahip olduğu iki araziye de tasadduk etmek istemiştir, ayrıca bu arazilerden birinin Semğ arazisi olduğu anlaşılmaktadır. Bk. Bahattin Turgut, "İslâm Medeniyetinde Vakfiye: Hz. Ömer Örneği", *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, L, 2018, s. 276.

¹⁹⁴ Nesâî, Eymân ve'n-Nüzûr, 37 (Hadis No: 3826).

¹⁹⁵ Nesâî, Müzâra', 46 (Hadis No: 3929, 3930).

¹⁹⁶ Nesâî, Büyû', 41 (Hadis No: 4553).

Resûlü'nün okla vurulan Mid'am adındaki siyahî bir kölenin üzerindeki kıyafeti ganimet malından izinsiz alması nedeniyle şehit olmadığını söylemesi üzerine ganimet malından bir veya iki ayakkabı bağı çalan kişinin ayakkabı bağını getirip iade ettiği bildirilmektedir.¹⁹⁷ İkinci nakilde Hz. Peygamber'in, Hayber Gazvesi'nde ölen bir kişinin ganimet malından on iki dirhem değerinde boncuk çaldığı için namazını kılmadığını göstermektedir.¹⁹⁸ Ganimetin niteliğine dair üçüncü nakil, Abdullah b. Mugaffel'in iç yağı ile dolu bir çantayı yüklendiği bilgisidir. Abdullah "*Onu kimseye vermem*" diyerek sağına soluna bakmış, Allah Resûlü'nün kendine gülümsediğini görmüştür.¹⁹⁹ Konuyla ilgili son iki nakil ise ele geçirilen ganimetler arasında altın ve boncuktan yapılmış bir gerdanlık olduğunu göstermektedir. Fedâle b. Ubeyd, bu gerdanlığı hissesine düşen kişiden on iki dinara aldığını belirtmiştir.²⁰⁰

Rivayetlerden anlaşıldığı üzere Hayber'de iç yağından süs eşyasına varıncaya kadar pek çok şey ganimet olarak ele geçirilmiştir.

h) Dönüş Yolculuğu

es-Sünen'de geçen on bir rivayet Hz. Peygamber'in Hayber'den dönüş yolculuğu hakkındadır. Bu nakillerin beşi Hz. Peygamber'in Safiyye ile evliliği, beşi Bilâl'in nöbet tutması ve uyuya kalmaları, biri ise Hz. Peygamber'in Seleme b. Ekva' ile yolculuk esnasındaki diyalogu üzerinedir.

Nesâî'nin Nikâh bölümünde naklettiği beş rivayetten Hz. Peygamber'in Safiyye ile evliliğiyle alakalı bilgilere ulaşılmaktadır. Enes'in verdiği bilgilere göre Hayber'i ele geçirdikten sonra esirler toplanmıştır. Dîhye, Hz. Peygamber'e gelerek cariyeye istemiş, Hz. Peygamber ona esirler arasından istediği cariyeyi alabileceğini söyleyince Dîhye, Safiyye bint Huyey'i almıştır. Ancak biri Hz. Peygamber'e Safiyye'nin Benû Nadir ve Benû Kurayza'nın hanımefendisi²⁰¹ olması sebebiyle onun Hz. Peygamber'e layık gördüğünü belirtmiş, bunun üzerine Hz. Peygamber Dîhye'ye başka bir cariyeye almasını söylemiştir. Hz. Peygamber Safiyye'yi azad ederek onunla nikâhlanmış bunu da mehir

¹⁹⁷ Nesâî, Eymân ve'n-Nüzûr, 38 (Hadis No: 3827).

¹⁹⁸ Nesâî, Cenâiz, 66 (Hadis No: 1959).

¹⁹⁹ Nesâî, Dahâya, 38 (Hadis No: 4435).

²⁰⁰ Nesâî, Büyû', 48 (Hadis No: 4573, 4574).

²⁰¹ Safiyye'nin Benû Nadir'in hanımefendisi olarak nitelendirilmesi; kabile başkanı babasının Benî Nadir'e mensubiyetinden, Benû Kurayza'nın hanımefendisi olarak nitelendirilmesi ise annesi ve ilk eşinin Benî Kurayza'ya mensubiyetinden dolayıdır. Bk. İbn Sa'd, *Tabakâti'l-Kebîr* (thk. Ali Muhammed A'mr), Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2001, XI, 116, 117.

saymıştır.²⁰² Yolculuktan dönerken Ümmü Süleym, Safiyye’yi düğün gecesi için hazırlamıştır. Ertesi sabah Allah Resûlü düğün yemeği vermiştir. Bu yemek ise sahâbenin getirdiği ekıt,²⁰³ hurma ve yağın karışımından yapılan “hays”²⁰⁴ olmuştur.²⁰⁵ Hz. Peygamber düğün için üç gün konakladıktan sonra yola çıkmıştır.²⁰⁶ Orada bulunanlar yola çıktıklarında Hz. Peygamber’in Safiyye’yi arkasına oturtup onu örtmesiyle Safiyye’nin Hz. Peygamber’in cariyesi değil mü’minlerin annesi olduğunu anlamışlardır.²⁰⁷

Nesâî’nin “Mevâkît” ve “İmâme” bölümlerinde yer alan beş rivayet Hz. Peygamber’in bir sefer dönüşü konaklamasıyla ilgili kesit sunmaktadır. Araştırdığımız kaynaklardan bu rivayetlere konu olan hadisenin Hayber dönüşü sırasında olduğunu tespit ettiğimizden bu başlık altında yer vermeyi uygun gördük.²⁰⁸

Benzer senet ve birbirini tamamlayıcı nitelikte gelen bu nakillerden anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber ve ashâbı gece yolculuk yapmış, sabaha karşı konaklamıştır. Konakladıkları esnada Hz. Peygamber, kendilerini sabah namazına kaldırmak için kimin bekleyeceğini sorması üzerine Bilâl, gönüllü olmuştur. Fakat Bilâl de dâhil herkes uykuya dalmış ancak güneş doğduktan sonra uyanabilmişlerdir. Bilâl muhtemelen kendini suçlu hissederek daha önce hiç böyle ağırlık basmadığını belirtince Allah Resûlü, “*Allah, dilediğinde ruhlarınızı alır, dilediğinde ise geri verir*” buyurmuştur. Ardından Bilâl ezan okumuş ve sabah namazını kılmışlardır.²⁰⁹

Nesâî’nin “Cihâd” bölümündeki bir nakline göre Hayber’den dönerlerken Seleme b. Ekva‘, Hz. Peygamber’e recez²¹⁰ okumak istediğini belirtmiş, Ömer söyleyeceği şey konusunda Seleme’yi uyarmıştır. Seleme, Hz. Peygamber’in izniyle recezi okumuş ve recezi beğendiğini ifade ederek kime ait olduğunu sormuştur. Seleme, kardeşine ait olduğunu söyleyince Allah Resûlü ona dua etmiştir. Seleme kardeşinin Hayber’de savaşıırken kendi silahıyla öldüğünü bu sebeple halkın onun için dua etmekten

²⁰² Nesâî, Nikâh, 64 (Hadis No: 3342, 3343).

²⁰³ Ekıt: Yağı alınmış ve kurutulmuş koyun ya da keçi yoğurdu, Türkçede keş anlamına da gelmektedir. Detaylı bilgi için bk. Akgün, s.33.

²⁰⁴ Hays: Hurma, ekıt ve tereyağdan oluşan bir yemektir. Akgün, s. 33.

²⁰⁵ Hayber’e giriş hakkında zikredilen naklin devamı, Nikâh 79 (Hadis No: 3380).

²⁰⁶ Nesâî, Nikâh 79 (Hadis No: 3381).

²⁰⁷ Nesâî, Nikâh 79 (Hadis No: 3382).

²⁰⁸ Müslim, Mesâcid ve Mevâzi’s-Salât, 309, 310; İbn Mâce, Salât 10 (697); Vâkıdî, III, 368, 369; İbn Hişâm, III-IV, 468.

²⁰⁹ Nesâî, Mevâkît, 55 (Hadis No: 621, 623, 624, 625), İmâme, 47 (Hadis No: 846).

²¹⁰ Recez, bir çeşit şiidir. Detaylı bilgi için bk. Abdoulaye Ousseini Souley, *Kütüb-i Sitte’de Şiir*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 103.

çekindiğini dile getirince Hz. Peygamber, onun düşmanla savaşırken vefat ettiği için şehit olduğunu söylemiştir.²¹¹

2.16. Umretü'l-Kazâ Seferi

es-Sünen'de yer alan iki nakilden Umretü'l-Kazâ'ya dair bir kesite ulaşmak mümkündür. İki nakle göre Hz. Peygamber ve ashâbı kaza umresi için Mekke'ye girerlerken Abdullah b. Revâha da önlerinde şiir okumaktadır. Bu durum üzerine Ömer, Abdullah'a "*Hem Allah'ın haremindedir hem de peygamberin önünde şiir okuyorsun!*" diyerek kızmıştır. Hz. Peygamber ise Ömer'e, Abdullah'a kızmamasını onun sözlerinin düşmana ok yarasından daha acı olduğunu söylemiştir.²¹²

2.17. Mûte Seriyesi

Nesâî'nin *es-Sünen* eserinde Müslümanların Suriyeli Hristiyan Araplar ve Bizans ordusuyla yaptığı ilk savaş olan Mûte Seriyesi ile ilgili iki rivayet bulunmaktadır. "Cenâiz" bölümünde geçen bu rivayetlerde savaş ismi zikredilmemektedir. Ancak söz konusu rivayetlerde Mûte Seriyesi'nde şehit düştüğünü bildiğimiz sahâbe isimleri geçmektedir. Bu nedenle rivayetlere burada yer verdik.

Tespit ettiğimiz ilk rivayet, Hz. Peygamber'in Mûte'de şehit olan sahâbîlerin haberini alması ve bir kişinin mescide gelerek Ca'fer'in şehit olması nedeniyle yakını olan kadınların feryadını Hz. Peygamber'e bildirmesiyle ilgilidir. Diğer rivayet ise Hz. Peygamber'in Mûte'de şehit olan sahâbîlerin haberini kendisine haber verilmeden önce bildirmesi hakkındadır.

Hz. Âişe'den gelen rivayete göre Hz. Peygamber, Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebû Tâlib ve Abdullah b. Revâha'nın ölüm haberini aldığından üzgün bir şekilde mescitte oturmaktadır. O esnada Hz. Âişe, kapı aralığından Hz. Peygamber'i izlerken mescide bir adamın geldiğini görmüştür. Adam, Hz. Peygamber'e Ca'fer'in yakını olan kadınların ağladığını söylemiştir. Allah Resûlü, ondan kadınlara engel olmasını istemiştir. Adam, iki kez gidip gelmiş ancak kadınlara engel olamadığını söylemiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, adama kadınları tekrar susturmasını emretmiştir.

²¹¹ Nesâî, Cihad, 29 (Hadis No: 3150).

²¹² Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 109 (Hadis No: 2873), 121 (Hadis No: 2893).

Rivayetin devamında Hz. Âişe, ne kadınları susturabildiği ne de Hz. Peygamber'in üzüntüsünü yaşamasına müsaade ettiği için adama kızdığını belirtmiştir.²¹³

Enes'in naklettiği rivayete göre Hz. Peygamber, Zeyd b. Hârise ve Ca'fer b. Ebû Tâlib'in şehit düştüğü haberini, daha kendisine bildirilmeden önce ağlayarak haber vermiştir.²¹⁴

Konuyla ilgili rivayetlere baktığımızda vefat haberi verilen sahâbîler bir rivayette üç kişiyken diğer rivayette ise iki kişidir. Hz. Âişe'den gelen rivayette Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebû Tâlib ve Abdullah b. Revâha olmak üzere üç sahâbînin ismi geçmektedir. Enes'ten gelen rivayette ise yalnızca Zeyd b. Hârise ve Ca'fer b. Ebû Tâlib'in ismi bulunmaktadır.

2.18. Mekke'nin Fethi

es-Sünen'de hakkında en çok nakil tespit ettiğimiz sefer Mekke'nin Fethi'dir. Tespit ettiğimiz yetmiş altı naklin on altısı Mekke'ye yolculuk, sekizi Mekke'ye giriş, on altısı Hz. Peygamber'in Kâbe'yi ziyareti ve Mekke'de namaz kılmasıyla ilgilidir. Nakillerin on altısı ise fetih hutbesi, biri Mekke'ye giriş ile ilgili bir naklin devamı olmak üzere üçü eman dışında bırakılanlar, on sekizi ise fetih günü ve sonrasında gerçekleşen diğer bazı hadiselerle ilgili bilgi vermektedir.

a) Mekke'ye Yolculuk

Nesâî'nin "Sıyâm" bölümünde yer alan on altı nakilden Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethi için çıktığı yolculuk hakkında bilgilere ulaşılmaktadır. Nakillerin altısı Câbir b. Abdullah'tan, biri Ebû Hureyre'den, ikisi Ebû Seleme'den, yedisi ise Abdullah b. Abbâs'tan gelmektedir.

Nesâî, sefer ismi zikretmeksizin Câbir'den naklettiği üç rivayette Hz. Peygamber'in oruç nedeniyle bitkin düşen bir adamın başında toplananları ve yine yolculuk esnasında bir ağacın gölgesinde oruçlu olduğu için güçsüz düşen kimsenin su ile ferahlatıldığına şahit olması "*Yolculukta oruç tutmak iyi Müslüman olmak demek değildir*" buyurduğunu nakletmiştir.²¹⁵ Nesâî, bu nakillerin akabinde ise Câbir'den gelen başka

²¹³ Nesâî, Cenâiz, 14 (Hadis No: 1847).

²¹⁴ Nesâî, Cenâiz, 27 (Hadis No: 1878).

²¹⁵ Nesâî, Sıyâm, 47 (Hadis No: 2257, 2258), 49 (Hadis No: 2262). Bu rivayetlerde sefer ismi zikredilmese de Câbir'den gelen sonraki rivayetlerden bu olayın fetih yolculuğunda yaşandığını söylemek mümkün görünmektedir. Ayrıca bk. Vellevî, XXI, 146.

bir nakle yer vermiştir. Bu nakle göre Hz. Peygamber Mekke'nin fethi için Ramazan ayında yolculuğa çıkmıştır. Kurâü'l-Gamîm'e geldiklerinde sahâbe oruç nedeniyle zorlanmış, bu durumu haber alan Hz. Peygamber, ikindiden sonra bir bardak su içerek orucunu açmıştır. Bunun üzerine sahâbenin bir kısmı orucunu açmış bir kısmı ise orucuna devam etmiş, Allah Resûlü, orucunu açmayanlar için “*Asi oldular.*” buyurmuştur.²¹⁶

Yine Câbir'den gelen iki nakilde ise -sefer ismi zikredilmeksizin- Hz. Peygamber'le oruçlu olarak sefere çıktıklarını aralarında oruçlu olanın da, oruçlu olmayanın da bulunduğunu²¹⁷ ne oruç tutanların ne de tutmayanların birbirini ayıplamadığını ifade etmiştir.²¹⁸

Biri Ebû Hureyre'den ikisi Ebû Seleme'den gelen üç nakilde ise Merrü'z-Zahrân'da buldukları sırada Hz. Peygamber'e yemek getirilince Ebû Bekir ve Ömer'i yemeğe davet ettiği, onların oruçlu olduklarını söylemesi üzerine oruçlu olmayanlardan onlara eşyalarını taşıma konusunda yardımcı olmalarını istediği belirtilmiştir.²¹⁹

İbn Abbâs'tan gelen yedi nakilde de Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethi için Ramazan ayında oruçlu olarak yola çıktığı, yolculuk esnasında orucunu açtığı ve ardından sahâbenin de ona uyduğu bildirilmektedir. Ancak nakiller arasında bu durumla ilgili farklılıklar göze çarpmaktadır. İlk üç nakilde İbn Abbâs, Hz. Peygamber'in Kudeyd'e²²⁰ gelince bir bardak süt içerek orucunu açtığını ifade ederken²²¹ farklı senetle gelen üç nakilde ise Hz. Peygamber'in Usfân'a geldiklerinde orucunu erkenden açtığını ve sahâbeden de isteyenin oruca devam ettiğini, isteyenin ise oruç tutmadığını haber vermiştir.²²² İbn Abbâs'tan gelen son nakilde ise Hz. Peygamber'in orucunu açtığı mevki Kedîd²²³ olarak karşımıza çıkmaktadır.²²⁴

²¹⁶ Nesâî, Sıyâm, 49 (Hadis No: 2263).

²¹⁷ Nesâî, Sıyâm, 59 (Hadis No: 2311).

²¹⁸ Nesâî, Sıyâm, 59 (Hadis No: 2312).

²¹⁹ Nesâî, Sıyâm, 50 (Hadis No: 2264, 2265, 2266).

²²⁰ Kudeyd, Mekke yakınlarında bulunan bir vadidir. Bk. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, IV, 313; Zübeyde Özben, *Hadislerde Geçen Yer İsimleri (Buhârî Özelinde)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011, s. 39.

²²¹ Nesâî, Sıyâm, 54 (Hadis No: 2287, 2288, 2289).

²²² Nesâî, Sıyâm, 55 (2290, 2291), 61 (2314).

²²³ Mekke ile Medine arasında bulunan bir yer ve akarsudur. Yakût el-Hamevî, IV, 442. Ayrıca Bk. Özben, s. 59.

²²⁴ Nesâî, Sıyâm, 60 (2313).

b) Mekke'ye Giriş

es-Sünen'de Allah Resûlü'nün fetih günü Mekke'ye girişi hakkında sekiz nakil bulunmaktadır. Nakle göre Hz. Peygamber, Mekke'ye Seniyyetü'l-Ulyâ'daki Bathâ'dan girmiş, Seniyyetü's-Süflâ'dan çıkmıştır.²²⁵ Câbir b. Abdullah, Hz. Peygamber'in Mekke'ye elinde beyaz bayrak,²²⁶ başında siyah bir sarıkla²²⁷ ve ihramsız olarak girdiğini bildirirken²²⁸ Enes, Allah Resûlü'nün başında miğferle şehre girdiğini²²⁹ İbn Abbâs ise Hz. Peygamber'in Mekke'ye geldiğinde Haşimoğulları'nın küçük çocukları tarafından karşılandığını, onlardan birini önüne birini ise arkasına aldığını haber vermektedir.²³⁰

c) Kâbe'yi Ziyaret ve Mekke'de Namaz

Nesâî'nin sunduğu on altı nakilden Hz. Peygamber'in Kâbe'ye ziyareti ile Mekke'de bulunduğu sırada kıldığı namazlarla ilgili bilgi edinmek mümkündür.

es-Sünen'de Hz. Peygamber'in fetih günü Kâbe'yi ziyareti ve orada namaz kılmasına dair on üç nakle rastlanmaktadır. Bu nakillerin altısı Abdullah b. Ömer'in beyanına dayalıdır. Birinci nakle göre Allah Resûlü, Üsâme b. Zeyd, Bilâl ve Osman b. Talha ile Kâbe'ye girerek kapıyı kapatmıştır, kapı açıldığında ise Bilâl ile karşılaşan Abdullah b. Ömer, ona Allah Resûlü'nün içeride namaz kılıp kılmadığını sormuş, o da Hz. Peygamber'in iki Yemen sütunu arasında namaz kıldığını söylemiştir.²³¹ İkinci nakle göre Abdullah, Bilâl'e Allah Resûlü'nün içeride ne yaptığını sorması üzerine Bilâl, Hz. Peygamber'in Kâbe'nin bir direğini soluna, iki direğini sağına, üç direğini de arkasına alarak namaz kıldığını söylemiştir.²³² Üçüncü nakilde ise önceki nakillere ek olarak Abdullah b. Ömer, Hz. Peygamber ve yanındakilerin Kâbe içerisinde bir müddet kaldıktan sonra kapının açıldığını, merdivenlerden çıkarak Kâbe'ye girdiğini, Allah Resûlü'nün nerede namaz kıldığını sorduğunu ancak kaç rekât namaz kıldığını sormayı unuttuğunu ifade etmiştir.²³³ Dördüncü ve beşinci nakilde Abdullah b. Ömer, Bilâl'e Hz. Peygamber'in nerede namaz kıldığını sorması üzerine Allah Resûlü'nün iki direk

²²⁵ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 105 (Hadis No: 2865), bk. Vellevî, XXV, 72.

²²⁶ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 106 (Hadis No: 2866).

²²⁷ Nesâî, Zîne, 109 (Hadis No: 5345).

²²⁸ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 107 (Hadis No: 2869), Zîne, 109 (Hadis No: 5344).

²²⁹ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 107 (Hadis No: 2867, 2868).

²³⁰ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 121 (Hadis No: 2894). Bk. Vellevî, XXV, 142.

²³¹ Nesâî, Mesâcid, 5 (Hadis No: 692). Bk. Vellevî, VIII, 486.

²³² Nesâî, Kible, 6 (Hadis No: 749). Bk. Vellevî, IX, 348.

²³³ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 126 (Hadis No: 2905).

arasında namaz kıldığını belirtirken dördüncü nakilde ise önceki nakillerden farklı olarak Hz. Peygamber'in yanında Kâbe'ye girenlerin arasında Fadl b. Abbâs'ın ismini de zikretmiştir.²³⁴ Altıncı nakilde ise Bilâl'in İbn Ömer'e söylediğinden Hz. Peygamber'in Kâbe içinde iki direk arasında iki rekât namaz kıldığı bilgisi ortaya çıkmaktadır.²³⁵

Fetih günü Allah Resûlü'nün Kâbe'de namaz kılmasıyla ilgili Abdullah b. Sâib'den de bir nakil gelmiştir. Bu nakle göre Hz. Peygamber, fetih günü Kâbe'nin ön tarafında namaza durmuş, ayakkabılarını çıkararak sol tarafına koymuş, Mü'minûn sûresini okumaya başlamış, Hz. Mûsâ veya Hz. İsrâ'nın zikredildiği âyetlere gelince kendisini öksürük tutmuş ardından rükûya gitmiştir.²³⁶

Son olarak Hz. Peygamber'in fetih günü Kâbe'yi ziyareti ve orada namaz kılmasına dair bilgi sunan bir başka sahâbî de Üsâme b. Zeyd'dir. Konu hakkında Üsâme'den gelen beş nakil bulunmaktadır. Bu nakillerin üçünde Allah Resûlü'nün Kâbe'ye girdikten sonra köşelerde tesbih ve tekbir getirdiği, namaz kılmadan dışarı çıkıp makâm-ı İbrahim'in arkasında iki rekât namaz kıldığı sonrasında ise "*İşte Kâbe*" buyurduğu yer almaktadır.²³⁷ Bu bilgilere ek olarak Üsâme'den gelen farklı iki nakilde ise Üsâme, Allah Resûlü ile içeri girdiğini, Bilâl'in kapıyı kapattığını, Hz. Peygamber'in iki direk arasına oturup dua ve istiğfarda bulunduğunu, Kâbe'ye yüzünü ve göğsünü dayayıp Kâbe'nin sütunlarını tesbîh, tekbîr ve tehlîl getirerek selamladığını haber vermiştir.²³⁸

es-Sünen'de Hz. Peygamber'in fetih için Mekke'de bulunduğu sırada Kâbe dışında kıldığı namazlarla ilgili bilgi veren dört nakil bulunmaktadır. Bu nakillerden ayrıca Hz. Peygamber'in fetih günü namazlarını bir abdestle kıldığı, guslettiği, duhâ namazı kıldığı, Mekke'de on beş gün kaldığı ve namazlarını seferî olarak kıldığı bilgilerine ulaşılmaktadır. İlk nakilden Hz. Peygamber'in her namaz için abdest aldığı fakat fetih günü bir abdestle namazlarını eda ettiği anlaşılmaktadır.²³⁹ Ümmü Hânî'den gelen iki nakilden ise Hz. Peygamber'in fetih günü guslettiği bilgisinin yanı sıra nakillerin birinden Allah Resûlü'nün guslettikten sonra sekiz rekât namaz kıldığı bilgisi yer

²³⁴ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 126 (Hadis No: 2906), 127 (Hadis No: 2907).

²³⁵ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 127 (Hadis No: 2908).

²³⁶ Nesâî, İftitâh, 76 (Hadis No: 1007).

²³⁷ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 127 (Hadis No: 2909), 133 (Hadis No: 2916, 2917). Bk. Vellevî, XXV, 176.

²³⁸ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 131 (Hadis No: 2914), 132 (Hadis No: 2915).

²³⁹ Nesâî, Tahâre, 101 (Hadis No: 133).

alırken²⁴⁰ diğer nakilde ise Allah Resûlü'nün duhâ namazı kıldığı anlaşılmaktadır.²⁴¹ Konu hakkında aktaracağımız son nakilde ise İbn Abbâs, Hz. Peygamber'in Mekke'de on beş gün kaldığını ve bu esnada namazlarını ikişer rekât kıldığını bildirmektedir.²⁴² Bu rivayetin yanı sıra Nesâî, Enes b. Mâlik'ten naklettiği iki rivayette Hz. Peygamber'in Mekke'de on gün kaldığını bu süre zarfında namazlarını kısaltarak kıldığı bilgisine de yer vermektedir. Fakat Nesâî'nin şerhinden bu bilginin Mekke'nin fethine değil Veda haccına ait olduğu anlaşılmaktadır.²⁴³

d) Fetih Hutbesi

Nesâî'nin *es-Sünen* adlı eserinin çeşitli bölümlerinde yer alan on altı nakilde Hz. Peygamber'in fetih günü yaptığı konuşmaya dair kesitler tespit edilebilmektedir. Kâbe'nin kutsallığına dair üç, kadının sadakasıyla iki, yasaklanan şeylerle iki, diyetlerle ilgili dokuz nakil bulunmaktadır.

Hz. Peygamber'in fetih hutbesinde Kâbe ve çevresinin kutsallığına dair üç nakil karşımıza çıkmıştır. Allah Resûlü, konuşmasına Allah'a hamd ederek başlamış, Mekke'nin Allah tarafından kıyamete kadar kutsal kılındığını burada bulunan herhangi bir canlıya zarar vermenin yasak olduğunu bildirmiştir. İbn Abbâs, izhir otunun yasaklara dâhil edilmemesini istemiş, Hz. Peygamber de izhir otu toplamalarına izin vermiştir.²⁴⁴ Allah Resûlü, birileri kendisinin Mekke'ye savaş açtığını örnek gösterirlerse, Allah tarafından yalnızca kendisine belli bir süre izin verildiğini ifade ederek Mekke'nin kutsiyetinin devam ettiğini belirtmiştir.²⁴⁵

es-Sünen'de fetih günü yapılan konuşma hakkında tespit ettiğimiz iki nakle göre Hz. Peygamber, Mekke'yi fethettiği zaman ayağa kalkarak bir konuşma yapmış ve bu konuşmada kadının kocasından izinsiz sadaka vermesinin uygun olmadığını söylemiştir.²⁴⁶

²⁴⁰ Nesâî, Tahâre, 143 (Hadis No: 225).

²⁴¹ Nesâî, Gusl ve't-Teyemmüm, 11 (Hadis No: 415).

²⁴² Nesâî, Taksîrü's-Salât fi's-Sefer, 3 (Hadis No: 1453). Bk. *Sünen'ün-Neseî*, III-IV, 177.

²⁴³ Nesâî, Taksîrü's-Salât fi's-Sefer, 1 (Hadis No: 1438), 3 (Hadis No: 1452). Bk. Vellevî, XVI, 363, 367. *Sünen'ün-Neseî*, III-IV, 177. Apaydın, Mekke'de kalınan süreyi tespit ederken Enes b. Mâlik'in rivayetine de değinmekle beraber Mekke'de kalınan sürenin 15 olduğu bilgisini daha tutarlı bulmaktadır. Bk. Apaydın, s. 644, 645.

²⁴⁴ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 110 (Hadis No: 2874).

²⁴⁵ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 111 (Hadis No: 2875, 2876).

²⁴⁶ Nesâî, Zekât, 58 (Hadis No: 2540), Umre, 5 (Hadis No: 3757).

Tespit ettiğimiz diğer iki nakle göre, Hz. Peygamber fetih hutbesinde içki, ölmüş hayvan, domuz ve heykel satmayı haram kılmıştır. Bunun üzerine sahâbîler ölmüş hayvan yağlarıyla gemileri ve derileri yağladıklarını, onunla aydınlandıklarını ifade etmişlerdir. Ancak Allah Resûlü “*Hayır, o haramdır; Allah, Yahûdîleri kahretsin, onlara iç yağı haram kılındı, ancak onlar onu eritip satarak parasını yerlerdi.*” buyurmuştur.²⁴⁷

Diğer dokuz nakil ise Hz. Peygamber’in fetih hutbesinde bazı suçların diyeti hakkında hüküm verdiğini göstermektedir. İki nakle göre Allah Resûlü, Mekke’nin fethi günü hutbe irad etmiş,²⁴⁸ kasıtlıya benzer şekilde kırbaç, değnek veya taşla hata ile öldürülen kimsenin diyetini kırk tanesi altı-sekiz yaş arasında olmak üzere yüz deve olarak belirlemiştir.²⁴⁹ Diğer üç nakilde ise Allah Resûlü “*Dikkat edin hata ile öldürme ve buna benzer öldürmelerde kamçı ve değnekle öldürülenin diyeti kırkı gebe olmak üzere yüz devedir.*” buyurmuştur.²⁵⁰ Bu naklin benzerini nakleden İbn Ömer, Allah Resûlü’nün bu konuşmayı fetih günü, Kâbe’nin merdivenlerinde yapmış olduğunu bildirmiştir.²⁵¹ Abdullah b. Amr da Hz. Peygamber’in fetih günü verdiği hutbede parmaklar için onar fidye,²⁵² kemiğe varan yaralanmalarda ise beşer deve diyet belirlediğini nakletmiştir.²⁵³ Amr b. Şuayb ise Allah Resûlü’nün parmakların diyetini söylerken sırtını Kâbe duvarına yaslamış olduğundan bahsetmiştir.²⁵⁴

e) Eman Dışında Bırakılanlar

es-Sünen’de yer alan üç nakilden Mekke fethedildiği gün Allah Resûlü’nün Mekkelilere eman verdiği bilgisine ulaşılmaktadır. Bu nakillerden biri Hz. Peygamber’in Mekke’ye girişi başlığında zikrettiğimiz Enes’ten gelen naklin devamıdır. Enes, fetih günü Hz. Peygamber’in Kâbe’nin örtüsüne sığındığı haber verilen İbn Hatal’ın öldürülmesini emrettiğini belirtmiştir.²⁵⁵

Mekke’nin fethedildiği gün Hz. Peygamber’in Mekkelilere eman vermesiyle ilgili *es-Sünen*’de geçen bir nakil detaylı bilgi sunmaktadır. Nakilde Hz. Peygamber’in, dört

²⁴⁷ Nesâî, Fera’ ve Atîre, 8 (Hadis No: 4256), Büyû’ 93 (Hadis No: 4669).

²⁴⁸ Nesâî, Kasâme 32-33 (Hadis No: 4792).

²⁴⁹ Nesâî, Kasâme, 33-34 (Hadis No: 4794).

²⁵⁰ Nesâî, Kasâme, 33-34 (Hadis No: 4796, 4797, 4798).

²⁵¹ Nesâî, Kasâme, 33-34 (Hadis No: 4799).

²⁵² Nesâî, Kasâme, 44-45 (Hadis No: 4850).

²⁵³ Nesâî, Kasâme, 44-45 (Hadis No: 4852).

²⁵⁴ Nesâî, Kasâme, 44-45 (Hadis No: 4851).

²⁵⁵ Nesâî, Menâsikü’l-Hac, 107 (Hadis No: 2867).

erkek ile iki kadın dışında Mekkelilere eman verdiği ve bu dört erkeğin kimler olduğu belirtilirken iki kadının kim olduğu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Hz. Peygamber eman dışında bıraktığı kişilerin Kâbe örtüsüne sarınmış olsalar dahi öldürülmelerini emretmiştir. Nakilde ismi geçen dört kişi; İkrime b. Ebû Cehil, Abdullah b. Hatal, Mekîs b. Sübâbe ve Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh'dir. Saîd b. Hureys ve Ammâr b. Yâsir, Abdullah b. Hatal'ın peşine düşmüşler, onu Kâbe'nin örtüsüne yapışmış haldeyken bulmuşlar ve Ammâr'dan daha genç olan Saîd, Abdullah b. Hatal'ı öldürmüştür. Mekîs de halk tarafından çarşıda öldürülmüştür. İkrime, gemiye binerek kaçarken fırtınaya yakalanmış, inandığı putların kendisine fayda vermeyeceğini anlayan İkrime, kurtulduğu takdirde Allah Resûlü'ne gelip biat edeceğini söylemiş, gemiden kurtulunca Müslüman olmuştur. Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh ise Hz. Osman'ın yanında gizlenmiştir. Mekkeliler biate çağrıldığında Hz. Osman, Abdullah'ı Hz. Peygamber'e biat etmesi için götürmüş, Allah Resûlü ancak üçüncü biat isteğinden sonra elini Abdullah'a uzatmıştır.²⁵⁶

İkrime'den gelen bir nakilde ise İbn Abbâs'ın "... Allah'ı inkâr eden ve böylece göğsünü küfre açanlara Allah'tan gazap iner ve onlar için büyük bir azap vardır."²⁵⁷ meâlindeki âyetin "*Sonra şüphesiz ki Rabbin, eziyete uğratıldıktan sonra Allah yolunda cihad edip sabreden kimsenin yanındadır. Şüphesiz Rabbin bundan sonra da çok bağışlayandır çok merhamet edendir.*"²⁵⁸ âyetiyle nesh olduğunu ifade ederek bu âyetin Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh için indiğini beyan etmiştir.²⁵⁹

f) Fetih Günü ve Sonrasında Gerçekleşen Diğer Bazı Hâdiseler

es-Sünen'de yer alan on sekiz nakilden Mekke'nin fethinden sonra gerçekleşen diğer bazı olaylar hakkında bilgi edinmek mümkündür. Bu nakillerin sekizi; Mekke'nin fethinden sonra kavimlerin Müslüman olmak için birbiriyle yarışa girmeleri, fetihten sonra hicret olmadığı, Allah Resûlü'nün Ebû Kuhâfe'ye saçını boyamayı tavsiye etmesi ve fetih günü yaşanan hırsızlık olayı hakkındadır. Diğer on nakil ise Nesâî'nin şerhine göre tespit edilen bazı bilgilerden oluşmaktadır.

Konuyla ilgili ilk nakilde Amr b. Seleme, Mekke'nin fethinden sonra kavimlerin Müslüman olmak için birbiriyle yarışa girdiğini ve kendi köy halkının da Müslüman

²⁵⁶ Nesâî, Tahrîmü'd-Dem, 14 (Hadis No: 4067).

²⁵⁷ Nahl 16/106.

²⁵⁸ Nahl 16/110.

²⁵⁹ Nesâî, Tahrîmü'd-Dem, 15 (Hadis No: 4069).

olduğunu belirtmiştir. Hadisin devamında ise babasının Hz. Peygamber'e giderek Müslüman olduklarını haber vermesi üzerine Allah Resûlü'nün onlara namaz kılmalarını, ezan okumalarını ve içlerinden Kur'ân-ı Kerim'i iyi bilen imam olmasını tavsiye ettiğini nakletmiştir.²⁶⁰

Nesâî'nin "Bey'a" bölümünde yer alan dört nakil ise Hz. Peygamber'in fetih tamamlandıktan sonra Mekkelilerden biat aldığını göstermektedir. Bu konuda Ya'lâ b. Ümeyye'den iki nakil gelmiştir. Nitekim fetih günü, Ya'lâ babasını Allah Resûlü'ne götürerek hicret ettiğini teyit etmesini istemiş, Allah Resûlü, hicretin bittiğini ancak cihat hususunda biatını kabul edebileceğini söylemiştir.²⁶¹ Safvân b. Ümeyye ve İbn Abbâs'tan gelen nakillerde ise Hz. Peygamber, Mekke'nin fethinden sonra Mekke'den Medine'ye hicret yoktur, fakat cihat ve iyi niyet vardır." buyurmuştur.²⁶²

Konuyla ilgili iki nakil ise fetih günü meydana gelen bir hırsızlık olayı hakkındadır. Fetih günü bir kadın hırsızlık yapmış, kadının akrabaları onun bağışlanması için Üsâme b. Zeyd'i aracı koymuşlardır. Üsâme, Allah Resûlü'ne kadını affetmesi için ricada bulunmuş, Hz. Peygamber ise bu durum karşısında öfkelenerek önceki toplumların helak sebebi olarak içlerinden güçsüz olanlar hırsızlık yaptıklarında cezalandırdıklarını, zengin olanları ise cezalandırmadıklarını belirtmiş, hırsızlığı yapan kızı Fâtıma dahi olsa cezayı uygulayacağını söylemiş ve kadının elinin kesilmesini emretmiştir.²⁶³

Nesâî'den Mekke'nin fethi günü yaşananlara dair tespit ettiğimiz bir nakilde Hz. Peygamber'in Ebû Kuhâfe'yi saçı sakalı bembeyaz görünce siyah dışındaki bir renge boyamasını emrettiği yer almaktadır.²⁶⁴

Son olarak *es-Sünen*'de yer alan on nakil Nesâî'nin şerhine göre Mekke'nin fethi zamanı gerçekleştiği belirtildiği için aktarmayı uygun gördüğümüz nakillerdir. Bu nakillerin dokuzu Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın fetih esnasında hastalanması üzerine Hz. Peygamber'in onu ziyaret etmesi ve bu ziyaret esnasında Sa'd'ın kızından başka varisi olmadığını söyleyerek malının tamamını tasadduk etmek istemesiyle ilgilidir.²⁶⁵ Diğer

²⁶⁰ Nesâî, Ezân, 8 (Hadis No: 636).

²⁶¹ Nesâî, Bey'a, 9 (Hadis No: 4160), 15 (Hadis No: 4168).

²⁶² Nesâî, Bey'a, 15 (Hadis No: 4169), 15 (Hadis No: 4170).

²⁶³ Nesâî, Katû's-Sârik, 6 (Hadis No: 4902, 4903).

²⁶⁴ Nesâî, Zîne, 15 (Hadis No: 5076).

²⁶⁵ Nesâî, Vesâyâ 3 (Hadis No: 3626, 3627, 3628, 3629, 3630, 3631, 3632, 3633, 3635) . Şerhe göre Sa'd'ın hastalanması Veda haccı sırasında olma ihtimali de bulunmaktadır. Bk. *Sünen'ün-Neseî*, V-VI, 700. Detaylı bilgi için bk. Ali İkiz, "Hz. Muhammed'in Son Günleri ve Bu Dönemdeki Olayların

bir nakil ise şerhe göre Muâz b. Cebel'in Mekke'nin fethinden sonra Yemen'e gönderildiği bilgisidir.²⁶⁶

2.19. Benû Cezîme Seriyesi

Bilindiği üzere Mekke'nin fethinden sonra Hz. Peygamber, civardaki kabileleri İslâm'a davet için seriyeler göndermiştir. Bu kabilelerden biri de Cezîmeoğulları'dır.²⁶⁷ *es-Sünen*'de bu seriyye hakkında yalnızca bir hadis yer almaktadır. Rivayete göre Allah Resûlü, Hâlid b. Velîd'i Cezîmeoğulları'na İslâm'a davet için göndermiştir. Onlar "Müslüman olduk" demeyi kabul etmemiş, "Din değiştirdik" demişler, bunun üzerine Hâlid onlardan bazılarını öldürmüş ve bazılarını da esir alarak dağıtmıştır. Ertesi sabah ise esirlerin öldürülmelerini emretmiştir. Buna karşılık İbn Ömer, esirini öldürmeyeceğini ve hiçbir sahâbînin de esirini öldürmeyeceğini söylemiştir. Bu durum Resûlullah'a aktarılınca elini kaldırarak "Allah'ım, Hâlid'in yaptığından uzak olduğumu sana arz ederim." buyurmuştur. Hadisin ravisi başka bir rivayette Hz. Peygamber'in bu ifadeyi iki kez söylediğini zikretmiştir.²⁶⁸

2.20. Huneyn Gazvesi

Nesâî'nin *es-Sünen* adlı eserinde Huneyn Gazvesi hakkında on rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerin üçü Huneyn'e yolculuk, altısı ganimetler, biri ise Huneyn ile dolaylı olarak ilişkilendirdiğimiz bir rivayetle ilgilidir.

a) Huneyn'e Yolculuk

es-Sünen'de "Ezan" ve "İmâme" bölümlerinde yer alan birbirini tamamlayıcı nitelikteki üç rivayet Huneyn'e yolculuktan bir sahne sunmaktadır. Rivayetlere göre Huneyn'e giderken yağmurun yağması üzerine Hz. Peygamber, Münâdisine herkesin eşyasının yanında namazını kılmasını ilan ettirmiştir.²⁶⁹

Tarihi Yansımaları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2017, s. 52.

²⁶⁶ Nesâî, Zekât 1 (Hadis No: 2435). Şerhe göre Muâz'ın Yemen'e gönderilmesi Mekke'nin fethinden sonra olabileceği gibi Tebuk dönüşü de olabilir. Bkz. *Sünen'ün-Neseî*, III- IV, 9. Muâz b. Cebel'in Yemen'e gönderilmesine ilişkin detaylı bilgi için Sema Gül, "Muâz b. Cebel'in Yemen'e Gönderilmesiyle İlişkilendirilen Rivayetlerin Şekil Yönünden Tahlili", *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Iğdır 2015, S.6, 183-208.

²⁶⁷ Abdülkerim Özaydın, "Cezîme b. Âmir", *DİA*, VII, 508.

²⁶⁸ Nesâî, Adâbü'l-Kudât, 17 (Hadis No: 5405).

²⁶⁹ Nesâî, Ezân, 16 (Hadis No: 653, 654), İmâme, 51 (Hadis No: 854). Huneyn'e hareketle ilgili rivayetlerin değerlendirilmesi için bk. Apaydın, s. 646-648.

b) Ganimetler

Huneyn Gazvesi'nde ele edilen ganimet hakkında *es-Sünen*'de altı rivayet yer almaktadır. Bu rivayetlerden biri savaşta yenildikten bir müddet sonra Müslüman olduğunu bildiğimiz²⁷⁰ Hevâzin kabilesinden bir heyetin Hz. Peygamber'e gelerek kendilerine iyilikte bulunmasını istemesi üzerine yaşananlarla ilgilidir. Amr b. Şuayb'ın dedesi ve babasından naklettiği rivayete göre Hevâzinli heyetin isteği üzerine Hz. Peygamber, onlara esirleriyle malları arasında tercih sunmuş, onlar da esirlerini seçmiş, Allah Resûlü de payına düşen esirleri onlara iade ettiğini açıklamıştır. Orada bulunan ensâr ve muhâcir de Hz. Peygamber'e katılmıştır. Sahâbeden bazılarının paylarını vermek istememesi üzerine Allah Resûlü, onlara elde edecekleri ilk ganimetten altı hisse vereceğini söylemiş, buna rağmen Hz. Peygamber'i paylarını dağıtması için zor durumda bırakmışlardır.

Rivayetin devamında Hz. Peygamber, Tihâme otu kadar ganimet olsa bile onu paylaşacağını, o zaman kendisine ne cimri ne de korkak yalancı diyemeyeceklerini söyler ve eline bir tutam kıl alarak humus dışında ganimetten eline aldığı tüy kadar bile payı olmadığını, aldığı humusun da onlara döneceğini belirtmiştir. O esnada bir adam elindeki bir avuç tüyü devesinin eyerini onarmak için aldığını söylemiş, Allah Resûlü de kendine düşen payın adamın olduğunu söyleyince adam, kendisine düşen bu tüy kadarsa ona ihtiyacı olmadığını belirterek elindekini atmıştır. Bunun üzerine Allah Resûlü, "*Ey İnsanlar ganimetten aldığınız iğne iplik bile olsa onu geri verin, çünkü o kıyamet günü haksız yere alan için ayıp ve utanç verici bir hıyanet olur.*" buyurmuştur.²⁷¹

Nesâî, Huneyn ganimetiyle ilgili yukarıdaki rivayetin benzer bir kısmını iki nakilde daha zikretmiştir. Bu rivayetlere göre Hz. Peygamber, devenin sırtından bir kıl alarak "*Ey insanlar Allah'ın size ihsan ettiği ganimetin beşte birinden şu tüy kadar fazlası bile bana helal olmaz, o aldığım beşte bir de size döner.*" buyurmuştur.²⁷²

Son olarak Huneyn ganimeti hakkında *es-Sünen*'de tespit ettiğimiz iki rivayet ise humusun Hz. Peygamber tarafından Haşimoğulları ve Muttaliboğulları arasında paylaşılmasıyla ilgilidir. Cübeyr'in anlattığına göre Hz. Peygamber, Huneyn humusunu akrabalarından Haşimoğulları ve Muttaliboğulları arasında paylaşmış, Abdüşemsoğulları ve Nevfelogulları'na bir pay vermemiştir. Cübeyr ve Osman, bu

²⁷⁰ Mehmet Ali Kapar, "Hevâzin", *DİA*, XVII, 276; *Sünen'ün-Neseî*, V-VI, 736.

²⁷¹ Nesâî, Hibe, (Hadis No: 3688).

²⁷² Nesâî, Fey, (Hadis No: 4138, 4139).

durumu sormak üzere Allah Resûlü'ne giderek Hz. Peygamber'in Haşimoğulları soyundan olması nedeniyle kendilerinden üstün olduğunu ancak akrabalık bakımından kendilerinin de Muttaliboğulları kadar humustan hak sahibi olduklarını dile getirmişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Haşimoğulları ve Muttaliboğulları'nın cahiliye döneminde de İslâm geldikten sonra da kendisini yalnız bırakmadığını bu nedenle iki kabileyi ayıramayacağını belirtmiştir.²⁷³

Huneyn ganimetine dair Nesâî'nin şerhinden tespit ettiğimiz bir bilgi ise Hz. Peygamber'in ganimetin taksiminden önce satışını yasakladığı bilgisidir.²⁷⁴

es-Sünen'den aktaracağımız son naklin şerhinde Huneyn'e dair bilgi yer aldığından burada yer vermeyi uygun gördük. Nakle göre Câhime Hz. Peygamber'den savaşa katılmak için izin istemiş, Hz. Peygamber de annesinin sağ olup olmadığını sormuştur.²⁷⁵ İncelediğimiz eserlerden Câhime'nin babasının Mekke'nin fethinden önce Hz. Peygamber'e katılan ve Huneyn ganimeti hususunda Hz. Peygamber'le çekişen sahâbî Abbâs b. Mirdâs olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Bu bilgilerden hareketle Câhime'nin katılmak istediği savaşın Mekke'nin fethinden sonraki bir savaş olması muhtemel gözükmektedir.²⁷⁶

2.21. Evtâs Seriyesi

Huneyn Gazvesi'nde müşrik ordusu bozguna uğramış ve bir kısmı Evtâs'a kaçmıştır.²⁷⁷ *es-Sünen*'de "Nikâh" bölümünde bu konu hakkında bir bilgi bulunmaktadır. Buna göre Evtâs'a gönderilen ordu galip gelmiş pek çok esir ele geçirerek geri dönmüştür. Sahâbe ele geçirilen esir kadınlardan evli olanlarla birlikte olmaya çekinmiş ve bu olay üzerine "وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ" âyeti²⁷⁸ nâzil olmuştur. Rivayetin devamında âyetin açıklaması olarak evli kadınların iddet süresi dolduktan sonra onlara helal olacağı açıklaması yer almaktadır.²⁷⁹

²⁷³ Nesâî, Kasmü'l-Fey, (Hadis No: 4136, 4137).

²⁷⁴ Nesâî, Büyû', 79 (Hadis No: 4645). Bk. Vellevî, XXXV, 179.

²⁷⁵ Nesâî, Cihâd, 6 (Hadis No: 3104).

²⁷⁶ Vellevî, XXXVI, 126; İbn Sa'd, V, 160-162.

²⁷⁷ *Sünen'ün-Neseî*, V-VI, 508.

²⁷⁸ Nisa 4/24 "(Harp esiri olarak) sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı."

²⁷⁹ Nesâî, Nikâh, 59 (Hadis No: 3333).

2.22. Tâif Kuşatması

es-Sünen’de Tâif Kuşatması ve sonrasında gelişen olaylara dair on bir rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerin biri kuşatmada şehit düşenlerin defni hakkındadır. Kalan on rivayet ise kuşatma sonrası gerçekleşen hadiselerle ilgili olup bunların beşi Ci’râne’den umre için çıkılması diğer beşi ise Mekke’ye gidilirken Ebû Mahzûre ile karşılaşılması hakkındadır.

a) Kuşatmada Şehit Düşenlerin Defni

es-Sünen’de “Cenâiz” kitabında yer alan bir rivayete göre kuşatma esnasında şehit düşen iki sahâbînin Hz. Peygamber’in yanına getirilmesi üzerine, şehitlerin vefat ettikleri yere gömülmelerini emretmiştir.²⁸⁰

b) Ci’râne’den Umre İçin Hareket Edilmesi

Hz. Peygamber, Tâif Kuşatması’nın ardından Huneyn ve Evtâs’da ele geçirilen ganimetleri Ci’râne’ye gelerek taksim etmiş ve umre için ihrama girerek Mekke’ye gitmiştir.²⁸¹ Ganimetlerin dağıtılmasıyla ilgili rivayetleri konuyu bütün olarak ele aldığımızdan Huneyn başlığında zikretmiştik. Burada ise sadece Hz. Peygamber’in Tâif dönüşü Ci’râne’den umre için Mekke’ye hareket etmesine yer verilecektir.

Hz. Peygamber’in Ci’râne’den umre için hareket etmesi hakkında *es-Sünen*’de beş rivayet yer almaktadır. Rivayetlerin birinde Hz. Peygamber’in Ci’râne’de iken kıyafetine koku süren bir adamın diğer rivayete göre ise saç ve sakalı sarı boyalı olan bir adamın bu şekilde ihrama girdiğini söyleyerek ne yapması gerektiğini sorması hakkındadır.²⁸² Diğer iki rivayet ise Hz. Peygamber’in umre için Ci’râne’den yaya olarak gece çıktığı ve umreden sonra tekrar Ci’râne’ye dönüp sonrasında Medine’ye gittiği bildirilirken²⁸³ son rivayette ise Allah Resûlü’nün Ci’râne umresinden döndükten sonra Ebû Bekir’i hac emiri olarak gönderdiği nakledilmektedir.²⁸⁴

c) Mekke’ye Giderken Ebû Mahzûre ile Karşılaşılması

Önceki başlıkta belirttiğimiz üzere Hz. Peygamber, Tâif dönüşü önce Ci’râne’de bulunmuş ardından Mekke’ye gitmek için yola çıkmıştır. Hz. Peygamber ve ashâbının

²⁸⁰ Nesâî, Cenâiz, 83 (Hadis No: 2003).

²⁸¹ Vellevî, XXX, 210; Ahmet Önkâl, “Ci’râne”, *DİA*, VIII, 25.

²⁸² Nesâî, Menâsiku’l-Hac, 44 (Hadis No: 2709, 2710).

²⁸³ Nesâî, Menâsiku’l-Hac, 104 (Hadis No: 2863, 2864).

²⁸⁴ Nesâî, Menâsiku’l-Hac, 187 (Hadis No: 2993).

Mekke'ye giderken yolda Ebû Mahzûre ve arkadaşlarıyla karşılaşmalarına dair *es-Sünen*'den bilgi edinmek mümkündür. Konuyla ilgili beş rivayet “Ezân” bölümünde yer almaktadır. Rivayetlerin üçünde sadece Hz. Peygamber'in Ebû Mahzûre'ye ezanı öğrettiği bildirilirken²⁸⁵ diğer iki rivayette ise olay detaylı anlatılmaktadır. Buna göre İslâm ordusu zafer kazanmış bir şekilde Mekke'ye gelirken Ebû Mahzûre ve arkadaşları, gelen orduyu karşılamak üzere yola çıkmış, Müslümanlarla ezan okudukları sırada karşılaşmış ve alaycı bir ifadeyle ezanı taklit etmişlerdir. Allah Resûlü, içlerinden birinin sesinin güzel olduğunu fark ederek onları yanına çağırarak ve bu kişinin Ebû Mahzûre'nin olduğunu anlaması üzerine ona dua edip ezanı öğretmiştir. Her iki rivayetten de aktardığımız bu kısım benzerlik gösterse de rivayetlerin devamında farklılık söz konusudur. Bu farklılık Ebû Mahzûre'nin Kâbe'de ezan okuması hususundadır. Rivayetlerin birinde Hz. Peygamber'in Ebû Mahzûre'ye Kâbe'de ezan okumasını emrettiği bilgisi geçmektedir. Diğer rivayette ise Hz. Peygamber'in Ebû Mahzûre'ye içinde gümüş bulunan bir kese verince Ebû Mahzûre'nin Hz. Peygamber'den Kâbe'de ezan okumak için izin istediği ve Allah Resûlü'nün izin vermesi üzerine Mekke valisi Attâb b. Esîd'e gelerek Kâbe'de ezan okuduğu bilgisi yer almaktadır.²⁸⁶

2.23. Zü'l-Huleyfe

Nesâî'nin biri “Dahâyâ”, dördü “Sayd ve Zebâih” bölümünde Râfi' b. Hadîc'den naklettiği beş rivayet Tihâme'de bulunan Zü'l-Huleyfe mevkiinde yaşanan bir olay hakkındadır. Râfi'nin beyanına göre Tihâme'de Zü'l-Huleyfe mevkiinde buldukları esnada Hz. Peygamber, ordunun gerisinde kalmış, önden gidenler deve ve koyun sürüsü yakalayarak kesip kazanlara koymuştur. Hz. Peygamber, onlara yetiştiğinde ise kazanları döktürmüş ve kalan sürüyü bir deveyi on koyuna denk olacak şekilde aralarında paylaşmıştır. Bu esnada ise ganimetten olan bir deve ürküp kaçmış, içlerinden biri de ok atarak deveyi yakalamıştır. Râfi' bu arada Hz. Peygamber'e yarın düşmanla karşılaşacaklarını yanlarında bıçak olmazsa hayvanları nasıl keseceklerini

²⁸⁵ Nesâî, Ezân, 3 (Hadis No: 629), 4 (Hadis No: 630).

²⁸⁶ Nesâî, Ezân, 5 (631, 632), 6 (Hadis No: 633).

sormuştur.²⁸⁷ Nesâî'nin şerhinde yer alan İmâm Nevevî'nin ifadesine göre bu hadise Tâif dönüşü yaşanmıştır.²⁸⁸

2.24. Kutbe b. Âmir'in Has'am Seriyesi

es-Sünen'de Has'am kabilesine seriyye gönderilmesi hakkında bir rivayet bulunmaktadır. Fakat seriyye komutanının ismi zikredilmemektedir. Yapılan çalışmalardan Has'am'a gönderilen bu komutanın Kutbe b. Âmir olduğunu tespit ettik.²⁸⁹ Rivayete göre Hz. Peygamber, Has'am kabilesinden bir gruba karşı seriyye göndermiş, oradakiler secdeye kapandıkları halde öldürülmüştür. Bunun üzerine Allah Resûlü öldürülenlerin diyetinin yarısını ödemiştir. Hz. Peygamber daha sonra "*Ben müşriklerle yaşayan Müslümanlardan beriyim, o ikisinin ateşi bir görülmesin*" buyurmuştur.²⁹⁰

2.25. Alkame b. Mücezziz Seriyesi

Yapılan araştırmaları incelediğimizde *es-Sünen*'de yer alan iki rivayetin Alkame b. Mücezziz Seriyesi'ne ait olduğunu tespit ettiğimizden burada zikretmeyi uygun gördük.²⁹¹ İlk rivayette İbn Abbâs, "*Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ülü'l-emre de*" âyetinin²⁹² Hz. Peygamber'in seriyyeye komutan olarak gönderdiği Abdullah b. Huzâfe b. Kays b. Adiy hakkında nâzil olduğunu nakletmektedir.²⁹³

Yine Nesâî'de yer alan başka bir rivayete göre Hz. Peygamber, bir seriyye göndermiştir. Seriyeye kumandanı ateş yakıp askerlere ateşe girmelerini emretmiş bunun üzerine bir kısmı ateşe gireceği sırada diğerleri "*İman ederek ateşten kaçtık*" diyerek onlara engel

²⁸⁷ Nesâî, Sayd ve'z-Zebâih, 17 (Hadis No: 4297), Dahâyâ 15 (Hadis No: 4391), Dahâyâ 21 (Hadis No: 4404), Dahâyâ 26 (Hadis No: 4409-4410).

²⁸⁸ Bu hadisler benzer tarzda Buhârî, Müslim ve İbn Mâce'de de geçmektedir. Bk. Buhârî, 2488, Müslim, Edâhî, 20, 21, 22, 23 (1968), İbn Mâce, Edâhî, 6 (3137). Nesâî'nin nakillerine ek olarak Buhârî'nin naklinde sahâbilerin sefer esnasında açlıktan dolayı deve ve koyun sürüsünü yakalayıp pişirdikleri yer almaktadır. Rivayette geçen Zü'l-Huleyfe mîkat mevki olan yer değildir. Vellevî, XXXIII, 148, 358. Bu rivayetlerin Huneyn'de geçtiğine dair bk. Ahmet Davutoğlu, *Sahih Müslim Tercüme ve Şerhi*, İstanbul: Sönmez Neşriyat 1996, IX, 222.

²⁸⁹ Mehmet Efendioğlu, "Kutbe b. Âmir", *DİA*, XXVI, 482; Hüseyin Algül, "Has'am (Benî Has'am)", *DİA*, XVI, 281-282.

²⁹⁰ Nesâî, Kasâme, 26-27 (Hadis No: 4780).

²⁹¹ Öztürk, Habeşlilere karşı düzenlenen deniz seferinde Alkame b. Mücezziz komutasındaki askerî birlikteki bazı askerlerin tehlikenin kalkmasının ardından Medine'ye dönmekte acele ettiklerini ve acele eden bu gruba başkanlık eden kişinin Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî olduğunu belirtmektedir (bk. Levent Öztürk, *İlk Hicret Habeşistan*, İstanbul: Siyer Yayınları, 2015, s. 155-159; Apaydın, s. 654.

²⁹² Nisa 4/59.

²⁹³ Nesâî, Bey'a, 28 (Hadis No: 4194).

olmuştur. Bu durum Hz. Peygamber'e anlatıldığında itaatın ancak meşru olan şeyler için geçerli olduğunu söylemiştir.²⁹⁴

Yukarıdaki ilk hadiste zikredilen âyetin nüzûl sebebine baktığımızda ikinci hadisteki olayla aynı seriyyeyi işaret ettiğini görmekteyiz. Buna göre askerlere ateşe girmelerini emreden kumandanın Abdullah b. Huzâfe olduğu anlaşılmaktadır.²⁹⁵

2.26. Tebük Gazvesi

es-Sünen'de Tebük Gazvesi'yle ilgili kırk iki rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerden beşi Hz. Osman'ın orduyu donatması, sekizi Hz. Peygamber'in yolculuk esnasında abdest için ordudan ayrılması, yirmi biri seferde yaşanan olaylar, sekizi ise savaşa katılmayan Ka'b b. Mâlik hakkındadır.

a) Hz. Osman'ın Orduyu Donatması

Hz. Osman'ın Ceyşü'l-Usra'yı donatması hakkında Nesâî beş rivayet sunmaktadır. Bu beş rivayetin birinde sadece Hz. Osman'ın orduyu donattığı bilgisi yer alırken²⁹⁶ başka bir rivayette Allah Resûlü'nün "*Kim kabul edilecek bir infak yapmak ister.*" sözü üzerine Hz. Osman'ın ordunun yarısını donattığı bilgisi bulunmaktadır.²⁹⁷ Diğer üç rivayetten ise Hz. Osman'ın iğneden ipliğe orduyu donattığı bilgisi ortaya çıkmaktadır.²⁹⁸

b) Tebük'e Yolculuk

es-Sünen'de Hz. Peygamber'in Tebük yolculuğunda ordudan ayrılmasıyla ilgili farklı senetlerle ancak benzer metinlerle sekiz rivayet geçmektedir. Rivayetlerden anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber, savaş yolculuğu esnasında ihtiyacını gidermek için ordudan ayrılırken yanına Mugîre'yi de almıştır. Mugîre, ihtiyacını gideren Allah Resûlü'nün abdest almasına yardımcı olmuştur.²⁹⁹ Orduya yetiştiklerinde sabah namazını kıldırان Abdurrahman b. Avf'ın arkasında saf tutmuşlardır.³⁰⁰

²⁹⁴ Nesâî, Bey'a, 34 (Hadis No: 4205)

²⁹⁵ Bu âyetin daha önce inmiş, fakat yanlış anlaşılması üzerine Hz. Peygamber tarafından açıklama yapılmış olması da, seriyyedeki olay üzerine inmiş olması da muhtemeldir. bk. Hayrettin Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara: DİB yayınları, 2012, II, 86-89.

²⁹⁶ Nesâî, Ahbâs, 4 (Hadis No: 3608).

²⁹⁷ Nesâî, Ahbâs, 4 (Hadis No: 3609).

²⁹⁸ Nesâî, Cihâd, 44 (3182), Ahbâs, 4 (Hadis No: 3606, 3607).

²⁹⁹ Nesâî, Tahâre, 16 (Hadis No: 17), 63 (Hadis No: 79), 97 (Hadis No: 125), Benzer rivayetler için bk. Tahâre 87 (Hadis No: 107, 108), 96 (Hadis No: 124)

³⁰⁰ Nesâî, Tahâre, 66 (Hadis No: 82), 88 (Hadis No: 109).

c) Seferde Yaşananlar

es-Sünen'de Tebük Gazvesi'nde yaşananlara dair yirmi bir rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerden biri Tebük Gazvesi'ne katılan Muâz b. Cebel'in Hz. Peygamber'in seferde namazları cem ettiğini bildirmesi,³⁰¹ diğeri Tebük Gazvesi'nde Hz. Peygamber'e namaz kılmakta olan bir kişinin önüne koyacağı sütrenin boyunu sormaları hakkındadır.³⁰² Bir diğeri rivayet ise Tebük Gazvesi'nde kadınların da bulunduğunu gösterecek mahiyettedir. Ancak bunun yolculuk esnasında karşılaşılan bir kadın olduğunu düşünmek daha makul olacaktır. Rivayete göre Hz. Peygamber, bir kadından su istemiş, kadın murdar hayvan derisinden bir kırbaşı olduğunu söylemiştir. Hz. Peygamber, kadından derinin tabaklandığını öğrenince *"Tabaklanan temizdir."* buyurmuştur.³⁰³

es-Sünen'de farklı senet ve benzer metinle yer alan on beş rivayet ise Tebük Gazvesi'nde iki kişinin kavga etmesi üzerinedir. Rivayetlere göre kavga esnasında biri diğeri ısırmış, canı yanan kişi kendini çekince ısırılan kişinin dişi kırılmıştır. Dişi kırılan şahıs Hz. Peygamber'e gidip şikâyetinde bulunmuş, Hz. Peygamber ise bu şikâyeti reddetmiştir.³⁰⁴ Bu olayı nakleden ravilerden biri olan Ya'lâ b. Ümeyye, kavga edenlerden birinin kimliği hakkında, Temîmli biri³⁰⁵ diye söz ederken kardeşi Seleme ile aynı olayı naklettiği başka bir rivayette ise bu kişinin arkadaşları olduğunu³⁰⁶ söylemiştir. İmrân b. Husayn ve Ya'lâ'nın oğlu Safvân'dan rivayetlerinde ise kavga esnasında ısırılan kişinin Ya'lâ olduğu belirtilmiştir. Buradan Ya'lâ'nın kendini gizlediği anlaşılmaktadır.

Nesâî'de yer alan bir rivayet ise Hz. Peygamber'in bineğine dayanarak insanların en hayırlısı ve en şerlisini açıklamasıyla ilgilidir.³⁰⁷ Son olarak aktaracağımız iki rivayet ise Nesâî'nin şerhine göre Tebük Gazvesi'ne ait olduğu anlaşıldığından burada zikretmeyi uygun gördüğümüz bilgilerdir. Bu bilgilerden biri daha önce hiçbir

³⁰¹ Nesâî, Mevâkîf, 42 (Hadis No: 587).

³⁰² Nesâî, Kible, 4 (Hadis No: 746).

³⁰³ Nesâî, Akîka, 4 (Hadis No: 4243).

³⁰⁴ Nesâî, Kasâme 18-19 (Hadis No: 4758, 4759, 4760, 4761, 4762), 20-21 (Hadis No: 4766, 4767, 4768, 4769, 4770, 4771, 4772).

³⁰⁵ Nesâî, Kasâme 19-20 (Hadis No: 4764).

³⁰⁶ Nesâî, Kasâme 19-20 (Hadis No: 4763), 20/21 (Hadis No: 4765).

³⁰⁷ Nesâî, Cihâd, 8 (Hadis No: 3106). Rivayete göre insanların en hayırlısı at veya deve sırtında ya da yaya olarak Allah yolunda çalışan, en kötüsü de okuduğuyla amel etmeyen kişidir.

peygambere verilemeyen beş özelliğin Hz. Peygamber'e verildiği³⁰⁸ diğeri ise Hz. Peygamber'in Mu'âz b. Cebel'i Tebük dönüşü Yemen'e gönderdiği bilgisidir.³⁰⁹

d) Sefere Katılmayanlardan Ka'b b. Mâlik'in Durumu

es-Sünen'de geçen sekiz rivayetten Tebük Gazvesi'ne katılmayan Ka'b b. Mâlik'in durumu hakkında fikir edinmek mümkündür. Rivayete göre, Hz. Peygamber, her sefer dönüşü mescitte iki rekât namaz kıldıktan sonra insanların dertlerini dinlediği gibi Tebük'ten Medine'ye döndüğü sabah da aynı şekilde mescide gelmiştir. Savaşa katılmayan seksen kadar kişi Hz. Peygamber'e yemin ederek özürlerini beyan etmiş, Hz. Peygamber ise iç yüzlerini Allah'a havale ederek onların affını dilemiştir. Bu esnada Ka'b b. Mâlik Allah Resûlü'ne selam vermiş, Allah Resûlü imalı bir gülümsemeyle cevap vererek ona mazeretini sormuştur. Ka'b ise savaş günü hiç olmadığı kadar sağlıklı ve bolluk içerisinde olduğunu ifade ederek doğruyu söylemeyi tercih etmiş ve Allah'ın affını umduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Allah Resûlü, Ka'b'a Allah'ın onun için vereceği hükmü beklemesini emretmiş ve Ka'b belli bir müddet beklemiştir.³¹⁰

Konuyla ilgili diğeri iki rivayetten Ka'b hakkındaki Allah'ın hükmü belli oluncaya kadar Hz. Peygamber'in ona eşinden uzak durması için haber gönderdiği, bunun üzerine Ka'b'ın eşini ailesinin yanına gönderdiği anlaşılmaktadır.³¹¹ Bir başka rivayette ise bu bilgilere ek olarak Hz. Peygamber'in Ka'b'dan başka -Tebük Gazvesi'ne katılmayan- iki kişiye daha eşlerinden uzak durmasını emrettiği ve bu üçünün tövbelerinin kabul edildiği anlaşılmaktadır.³¹²

Ka'b hakkındaki *es-Sünen*'de tespit ettiğimiz son dört rivayet ise Ka'b'ın tövbesinin kabul edildiğini ve buna karşılık onun Hayber'den kalan hissesi dışında tüm varlığını bağışladığını göstermektedir.³¹³

³⁰⁸ Hz. Peygamber'e verilen bu beş özellik: Bir aylık mesafedeki düşmana korkutucu kuvvet verilmesi, yeryüzünün mescit kılınması, ümmetin namazı her yerde kılabilmesi, şefaata hakkına sahip olması ve tüm insanlara gönderilmiş olmasıdır. Nesâî, *Gusl ve't-Teyemmüm* 26 (Hadis No: 432). Bk. *Sünen'ün-Neseî*, I-II, 267.

³⁰⁹ Nesâî, *Zekât* 1 (Hadis No:2435). Bk. *Sünen'ün-Neseî*, III- IV, 9.

³¹⁰ Nesâî, *Mesâcid*, 38 (Hadis No: 731).

³¹¹ Nesâî, *Talâk*, 18 (Hadis No: 3422, 3424).

³¹² Nesâî, *Talâk*, 18 (Hadis No: 3423).

³¹³ Nesâî, *Eymân ve'n-Nüzûr*, 36 (Hadis No: 3823), 37 (Hadis No: 3824, 3825, 3826).

2.27. Hz. Ali'nin Yemen Seriyyesi

es-Sünen'de "Talâk" bölümünde yer alan iki hadisten Hz. Ali'nin Yemen'e seriyye komutanı olarak gönderildiği anlaşılmaktadır. Hadislerin birinde Fâtıma bint Kays'a eşinin talak vererek bir savaşa gittiği bilgisi yer alırken³¹⁴ diğer hadisten ise Fâtıma bint Kays'a talak veren kişinin Ebû Amr b. Hafs b. Mugîre olduğu ve Hz. Ali ile Yemen'e gittiği ortaya çıkmaktadır.³¹⁵

Tablo 1:
Megâzî Rivayetlerinin Kronolojik Sıraya Göre Dağılımı

Konu No	Konu Başlığı	Rivayet Sayısı
1	Bedir Gazvesi	23
2	Habat (Sîfulbahr) Seriyyesi	4
3	Uhud Gazvesi	21
4	Benû Lihyân Gazvesi	1
5	Benû Nadîr Gazvesi	1
6	Zâtürrikâ' Gazvesi	21
7	Hendek Gazvesi	8
8	Benû Kurayza Gazvesi	3
9	Kuratâ Seriyyesi	1
10	Dûmetü'l-Cendel Gazvesi	1
11	Benû Mustalik Gazvesi	3
12	Zülcedr (Kürz b. Câbir el-Fihri) Seriyyesi	2
13	Hudeybiye Seferi	13
14	Zû Kared (Gâbe) Gazvesi	2
15	Hayber Gazvesi	50
16	Umretü'l-Kazâ Seferi	2
17	Mûte Seriyyesi	2
18	Mekke'nin Fethi	76
19	Benû Cezîme Seriyyesi	1
20	Huneyn Gazvesi	10
21	Evtâs Seriyyesi	1
22	Tâif Kuşatması	11
23	Zü'l-Huleyfe	5
24	Kutbe b. 'Âmir'in Has'am Seriyyesi	1
25	Alkame b. Mücezziz Seriyyesi	2
26	Tebük Gazvesi	42
27	Hz. Ali'nin Yemen Seriyyesi	2
		Toplam: 309

³¹⁴ Nesâî, Talâk, 70 (Hadis No: 3545); Vellevî, XXIX, 316.

³¹⁵ Nesâî, Talâk, 73 (Hadis No: 3552).

Tablo 2:
Megâzî İle İlgili Bilgilerin Rivayet Sayısına Göre Dağılımı

Konu No	Konu Başlığı	Rivayet Sayısı
1	Mekke'nin Fethi	76
2	Hayber Gazvesi	50
3	Tebük Gazvesi	42
4	Bedir Gazvesi	23
5	Uhud Gazvesi	21
6	Zâtürrikâ' Gazvesi	21
7	Hudeybiye Seferi	13
8	Tâif Kuşatması	11
9	Huneyn Gazvesi	10
10	Hendek Gazvesi	8
11	Zü'l-Huleyfe	5
12	Habat (Sifubahr) Seriyyesi	4
13	Benû Kurayza Gazvesi	3
14	Benû Mustalik Gazvesi	3
15	Zülcedr (Kürz b. Câbir el-Fihri) Seriyyesi	2
16	Zû Kared (Gâbe) Gazvesi	2
17	Umretü'l-Kazâ Seferi	2
18	Mûte Seriyyesi	2
19	Alkame b. Mücezziz Seriyyesi	2
20	Hiz. Ali'nin Yemen Seriyyesi	2
21	Benû Lihyân Gazvesi	1
22	Benû Nadîr Gazvesi	1
23	Kuratâ Seriyyesi	1
24	Dûmetü'l-Cendel Gazvesi	1
25	Benû Cezîme Seriyyesi	1
26	Evtâs Seriyyesi	1
27	Kutbe b. 'Âmir'in Has'am Seriyyesi	1
	TOPLAM	309

Tablo 3:
Megâzî İle İlgili Rivayetlerin Bölüm Başlıklarına Göre Dağılımı

Bölüm İsmi	Rivayet Sayısı	Bölüm İsmi	Rivayet Sayısı
Menâsiku'l-Hac	31	Kible	2
Kasâme	26	İmâme	2
Salâtü'l-Havf	22	Tahrîmü'd-Dem	2
Cenâiz	22	Akîka	2
Sayd ve'z-Zebâih	21	Adâbü'l-Kudât	2
Tahâre	17	İftitâh	1
Sıyâm	15	Tatbîk	1
Nikâh	12	Taksîru's-Salât fi's-Sefer	1
Ahbâs	12	Hayl	1
Vesâyâ	12	Hibe	1
Ezân	11	Umra	1
Talâk	11	Fer' ve'l-Atîra	1
Büyü'	11	Miyâh	-
Bey'a	8	Hayz ve'l-İstihâze	-
Mevâkît	7	Salât	-
Cihâd	7	Cum'a	-
Mesâcid	6	Küsûf	-
Eymân ve'n-Nüzûr	6	İstiskâ	-
Kasmü'l-Fey	6	Salâtü'l-İdeyn	-
Müzâra'a	5	Kıyâmü'l-Leyl ve Tetavû'un-Nehâr	-
Dahâyâ	5	Nuhl	-
Sehv	3	Rukbâ	-
Zekât	3	İşratü'n-Nisâ	-
Kat'ü's-Sârik	3	İmân ve Şerâ'ih	-
Zîne	3	İsti'âze	-
Gusl ve't-Teyemmüm	2	Eşribe	-

Tablo 4:
Megâzî Rivayetlerinin Bölüm ve Savaş Başlıklarına Göre Dağılımı

Bölüm İsmi	Bedir Gazvesi	Habat (Sifubahr) Seriyyesi	Uhud Gazvesi	Benü Lihyan Gazvesi	Benü Nadir Gazvesi	Zâtürrikâ Gazvesi	Hendek Gazvesi	Benü Kurayza Gazvesi	Kurata Seriyyesi	Dümetül-Cendel Gazvesi	Benü Müstalik Gazvesi	Zülcüdr (Kürz b. Câbir) Seriyyesi	Hudeybiye Seferi	Z'ü Kared (Gâbe) Gazvesi	Hayber Gazvesi	Umretü'l -Kazâ Seferi	Müte Seriyyesi	Mekkenin Fethi	Benü Cezîme Seriyyesi	Huneyn Gazvesi	Eviâs Seriyyesi	Tâif Kuşatması	Zü'l-Huleyfe	Has'am Seriyyesi	Alkame b. Mücezziz Seriyyesi	Tebük Gazvesi	Hz. Ali'nin Yemen Seriyyesi	Toplam
Tahâre	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	8	-	17
Miyâh	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hayz ve'l-Istihâze	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gusl ve't-Teyemmüm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2
Salât	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mevâkît	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	7
Ezân	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	5	-	-	-	-	-	-	11
Mesâcid	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	2	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	6
Kible	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2
İmâme	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2
İftitâh	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Tatbîk	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Sehv	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Cum'a	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Taksîru's-Salah fi's-Sefer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Küsûf	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İstiskâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Salâtü'l-Havf	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22
Salâtü'l-İdeyn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kıyâmü'l-Leyl ve Tetavü'un-Nehâr	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Cenâiz	4	-	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	22
Sıyâm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15
Zekât	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3
Menâsiku'l-Hac	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	2	-	18	-	-	5	-	-	-	-	-	-	31
Cihâd	-	-	3	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	7
Nikâh	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	12
Talâk	2	-	1	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	11
Hayl	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Ahbâs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	12
Vesâyâ	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12
Nuhl	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hibe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Rukbâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Umrâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Eymân ve'n-Nuzûr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	6
Müzâra'a	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
İşratü'n-Nisâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tahrîmü'd-Dem	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Kasmü'l-Fey	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Bey'a	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	8
Akîka	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2
Fer' ve'l-Atîra	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Sayd ve'z-Zebâih	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	21
Dahâyâ	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	5
Büyû'	2	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	11
Kasâme	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-	-	1	-	15	-	26
Kat'ü's-Sârik	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
İmân ve Şerâ'ih	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zîne	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Adâbü'l-Kudâh	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
İsti'âze	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eşribe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	23	4	21	1	1	21	8	3	1	1	3	2	13	2	50	2	2	76	1	10	1	11	5	1	2	42	2	309

BÖLÜM 3: *es-SÜNEN*'DE YER ALAN MEGÂZÎ RİVÂYETLERİNİN SİYER VE MEGÂZÎ KAYNAKLARIYLA MUKAYESESİ

Çalışmamızın birinci bölümünde Nesâî'nin *es-Sünen* adlı eserinde yer alan gazve ve seriyyelere dair rivayetleri tespit ettik ve rivayetlerde yer alan yirmi yedi seferi kronolojik olarak sunduk. Bu bölümde ise tespit ettiğimiz gazve ve seriyyeleri bazı siyer ve megâzî kaynaklarındaki bilgilerle karşılaştırıp değerlendirmesini yapacağız. Kıyaslama yaparken ilk dönem müelliflerinden İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742), Mûsâ b. Ukbe (ö. 141/758), Vâkîdî (ö. 207/823) ve İbn Hişâm'ın (ö. 218/833) eserleri temel alınmıştır. Bilgilerin daha kolay karşılaştırılabilmesi için iki tablo hazırlanmıştır. Öncelikle, Nesâî'deki rivayetlerin karşılaştırmaya esas aldığımız kaynaklarda mevcut olup olmadığını gösteren genel bir tablo oluşturulmuştur. Bu tabloda Nesâî'deki rivayetler karşılaştırdığımız kaynaklarda mevcutsa (+), değilse (-), farklılık gösteriyorsa (*) işareti kullanılmıştır. Ardından bu rivayetlerin içeriğini detaylı bir şekilde sunan ikinci tablo verilmiştir. Daha sonra ise bu rivayetlerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

3.1. Bedir Gazvesi

Tablo 5:
Bedir Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

BEDİR GAZVESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKİDÎ	İBN HİŞÂM
	Gazveye Katıldığı Bildirilen Bazı Sahâbîler	1-Rifâa b. Rafî' 2-Habbâb b. Eret 3-Ebü Huzeyfe Utbe b. Rebî'a b. Abdi Şems 4- İbn Huzâfe (Huneys) 5-Kuraza b. Ka'b 6-Ebü'l-Mes'ûd'ül-Ensârî 7-Sa'd b. Havle, 8-Katâde b. Nu'mân 9-Ubâde b. Sâmî 10- Rafî' b. Hadîc'in amcası 11- Rafî' b. Hadîc'in diğer amcası 12- Zübeyr ile kavga eden ensârdan biri.	*	*	*	*
Bedir Kuyusuna Atılan Müşriklerden isimleri zikredilenler	1-Ebü Cehil b. Hişâm 2- Şeybe b. Rebîa 3- Utbe b. Rebîa 4- Ukbe b. Ebû Muayt 5- Ümeyye b. Halef	*	-	*	*	
Müşriklere Seslenmesi	Bedir kuyusuna atılan müşriklere seslenmiştir.	+	+	+	+	
Esirler	- Abdullah'ın iki esir ele geçirmesi - İbn Abbâs'ın esir alınması	*	*	-	-	

Tablo 6:
Bedir Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
BEDİR GAZVESİ	Gazveye Katıldığı Bildirilen Bazı Sahâbîler	1-Rifâa b. Rafî‘ 2-Habbâb b. Eret 3-Ebû Huzeyfe Utbe b. Rebî‘a b. Abdi Şems 4- İbn Huzâfe (Huneys) 5-Kuraza b. Ka‘b 6-Ebû‘l-Mes‘ûd‘ül-Ensârî 7-Sa‘d b. Havle, 8-Katâde b. Nu‘mân 9-Ubâde b. Sâmî 10- Rafî‘ b. Hadîc’in amcası 11- Rafî‘ b. Hadîc’in diğere amcası 12- Zübeyr ile kavga eden ensârdan biri.	1-Ali b. Ebî Talip 2-Hamza 3-Ubeyde b. Hâris	1-Ebû Huzeyfe Utbe b. Rebî‘a b. Abdi Şems 2- Habbâb b. Eret 3- Huneys b. Huzâfe 4- Sa‘d b. Havle 5-Katâde b. Numan 6- Rifâa b. Rafî‘ Savaşa katılanların hemen hepsini zikretmesine rağmen Nesâî’deki altı isimle örtüşmektedir.	1-Ebû Huzeyfe Utbe b. Rebî‘a b. Abdi Şems 2-Habbâb b. Eret 3-Huneys b. Huzâfe 4- Sa‘d b. Havle 5- Katâde b. Numan 6- Ubâde b. Sâmî 7- Rifâa b. Rafî‘ Savaşa katılanlardan sadece yedisi Nesâî ile örtüşmektedir.	1-Ebû Huzeyfe Utbe b. Rebî‘a b. Abdi Şems 2- Habbâb b. Eret 3)İbn Huzâfe (Huneys 4) Sa‘d b. Havle 5) Katâde b. Numan Kabilelere göre de pek çok isim zikretmesine rağmen sadece bu beş isim örtüşmektedir.
	Bedir Kuyusuna Atılan Müşrikler	1-Ebû Cehil b. Hişâm 2- Şeybe b. Rebîa 3- Utbe b. Rebîa 4- Ukbe b. Ebû Muayt 5- Ümeyye b. Halef	1-Utbe b. Rebîa 2-Ümeyye b. Halef	-	1- Utbe b. Rebîa 2- Şeybe b. Rebîa 3- Ümeyye b. Halef 4- Ebû Cehil b. Hişâm	1- Utbe b. Rebîa 2- Şeybe b. Rebîa 3- Ümeyye b. Halef 4- Ebû Cehil b. Hişâm
	Müşriklere Seslenmesi	Savaş sonrası Hz. Peygamber’in Bedir kuyusundaki müşriklere seslenmesi	Rabbinizin vadettiğini hak olarak buldunuz mu?	Size yapılan uyarıların hak olduğunu gördünüz mü?	Rabbinizin size vadettiğini hak olarak buldunuz mu?	Rabbinizin size vadettiğini hak olarak buldunuz mu?
	Esirler	Abdullah’ın iki esir ele geçirmesi İbn Abbâs’ın esir alınması	Abbâs Ukbe b. Ebû Muayt	Abbâs Akîl Nevfel b. Hâris Ukbe b. Ebû Muayt	-	-

Değerlendirme

Nesâî'nin verdiği nakillerden on iki sahâbenin Bedir'e katıldığına dair bilgi elde etmenin mümkün görüldüğünü ve bunlardan dokuzunun isminin açıkça belirtildiğini daha önceki bölümde bahsetmiştik.³¹⁶ Bu bilgileri diğer kaynaklarla karşılaştırdığımızda İbn Şihâb ez-Zührî'nin, savaşa katılanlardan yalnızca mübarezeye katılan dört sahâbenin ismine yer verdiği görülmektedir.³¹⁷ Mûsâ b. Ukbe, Vâkîdî ve İbn Hişâm ise savaşa katılan sahâbîleri kabilelerine göre isim isim zikretmişlerdir.³¹⁸ Yukarıda görüldüğü üzere Nesâî'de ismi geçen sahâbîleri diğer kaynaklarla karşılaştırmak üzere tabloya yerleştirdik. Buna göre Nesâî'de Bedir'e katıldığı belirtilen dokuz sahâbeden hiçbirinin ismi İbn Şihâb ez-Zührî'de yer almazken Mûsâ b. Ukbe'de bu sahâbîlerin altısının, Vâkîdî'de yedisinin, İbn Hişâm'da ise beşinin isimlerinin aynen geçtiği tespit edilmiştir.³¹⁹

Nesâî, savaşta öldürülen müşriklerin Bedir kuyusuna atıldığını naklederek bu müşriklerden Ebû Cehil b. Hişâm, Şeybe b. Rebîa, Utbe b. Rebîa, Ukbe b. Ebû Muayt ve Ümeyye b. Halef olmak üzere beş isim saymıştır.³²⁰ Ancak İbn Şihâb ez-Zührî bu isimlerden Utbe b. Rebîa ve Ümeyye b. Halef'in isimlerini zikretmiştir.³²¹ Mûsâ b. Ukbe ise Hz. Peygamber'in kuyunun başında durup tek tek öldürülen müşriklerin isimlerini saydığını belirtmiş ancak bunların kim olduğundan bahsetmemiştir. Sadece Ümeyye b. Halef'in kuyuya atılmak istendiğinde şişmanlığı sebebiyle vücudunun dağıldığını bu sebeple Hz. Peygamber'in onu bıraktığını belirtmiştir.³²² Vâkîdî ve İbn Hişâm ise kuyuya atılanlardan Utbe b. Rebîa, Şeybe b. Rebîa, Ümeyye b. Halef ve Ebû Cehil b. Hişâm olmak üzere dört müşrikin ismini bildirmiştir.³²³ Nesâî dışında karşılaştırdığımız kaynaklarda Ukbe b. Ebû Muayt'ın kuyuya atıldığını zikreden olmamıştır.

³¹⁶ Nesâî, Tatbîk, 15 (Hadis No:1053), Sehv, 67 (Hadis No: 1313, 1314), Kıyâmü'l-Leyl ve Tatavvu'n-Nehâr, 16 (Hadis No: 1638), Nikâh, 8 (Hadis No: 3223-3224), 24 (Hadis No: 3248), 80 (Hadis No: 3383), 80 (Hadis No: 3383), Talâk, 56 (Hadis No: 3518, 3520), Dahâyâ, 36 (Hadis No: 4427, 4428), Büyû', 44 (Hadis No: 4563), Müzâraa, 47 (Hadis No: 3904, 3905), Adâbü'l-Kudât, 19 (Hadis No: 5407).

³¹⁷ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 64

³¹⁸ Kabile kabile Bedir'e katılan tüm sahâbîler için bk. Mûsâ b. Ukbe s. 187-219; Vakîdî, I, 152, 172; İbn Hişâm, I-II, 677-730.

³¹⁹ Mûsâ b. Ukbe, s. 188, 191, 194, 195, 198, 213. Vakîdî, I, 154, 155, 156, 158, 167, 171; İbn Hişâm, I-II, 679, 681, 684, 685, 687.

³²⁰ Nesâî, Tahâre, 192 (Hadis No: 307), Cenâiz, 117 (Hadis No: 2074, 2075, 2076).

³²¹ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 65.

³²² Mûsâ b. Ukbe, s. 177.

³²³ İbn Hişâm, I-II 638, 639

Nesâî, Hz. Peygamber'in kuyunun başına gelerek müşrik ölümlerine seslendiğini nakletmiştir. Karşılaştığımız kaynaklarda da aynı bilgi bulunmaktadır. Fakat Mûsâ b. Ukbe, Vâkîdî ve İbn Hişâm'ın metinlerinde Hz. Peygamber'in hitabı daha geniş yer almaktadır. Buna göre Hz. Peygamber kuyudakilere seslenirken aynı kabileden olmalarına rağmen onların ne kötü akraba olduğunu, onlar kendisini yalanlarken insanların onu tasdik ettiğini, kendisini yurdundan çıkardıklarında ise insanların onu barındırdığını, onların kendisine savaş açmasına karşılık ise insanların ona yardım ettiklerini ifade etmiştir.³²⁴

Savaşta ele geçirilen esirler hususunda *es-Sünen*'de yalnızca İbn Abbâs'ın esir olarak ele geçirildiği ve Abdullah'ın iki esir ele geçirdiği bilgisini tespit etmiştik.³²⁵ Esirler hakkında İbn Şihâb ez-Zührî, Kureyş'ten bazılarının esir alındığını belirterek Ukbe b. Ebû Muayt'ın ismini zikretmiş, onun da fidye belirlenmeden öldürüldüğünü nakletmiştir. Bu bilgi dışında esirlerden sadece Abbâs'tan söz etmiştir. Abbâs'ın bağlı olması sebebiyle inlediği onu işiten Hz. Peygamber'in uyuyamadığı sonra onun iplerini sahâbîlerin uygun görmesi üzerine çözdürdüğü yer almaktadır. Mûsâ b. Ukbe ise savaştan önce Hz. Peygamber'in Abbâs, Akîl, Nevfel b. Hâris ve Ebü'l-Bahterî ile karşılaştığında onların öldürülmemelerini tembihlediği, bunlardan Ebü'l-Bahterî hariç diğer üç kişinin esir alındığı bilgisini vermektedir. Mûsâ b. Ukbe bu isimlerin dışında esirlerden Ukbe b. Ebû Muayt hariç öldürülen olmadığını zikretmektedir.³²⁶ Vâkîdî ve İbn Hişâm ise savaşta ele geçirilen esirlerin isimlerini kabilelerine göre tek tek bildirmişlerdir.³²⁷ Fakat bu isimlerin içinde Abbâs geçmemektedir. Nesâî'de yer alan Abdullah'ın iki esirle döndüğü bilgisine ise kıyasladığımız kaynaklarda rastlanılamamıştır.

³²⁴ Mûsâ b. Ukbe, s. 177, 178; Vakîdî, I, 168; İbn Hişâm, I-II, 639.

³²⁵ Nesâî, Müzâraa, 47 (Hadis No: 3937), Büyû'105 (Hadis No: 4697), Cenâiz, 40 (Hadis No: 1902).

³²⁶ Mûsâ b. Ukbe, s. 174, 176.

³²⁷ Vâkîdî, I, 190-196; İbn Hişâm, I-II, 3-8.

3.2. Habat (Sîfûlbahr) Seriyyesi

Tablo 7:
Habat (Sîfûlbahr) İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

SÎFÛLBAHR (HABAT) SERIYYESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÛHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Seriyyeye katılan kişi	Câbir b. Abdullah	-	-	*	*
	Seriyye komutanı	Ebû Ubeyde b. Cerrâh	-	-	+	+
	Seriyyeye katılan kişi sayısı	300 / 310 kişilik süvari	-	-	*	-
	Ordunun ismi	Ceyşü'l-Habat	-	-	-	-
	Ordunun balıkla beslenmesi	On sekiz gün, yarım ay veya günlerce	-	-	*	*

Tablo 8:
Habat (Sîfûlbahr) İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

SÎFÛLBAHR (HABAT) SERIYYESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÛHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Seriyyeye katılan kişi	Câbir b. Abdullah	-	-	Câbir b. Abdullah Ömer b. Hattâb Kays b. Sa'd	Ubâde b. Samîd
	Seriyye komutanı	Ebû Ubeyde b. Cerrâh	-	-	Ebû Ubeyde b. Cerrâh	Ebû Ubeyde b. Cerrâh
	Seriyyeye katılan kişi sayısı	300 / 310 kişilik süvari	-	-	300 piyade	-
	Ordunun ismi	Ceyşü'l-Habat	-	-	-	-
	Ordunun balıkla beslenmesi	On sekiz gün yarım ay veya günlerce	-	-	12 gece	20 gece

Değerlendirme

Nesâî, sefer ismi zikretmeksizin Sîfûlbahr Seriyyesi'ne ait olduğu anlaşılan³²⁸ bilgileri, seriyyede bulunan Câbir b. Abdullah'tan nakletmekteydi. Câbir, seriyye komutanının Ebû Ubeyde b. Cerrâh olduğunu, sefere üç yüz veya üç yüz on süvarinin katıldığını, Kureyş kervanlarını gözetleyen birliğin sefer esnasında yanlarındaki hurmalar tükenince açlıklarını ağaç yaprakları ile giderdiklerini ve bu nedenle kendilerini "Ceyşü'l-Habat" diye isimlendirildiklerini belirtmekteydi. Ordunun deniz kıyısında rastladığı "anber" adı verilen balıkla on sekiz gün (yarım ay veya günlerce) beslendiklerini aktarmaktaydı.³²⁹ Karşılaştırdığımız müelliflerden yalnızca Vâkîdî ve İbn Hişâm bu seriyyeye dair bilgi vermektedir. Vâkîdî, Nesâî'nin verdiği bilgilerden farklı olarak savaşa katılanların 300 yayadan oluştuğunu ve balıkla beslendikleri sürenin 12 gece olduğunu bildirmiştir.³³⁰ Nesâî'ye ek olarak savaşa katılanlardan Kays b. Ubâde ve Ömer b. Hattâb'ın ismini

³²⁸ Mahmudov, "Sîfûlbahr Seriyyesi", XXXVII, 156, 157; Apaydın, s. 525.

³²⁹ Nesâî, Sayd ve'z-Zebâih, 35 (Hadis No: 4351, 4352, 4353, 4354).

³³⁰ Vâkîdî, II, 774-777.

zikretmiştir. İbn Hişâm ise Ubâde b. Sâmit'ten rivayetle sadece seriyye komutanının ismini vermiş, ordunun açıktan denizden çıkan bir balığı yemeleri sayesinde kurtulduklarını ve 20 gece beslendiklerini nakletmiştir.³³¹

3.3. Uhud Gazvesi

Tablo 9:
Uhud Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

	NESÂİ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
Abdullah b. Ömer'in Yaşı	On dört	-	-	*	+
Talha b. Ubeydullah'ın da aralarında bulunduğu ensârdan on iki kişinin savaşması	Hz. Peygamber, Talha b. Ubeydullah ve ensârdan on biri kişi	-	*	*	*
Talha b. Ubeydullah'ın yaralanması	Talha b. Ubeydullah, parmağından yaralanmıştır.	-	-	+	-
Savaşırken öldürülürse cennete gideceğini öğrenen sahâbî	İsmi verilmemiştir.	-	*	*	*
Şehit Olan Bazı Sahâbîlerin İsimleri	1- Abdullah b. Amr b. Harâm 2- Mus'ab b. Umeyr 3- Âmir 4- Enes b. Nadr	-	*	*	*
Hz. Peygamber'in Câbir'in ailesini teselli etmesi	Halası veya kız kardeşinin ağlaması üzerine	-	-	+	-
Şehit olan Mus'ab'ın durumu	Başından aşağı nemira ile örtülmesi Ayaklarının izhirle örtülmesi	-	*	*	-
Şehitlerin Cenaze Namazının Kılınması Hususu	Kılındı	-	-	+	+
	Kılınmadı	-	+	+	-
Şehitlerin Defnedilmesi	Yıkanmadan	-	+	+	-
	İkişerli, üçerli bir kabre konulmaları	-	*	+	+
	Kur'ân ezberi fazla olanın öne defnedilmesi	-	+	+	+
Kabirlerin Kazılması	Derin, geniş ve güzel kazılması	-	-	+	-
Medine'ye Götürülen Şehitlerin Durumu	Uhud'a geri getirilmesi emredildi.	-	+	+	+

³³¹ İbn Hişâm, III-IV, 632-633.

Tablo 10:
Uhud Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

UHUD GAZVESİ		NESÂİ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Abdullah b. Ömer'in Yaşı	On dört	-	-	Yaşı yok savaşa katıldığı belirtiliyor.	On dört
	Talha b. Ubeydullah'ın da aralarında bulunduğu ensârdan on iki kişinin savaşması	Hz. Peygamber Talha b. Ubeydullah ensârdan on bir kişi	-	Talha Zübeyr b. Avvâm Altı veya yedi nefer	Umâre b. Ziyâd ve esnardan beş kişi	Ziyad b. Seken veya Umâre b. Yezid b. Seken ve ensârdan beş kişi
	Talha b. Ubeydullah'ın Yaralanması	Parmağından yaralanmıştır.	-	-	Parmağından yaralanmıştır.	-
	Savaşırken öldürülürse cennete gideceğini öğrenen sahâbî	İsmi verilememiştir.	-	Umeyr b. Humâm	Umeyr b. Humâm	Umeyr b. Humâm
	Şehit Olan Bazı Sahâbîlerin İsimleri	1-Abdullah b. Amr b. Harâm 2- Mus'ab b. Umeyr 3- Enes b. Nadr 4- Âmir	-	1-Abdullah b. Amr b. Harâm 2- Mus'ab b. Umeyr	1-Abdullah b. Amr b. Harâm 2- Mus'ab b. Umeyr 3- Enes b. Nadr	1- Abdullah b. Amr b. Harâm 2- Mus'ab b. Umeyr 3- Enes b. Nadr
	Hz. Peygamber'in Câbir'in ailesini teselli etmesi	Câbir'in halası veya kız kardeşinin ağlaması üzerine Hz. Peygamber, meleklerin onu defnedilinceye kadar meleklerin gölgelediğini söyler.	-	-	Defne oluncaya kadar meleklerin gölgelediğini söyler.	-
	Şehit olan Mus'ab'ın durumu	Başından aşağı nemira ile örtülmesi Ayaklarının İzhirle örtülmesi	-	Hamza için aynı şeyi nakleder.	Mus'ab için bir hırka dışında kefen bulamamışlardır	-
	Şehitlerin Cenaze Namazının Kılınması Hususu	Kılındı	-	-	Kılındı	Kılındı
		Kılınmadı	-	Kılınmadı	Kılınmadı	-
Şehitlerin Defnedilmesi	Yıkanmadan	-	Yıkanmadan	Yıkanmadan	-	
	İkişerli, üçerli bir kabre konulmaları	-	Bir kabre	İkişerli, üçerli bir kabre konulmaları	İkişerli, üçerli bir kabre konulmaları	
	Kur'ân ezberi fazla olan öne defnedilmiştir.	-	Kur'ân ezberi fazla olan öne defnedilmiştir.	Kur'ân ezberi fazla olan öne defnedilmiştir.	Kur'ân ezberi fazla olan öne defnedilmiştir.	
Kabirlerin kazılması	Derin, geniş ve güzel kazılması emredilmiştir.	-	-	Derin, geniş ve güzel kazılması	-	
Medine'ye Götürülen Şehitlerin Durumu	Geri getirilmeleri istenmiştir.	-	Geri getirilmeleri istenmiştir.	Geri getirilmeleri istenmiştir.	Geri getirilmeleri istenmiştir.	

Değerlendirme

Nesâî, *es-Sünen* adlı eserinde Abdullah b. Ömer'in on dört yaşındayken Uhud Gazvesi'ne katılmasına müsaade edilmediğini ancak Hendek Gazvesi'ne katılmasına izin verildiğini nakletmekteydi.³³² Karşılaştırdığımız müelliflerden Vâkıdî, Abdullah b. Ömer'in savaşa katılmasına izin verilmeyenler arasında olduğunu belirtir ancak yaşıyla ilgili bir bilgi zikretmez.³³³ İbn Hişâm ise savaşa katılmasına izin verilmeyenler arasında Abdullah b. Ömer'i zikrederek on beş yaşındayken savaşa katılmasına izin verildiğini belirtir.³³⁴ Bu bilgi İbn Şihâb ez-Zührî ve Mûsâ b. Ukbe'nin rivayetlerinde bulunmamaktadır.

Nesâî, Uhud Gazvesi'nde Müslümanların geriye çekildiği esnada Hz. Peygamber'in çağrısı üzerine aralarında Talha b. Ubeydullah ve ensârın da olduğu on iki kişinin çarpışma için gönüllü olduğunu, bu kişilerin sırasıyla mücadele edip şehit olmasının ardından Talha'nın savaşmasına izin verildiğini ve bu esnada parmağından yaralandığını nakletmekteydi.³³⁵ Mukayeseye esas aldığımız kaynaklardan İbn Şihâb ez-Zührî'de bu bilgilere rastlanmamaktadır. Mûsâ b. Ukbe ise Hz. Peygamber'in çağrısı üzerine mücadele eden sahâbîlerden Talha'dan başka Zübeyr b. Avvâm'ın ismine yer vererek bunun dışında altı yedi neferin ölünceye kadar mücadele ettiğini belirtmiştir.³³⁶ Vâkıdî ve İbn Hişâm ise Hz. Peygamber'in müşrikler tarafından etrafının sarılmasının ardından ashâbına çağrıda bulunması üzerine ensârdan beş kişinin öne çıktığını bildirmişlerdir. Vâkıdî bu kişilerden birinin Umâre b. Ziyâd olduğunu ve gücü yetinceye kadar savaştığını sonrasında ise şehit olduğunu nakleder. İbn Hişâm ise beş kişinin şehit düşmesinin ardından en son mücadele eden kişinin Ziyâd b. Seken veya Umâre b. Yezîd b. Seken olduğunu onun da yaralanıp daha sonra şehit olduğunu aktarmaktadır.³³⁷ Görüldüğü üzere Vâkıdî ile İbn Hişâm'ın anlatımları Nesâî'nin naklettiği olayla kısmen örtüşse de ana karakterler farklılık göstermektedir.

Vâkıdî, Talha'nın yaralanması öncesinde Nesâî'de yer alan bilgileri zikretmese de müşriklerin saldırıya geçtiği sırada Talha'nın şiddetli bir şekilde savaştığını ve Hz.

³³² Nesâî, Talâk, 20 (Hadis No: 3431).

³³³ Vâkıdî, I, 216.

³³⁴ İbn Hişâm, III-IV, 66.

³³⁵ Nesâî, Cihâd, 28 (Hadis No: 3149).

³³⁶ Mûsâ b. Ukbe, s. 237.

³³⁷ Vâkıdî, I, 241; İbn Hişâm, III-IV, 81.

Peygamber'e siper olduğu sırada parmağına bir ok isabet ettiğini bildirir.³³⁸ Mûsâ b. Ukbe ve İbn Hişâm'ın eserinde ise Talha'nın yaralanmasına dair bir bilgiye tesadüf edilememektedir.

Nesâî, Uhud Gazvesi'nde öldürüldüğü takdirde cennete gideceğini öğrenen sahâbîden birinin elindeki hurmaları atarak şehit oluncaya kadar savaştığını ve cennete gittiğini nakletmekteydi.³³⁹ Uhud Gazvesi'ne dair böyle bir bilgi incelediğimiz kaynaklarda bulunmamaktadır. Müslim, bu hadisin bir benzerini farklı bir tarikle naklederek bu olayın geçtiği savaşın Bedir, söz konusu sahâbînin de Umeyr b. Hümâm olduğunu nakletmiştir. Karşılaştırma kaynaklarımızdan Mûsâ b. Ukbe, Vâkıdî ve İbn Hişâm'da bu sahâbînin Bedir'de şehit olduğu yer almaktadır.³⁴⁰ Vâkıdî, sadece Umeyr'in ensârdan ilk şehit olduğu yönünde bilgi olduğunu kaydeder.³⁴¹ Mûsâ b. Ukbe ise bu sahâbînin şehadetine biraz daha yer ayırır. Hz. Peygamber'in savaş günü şehit olacıklara cennetin vacip olduğunu bildirmesi üzerine Umeyr'in bu durumun kendisi için de geçerli olup olmadığını Hz. Peygamber'e sorduğunu, olumlu cevap alınca düşmana karşı savaş o gün şehit olan ilk kişi olduğunu nakleder.³⁴²

es-Sünen'de yer alan rivayetlerden Uhud Gazvesi'nde şehit olan sahâbîlerden dördünün Abdullah b. Amr b. Harâm, Mus'ab b. Umeyr, Hişâm'ın babası Âmir, Enes b. Mâlik'in amcası Enes b. Nadr olduğu anlaşılmaktaydı.³⁴³ Karşılaştığımız kaynaklardan Mûsâ b. Ukbe'de bu dört kişinin isminden sadece Mus'ab b. Umeyr ve Abdullah b. Amr b. Harâm'ın³⁴⁴ isimleri, Vâkıdî ve İbn Hişâm'da ise Mus'ab b. Umeyr, Abdullah b. Amr b. Harâm ve Enes b. Nadr³⁴⁵ olmak üzere üç sahâbenin ismi yer almaktadır. İbn Şihâb ez-Zührî ise sadece savaşta şehit olanların sayısını belirterek herhangi bir isme yer vermemektedir.³⁴⁶

³³⁸ Vâkıdî, I, 254.

³³⁹ Nesâî, Cihâd, 31 (Hadis No: 3154).

³⁴⁰ Nesâî, Cihâd, 31 (Hadis No: 3154), Müslim, İmâre, 143. Ayrıca bk. Vellevî, XXVI, 239.

³⁴¹ Vâkıdî, I, 146; İbn Hişâm, I-II, 707.

³⁴² Mûsâ b. Ukbe, s. 172.

³⁴³ Nesâî, Cihâd, 28 (Hadis No: 3149), 31 (Hadis No: 3154), Cenâiz, 12 (Hadis No: 1842), 13 (Hadis No: 1845), 40 (Hadis No: 1903), 86 (Hadis No: 2010), 91 (Hadis No: 2018), Vesâyâ, 3 (Hadis No: 3636), 4 (Hadis No: 3639), Kasâme, 17-18 (Hadis No: 4756).

³⁴⁴ Mûsâ b. Ukbe, s. 247, 251. Ayrıca Uhud'da şehit olanların kabilelerine göre isimleri için bk. s. 247-253.

³⁴⁵ Vâkıdî, I, 246, 266, 307. Ayrıca diğer Uhud şehitleri için bk. s. 300-307; İbn Hişâm, III-IV, 73, 83, 122, 125, 126. Diğer şehitlerin simleri için bk. s. 122-127.

³⁴⁶ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 77.

Nesâî, Câbir'in babasının şehit olması üzerine halası veya kız kardeşinin ağladığını, bunun üzerine Allah Resûlü'nün Câbir'in babası için defnedilinceye kadar meleklerin gölgelediğini söyleyerek teselli ettiğini aktarmaktaydı.³⁴⁷ Bu bilgi karşılaştırmaya esas aldığımız kaynaklardan sadece Vâkıdî'de aynı şekilde yer almaktadır.³⁴⁸

Nesâî, Mus'ab b. Umeyr'in şehit olduğunda üzerine nemiradan başka örtecek bir şey olmadığını Hz. Peygamber'in, onun başını nemira ile ayaklarını ise izhir otuyla örtmelerini söylediğini belirtmekteydi.³⁴⁹ Mûsâ b. Ukbe ise Nesâî'nin bahsettiği olayın benzerini Hamza için aktarır.³⁵⁰ Vâkıdî ise Mus'ab'ın şehit düştüğünde bir hırka dışında ona kefen bulunamadığını nakleder.³⁵¹ İbn Şihâb ez-Zührî ve İbn Hişâm ise bu konuya dair bir bilgi vermemektedir.

Nesâî, Uhud şehitlerinin cenaze namazının kılındığının yanı sıra kılınmadığı bilgisine de yer vermektedir.³⁵² İbn Şihâb ez-Zührî bu konuyla ilgili bilgi vermezken Mûsâ b. Ukbe şehitlerin cenaze namazlarının kılınmadığını bildirir.³⁵³ Vâkıdî ise Nesâî gibi cenaze namazının hem kılındığına hem de kılınmadığına dair rivayete yer verir. Cenaze namazının kılındığını bildiren rivayette Hz. Peygamber'in Hamza'nın ve onun yanına getirilen diğer cenazelerin namazını kıldığını belirtir.³⁵⁴ İbn Hişâm ise şehitlerin cenaze namazını kıldığını nakleder. O, da Vâkıdî gibi Hz. Peygamber'in Hamza'nın ve yanına getirilen diğer cenazelerin namazını kıldığını bildirir.³⁵⁵

Nesâî, Hz. Peygamber'in kabirlerin geniş, derin ve güzel bir şekilde kazılmasını şehitlerin ikişerli üçerli şekilde yıkanmadan kanlarıyla defnedilmelerini ve onlardan Kur'ân ezberi fazla olanın öne defnedilmesini istediğini bildirmekteydi.³⁵⁶ Bu konuda karşılaştırmaya esas aldığımız kaynaklardan İbn Şihâb ez-Zührî'nin eserinde bir bilgi yer almamaktadır. Mûsâ b. Ukbe ise eserinde şehitlerin yıkanmadan oldukları gibi bir

³⁴⁷ Nesâî, Cenâiz, 12 (Hadis No: 1842), 13 (Hadis No: 1845). Ayrıca Câbir ve ailesi hakkında detaylı bilgi için bk. Abdurrahman Ece, "Câbir Abdullah'ın Hayatı ve Hadis Rivayeti", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, İstanbul 2017, S.9, s. 145-194. Hz. Peygamber'in şehit yakınlarıyla ilgilenmesine dair bk. İsmail Altun, "Hz. Peygamber'in Şehit Aileleriyle Münasebetleri", *EKEV Akademi Dergisi*, Erzurum 2010, XIV/44, 227-246.

³⁴⁸ Vâkıdî, I, 266.

³⁴⁹ Nesâî, Cenâiz, 40 (Hadis No: 1903).

³⁵⁰ Mûsâ b. Ukbe, s. 240, 241.

³⁵¹ Vâkıdî, I, 311.

³⁵² Nesâî, Cenâiz, 61 (Hadis No: 1954), 62 (Hadis No: 1955).

³⁵³ Mûsâ b. Ukbe, s. 241.

³⁵⁴ Vâkıdî, I, 310.

³⁵⁵ İbn Hişâm, III-IV, 97.

³⁵⁶ Nesâî, Cenâiz, 86 (Hadis No: 2010), 87 (Hadis No: 2011), 90 (Hadis No: 2015, 2016, 2017), 91 (Hadis No: 2018).

kabre gömüldüğünü ve Kur’ân’ı daha çok bilenin ön tarafa koyulduğunu bildirir. Vâkıdî, Nesâî ile birebir aynı bilgiyi nakleder.³⁵⁷ İbn Hişâm ise Hz. Peygamber’in Kur’ân’ı daha çok ezberleyenine öne geçirilmesini istediğini ifade ederek iki üç kişinin bir kabre defnedildiğini bildirir.³⁵⁸

Nesâî, şehitlerin vefat ettikleri yere gömülmesi hususunda Hz. Peygamber’in Medine’ye getirilen şehitlerin geri götürülmesini emredip şehitlerin savaştıkları yere gömülmesini emrettiğini nakletmekteydi.³⁵⁹ Bu bilgiye dair Mûsâ b. Ukbe, bir kadının eşini ve oğlunu deve üzerinde Medine’ye getirip defnedtiğini ve yine bazı kimselerin de ölümlerini taşıması üzerine Hz. Peygamber’in bu durumu yasaklayıp onların şehit oldukları yere defnedilmelerini emrettiğini bildirir.³⁶⁰ Vâkıdî ise çoğu şehit yakınlarının şehitlerini Medine’ye götürüp Bakî el-Cebel, Sûku’z-Zuhr, Benî Selime yurdu, Dârü’l-Nahle’de defnedildiklerini belirttikten sonra Hz. Peygamber’in Mûnâdisinin “Şehitleri, öldürüldükleri yere geri götürün” çağrısında bulunduğunu bu sırada sekaratta olan Şemmâs’ın Uhud’a götürülüp orada defnedildiğini aktarır.³⁶¹ İbn Hişâm ise Nesâî gibi sadece şehitlerin Medine’ye getirilmeleri üzerine Hz. Peygamber’in şehit oldukları yere defnedilmelerini emrettiğini belirtir.³⁶² İbn Şihâb ez-Zührî’nin eserinde ise bu bilgiye rastlanmamaktadır.

3.4. Benû Lihyân Gazvesi

Tablo 11:
Benû Lihyân Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

BENÛ LIHYÂN GAZVESİ	NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKİDÎ	İBN HİŞÂM
Konaklanan Yer	Dacnân ve Usfân arasında konaklama	-	-	*	*
Korku Namazı	Korku namazı kılınması	-	-	-	-

³⁵⁷ Vâkıdî, I, 310.

³⁵⁸ İbn Hişâm, III-IV, 98.

³⁵⁹ Nesâî, Cenâiz, 83 (Hadis No: 2004, 2005).

³⁶⁰ Mûsâ b. Ukbe, s. 244.

³⁶¹ Vâkıdî, I, 312.

³⁶² İbn Hişâm, III-IV, 98.

Tablo 12:
Benû Lihyân Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

BENÛ LIHYÂN GAZVESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Konaklanan Yer	Dacnân ve Usfân arasında konaklamışlardır.	-	-	Usfân'a kadar gelinip geri dönülmüştür.	Usfân'a kadar gelinip geri dönülmüştür.
Korku namazı	Düşman tehlikesine karşı korku namazı kılmışlardır.	-	-	-	-	

Değerlendirme

es-Sünen'de Benû Lihyân Gazvesi'ne ait olduğu anlaşılan bilgi³⁶³ Hz. Peygamber ve İslâm ordusunun Dacnân ve Usfân arasında konakladıkları sırada müşriklerin onlara namaz kılarken saldırmayı planlaması üzerine Cebrâîl'in bu durumu Hz. Peygamber'e bildirmesi ve korku namazının kılınışını öğretmesiyle ilgili bilgi sunmaktaydı.³⁶⁴

Bu bilgiye dair diğer kaynakları incelediğimizde Vâkîdî, Âsım b. Sâbit ve arkadaşlarının ölümüne üzülen Hz. Peygamber'in 200 kişi ve beraberinde 20 atla Usfân'a kadar geldiğini ancak düşmanla karşılaşmadan geri döndüğünü nakleder, burada kılınan bir namazdan bahsetmez.³⁶⁵ İbn Hişâm da Hz. Peygamber'in 200 süvariyle Usfân'a indiğini, iki atlıyı Kurâül-Gamîm'e gönderip geri döndüğünü zikreder, korku namazının kılınmasına dair bir bilgiye yer vermez.³⁶⁶ İbn Şihâb ez-Zührî ve Mûsâ b. Ukbe'de ise bu bilgiler bulunmamaktadır.

3.5. Benû Nadir Gazvesi

Tablo 13:
Benû Nadîr Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

BENÛ NADR GAZVESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Malların Savaşmaksızın Ele Geçirilmesi	Malların savaşmaksızın ele geçirilmesi	*	*	*	*
Hz. Peygamber'in Yıllık İhtiyacını Alması	Hz. Peygamber'in yıllık ihtiyacını alması	-	-	+	-	
Savaşa Hazırlık İçin Malların At ve Silaha Ayırması	Savaşa hazırlık için malların at ve silaha ayırması	-	-	+	-	

³⁶³ Apaydın, s. 538. Bu namazın Hudeybiye zamanı Usfân'da kılındığını isim benzerliği nedeniyle karıştığını ifade edenler de bulunmaktadır (bk. Yiğit, s. 78)

³⁶⁴ Nesâî, *Salâtü'l-Havf*, 1 (Hadis No: 1544).

³⁶⁵ Vâkîdî, II, s. 536.

³⁶⁶ İbn Hişâm, III-IV, 280.

Tablo 14:
Benû Nadîr Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

BENÛ NADİR GAZVESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Malların savaşmaksızın ele geçirilmesi	Malları savaşmaksızın ele geçirilmiştir.	Savaşıldıktan sonra sürgüne razı olup kalan malların ganimet olduğunu bildirir.	Savaştıktan sonra sürgüne edilip malların ganimet olduğunu bildirir.	Kuşatmanın ardından ele geçirilmiştir.	Kuşatmanın ardından ele geçirilmiştir.
	Hz. Peygamber'in yıllık ihtiyacını alması	Hz. Peygamber, yıllık ihtiyacını almıştır.	-	-	Yıllık ihtiyacını almıştır.	-
	Savaşa hazırlık için malları at ve silaha ayırması	Hz. Peygamber, malları savaşa hazırlık için at ve silaha ayırmıştır.	-	-	Hz. Peygamber, malları savaşa hazırlık için at ve silaha ayırmıştır.	-

Değerlendirme

Nesâî, Benû Nadîr'in³⁶⁷ mallarının savaşmaksızın ele geçirildiğini ve Hz. Peygamber'in bu mallardan yıllık ihtiyacını alıp geri kalanını Allah yolunda savaşa hazırlık için at ve silaha ayırdığını bildirmekteydi.³⁶⁸ İbn Şihâb ez-Zührî ise Hz. Peygamber'in Benû Nadîr'le savaştıktan sonra onların haklarındaki sürgün kararına razı olduklarını belirtir. Hz. Peygamber'in hurmalıkların çoğunu muhâcirlere taksim edip ensârdan ise sadece ihtiyaç sahibi iki kişiye pay verdiğini geriye kalanın ise fey sadakası olarak Fâtıma evlatlarının elinde kaldığını nakleder.³⁶⁹ Mûsâ b. Ukbe ise Benû Nadîr ile savaşıldıktan sonra sürgün edildiklerini belirterek onların mallarının Hz. Peygamber tarafından muhâcire dağıtılıp ensârdan ise sadece iki kişiye taksim edildiğini bildirir.³⁷⁰ Vâkidî ise Benû Nadîr'in on beş gün süren kuşatmanın ardından sürgün edildiklerini belirtir. Onlardan kalan malın Hz. Peygamber'e ait olduğunu Benû Muttalib'in yıllık hurma ve

³⁶⁷ Benû Nadîr Yahudileri hakkında bk. Nadir Özkuyumcu, "Nadîr (Benî Nadîr)", *DİA*, XXXII, 275-276.

³⁶⁸ Nesâî, *Kasmü'l-Fey*, (Hadis No: 4140).

³⁶⁹ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 72, 73, 74.

³⁷⁰ Mûsâ b. Ukbe, s. 268, 269.

arpasının oradan karşılandığını geri kalanın ise savaş atları ve silah için harcandığını nakleder. Ayrıca ganimetin muhâcire dağıtıldığını ensâra verilmediğini belirtir.³⁷¹

İbn Hişâm ise Benû Nadîr'in Allah Resûlü'nden canlarına zarar gelmeden çıkmak istediklerini belirterek mallarından yanlarına alabilecek miktarını götürmeleri ve geri kalan mallarının ganimet olması şartıyla Medine'den çıkmalarına izin verildiğini nakleder. O da Mûsâ b. Ukbe gibi bu malların ganimet olarak ensârdan yalnızca iki ihtiyaç sahibine ve muhâcire verildiğini kaydeder.³⁷²

3.6. Zâtürrikâ' Gazvesi

Tablo 15:
Zâtürrikâ' Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
ZÂTÜRİKÂ' GAZVESİ	Gazvenin İsimleri	Zâtürrikâ' Necd Gazvesi	-	-	*	*
	Gazveye İşaret Eden Yer İsimleri	Necd tarafları Nahl mevki Benû Süleym yurdu	-	*	*	*
	Korku Namazı	Sahâbenin iki gruba ayrılıp düşman karşısında sırayla birer rekat korku namazı kılmaları	-	+	+	+
	Hz. Peygamber'in Câbir'in Devesini Satın Alması	Hz. Peygamber, gazve dönüşü Medine'ye kadar Câbir'in binmesi karşılığında onun devesini satın alması	-	-	+	+
		Hz. Peygamber, Medine'ye gelince Câbir'e devenin parasını, deveyi ve ganimetten hissesini vermesi	-	-	+	+
		Câbir'in Medine'ye önden gelmesi	-	-	*	*

³⁷¹ Vâkıdî, I, 374, 378, 382.

³⁷² İbn Hişâm, III-IV, 191, 192.

Tablo 16:
Zâtürrikâ‘ Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

ZÂTÜRRİKÂ‘ GAZVESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Gazvenin İsimleri	Zâtürrikâ‘ Necd Gazvesi	-	Zâtürrikâ‘	Zâtürrikâ‘	Zâtürrikâ‘
	Gazveye İşaret Eden Yer İsimleri	Necd tarafları Nahl mevki Benû Süleym yurdu	-	-	Necd’den gelen bir adamın haber vermesi Enbar ve Sa’labe kabileri	Necd Nahl mevki
	Korku Namazı	Sahâbenin iki gruba ayrılıp düşman karşısında sırayla birer rekat korku namazı kılmaları	-	-	Sahâbenin iki gruba ayrılıp düşman karşısında sırayla birer rekat korku namazı kılmaları	Sahâbenin iki gruba ayrılıp düşman karşısında sırayla birer rekat korku namazı kılmaları
	Hz. Peygamber’in Câbir’in Devesini Satın Alması	Hz. Peygamber, gazve dönüşü Medine’ye kadar Câbir’in binmesi karşılığında onun devesini satın alması	-	-	Nesâî’de geçtiği gibi	Nesâî’de geçtiği gibi
Hz. Peygamber, Medine’ye gelince Câbir’e devenin parasını, deveyi ve ganimetten hissesini vermesi		-	-	Nesâî’de geçtiği gibi	Nesâî’de geçtiği gibi	
Câbir, Medine’ye diğerlerinden önce gelmiştir.		-	-	Sırâr’da mola vermişler ve birlikte Medine’ye dönmüşlerdir.	Sırâr’da mola vermişler ve birlikte Medine’ye dönmüşlerdir.	

Değerlendirme

Nesâî, Hz. Peygamber'in Zâtürrikâ' Gazvesi'nde korku namazı kıldığına dair rivayetler nakletmekteydi.³⁷³ Karşılaştırmaya esas aldığımız kaynaklardan İbn Şihâb ez-Zührî ve Mûsâ b. Ukbe dışında bu bilgiye ulaşmak mümkündür. Vâkıdî Zâtürrikâ' Gazvesi'yle ilgili Necd'den gelen bir adamın Enmâr ve Sa'lebe kabilelerinin Müslümanlara karşı asker topladıklarını haber vermesi üzerine Hz. Peygamber'in askerî birlikle yola çıktığını nakleder. Vâkıdî, Zâtürrikâ' Gazvesi'nde korku namazı kılınmasına dair iki rivayet nakleder. Câbir b. Abdullah'tan naklettiği birinci nakilde Hz. Peygamber'in o gün ilk korku namazı kıldırıldığını bildirir. Sâlih b. Havvât'ın babasından aktardığı diğer nakilde ise o gün düşmanın saldırısından korktukları için korku namazı kıldıklarını belirtir.³⁷⁴

İbn Hişâm ise İbn İshâk'dan rivayetle Hz. Peygamber'in Benû Muhârib ve Gatafan'dan Benû Sa'lebe'nin üzerine Necd'e gazveye gittiğini belirterek Hz. Peygamber'in bu sebeple Nahl'e geldiğini ve bu gazvenin Zâtürrikâ' olduğunu bildirir. Bu savaşta korku namazı kılındığına dair ise Câbir b. Abdullah ve İbn Ömer'in nakillerine yer verir.³⁷⁵

Nesâî, Zâtürrikâ' Gazvesi'nden dönerken Câbir'in ordunun gerisinde kalması üzerine Hz. Peygamber'in Câbir'in devesinin hızlanmasını sağlayıp deveye Medine'ye gidene kadar binmesi şartıyla kendisine satmasını istediğini ve sonrasında aralarında geçen hadiseyi aktarmaktaydı. Mukayese ettiğimiz kaynaklardan İbn Şihâb ez-Zührî ve Mûsâ b. Ukbe, bu konuda bir bilgi vermemektedir. Vâkıdî ve İbn Hişâm ise Hz. Peygamber ile Câbir'in savaş dönüşü arasında geçen olayı Nesâî'ye benzer şekilde naklederler. Ancak dikkat çeken bir farklılık söz konudur. Bu da Nesâî, Câbir'in Hz. Peygamber'le deveyi satım hususunda anlaştıktan sonra onun yeni evlendiğini belirterek izin isteyip önceden Medine'ye ulaştığını bildirirken Vâkıdî ve İbn Hişâm'ın ifadesinde ise yolculuk esnasında Sırâr mevkiinde mola verdikleri ve Medine'ye birlikte girdikleri anlaşılmaktadır.³⁷⁶

³⁷³ Nesâî, Salâtü'l-Havf, 1 (Hadis No: 1536, 1537, 1538, 1539, 1540, 1541, 1542, 1543, 1545, 1546, 1547, 1548, 1550, 1552, 1553, 1554).

³⁷⁴ Vâkıdî, I, 395, 396.

³⁷⁵ İbn Hişâm, III-IV, 203-205.

³⁷⁶ Vâkıdî, I, 399-401; İbn Hişâm, III-IV, 206-207.

3.7. Hendek Gazvesi

Tablo 17:
Hendek Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

	NESÂİ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKİDÎ	İBN HİŞÂM
Hendek kazarken Kayaya denk gelenler	Sahâbîler	-	+	*	*
Kayadan çıkamı Selmân'ın fark etmesi	Selmân kayayı parçalarken çıkan kıvılcımı görmüştür.	-	*	+	+
Kayanın parçalandığı esnada çıkan kıvılcımda Hz. Peygamber'in gördükleri	-Sasânî kentleri -Kaysere ait kentler -Habeş diyarı	-	*	*	*
Gördükleri üzerine Habeşlilere ve Türklere dokunulmamasını tembihlemesi	Hz. Peygamber, sahâbeye "Onlar size dokunmadıkça Habeşlilere ve Türklere dokunmayın" demiştir.	-	-	-	-
Savaşa Katılım Yaşı	Abdullah b. Ömer 15 yaşındayken savaşa katılmasına izin verilmiştir.	-	-	*	+
Sa'd b. Muâz'ın Yaralanması	Kureyşli birinin okuyla	-	*	*	*
	Atar damarından yaralanmıştır.	-	+	+	+
	Mescitte onun için çadır kurulması	-	-	-	-
Savaşın Şiddeti Sebebiyle Namazlarını Kılamamaları	Öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını vaktinde kılamamışlardır.	-	*	+	-
Geciken Namazların Sonradan Kılınması	Öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını savaş sonrası art arda kılmışlardır.	-	-	-	-

Tablo 18:
Hendek Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
HENDEK GAZVESİ	Hendek Kazarken Kayaya Denk Gelen	Sahâbîler	-	Sahâbîler	Ömer	Selmân
	Kayadan Çıkamı Selmân'ın Fark Etmesi	Selmân kayayı parçalarken çıkan kıvılcımı görmüştür.	-	Selmân'ın kaya parçalarken çıkan kıvılcımı veya su dalgasını görmüştür.	Selmân'ın kaya parçalarken çıkan kıvılcımı görmüştür.	Selmân'ın kaya parçalarken çıkan kıvılcımı görmüştür.
	Kayanın Parçalandığı Esnada Çıkan Kıvılcımda Hz. Peygamber'in Gördükleri	-Sasâni kentleri -Kaysere ait kentler -Habeş diyarı	-	-Kisra'nın sarayı ve kentleri -Rum ve Şam şehirleri -Yemen şehirleri ve sarayları	-Şam sarayları, -Yemen sarayları -Kisra'nın Medâin'deki beyaz sarayları	Yemen, Şam ile Batı'nın ve Doğu'nun fetihlerini gördüğün
	Gördükleri üzerine Habeşlilere ve Türklere dokunulmamasını tembihlemesi	Hz. Peygamber, sahâbeye "Onlar size dokunmadıkça Habeşlilere ve Türklere dokunmayın" demiştir.	-	-	-	-
	Savaşa Katılım Yaşı	Abdullah b. Ömer 15 yaşındayken savaşa katılmasına izin verilmiştir.	-	-	Abdullah b. Ömer, yaşı belirtilmeksizin savaşa katılmasına izin verilenler arasındadır.	Abdullah b. Ömer 15 yaşındayken savaşa katılmasına izin verilmiştir.
	Sa'd b. Muâz'ın Yaralanması	Kureyşli birinin okuyla	-	-Hibbân b. Kays b. Arika -Ebû Üsâme el-Cüşemî	-Hibbân b. Kays b. Arika -Ebû Üsâme el-Cüşemî	-Hibbân b. Kays b. Arika -Ebû Üsâme el-Cüşemî
		Atar damarından yaralanmıştır.	-	Kolundaki atar damarından yaralanmıştır.	Kolundaki atar damarından yaralanmıştır.	Kolundaki atar damarından yaralanmıştır.
		Mescitte onun için çadır kurulması	-	-	-	-

Tablo 18'in Devamı

HENDEK GAZVESİ		NESÂİ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
Savaşın Şiddeti Sebebiyle Namazlarını Kılmamaları		Öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını vaktinde kılmamışlardır.	-	Namazları kılamadıkları belirtilmiş özellikle ikindiye değinilmiş.	Öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını vaktinde kılmamışlardır.	-
Geciken Namazların Sonradan Kılınması		Öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını savaş sonrası art arda kılmışlardır.	-	-	-	-

Değerlendirme

Hendek Gazvesi'ne dair *es-Sünen*'den tespit ettiğimiz ilk bilgi hendek kazılırken çıkan sert bir kayanın Hz. Peygamber tarafından parçalanırken kıvılcım çıkması ve bu esnada gördüklerini ashâbına anlatmasıyla ilgiliydi.³⁷⁷ Bu olay İbn Şihâb ez-Zührî dışında karşılaştırma kaynaklarımızda bazı farklılıklarla yer almaktadır. Mûsâ b. Ukbe, Hz. Peygamber'in kayayı parçalarken Selmân'ın kayadan parıltı veya su dalgasının çıkıp Doğu'ya, Yemen'e ve Şam'a doğru gittiğini Hz. Peygamber'e anlattığını bildirir. Devamında Hz. Peygamber'in bu esnada gördüklerinin sırasıyla kistrânın sarayı ve oradaki kentler ile Rum ve Şam şehirleri sonra ise Yemen şehirleri ve sarayları olduğunu belirterek Selmân'a oraların zaferini göreceğini müjdelediğini nakleder.³⁷⁸

Vâkıdî ise olayı biraz daha detaylandırarak aktarır. Benû Ubeyd dağında hendek kazarlarken Ömer'in sert bir kayaya denk gelmesi üzerine Hz. Peygamber'in kazmayı ondan alarak üç vuruşta kayayı parçaladığını, bu esnada Selmân'ın kayadan çıkan yıldırım gibi parlaklığın Yemen, Şam ve Doğu'ya doğru gittiğini fark ettiğini ve durumu Hz. Peygamber'e aktardığını belirtir. Bu esnada Allah Resûlü'nün Şam sarayları, Yemen sarayları ve kistrânın Medâin'deki beyaz saraylarını gördüğünü söyleyince Selmân'ın Allah Resûlü'nün Medâin sarayıyla ilgili anlattıklarını tasdiklediğini ve Hz. Peygamber'in kendisinden sonra bu beldelerin fethinin onlara nasip olacağını söylediğini belirtir. Devamında ise Selmân'ın bu fetihleri gördüğünü nakleder.³⁷⁹

İbn Hişâm ise Vâkıdî'den farklı olarak hendek kazılırken sert kayaya denk gelen kişinin Selmân olduğunu zikreder. Hz. Peygamber'in gördüklerinin izahını yaparken de Yemen, Şam ile Batı'nın ve Doğu'nun fethini müjdelediğine yer verir.³⁸⁰

Mûsâ b. Ukbe, Vâkıdî ve İbn Hişâm'ın anlatımlarında ufak farklılıklar dışında Hz. Peygamber'in gördüklerini izah ettiği kısım üçünde de benzerlik göstermektedir. Önceki bölümden hatırlanacağı üzere Nesâî, Selmân'ın kıvılcım gördüğünü söylemesi üzerine Hz. Peygamber'in kistrânın başkentinin, sarayının ve pek çok Sâsânî kentinin, kaysere ait kentler ile topraklarının ve Habeş kentleri ile çevresindeki kasabaların kendine gösterildiğini belirterek Habeşlilere ve Türklere dokunmamalarını

³⁷⁷ Nesâî, Cihâd, 42 (Hadis No: 3176).

³⁷⁸ Mûsâ b. Ukbe, s. 272, 273.

³⁷⁹ Vâkıdî, II, 449, 450.

³⁸⁰ İbn Hişâm, III-IV, 219.

tembihlediğini nakletmişti. Dolayısıyla Nesâî'nin karşılaştırdığımız kaynaklarda olmayan bir bilgi sunduğu görülmektedir.

Savaşa katılım yaşıyla ilgili Uhud başlığında değindiğimiz üzere Nesâî, Abdullah b. Ömer'in on dört yaşındayken savaşmasına izin verilmediğini ancak Hendek Gazvesi'ne katılmasına izin verildiğini nakletmekteydi.³⁸¹ Kaynaklarımızdan Vâkıdî, Abdullah b. Ömer'in yaşıyla ilgili bir bilgi zikretmeksizin onun savaşa katılmasına izin verilenler arasında olduğu belirtir.³⁸² İbn Hişâm ise Uhud'da Abdullah b. Ömer'in savaşa katılmasına izin verilmediğini fakat on beş yaşındayken savaşa katılmasına izin verildiğini zikreder. Karşılaştırma kaynaklarımızdan İbn Şihâb ez-Zührî ve Mûsâ b. Ukbe'de ise bu bilgi bulunmamaktadır.

Hendek Gazvesi'ne dair Nesâî'nin sunduğu bilgilerden biri de Sa'd b. Muâz'ın atar damarından Kureyşli biri tarafından yaralanması ve mescitte onun için bir çadır kurulduğu bilgisiydi.³⁸³ İbn Şihâb ez-Zührî dışındaki karşılaştırma kaynaklarımızın üçü de Sa'd b. Muâz'ın kolundaki atar damarından bir okla Hibbân b. Kays b. Arika tarafından yaralandığını bu kişinin bazılarına göre Ebû Üsâme el-Cüşemî olduğunu rivayet ederler.³⁸⁴ Nesâî'nin Sa'd b. Mu'âz için mescitte bir çadır kurulduğu bilgisi³⁸⁵ özellikle onun için yeni bir çadır kurulduğu sonucunu doğururken, Vâkıdî ve İbn Hişâm'ın anlatımlarından Rûfeyde'nin çadırının bu hadiseden önce mevcut olduğu anlaşılmaktadır.³⁸⁶ Bu yönüyle Nesâî'nin diğer müelliflerin yer vermediği önemli bir ayrıntıyı sunduğuna şahit olmaktayız.

Nesâî, Hendek Gazvesi'nin şiddeti nedeniyle namazların geciktiğini ve bu namazların sonradan kılındığını bildirmekteydi.³⁸⁷ Mûsâ b. Ukbe ise sadece düşmanın saldırılarının geceye kadar devam etmesi sebebiyle namaz kılmaya fırsat bulamadıklarını belirterek Hz. Peygamber'in müşrikler için "*İkindi namazından bizi alıkoydular, Allah onların karınlarını ve kabirlerini ateşle doldursun*" dediğini nakleder. Geciken namazların sonradan kılındığını gösteren bir bilgiye yer yermez.³⁸⁸ Vâkıdî ise Nesâî gibi Câbir,

³⁸¹ Nesâî, Talâk, 20 (Hadis No: 3431).

³⁸² Vâkıdî, I, 216.

³⁸³ Nesâî, Mesâcid, 18 (Hadis No: 710).

³⁸⁴ Mûsâ b. Ukbe, s. 277; Vâkıdî, II, 469; İbn Hişâm, III-IV, 227.

³⁸⁵ Detaylı bilgi için bk. Levent Öztürk, *On İkinci Yüzyıla Kadar İslâm Dünyasında Hastaneler*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2007, s. 68.

³⁸⁶ Vâkıdî, II, 511-512; İbn Hişâm, III-IV, 239.

³⁸⁷ Nesâî, Mevâkîf, 55 (Hadis No: 622), Ezân, 21 (Hadis No: 661), 22 (Hadis No: 662), 23 (Hadis No: 663), Sehv, 105 (Hadis No: 1366).

³⁸⁸ Mûsâ b. Ukbe, s. 275

Abdullah b. Mes'ûd ve Ebû Sa'îd el-Hudrî'den gelen benzer rivayetlere yer vererek geciken namazların sonradan kılındığını ifade eder. Ayrıca Hz. Peygamber'in müşriklerin orta (ikinci) namazını kılmaktan alıkoydukları için *“Allah onların karınlarını ve kabirlerini ateşle doldursun”* dediğini nakleder.³⁸⁹ İbn Şihâb ez-Zührî ve İbn Hişâm ise konuyla ilgili bir bilgi vermemektedir.

3.8. Benû Kurayza Gazvesi

Tablo 19:
Benû Kurayza Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

BENÜ KURAYZA GAZVESİ		NESÂİ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Ele geçirilen esirler	Atrye b. Kurazî	-	-	-	*
	Esirler için hüküm veren kişi	Sa'd b. Muâz	+	+	+	+
	Verilen hüküm	Esirlerden tüyü bitenlerin öldürülüp tüyü bitmeyenlerin ise sağ bırakılması	*	*	*	*

³⁸⁹ Vâkıdî, II, 472-474.

Tablo 20:
Benû Kurayza Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

BENÛ KURAYZA GAZVESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Ele geçirilen esirler	Atıyye b. Kurazî	-	-	-	Atıyye b. Kurazî Rifâa b. Samuel el-Kurazî
	Esirler için hüküm veren kişi	Sa'd b. Muâz	Sa'd b. Muâz	Sa'd b. Muâz	Sa'd b. Muâz	Sa'd b. Muâz
	Verilen hüküm	Esirlerden tüyü bitenlerin öldürülüp tüyü bitmeyenlerin ise sağ bırakılması	Erkeklerin öldürülmesine, kadınların ve çocukların esir, mallarının ise ganimet olarak alınmasına karar verilmişti	600 kadar savaşçı erkeğin öldürülmesine, kadınların ve çocukların esir, mallarının ise ganimet olarak alınmasına karar verilmiştir.	Erkeklerin öldürülmesin, kadınların ve çocukların esir mallarının ise ganimet olarak alınmasına karar verilmiştir.	Erkeklerin öldürülmesine, kadınların ve çocukların esir, mallarının ise ganimet olarak alınmasına karar verilmiştir.

Değerlendirme

Nesâî, Benû Kurayza³⁹⁰ ile yapılan savaş sonrasında ele geçirilen esirlerin öldürülmesine karar verildiğini ancak esirlerden çocuk olanların Hz. Peygamber'e gösterilmesi üzerine onlardan akîl baliğ olmayan ve tüyleri bitmeyenlerin serbest bırakıldığını nakletmekteydi.³⁹¹ Ayrıca Benû Kurayza esirleri arasında bulunan Atıyye'nin esirler hakkında hüküm veren kişinin Sa'd b. Muâz olduğunu, Atıyye'nin de aralarında bulunduğu tüyü bitmeyenlerin sağ bırakılıp,³⁹² esirlerden tüyü bitenlerin öldürüldüğü bilgisi yer almaktadır.³⁹³

İbn Şihâb ez-Zührî, Nesâî'nin zikrettiği bilgilerden sadece Sa'd b. Muâz'ın verdiği hüküm konusuna değinmiştir. Buna göre Sa'd savaşçıların öldürülmesine, mallarının paylaşılmasına, zürriyetlerinin esir alınmasına hükmetmiş, Hz. Peygamber de onu onaylamıştır.³⁹⁴

Mûsâ b. Ukbe ise Sa'd'ın altı yüz savaşçının öldürülmesine kadın ve çocukların esir, malların ise ganimet olarak alınmasına karar verdiğini nakleder.³⁹⁵ Vâkîdî ve İbn Hişâm da Benû Kurayza hakkında hüküm verenin Sa'd b. Muâz olduğunu onun buluş çağına erenlerin öldürülmesine kadın ve çocukların esir edilmesine, mallarının ise ganimet olarak paylaşılmasına karar verdiğini açıklaması üzerine Hz. Peygamber Sa'd'a "Allah'ın hükmüyle hükmettin." buyurmuştur.³⁹⁶ İbn Hişâm ayrıca esir alınanlar arasında Atıyye'nin bulunduğunu, çocuk olduğu onun için salıverildiğini diğer sakalı çıkanların ise öldürüldüğünü belirtir. Ayrıca esirlerden Rifâa' b. Semuel el-Kurazî'nin Selma bint Kays'ın ricasıyla öldürülmediğini nakleder.³⁹⁷

³⁹⁰ Kurayza Yahûdîleri hakkında bk. Casim Avcı, "Kurayza (Benî Kurayza)", *DİA*, XXVI, 431-432.

³⁹¹ Nesâî, Talâk, 20 (Hadis No: 3429).

³⁹² Nesâî, Talâk, 20 (Hadis No: 3430).

³⁹³ Nesâî, Kat'ü's-Sârik, 17 (Hadis No: 4981).

³⁹⁴ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 82.

³⁹⁵ Mûsâ b. Ukbe, s. 286.

³⁹⁶ Vâkîdî, II, 512; İbn Hişâm, III-IV, 240,

³⁹⁷ İbn Hişâm, III-IV, 244.

3.9. Kuratâ Seriyesi

Tablo 21:
Kuratâ Seriyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

KURATÂ SERİYESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HIŞÂM
	Birliğin gönderildiği yer	Necd taraflarına bir birlik	-	-	-	-
	Esir alınan kişi	Sümâme b. Üsâl	-	-	-	+
	Mescitte esir tutulması	Mescitte direğe bağlanması	-	-	-	-

Tablo 22:
Kuratâ Seriyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

KURATÂ SERİYESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HIŞÂM
	Birliğin gönderildiği yer	Necd taraflarına bir birlik	-	-	-	-
	Esir alınan kişi	Sümâme b. Üsâl	-	-	-	Sümâme b. Üsâl
	Mescitte esir tutulması	Mescitte direğe bağlanması	-	-	-	-

Değerlendirme

Nesâî'nin seriyeye ismi zikretmeksizin yer verdiği bir naklin Kuratâ Seriyesi'ne ait olduğu anlaşılmaktaydı.³⁹⁸ Bu nakilde Necd taraflarına gönderilen birliğin Benû Hanîfe kabilesine mensup Yemâmelilerin önde gelenlerinden Sümâme b. Üsâl'in esir alındığını ve mescide getirilerek bir direğe bağlandığını aktarmaktaydı.³⁹⁹ Mukayese kaynaklarımızdan yalnızca İbn Hişâm söz konusu seriyede esir alınan Sümâme b. Üsâl'den bahseder. Ancak onun esir olarak mescitte tutulmasıyla ilgili bir bilgiye yer vermez. Sümâme'ye iyi muamelede bulunulduğunu ve sonrasında Müslüman olduğunu nakleder.⁴⁰⁰

³⁹⁸ Bk. Apaydın, s. 600, 601, Hüseyin Algül, "Kuratâ Seriyesi", XXVI, 431.

³⁹⁹ Nesâî, Mesâcid, 20 (Hadis No: 712).

⁴⁰⁰ İbn Hişâm, III-IV, 638-639.

3.10. Dûmetü'l-Cendel Gazvesi

Tablo 23:
Dûmetü'l-Cendel Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

DÛMETÜ'L-CENDEL GAZVESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Sa'd b. Ubâde'nin Allah Resûlü ile gazveye gitmesi	Sa'd b. Ubâde'nin Allah Resûlü ile gazveye gitmiştir.	-	-	-	-
Sa'd b. Ubâde'nin annesinin hasta olması	Sa'd b. Ubâde'nin annesinin hastalanmış oğlu gazveden dönünceye kadar vefat etmiştir.	-	-	-	-	

Değerlendirme

Nesâî, Sa'd b. Ubâde'nin Allah Resûlü ile bir gazveye gideceği esnada annesinin hasta olduğunu ve Sa'd'ın gazveden Medine'ye dönünceye kadar annesinin vefat ettiğini nakletmekteydi.⁴⁰¹ Sa'd'ın katıldığı bu gazve hakkında *es-Sünen*'in en kapsamlı şerhlerinden olan *Zehîratü'l-Ukbâ*'da bu hadisenin Mekke'nin fethi veya veda haccı zamanında olduğunu belirtilmektedir.⁴⁰² Fakat yapılan çalışmalarda Sa'd b. Ubâde'nin Hz. Peygamber'le katıldığı bu gazvenin Dûmetü'l-Cendel olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁰³ Karşılaşmaya esas aldığımız müelliflerde bu bilgi yer almamaktadır.

⁴⁰¹ Nesâî, Vesâyâ, 7 (Hadis No: 3650).

⁴⁰² Bk. Vellevî, XXX, 105.

⁴⁰³ Apaydın, Dûmetü'l-Cendel Gazvesi'nin tarihini tespit ederken Nesâî'de geçen bu rivayetin benzerini zikretmiştir. Apaydın, s. 105. Ayrıca bk. Çakan, "Amre bnt. Mes'ud", *DİA*, III, 96.

3.11. Benû Mustalik Gazvesi

Tablo 24:
Benû Mustalik Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

BENÛ MUSTALİK GAZVESİ		NESÂİ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Zaman	Bir gazve için çıktıkları yolculukta konakladıkları vakit	*	-	*	*
	Konakladıkları Mevki	Beydâ/Zâtü'l-Ceyş Ulâtü'l-Ceyş'de	*	-	*	*
	Konakladıkları yerde su bulunmaması	Su bulunmayan bir yerde konaklamışlardır.	-	-	+	-
	Gerdanlık	Zifâr (yemen akiki)	+	-	+	+
	Gerdanlığı aramaya gidenler	Üseyd b. Hudayr ve bir grup sahâbe	-	-	-	-
	Ebû Bekir'in öfkelenmesi	Sahâbinin Ebû Bekir'e Âişe sebebiyle susuz yerde konakladıklarını belirtmesi üzerine Aişe'ye kızması	-	-	+	-
	Teyemmüm âyetinin nâzil olması	Susuz yerde kalınca namazlarını abdestsiz kılmaları üzerine inmiştir.	-	-	+	-

Tablo 25:
Benû Mustalik Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

BENÛ MUSTALİK GAZVESİ		NESÂİ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Zaman	Bir gazve için çıktıkları yolculukta konakladıkları vakit	Örtü âyeti indikten sonraki bir sefer dönüşü	-	Müreysî Gazvesi dönüşü	Sefer dönüşü
	Konakladıkları Mevki	Beydâ/Zâtü'l-Ceyş Ulâtü'l-Ceyş'de	Medine'ye yak-aştıkları bir yer	-	Medine'ye yakın bir yer	Medine'ye yakın bir yer
	Konakladıkları yerde su bulunmaması	Su bulunmayan bir yerde konaklamışlardır.	-	-	Su bulunmayan bir yerde konaklamışlardır.	-
	Gerdanlık	Zifâr (yemen akiki)	Zafar akiki	-	Zafar akiki	Zafârî bir dizi boncuk
	Gerdanlığı aramaya gidenler	Üseyd b. Hudayr ve bir grup sahâbe	-	-	-	-
	Ebû Bekir'in öfkelenmesi	Ebû Bekir, sahâbenin susuz yerde kaldıkları şikâyetiyle Âişe'ye kızmıştır.	-	-	Ebû Bekir, sahâbenin susuz yerde kaldıkları şikâyetiyle Âişe'ye kızmıştır.	-
	Teyemmüm âyetinin nâzil olması	Susuz yerde kalınca namazlarını abdestsiz kılmaları üzerine inmiştir.	-	-	Susuz yerde kalınca namazlarını abdestsiz kılmaları üzerine inmiştir.	-

Değerlendirme

es-Sünen'de ismi zikredilmeyen bir gazve esnasında Hz. Âişe'nin⁴⁰⁴ gerdanlığının kaybolduğu ve teyemmüm⁴⁰⁵ âyetinin nâzil olduğu bilgisi bulunmaktaydı. Nesâî'nin şerhlerinde olayın geçtiği bu gazvenin Benû Mustalik Gazvesi⁴⁰⁶ olduğu anlaşıldığından rivayetleri aktarmayı uygun gördüğümüzü belirtmiştik.⁴⁰⁷

Nesâî, bir gazve nedeniyle Beydâ veya Zâtü'l-Ceyş diğer nakle göre Ulâtü'l-Ceyş'de buldukları esnada Hz. Âişe'nin gerdanlığının kaybolduğunu, gerdanlığı aramak için su bulunmayan yerde konaklamak zorunda kaldıklarını, sahâbenin Ebû Bekir'e gelerek Âişe yüzünden zor durumda kaldıklarını şikâyet etmeleri üzerine Ebû Bekir'in Hz. Âişe'yi azarlaması ve bu olayın ertesi günü teyemmüm âyetinin nâzil olduğu bilgisini aktarmaktaydı. Bu bilginin yanı sıra kaybolan gerdanlığı aramak için çıkan Üseyd b. Hudayr ve bir grubun namaz vakti gelince su bulamadıklarını ve abdestsiz namaz kıldıkları, Hz. Peygamber'e bu durumu anlatmaları üzerine ise teyemmüm âyetinin nâzil olduğunu bildirmekteydi. Ayrıca âyetin nâzil olması üzerine Üseyd b. Hudayr'ın Âişe'ye dua da bulunduğunu kaydetmekteydi.⁴⁰⁸

İbn Şihâb ez-Zührî, eserinde bir sefer dönüşü Hz. Âişe'nin gerdanlığını kaybedip onu ararken ordudan geri kaldığını ve ordunun yola çıkmasının ardından gerdanlığını bulduğunu bildirir. Devamında ifk hadisesinden bahseder.⁴⁰⁹ Mûsâ b. Ukbe'de ise bu bilgi bulunmamaktadır. Vâkîdî ise bu olayın Müreysî Gazvesi dönüşünde susuz bir yerde konakladıkları esnada yaşandığını, teyemmüm âyetinin nüzûlünden ve Üseyd b. Hudayr'ın Ebû Bekir ailesine övgüsünden bahseder. Vâkîdî bu bilgiden başka Medine yakınlarında mola verildiği sırada Hz. Âişe'nin gerdanlığı kaybettiğini onu ararken ordunun gerisinde kaldığını belirterek ifk hadisesini aktarır.⁴¹⁰ İbn Hişâm ise yalnızca Benû Mustalik Gazvesi dönüşü Medine'ye yakın bir yerde mola verdikleri sırada gerdanlığın kaybolması üzerine Hz. Âişe'nin geri kaldığını bildirerek ifk hadisesine değinir.⁴¹¹

⁴⁰⁴ Fayda, "Âişe", *DİA*, II, 201-205.

⁴⁰⁵ Mehmet Boynukalın, "Teyemmüm", *DİA*, XLI, 50-52.

⁴⁰⁶ Önkâl, "Benû Mustalik", *DİA*, XXXI, 360-361.

⁴⁰⁷ Bk. Vellevî, V, 231; *Sünen 'ün- Neseî*, I-II, 203.

⁴⁰⁸ Nesâî, Tahâre, 194 (Hadis No: 310), 196 (Hadis No: 314), 204 (Hadis No: 323).

⁴⁰⁹ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 117.

⁴¹⁰ Vâkîdî, II, 426, 427, 428.

⁴¹¹ İbn Hişâm, III-IV, 297, 298.

Görüldüğü üzere karşılaştırmaya esas aldığımız kaynaklarda gerdanlığın kaybolmasına bağlı olarak ifk hadisesine yer verilmiştir. Nesâî ise gerdanlığın kaybolması üzerine susuz yerde konaklanmasına odaklanarak ifk hadisesine değinmemiştir. Dolayısıyla Nesâî'nin bab başlığına uygun olarak teyemmüm hükmü bağlamında hadisi zikrettiği anlaşılmaktadır.

3.12. Zülcedr (Kürz b. Câbir el- Fihrî) Seriyesi

Tablo 26:
Zülcedr (Kürz b. Câbir el-Fihrî) Seriyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

ZÜLCEDR (KÜRZ B. CÂBİR EL-FİHRÎ SERIYESİ)		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Hz. Peygambere gelen kabile	Ukl Ureyne	-	-	*	*
	Şikâyetleri	Medine'nin havasına alışamamaları nedeniyle benizlerinin sararmış olması	-	-	*	*
	Suçları	Deve sürüsünü kaçırıp çobanı öldürmeleri	-	-	+	+
	Cezaları	El ve ayaklarının kesilerek gözlerinin oyulması	-	-	*	+
	Ölüme terk edildikleri yer	Harre	-	-	-	-

Tablo 27:
Zülcedr (Kürz b. Câbir el-Fihri) Seriyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

ZÜLCEDR (KÜRZ B. CÂBİR EL-FİHRİ SERİYESİ)		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Hiz. Peygambere gelen kabile	-Ukl -Ureyne	-	-	-Ureyne'den 8 kişilik bir grup	-Kays'dan bir topluluk -Becile'den bir kabile
	Şikâyetleri	Medine'nin havasına alışamamaları ve benizlerinin sararmış olması sebebiyle şikâyetçi olmuşlardır.	-	-	Hummaya yakalandılar.	Vebaya ve böbrek hastalığına tutulmuşlardır.
	Suçları	Deve sürüsünü kaçırıp çobanı öldürmüşlerdir.	-	-	Deve sürüsünü kaçırıp çobana eziyet ederek öldürmüşlerdir.	Deve sürüsünü kaçırıp çobana eziyet ederek öldürmüşlerdir.
	Cezaları	El ve ayaklarının kesilerek gözlerinin oyulmuştur.	-	-	Önce esir edildiler sonra el ve ayakları çaprazlama kesildi ve gözleri oyuldu.	El ve ayakları kesilerek gözleri oyulmuştur.
	Ölüme terk edildikleri yer	Harre	-	-	-	-

Değerlendirme

es-Sünen’de yer alan bir nakilde Ukl diğeriinde ise Ureyne kabilesinin Hz. Peygamber’e gelerek Medine havasına alışamadıklarını söylediklerini, Hz. Peygamber tarafından onlara bir çoban ve deve sürüsü verildiği, sağlıklarına kavuştuktan sonra bu kabilenin irtidat edip yanlarına sürüyü alarak çobanı öldürdüğü, bunun üzerine onların yakalanıp gözleri oyulup, elleri ve ayakları kesilerek Harre’de ölüme terk edilerek cezalandırıldıkları nakledilmekteydi.⁴¹² Önceki bölümde bu nakillerin Nesâî’nin şerhinden ve yapılan diğer çalışmalardan Kürz b. Câbir el-Fihri komutasında gönderilen Zülcedr Seriyyesi’ne ait olduğunu belirtmiştik.⁴¹³ İncelediğimiz müelliflerden yalnızca Vâkîdî ve İbn Hişâm bu seriyyeyle ilgili bilgi vermiştir. Her iki müellif de Nesâî gibi bu kabilelerin irtidat ederek deve sürüsünü kaçırap çobanı öldürdüklerine ve bu nedenle cezalandırıldıklarına yer vermişler fakat ölüme terk edildikleri yerin isminden söz etmemişlerdir. Her iki müellif de öldürülen çobanın Yesâr isminde biri olduğunu zikretmişlerdir. Nesâî’den farklı olarak Vâkîdî, Ureyne kabilesine mensup sekiz kişinin humma hastalığı şikâyetiyle Hz. Peygamber’e geldiğini naklederken İbn Hişâm, Kays’dan bir topluluk, Becîle’den bir boy olarak nitelediği bu kişilerin humma şikâyetiyle geldiklerini nakletmiştir.⁴¹⁴

3.13. Hudeybiye Seferi

Tablo 28:
Hudeybiye Seferi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

	NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKİDÎ	İBN HIŞÂM
Yola çıkan kişi sayısı	1000 kûsur kişi	+	*	*	*
İhrama girdikleri yer	Zü'l-Huleyfe	+	-	+	-
Kurbanlıkları işaretlemeleri	Kurbanlıkları işaretlemişlerdir	+	-	+	-
Ebû Katâde'nin yaban eşiği avlaması	Hudeybiye'ye giderken Ebû Katâde yaban eşiği avlaması	-	-	*	-
Hâlid b. Velîd komutasındaki öncü birliğinin yola çıkması	Hâlid b. Velîd ile Usfân'da karşılaşmaları	*	*	+	*
Usfân'da korku namazı kılınması	Usfân'da korku namazı kılınması	-	-	+	-
Hz. Peygamber'e biat eden sahâbiler	Câbir, Seleme b. Ekva'	-	*	*	*
Hedy kurbanı	Müslümanlar hedy kurbanı kesmiş ve tıraş olmuşlardır.	+	-	+	+
	Ümmü Kürz'ün hedy kurbanını sorması	-	-	*	-

⁴¹² Nesâî, Tahâre, 191 (Hadis No: 305, 306).

⁴¹³ *Sünen'ün- Neseî*, I-II, 199-200; Mahmudov “Zülcedr Seriyyesi”, XLIV, 551-552; Apaydın, s. 611.

⁴¹⁴ Vâkîdî, II, 568-571; İbn Hişâm, III-IV, 641.

Tablo 29:
Hudeybiye Seferi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

HUDEYBİYE SEFERİ		NESÂİ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Yola Çıkan Kişi Sayısı	-1000 kûsur kişi	-1000 kûsur kişi	-1600 kişi	- 1600 kişi - 1400 kişi - 1525 kişi - Eslem kabilesinden 100 veya 70 kişi 4 dört kadın	- 700 - 1400
	İhrama Girdikleri Yer	Zü'l-Huleyfe	Zü'l-Huleyfe	-	Zü'l-Huleyfe	İhrama girdikleri belirtilmiş ancak yer ismi bildirmemiştir.
	Kurbanlıkları İşaretlemeleri	Kurbanlıkları işaretlemiştir.	Kurbanlıkları işaretlemiştir.	-	Kurbanlıkları işaretlemiştir.	-
	Ebû Katâde'nin Yaban Eşeği Avlaması	Ebû Katâde'nin yaban eşeği avlamıştır.	-	-	Ebû Katâde Ebva'da yaban eşeği avlamıştır.	-
	Hâlid b. Velîd komutasındaki öncü birliğin yola çıkması	Usfân	Gamîm	Gamîm	Usfân	Gamîm
	Usfân'da korku namazı kılınması	Müşriklerle karşılaştıklarında korku namazı kılmışlardır.	-	-	Usfân'da korku namazı kılındı.	-
	Hz. Peygamber'e Biat Eden Sahâbiler	- Câbir - Seleme b. Ekva'	-	-Câbir b. Abdullah -Ömer b. Hattâb	-Sinân b. Ebû Sinân b. Mihsan -Ömer b. Hattâb -Gaziyye b. Amr	-Câbir b. Abdullah -Ebû Sinân el-Esedî
	Hedy Kurbanı	Kâbe'ye giremeyen Müslümanlar kurbanlarını kesip traş olup ihramdan çıkmışlardır.	Kurban kesip traş olup ihramdan çıkmışlardır.	Kurban kesip traş olup ihramdan çıkmışlardır.	Kurban kesip traş olup ihramdan çıkmışlardır.	Kurban kesip traş olup ihramdan çıkmışlardır.
		Ümmü Kürz'ün hedy kurbanını sormuştur.	-	-	Hz. Peygamber'den Ümmü Kürz hedy kurbanı istemiştir.	-

Değerlendirme

Nesâî, Hz. Peygamber'in Hudeybiye Seferi'ne 1000 kûsur kişiyle yola çıktığını Zü'l-Huleyfe'de ihrama girip kurbanlarını işaretlediklerini bildirmekteydi.⁴¹⁵ Nesâî'nin verdiği bilgiler mukayeseye esas aldığımız müelliflerden İbn Şihâb ez-Zührî ile bire bir örtüşmektedir.⁴¹⁶ Diğer müelliflerden Mûsâ b. Ukbe ise Hz. Peygamber'in Kâbe'yi ziyaret amacıyla 1600 kişiyle yanlarına 70 adet kurbanlık deve alarak Hudeybiye'ye doğru yola çıktığını zikreder.⁴¹⁷

Vâkıdî ise Hz. Peygamber'in gördüğü rüya üzerine umre amacıyla yola çıktığını, Zü'l-Huleyfe'de öğle namazını kıldıktan sonra kurbanları işaretlediğini ardından ihrama girdiğini bildirir. Yola çıkan kişi sayısını ise 1600, 1400, 1525 gibi farklı rakamlar olarak zikreder. Ayrıca Eslem kabilesinden 100 veya 70 kişi ile onlarla birlikte dört kadının da Hudeybiye'ye yola çıktığını belirtir.⁴¹⁸ İbn Hişâm ise Hz. Peygamber'in umre yapmak amacıyla ihrama girdiğini, 70 kurbanlık deve ile beraberinde 700 veya 1400 kişiyle yola çıktıklarını nakleder, fakat o da Mûsâ b. Ukbe gibi ihrama girilen yerden ve kurbanlıkların işaretlenmesinden söz etmez.⁴¹⁹

Nesâî, Hudeybiye'ye yolculuk esnasında Ebû Katâde'nin yaban eşiği avladığını, ihramlı olan arkadaşlarından bazısının bu avdan yiyip bazının çekindiklerini bu durumu Hz. Peygamber'e sorduklarında ise ondan yiyebileceklerini belirtip kendisine ikram edilen parçadan yediğini nakletmekteydi.⁴²⁰ Bu bilgiye dair mukayese kaynaklarından sadece Vâkıdî'de bilgi bulunmaktadır. Vâkıdî, olayı Nesâî'ye benzer şekilde anlatır, ek olarak Ebû Katâde'nin yaban eşiği avladığı yerin Ebvâ olduğunu zikreder.⁴²¹

Nesâî, Uşfân'da korku namazı kılındığına dair İbnü'l-Beşşâr ve İbn Ayyâş ez-Zürakî'den gelen iki nakil sunmaktaydı. Bu nakillerin her ikisinde de Hz. Peygamber ve ashâbının Uşfân'da öğle namazı kıldıkları esnada Hâlid b. Velîd öncülüğündeki müşriklerle karşılaştıklarını, onları izleyen müşriklerin Müslümanları hazırlıksız yakaladıklarını düşündükleri ve Hz. Peygamber'in ikinci namazında orduyu iki safâ

⁴¹⁵ Nesâî, Tahâre, 191 (Hadis No: 306).

⁴¹⁶ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 50-51.

⁴¹⁷ Mûsâ b. Ukbe, s. 296.

⁴¹⁸ Vâkıdî, II, 572-574.

⁴¹⁹ İbn Hişâm, III-IV, 308, 309.

⁴²⁰ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 62 (Hadis No: 2771), 78 (Hadis No: 2816), 80 (Hadis No: 2824, 2825), 81 (Hadis No: 2826), Sayd ve'z-Zebâih, 32 (Hadis No: 4345).

⁴²¹ Vâkıdî, II, 576

ayırarak korku namazı kıldırıldığını nakletmekteydi.⁴²² Züракî'nin naklinde ise ek olarak öğle ile ikinci arasında korku namazı âyetinin nâzil olduğu nakledilmekteydi. Nesâî, Züракî'nin naklinden sonra Hz. Peygamber'in bir kez de Benû Süleym yurdunda bu namazı kıldığını belirtmiştir.⁴²³ Yapılan bazı çalışmalarda Benû Süleym yurdunda kılınan korku namazıyla Zâtürrikâ' Gazvesi'nde kılınan korku namazının kastedildiği ileri sürülmektedir.⁴²⁴

İbn Şihâb ez-Zührî, Mûsâ b. Ukbe ve İbn Hişâm, Hz. Peygamber'in Kureyş süvarisinin öncü birliği ve komutanı Hâlid b. Velîd'in Usfân yakınlarındaki Gamîm'e kadar geldiğini daha sonra Hz. Peygamber ve ashâbının farklı bir yola yöneldiklerini naklederler. Ancak hiçbiri bu esnada kılınan bir korku namazından bahsetmez.⁴²⁵

Vâkıdî ise Dâvûd el-Husayn'dan aktardığı bir nakilde Hz. Peygamber ve ashâbının, Hâlid ve beraberindeki 100 süvariyle karşılaşmalarını anlatır. İbn Abbâs, İbn Ayyâş ez-Züракî ve Câbir b. Abdullah'tan gelen üç nakilde ise Hz. Peygamber'in Usfân'da korku namazı kıldırıldığını bildirir. Vâkıdî'nin İbn Abbâs'tan aktardığı nakil Hz. Peygamber ve ashâbının Hâlid ile karşılaşmaları, müşriklerin namazın Müslümanlar için önemini tasvir etmeleri ve korku namazı âyetinin bu seferde inmesi gibi anlatılanlar Nesâî'nin naklettikleri ile örtüşmektedir. Ancak Vâkıdî, İbn Abbâs'ın Hz. Peygamber'in Usfân'da kıldığı namazın ilk korku namazı olduğunu belirttiğini de ilave eder. Aynı şekilde Hz. Peygamber ile o gün korku namazı kılan İbn Ayyâş ez-Züракî'nin de o gün kıldıkları namazın ilk korku namazının bu olduğunu belirtir.

Vâkıdî, Câbir b. Abdullah'tan Hz. Peygamber'in ilk korku namazını Zâtürrikâ' Gazvesi'nde kıldığını daha sonra Usfân'da kıldığını nakleder ve bu iki sefer arasında dört yıl olduğunu belirterek Hz. Peygamber'in ilk kıldığı korku namazının Zâtürrikâ' olmasını daha makul görür.⁴²⁶

Nesâî, Hudeybiye'de Hz. Peygamber'e yapılan biatla ilgili Câbir b. Abdullah'tan "ölümden değil, savaştan kaçmamak üzere"⁴²⁷ ve Seleme b. Ekva'dan da "ölünceye kadar savaşacaklarına" dair biat ettiklerini nakletmekteydi.⁴²⁸ Karşılaştırmaya esas

⁴²² Nesâî, Salâtü'l-Havf, 1 (Hadis No: 1549).

⁴²³ Nesâî, Salâtü'l-Havf, 1 (Hadis No: 1550).

⁴²⁴ Bk. Apaydın, s. 555, 570; Mahmudov, "Zâtürrikâ'", XLIV, 152.

⁴²⁵ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 51; Mûsâ b. Ukbe, s. 297; İbn Hişâm, III-IV, 310.

⁴²⁶ Vâkıdî, II, 582, 583.

⁴²⁷ Nesâî, Bey'a, 7 (Hadis No: 4158).

⁴²⁸ Nesâî, Bey'a, 8 (Hadis No: 4159).

aldığımız İbn Şihâb ez-Zührî dışındaki kaynaklarda Hz. Peygamber'e yapılan biat hususunda aynı bilgiler yer almaktadır. Mûsâ b. Ukbe, biat eden sahâbîlerden Câbir ve Ömer'in ismini zikrederek orada bulunanlardan Cedd b. Kays'ın biat etmediğini nakleder.⁴²⁹ Vâkıdî ise biat edenlerden Gaziyye b. Amr ve Ömer b. el-Hattâb'ın ismine yer verir ve ilk biat eden kişinin Sinân b. Ebû Sinân b. Mihsân olduğunu ifade eder.⁴³⁰ İbn Hişâm ise biat edenlerden Câbir'in ismine yer vererek o gün Cedd b. Kays dışında herkesin biat ettiğini bildirir. Ayrıca Hz. Peygamber ile ilk biatlaşanın Ebû Sinan el-Esedî olduğunu vurgular.⁴³¹

Nesâî'den Hudeybiye'ye dair aktardığımız son bilgi de Hz. Peygamber ve ashâbının Kureyşliler tarafından Kâbe'ye girmelerine izin vermemeleri üzerine hedy kurbanını keserek tıraş oldukları⁴³² ve Hudeybiye'de Ümmü Kürz'ün Hz. Peygamber'in yanına gelerek hedy kurbanlarının durumunu sorması hakkındaydı.⁴³³ Bu konuyla ilgili İbn Şihâb ez-Zührî, Hudeybiye anlaşmasından sonra Hz. Peygamber'in ashâbına kurbanlarını kesip tıraş olmalarını emrettiğini fakat onu kimsenin dinlemediğini aktarır. Hz. Peygamber'in bu durumu eşi Ümmü Seleme ile paylaştığını onun ise Hz. Peygamber'e önce onun çıkıp kurbanını kesip tıraş olmasını söylemesi üzerine Hz. Peygamber, Ümmü Seleme'nin dediği gibi yaptığını ve ashâbın da onu örnek aldığını nakleder.⁴³⁴

Vâkıdî ise İbn Şihâb ez-Zührî'nin verdiği bilgilerin yanı sıra Hz. Peygamber'in ashâbına ihramdan çıkıp kurban kesip tıraş olmalarını üç kez tekrar ettiği belirtir. Ayrıca Ümmü Kürz'ün Hz. Peygamber'den hedy kurbanı istediğini nakleder.⁴³⁵

İbn Hişâm ise Hz. Peygamber'in kurbanını boğazlayıp tıraş olduğunu onu gören ashâbın da arkasından aynı şekilde hareket ettiğini bildirir. Mûsâ b. Ukbe'de bu konuya dair bilgiye rastlanmamaktadır.⁴³⁶

⁴²⁹ Mûsâ b. Ukbe, s. 302.

⁴³⁰ Vâkıdî, II, 603.

⁴³¹ İbn Hişâm, III-IV, 316.

⁴³² Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 102 (Hadis No: 2859).

⁴³³ Nesâî, Akîka, 4 (Hadis No: 4217).

⁴³⁴ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 56.

⁴³⁵ Vâkıdî, II, 613.

⁴³⁶ İbn Hişâm, III-IV, 319.

3.14. Zû Kared (Gâbe) Gazvesi

Tablo 30:
Zû Kared (Gâbe) Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

ZÛ KARED (GÂBE) GAZVESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Korku Namazı	Korku namazı kılındı.	-	-	+	-

Tablo 31:
Zû Kared (Gâbe) Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

ZÛ KARED (GÂBE) GAZVESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Korku Namazı	Korku namazı kılındı.	-	-	Korku namazı kılındı.	-

Değerlendirme

Nesâî'nin, İbn Abbâs'tan naklettiği rivayete göre Hz. Peygamber Zû Kared'de düşmana karşı iki saf oluşturmuş, bir saf namaz kılarken diğer saftakiler düşmana karşı durmuş, öndekiler bir rekât kıldıktan sonra arkadakilerle yer değiştirmiş ve Allah Resûlü onlara da bir rekât kıldırmıştır. Rivayetin devamında İbn Abbâs, daha sonra bu namazın kaza edilmediğini söylemiştir.⁴³⁷ Vâkîdî, Mûsâ b. Muhammed b. İbrahim'in babasından nakille Hz. Peygamber'in Zû Kared'de korku namazı kıldığını, İbn Abbâs'tan ise Hz. Peygamber'in bu namazı nasıl kıldırıldığını nakleder.⁴³⁸ Vâkîdî, dışındaki diğer kaynaklarımızda ise bu bilgi yer almamaktadır.

⁴³⁷ Nesâî, Salâtü'l-Havf, 1 (Hadis No: 1533, 1534).

⁴³⁸ Vâkîdî, II, 546.

3.15. Hayber Gazvesi

Tablo 32:
Hayber Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

	NESÂİ	ZÜHRİ	MÜSÂ B. UKBE	VÂKİDÎ	İBN HİŞÂM	
Hayber'e yolculuk	Sahbâ'da mola vermeleri	-	-	+	*	
	Sevîk yiyip namaz kılmaları	-	-	+	-	
	Merkeb üstünde Hayber'e doğru namaz	-	-	-	-	
Hayber'e giriş	Alacakaranlıkta	-	-	+	+	
	"Allahu ekber, harap oldu Hayber" diyerek girmişlerdir.	-	-	+	+	
	Saffat 37/177	-	-	+	+	
Savaşta yasaklananlar	İşe giden Hayberliler, Müslümanları karşılarında görünce kalelerine geri dönmüşlerdir.	-	-	+	+	
	Mut'a nikâhı	-	-	+	-	
	Ehli eşek eti	-	+	+	+	
	Yırtıcı hayvan eti	-	-	+	+	
Yenilmesine izin verilen	Pençeli kuş eti	-	-	+	-	
	Pislik yiyen hayvan etinin yenmesi ve binilmesi	-	-	-	-	
	At eti yemelerine izin verildi.	-	-	+	+	
	Yaban eşiği	-	-	-	-	
Acıklarının üzerine kazanlarla eşek eti pişirmeleri	Kalelerden çıkan eşekleri yakalayıp kazanlarda pişirmeleri	-	*	+	+	
Münâdînin kazanları dökmelerini söylemesi	Abdurrahman b. Avf'ın seslenmesi	-	-	*	-	
Hayber humusu	Hz. Peygamber'in Hayber humusundan alması	+	+	+	+	
Ganimetin taksimi	Ata iki hisse, sahibine bir hisse verilmesi	-	-	+	+	
	Zübeyr b. Avvâm	-	-	+	+	
	Ömer b. Hattâb	-	-	+	+	
	Safiyye bint Abdülmuttalib	-	-	-	-	
Ganimetten hisse satın alan sahâbî	Kab b. Mâlik	+	-	+	+	
	Ömer b. Hattâb	+	-	+	-	
	Ele geçirilen arazilerin durumu	Mahsulün yarı yarıya paylaşılması şartıyla arazi ve hurma ağaçları Yahudiler'e bırakılmıştır.	+	+	+	+
	Hayber'de ele geçirilen gayrimenkulleri gösteren olaylar	Mid'am isimli siyahi kölenin ganimetten çaldığı örtü (pelerin) nedeniyle şehit olmadığını belirtmiştir.	-	-	+	*
Ganimetten ayakkabı bağı alan kişi onu geri getirmiştir.		-	-	+	+	
Ganimetten izinsiz boncuk alınmıştır.		-	-	+	-	
Abdullah b. Mugaffel, iç yağını ele geçirmiştir.		-	-	+	+	
Fedale'nin gerdanlığı satması		-	-	+	-	
Safiyye ile evlenmesi	Hz. Peygamber, Hayber dönüşü Safiyye ile nikâhlanmıştır.	-	+	+	+	
Bilâl'in nöbet tutması ve uyuya kalmaları	Hayber'den dönerken sabaha karşı mola vermişler, Bilâl nöbet esnasında uyuya kalmış ve sabah namazını kılamamışlardır.	-	-	+	+	
Hz. Peygamber'in Seleme'nin kardeşinin şehit olduğunu bildirmesi	Savaşta kardeşinin kendisini yanlışlıkla öldürdüğünü bu durumda sahâbînin onun durumu hakkında çekimser kaldığını söyleyince onun şehit olduğunu belirtmiştir.	-	-	*	*	
Seleme b. Ekva'nın recez okuması	Savaş dönüşü Hz. Peygamber'e recez okumuştur.	-	-	*	*	

Tablo 33:
Hayber Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

HAYBER GAZVESİ		NESÂÎ	ZÜHRİ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Hayber'e yolculuk	Sahbâ'da mola vermişlerdir.	-	-	Sahbâ'da mola vermişlerdir.	Isr'da mescit inşa edip Sahbâ üzerinden gitmiştir.
		Sevîk yiyip namaz kılmışlardır.	-	-	Sevîk yiyip namaz kılmışlardır.	-
		Merkeb üstünde Hayber'e doğru namaz kılmışlardır.	-	-	-	-
	Hayber'e giriş	Alacakaranlıkta	-	-	Alacakaranlıkta	Alacakaranlıkta
		“Allahu ekber, harap oldu Hayber” diyerek girmişlerdir.	-	-	“Allahu ekber, harap oldu Hayber” diyerek girmişlerdir.	“Allahu ekber, harap oldu Hayber” diyerek girmişlerdir.
		Saffat 37/177	-	-	Saffat 37/177	Saffat 37/177
		İşe giden Hayberliler, Müslümanları karşılarında görünce kalelerine geri dönmüşlerdir.	-	-	İşe giden Hayberliler, Müslümanları karşılarında görünce kalelerine geri dönmüşlerdir.	İşe giden Hayberliler, Müslümanları karşılarında görünce kalelerine geri dönmüşlerdir.
	Savaşta yasaklananlar	Mut'a nikahı	-	-	Mut'a nikâhı	-
		Ehli eşek eti	-	Ehli eşek eti	Ehli eşek eti	Ehli eşek eti
Yırtıcı hayvan eti		-	-	Yırtıcı hayvan eti	Yırtıcı hayvan eti	
Pençeli kuş eti		-	-	Pençeli kuş eti	-	
Pislik yiyen hayvan etinin yenmesi ve binilmesi		-	-	-	-	
Yenilmesine izin verilen	At eti yemelerine izin verildi.	-	-	At eti yemelerine izin verildi.	At eti yemelerine izin verildi.	
	Yaban eşeği	-	-	-	-	

Tablo 33'ün Devamı

HAYBER GAZVESİ		NESÂÎ	ZÜHRİ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Acıklarına üzerine kazanlarla eşek eti pişirmeleri	Kalelerden çıkan eşekleri yakalayıp kazanlarda pişirmişlerdir.	-	Sadece eşekleri yakalayıp kestiklerini belirtir.	Kalelerden çıkan eşekleri yakalayıp kazanlarda pişirmişlerdir.	Kalelerden çıkan eşekleri yakalayıp kazanlarda pişirmişlerdir.
	Münâdînin kazanları dökmelerini söylemesi	Abdurrahman b. Avf'ın seslenmesi	-	-	Münâdîden bahseder ancak isim vermez.	-
	Hayber humusu	Hz. Peygamber, Hayber'den humus almıştır.	Hz. Peygamber, Hayber'den humus almıştır.	Hz. Peygamber, Hayber'den humus almıştır.	Hz. Peygamber, Hayber'den humus almıştır.	Hz. Peygamber, Hayber'den humus almıştır.
	Ganimetin taksimi	Ata iki hisse, sahibine bir hisse vermiştir.	-	-	Ata iki hisse, sahibine bir hisse vermiştir.	Ata iki hisse, sahibine bir hisse vermiştir.
	Hayber ganimetinden hisse düşen sahâbîler	Zübeyr b. Avvâm	-	-	Zübeyr b. Avvâm	Zübeyr b. Avvâm
		Ömer b. Hattâb	-	-	Ömer b. Hattâb	Ömer b. Hattâb
		Safîyye bint Abdülmuttalib	-	-	-	-
	Kab b. Mâlik	Ka'b b. Mâlik	+	-	Ka'b b. Mâlik	Ka'b b. Mâlik
	Ganimetten hisse satın alan sahâbî	Ömer b. Hattâb	Ömer b. Hattâb	-	Ömer b. Hattâb	-
Ele geçirilen arazilerin durumu	Mahsulün yarı yarıya paylaşılması şartıyla arazi ve hurma ağaçları Yahûdîler'e bırakılmıştır.	Mahsulün yarı yarıya paylaşılması şartıyla arazi ve hurma ağaçları Yahûdîler'e bırakılmıştır.	Mahsulün yarı yarıya paylaşılması şartıyla arazi ve hurma ağaçları Yahûdîler'e bırakılmıştır.	Mahsulün yarı yarıya paylaşılması şartıyla arazi ve hurma ağaçları Yahûdîler'e bırakılmıştır.	Mahsulün yarı yarıya paylaşılması şartıyla arazi ve hurma ağaçları Yahûdîler'e bırakılmıştır.	

Tablo 33'ün Devamı

		NESÂÎ	ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
HAYBER GAZVESİ	Hayber'de ele geçirilen gayrimenkulleri gösteren olaylar	Hz. Peygamber'in Mid'am isimli siyahi kölenin ganimetten çaldığı örtü (pelerin) nedeniyle şehit olmadığını belirtmiştir.	-	-	Hz. Peygamber'in Mid'am isimli siyahi kölenin ganimetten çaldığı örtü (pelerin) nedeniyle şehit olmadığını belirtmiştir.	Rifâa'nın Hz. Peygamber'e hediyesi kölenin ganimetten çaldığı örtü nedeniyle şehit olmadığını belirtmiştir.
		Ganimetten ayakkabı bağı alan kişi onu iade etmiştir.	-	-	Ganimetten ayakkabı bağı alan kişi onu iade etmiştir.	Bir kişi ganimetten ayakkabı bağı aldığını söylemiştir.
		Ganimetten izinsiz boncuk alınmıştır.	-	-	Ganimetten izinsiz boncuk alınmıştır.	-
		Abdullah b. Mugaffel, iç yağını ele geçirmiştir.	-	-	Abdullah b. Mugaffel, iç yağını ele geçirmiştir.	Abdullah b. Mugaffel, iç yağını ele geçirmiştir.
		Fedale hissesine düşen gerdanlığı satmıştır.	-	-	Fedale hissesine düşen gerdanlığı satmıştır.	-
	Safiyye ile evlenmesi	Hz. Peygamber, Hayber dönüşü Safiyye ile nikâhlanmıştır.	-	Hz. Peygamber, Hayber dönüşü Safiyye ile nikâhlanmıştır.	Hz. Peygamber, Hayber dönüşü Safiyye ile nikâhlanmıştır.	Hz. Peygamber, Hayber dönüşü Safiyye ile nikâhlanmıştır.
	Bilâl'in nöbet tutması ve uyuya kalmaları	Hayber'den dönerken sabaha karşı mola vermişler, Bilâl nöbet esnasında uyuya kalmış ve sabah namazını kılamamışlardır.	-	-	Hayber'den dönerken sabaha karşı mola vermişler, Bilâl nöbet esnasında uyuya kalmış ve sabah namazını kılamamışlardır.	Hayber'den dönerken sabaha karşı mola vermişler, Bilâl nöbet esnasında uyuya kalmış ve sabah namazını kılamamışlardır.
	Hz. Peygamber'in Seleme'nin kardeşinin şehit olduğunu bildirmesi	Savaşta kardeşinin kendisini yanlışlıkla öldürdüğünü bu durumda sahâbînin onun durumu hakkında çekimser kaldığını söyleyince onun şehit olduğunu belirtmiştir.	-	-	Bu kişi Seleme'nin kardeşi değil amcasıdır.	Bu kişi Seleme'nin kardeşi değil amcasıdır.
Seleme b. Ekva'nın recez okuması	Savaş dönüşü Hz. Peygamber'e recez okumuştur.	-	-	Savaş dönüşü değil savaşa giderken recez okuyanın Amir olduğunu bildirir.	Savaş dönüşü değil savaşa giderken recez okuyanın Amir olduğunu bildirir.	

Değerlendirme

Nesâî, Hz. Peygamber ve ashâbının Hayber'e giderken Sahbâ'da mola verdiklerini ikinci namazını kıldıktan sonra yanlarındaki sevîkten yiyip akşam vakti girince Hz. Peygamber'in yeni bir abdest almadan sadece ağzını çalkalayıp akşam namazını kıldığını⁴³⁹ ve Hz. Peygamber'in Hayber'e doğru merkep üstünde namaz kıldığını aktarmaktaydı.⁴⁴⁰ Çalışmamızda esas aldığımız kaynaklardan Vâkîdî, Nesâî ile aynı bilgilere yer verir. Fakat Hz. Peygamber'in merkep üstünde namaz kıldığını dair bir şey zikretmez.⁴⁴¹ İbn Hişâm ise Hz. Peygamber'in yolculuk esnasında İsr'da mescit inşa ettiğini ve Sahbâ üzerinden yoluna devam ettiğini bildirir ancak burada bir konaklamadan bahsetmez.⁴⁴² İbn Şihâb ez-Zührî ve Mûsâ b. Ukbe'nin eserlerinde ise bu bilgilere tesadüf edilememiştir.

Nesâî, Hz. Peygamber'in Hayber yakınlarındayken alacakaranlıkta sabah namazını kıldırmasının ardından "*Allahu ekber, Allahu ekber harap oldu Hayber, bir kavmin toprağına sabah indiğimizde uyarılanların sabahı kötü olacaktır.*"⁴⁴³ diyerek Hayber'e girdiğini⁴⁴⁴ bu esnada ellerinde küreklerle işlerine gitmek için dışarı çıkan Hayberlilerin İslâm ordusunu görünce şaşırarak kalelerine geri döndüklerine dair bir kesit sunmaktaydı.⁴⁴⁵ Vâkîdî ise Nesâî ile aynı bilgileri paylaşmakta ek olarak Hz. Peygamber'in onların sahasına indiğinde güneş doğuncaya kadar Hayberliler de bir hareketsizlik olduğunu sabah kalktıklarında ise Müslümanları gördüklerinde korktuklarını belirtmektedir.⁴⁴⁶ İbn Hişâm ise Nesâî'nin verdiği bilgilerin yanı sıra Hz. Peygamber'in bir toplulukla savaşacağı zaman sabahı beklediğini ezan sesi duyması halinde ise savaşmadığını belirtir. Ayrıca Hayber'e gece indiklerini sabah ezan sesi duymamaları üzerine Hayber'e girdiklerini nakletmektedir.⁴⁴⁷ İbn Şihâb ez-Zührî ve Mûsâ b. Ukbe'nin eserinde ise bu bilgilere rastlanılmamaktadır.

Nesâî, Hayber'de mut'a nikâhının yasaklandığını⁴⁴⁸ ve bunun dışında yenilmesi yasaklanan hayvan etlerinin evcil eşek,⁴⁴⁹ pençeli kuş, yırtıcı hayvan,⁴⁵⁰ pislik yiyen

⁴³⁹ Nesâî, Tahâre, 124 (Hadis No: 186).

⁴⁴⁰ Nesâî, Mesâcid, 46 (Hadis No: 740, 741).

⁴⁴¹ Vâkîdî, II, 639.

⁴⁴² İbn Hişâm, III-IV, 330.

⁴⁴³ Hz. Peygamber'in bu ifadesi Saffât 177. âyetine benzerdir. Bk. *Sünen 'ün-Neseî*, I-II, 341.

⁴⁴⁴ Nesâî, Mevâkît, 26 (Hadis No: 547).

⁴⁴⁵ Nesâî, Nikâh, 79 (Hadis No: 3380), Sayd ve'z-Zebâih, 31 (Hadis No: 4340).

⁴⁴⁶ Vâkîdî, II, 642-643.

⁴⁴⁷ İbn Hişâm, III-IV, 329-330.

⁴⁴⁸ Nesâî, Nikâh, 71 (Hadis No:3365,3366), Sayd ve'z-Zebâih, 31 (Hadis No:4334, 4335).

hayvana binilmeyeceği gibi bu hayvanın etinin yenilmesinin yasaklandığını nakletmekteydi.⁴⁵¹ Ayrıca bu yasaklamalara karşın Hayber’de at eti⁴⁵² ve yabani eşek eti yenilmesine müsaade edildiğini belirtmekteydi.⁴⁵³

Hayber’de mut‘a nikâhının haram kılınmasıyla ilgili rivayetlerin birinde⁴⁵⁴ Nesâî, hocası İbn Müsennâ’nın Abdülvehhâb’ın kitabında bu yasağın olduğu savaşı Huneyn olarak kaydettiğini belirtmiştir. Fakat Nesâî’nin şerhi *Zehîratü’l-Ukbâ*’da da belirtildiği üzere hadis hafızlarının çoğunluğuna göre mut‘a nikâhının yasaklandığı savaş Hayber’dir.⁴⁵⁵

İbn Şihâb ez-Zührî dışındaki diğer mukayese kaynaklarımızda Hayber Gazvesi’ndeki yasaklamalara rastlanmaktadır. Mûsâ b. Ukbe, bu yasaklamalardan sadece evcil eşek etinin yasaklanmasını zikreder. Vâkıdî ise Nesâî’nin naklettiği yasaklamalardan pislik yiyen hayvan etinin yenilmesi ve bu hayvana binilmesi haricindeki yasaklamalara aynen yer verir. Ayrıca Hâlid b. Velîd’den o gün katır etinin de yasaklandığını nakleder ancak Hâlid’in o gün Müslüman olmadığı için Hayber’de bulunamayacağını belirtir.⁴⁵⁶ İbn Hişâm ise Hz. Peygamber’in evcil eşek eti ve yırtıcı hayvan eti yenmesinin yasaklanmasından başka esir kadınlardan gebe olanlara yaklaşılmasını ve taksim edilinceye kadar ganimet malının satışının yasaklandığını belirtmektedir.⁴⁵⁷ Vâkıdî ve İbn Hişâm, Hayber’de at eti yenilmesine izin verildiğini bildirmişler fakat her iki müellif de Hayber’de yaban eşiği yenilmesine müsaade edildiğinden bahsetmemişlerdir.⁴⁵⁸

Nesâî, Hayber Gazvesi’nde kuşatma esnasında acıkan sahâbîlerin yakaladıkları eşekleri kesip kazanlarda pişirdiklerini, bu durumu haber alan Hz. Peygamber’in Abdurrahman b. Avf’ı görevlendirerek pis olması nedeniyle eşek eti yemelerini yasakladığını ve kazanları dökmelerini ilan ettirdiğini bunun üzerine sahâbîlerin kazanları devirdiklerini bildirmekteydi.⁴⁵⁹ Mûsâ b. Ukbe ise sadece acıkan ashâbın eşekleri yakalayıp

⁴⁴⁹ Nesâî, Nikâh, 71 (Hadis No: 3367), Sayd ve’z-Zebâih, 29 (Hadis No: 4327, 4328, 4329), 31 (Hadis No: 4336, 4338, 4339, 4340, 4341).

⁴⁵⁰ Nesâî, Sayd ve’z-Zebâih, 33 (Hadis No: 4348).

⁴⁵¹ Nesâî, Dahâya, 43 (Hadis No: 4447).

⁴⁵² Nesâî, Sayd ve’z-Zebâih, 29 (Hadis No: 4327, 4328, 4329).

⁴⁵³ Nesâî, Sayd ve’z-Zebâih, 32 (Hadis No: 4343).

⁴⁵⁴ Nesâî, Nikâh, 71 (3367).

⁴⁵⁵ Bk. Vellevî, XXVIII, 105.

⁴⁵⁶ Vâkıdî, II, 661.

⁴⁵⁷ İbn Hişâm, II, 331.

⁴⁵⁸ Vâkıdî, II, 661; İbn Hişâm, II, 331.

⁴⁵⁹ Nesâî, Sayd ve’z-Zebâih, 31 (Hadis No: 4339, 4340, 4341).

kestiklerini ve Hz. Peygamber'in yemelerini yasakladığını bildirir.⁴⁶⁰ Vâkıdî ise biraz daha ayrıntı sunmaktadır. Sa'b b. Mu'âz'ın kalesini kuşatan sahâbînin acıktığını ve kaleden çıkan 20 veya 30 kadar eşeği yakalayıp tencerelerde kaynattıklarını aktarır. Bu esnada Hz. Peygamber'in ne kaynattıklarını öğrenmesi üzerine evcil eşek etini, kesici dişleri olan bütün yırtıcıları, pençeleri olan tüm kuşları yemelerini ve mut'a nikâhını yasakladığını ilan ettirdiğini ve ashâbın tencerelerini döktüklerini belirtir.⁴⁶¹ İbn Hişâm ise Hayber'de Müslümanların evcil eşek etlerini yediklerini bildirir ve İbn İshâk'dan evcil eşek etinin yasaklandığı sırada çömlüklerin kaynamakta olduğunu nakleder.⁴⁶² İbn Şihâb ez-Zührî'de ise bu olayla ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Nesâî, Hz. Peygamber'in eşek etini yasaklamasını ilan ettirdiği kişinin Abdurrahman b. Avf olduğunu zikrederken incelediğimiz megâzî kaynaklarında bu isme rastlanmamış olması, Nesâî'nin önemli bir bilgi kaydettiğini göstermektedir.

es-Sünen'de yer alan bir nakil Hz. Peygamber'in Hayber ganimetinden humusa sahip olduğunu göstermekteydi. İbn Şihâb ez-Zührî de Hz. Peygamber'in Hayber ganimetinden humusunu ayırdığını geri kalanı Hudeybiye ehlinde Hayber'e katılan katılmayan Müslümanlara paylaştırdığını belirtir.⁴⁶³ Mûsâ b. Ukbe ise Hz. Peygamber'in humustan ayırdıktan sonra Hayber'e katılanlara ve Hudeybiye ehlinde Hayber'e katılan katılmayan ayırmaksızın ganimeti taksim ettiğini bildirir.⁴⁶⁴ Vâkıdî ise Müslümanların ele geçirdiği tüm malların Hz. Peygamber'e verilen humus olduğunu belirterek geri kalan ganimetin Hayber'e katılanlar ve Hudeybiye'ye katılanlara Hayber'e katılıp katılmamasına bakılmaksızın ganimetten pay verildiğini zikreder. Resûlullah'ın tek başına humusu Ketîbe hisseleri olduğunu bunları da eşlerine ve başkalarına azık olarak tahsis ettiğini, humusun paylaşılması hususunda ise Cibrîl'in Benû Haşîm, Benû Abdülmuttalib ve Benû Abdüyağûs'a verilmesini emrettiğini bildirmiştir.⁴⁶⁵ İbn Hişâm ise Ketîbe kalesinin humus olarak Hz. Peygamber'e düştüğünü belirterek zevi'l-kurbânın yetimlerin miskinlerin payı hanımlarının yiyecekleri ve Resûlullah ile ehli fedek arasında sulh sebebiyle gidip gelen şahısların yiyecekleri olarak bırakıldığını nakleder.⁴⁶⁶

⁴⁶⁰ Mûsâ b. Ukbe, s. 314.

⁴⁶¹ Vâkıdî, II, 660-661.

⁴⁶² İbn Hişâm, III-IV, 331.

⁴⁶³ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 84.

⁴⁶⁴ Mûsâ b. Ukbe, s. 319.

⁴⁶⁵ Vâkıdî, II, 683, 692, 693, 695.

⁴⁶⁶ İbn Hişâm, III-IV, 349.

Nesâî, Hayber arazisinden hisse verilen sahâbîlerden Zübeyr'e ve annesi Safiyye bint Abdülmuttalib'e birer hisse dışında ikisi de atı için olmak üzere tam dört hisse verildiğini bildirmekteydi.⁴⁶⁷ Hayber hisselerinden Ömer b. Hattâb'a Hayber'den 100 sehmlük arazi düştüğü⁴⁶⁸ bunun haricinde Ömer'in Hayber'den hisse satın aldığını belirtmekteydi. Hayber ganimetlerinden kendisine hisse düştüğü anlaşılan bir başka sahâbî ise Ka'b b. Mâlik'tir.⁴⁶⁹ Mûsâ b. Ukbe bu bilgilere değinmemiştir. İbn Şihâb ez-Zührî ise bu bilgilerden yalnızca Ka'b b. Mâlik'in Hayber hissesine sahip olduğuna yer vermektedir.⁴⁷⁰

Vâkıdî ise savaşa süvari olarak katılanlardan Zübeyr dışında Hırâş b. Sümme, Berâ b. Evs b. Hâlid ve Ebû Amr el-Ensârî'nin ismini zikretmiştir. Süvariler için iki at olana, atlarına dört hisse ve kendilerine de bir hisse olmak üzere beş hisse ayırdığını ikiden fazla ata ise hisse ayırmadığını belirtmesinin yanı sıra sadece bir at için hisse verdiğini ve bunun daha doğru olduğunu bildirir. Ayrıca gazveye katılan 1400 kişi ve 200 de at olduğunu kişiler için 1400, 200 at içinse 400 hisse ayırdığını bildirmiştir. Ömer'in ise ganimet hissesinden bir hisse satın alıp bedelini yüz arkadaşından aldığını bildirmiştir.⁴⁷¹ Vâkıdî, Ka'b b. Mâlik'e Hayber ganimetinden hisse düştüğü bilgisine Tebük Seferi'nde değinmiştir.⁴⁷²

İbn Hişâm ise Hz. Peygamber'in 1400 kişiye bir sehm, 200 ata 2 sehm ayırdığını humus dışındaki ganimetin ise 100 hisselik 18 paya böldüğünü bildirmiştir. Ayrıca kendilerinde yüz kişinin payı toplanan bazı kişilerin baş olduğunu bildirerek Hz. Ömer'in ismini de bunlar arasında saymıştır. Ömer'in sehminin Şakk'dan verildiğini belirtmiştir.⁴⁷³ İbn Hişâm da Vâkıdî gibi Ka'b b. Mâlik'e Hayber'den hisse düştüğü bilgisini Tebük'de zikretmiştir.⁴⁷⁴

Nesâî, Hayber'de ele geçirilen arazilerden elde edilecek mahsulün yarı yarıya paylaşılması şartıyla bu arazi ve hurma ağaçlarının Yahûdiler'e bırakıldığını⁴⁷⁵ ve daha sonra da Hz. Peygamber'in Hayber haracını tahsil etmek üzere birini görevlendirdiğini

⁴⁶⁷ Nesâî, Hayl, 17 (Hadis No: 3593).

⁴⁶⁸ Nesâî, Ahbâs, 2 (Hadis No: 3597, 3598, 3599, 3600, 3601), 3 (Hadis No: 3603).

⁴⁶⁹ Nesâî, Eymân ve'n-Nüzûr, 37 (Hadis No: 3826).

⁴⁷⁰ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 111.

⁴⁷¹ Vâkıdî, II, 688-690.

⁴⁷² Vâkıdî, III, 1049,1056.

⁴⁷³ İbn Hişâm, III-IV, 350, 351.

⁴⁷⁴ İbn Hişâm, III-IV, 531, 536.

⁴⁷⁵ Nesâî, Müzâra', 46 (Hadis No: 3929, 3930).

bildirmişti.⁴⁷⁶ Diğer müelliflerde aynı bilgi bulunmaktadır. Mûsâ b. Ukbe dışındaki müellifler Hz. Peygamber'in Yahûdilere gönderdiği kişinin Abdullah b. Revâha olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁷⁷

Nesâî, Hayber Gazvesi'nde pek çok mal, eşya ve kumaşın ganimet olarak ele geçirildiğini bildirmiş ayrıca ganimetin niteliğine dair birkaç olay zikretmişti. Bunlardan biri Allah Resûlü'nün Mid'am adındaki siyahî kölenin ganimet malından izinsiz kıyafet alması nedeniyle şehit olmadığını belirtmesi ve bunun ardından ganimet malından bir veya iki ayakkabı bağı çalan kişinin ayakkabı bağını getirip iade etmesi,⁴⁷⁸ ikincisi, Hz. Peygamber'in, ganimet malından boncuk çalan bir kimsenin namazını kılmaması,⁴⁷⁹ üçüncüsü, Abdullah b. Mugaffel'in iç yağı ile dolu bir kabı yüklendiği bilgisi,⁴⁸⁰ dördüncü ise altın ve boncuktan yapılmış bir gerdanlığın Fedâle b. Ubeyd tarafından hissesine düşen kişiden satın almasını bildiren nakillerdi.⁴⁸¹

Vâkıdî de Hayber'de ele geçirilen menkul malların niteliğine genişçe yer vermiştir. Bu mallar arasında boncuk, altın küpe, inci ve gümüşten yapılmış süs eşyası, Fedek kadifesi, süslü bir örtü, bakır bir tencere, deve, kadife bir örtü, mücevherler, yemen işi bir hırka ve ikişer dinardan bahsetmiştir. Ganimet malıyla alakalı Nesâî'nin yer verdiği olaylardan ise Abdullah b. Mugaffel dışındaki olaylara aynen yer vermiştir.⁴⁸²

İbn Hişâm ise ganimetten olan menkul malların niteliğinden bahsetmemiştir. Fakat ganimetin niteliğini ortaya koyan olaylara yer vermiştir. Nesâî'nin Hayber ganimetine dair aktardığı hadiselerden Mid'am'ın hırsızlık olayına değinmiş fakat ismini zikretmeyip ondan Rifâa'nın Hz. Peygamber'e hediye ettiği köle olarak bahsetmiştir. Hâdisenin devamında ganimetten ayakkabı bağı çalan kişiye değinmiştir. Ayrıca Abdullah b. Mugaffel'in bir dağarcık dolusu iç yağı ele geçirmesi olayına da yer vermiştir.⁴⁸³ İbn Şihâb ez-Zührî ve Mûsâ b. Ukbe'nin eserlerinde ise bu detaylar yer almamaktadır.

Nesâî'nin nakillerinden Hz. Peygamber'in Safiyye ile evliliğiyle alakalı bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu bilgiler; esirler arasında bulunan Safiyye bint Huyeyy'in Dihye

⁴⁷⁶ Nesâî, Büyû', 41 (Hadis No: 4553).

⁴⁷⁷ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 84-85; Mûsâ b. Ukbe, s. 319; Vâkıdî, II, 690; İbn Hişâm, III-IV, 356.

⁴⁷⁸ Nesâî, Eymân ve'n-Nüzûr, 38 (Hadis No: 3827).

⁴⁷⁹ Nesâî, Cenâiz, 66 (Hadis No: 1959).

⁴⁸⁰ Nesâî, Dahâyâ, 38 (Hadis No: 4435).

⁴⁸¹ Nesâî, Büyû' 48 (Hadis No: 4573, 4574).

⁴⁸² Vâkıdî, II, 682, 686, 687, 710.

⁴⁸³ İbn Hişâm, III-IV, 338, 339.

tarafından seçilmesi, sahâbeden birinin Safiyye'nin Benû Nadir ve Benû Kurayza'nın hanımefendisi olması nedeniyle Hz. Peygamber'e layık olduğunu bildirmesi üzerine Dihye'ye başka bir cariye verilmesi, Hz. Peygamber'in Safiyye'yi nikâhlayarak onu azad etmesini mehir sayması,⁴⁸⁴ savaştan dönerken Ümmü Süleym'in Safiyye'yi gelin olarak hazırlaması, düğün yemeği verilmesi,⁴⁸⁵ düğün için üç gün konakladıktan sonra yola çıkılması,⁴⁸⁶ Hz. Peygamber'in Safiyye'yi arkasına oturtup onu örtmesiyle Safiyye'nin Hz. Peygamber'in cariyesi değil mü'minlerin annesi olduğu anlaşılmasıydı.⁴⁸⁷ İbn Şihâb ez-Zührî dışındaki eserler de Hz. Peygamber'in Safiyye ile evliliğine yer vermişlerdir. Mûsâ b. Ukbe, Safiyye'nin daha önce Kinâne b. Ebû'l-Hukayk'ı nikâhı altında olduğunu bildirir. Safiyye'nin Hz. Peygamber'e uygun görülmesinden bahsetmeyerek Hz. Peygamber'in Safiyye'yi kendisi için seçtiğini, onun de Resûlullah'ın İslâm davetine icabet ettiğini zikreder. Hz. Peygamber'in Dihye'ye ise Hayberli cariyelerden birini verme sözü olduğundan ona Safiyye'nin amcakızını cariye olarak verdiğini bildirir.⁴⁸⁸ Vâkıdî de Nesâî'den farklı olarak Safiyye'nin Hz. Peygamber'e uygun görülmesinden bahsetmez, Hz. Peygamber'in Dihye'ye Hayberli cariyelerinden birini verme sözü olduğunu bu sebeple Dihye'nin Safiyyeyi istediğini ancak Hz. Peygamber'in Safiyye'yi kendisi için seçtiğini Dihye'ye ise Safiyye'nin amcakızını cariye olarak verdiğini bildirir. Vâkıdî, Nesâî'ye ek olarak Safiyye'nin daha önce Kinâne b. Ebû'l-Hukayk ile evli olduğunu, Nizâr'da esir alındığını, Hz. Peygamber'in Safiyye'ye dininde kalabileceği gibi İslâm'ı da tercih edebileceği seçeneğini sunduğunu belirtir. Ayrıca dönüş yolunda konakladıkları yerin Sahbâ olduğunu, çadırı bekleyenirse Ebû Eyyüb olduğunu zikreder.⁴⁸⁹ İbn Hişâm ise Safiyye'nin Kinâne b. Ebû'l-Hukayk'ın hanımı olduğundan bahseder. Hz. Peygamber'in Dihye b. Kelbî'ye cariye olarak Safiyye'nin iki amcakızını verdiğini Safiyye'yi kendisi için seçtiğini, yolculuk esnasında bir yerde gecelediklerini belirtir. Ümmü Süleym'in Safiyye'yi hazırladığını, Ebû Eyyüb'un çadırın bekçiliğini yaptığını zikreder. Hz. Peygamber'in düğün yemeği vermesinden ise bahsetmez.⁴⁹⁰

Nesâî, Hz. Peygamber ve ashâbının gece yolculuk yaparak sabaha karşı konakladıklarını bu esnada kendilerini sabah namazına kaldırmak için Bilâl'in nöbet tuttuğunu

⁴⁸⁴ Nesâî, Nikâh, 64 (Hadis No: 3342, 3343).

⁴⁸⁵ Hayber'e giriş hakkında zikredilen naklin devamı, Nikâh, 79 (Hadis No: 3380).

⁴⁸⁶ Nesâî, Nikâh 79 (Hadis No: 3381).

⁴⁸⁷ Nesâî, Nikâh 79 (Hadis No: 3382).

⁴⁸⁸ Mûsâ b. Ukbe, s. 317, 318.

⁴⁸⁹ Vâkıdî, II, 674, 675, 707, 708.

⁴⁹⁰ İbn Hişâm, III-IV, 331, 336, 339, 340.

aktarmaktaydı. Bilâl'in uyuya kalması nedeniyle güneş doğduktan sonra uyandıklarını, Bilâl'in mahcup olması üzerine Allah Resûlü'nün "*Allah, dilediğinde ruhlarımızı alır, dilediğinde ise geri verir*" buyurduğunu bildirmekteydi. Ardından Bilâl'in ezan okuyup sabah namazını kıldıklarını,⁴⁹¹ Nesâî'nin bu nakillere yer verirken savaş ismini zikretmediğini belirtmiştik. Bu durum eserinin *es-Sünen* olması hasebiyle tabîi olarak onun tarihçilik kaygısı olmadığını rivayetlere tarihi değeri açısından değil fikhî değeri açısından ele aldığını göstermektedir. Karşılaştırmaya esas aldığımız müelliflerden sadece Vâkıdî ve İbn Hişâm eserlerinde bu olaya yer vermiştir. Vâkıdî, bu olayın Hayber dönüşü Medine'ye yakın bir yerde sabah namazına az bir zaman önce konakladıkları esnada yaşandığını bildirir.⁴⁹² İbn Hişâm da İbn İshâk kanalıyla bu olayın Hayber dönüşü gecenin sonuna doğru konakladıklarında yaşandığını nakleder.⁴⁹³

Nesâî, Hayber dönüşü Seleme b. Ekva'nın Hz. Peygamber'e recez okuduğunu, Hz. onun beğenmesi üzerine Seleme'nin, recezin kardeşine ait olduğunu söylediğini belirtmekteydi. Ayrıca Seleme'nin kardeşinin Hayber'de savaşırken kendi silahıyla öldüğünü, bu sebeple insanların ona dua etmekten çekindiklerini bildirmesi üzerine Hz. Peygamber'in onun savaşırken vefat ettiği için şehit olduğunu belirttiğini nakletmekteydi.⁴⁹⁴ Vâkıdî ve İbn Hişâm eserlerinde bu olaya yer vermişlerdir. Fakat olayın zaman dilimi ve Hz. Peygamber'e recez söyleyen kişi Nesâî'nin anlatımıyla farklılık göstermektedir. Her iki müellif de bu olayın Hayber'e giderken Hz. Peygamber'in istediği üzerine Âmir b. Sinân'ın şiir okuduğunu, Hz. Peygamber'in bu şiiri beğenerek ona Allah'dan rahmet dilemesi üzerine Ömer'in Âmir'e şehitlik vacip olduğu şeklinde yorum yaptığını ve Âmir'in Hayber'de savaşırken kendi silahıyla şehit olduğunu naklederler. Vâkıdî ve İbn Hişâm'ın nakillerinden Seleme'nin kardeşi olarak zikrettiği kişinin Âmir b. Sinân (Ekva') olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁹⁵ Ayrıca İbn Hişâm'ın verdiği bilgiye göre Âmir b. Ekva', Nesâî'nin belirttiği gibi Seleme'nin kardeşi değil amcasıdır.⁴⁹⁶ İbn Şihâb ez-Zührî ve Mûsâ b. Ukbe'de ise bu bilgilere rastlanmamaktadır.

⁴⁹¹ Nesâî, *Mevâkît*, 55 (Hadis No: 621, 623, 624, 625), *İmâme*, 47 (Hadis No: 846).

⁴⁹² Vâkıdî, II, 711-712.

⁴⁹³ İbn Hişâm, III-IV, 340.

⁴⁹⁴ Nesâî, *Cihad*, 29 (Hadis No: 3150).

⁴⁹⁵ Vâkıdî, II, 638, 639, 658, 661, 662, 700; İbn Hişâm, III-IV, 328, 329, 344.

⁴⁹⁶ İbn Hişâm, III-IV, 328.

3.16. Umretü'l-Kazâ Seferi

Tablo 34:
Umretü'l Kazâ Seferi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
UMRETÜ'L KAZÂ SEFERİ	Abdullah b. Revâha'nın Mekke'ye girerken şiir okuması	Hz. Peygamber ve ashâbı kaza umresi için Mekke'ye girerlerken Abdullah b. Revâha, önlerinde şiir okur.	-	*	*	+
	Ömer'in Abdullah b. Revâha'nın şiir okumasına kızması	Ömer, Abdullah b.Revâha'nın Hz. Peygamber'in huzurunda ve haremde olduğu halde şiir okumasını eleştirmiştir.	-	-	*	-
	Hz. Peygamber'in Abdullah b. Revâha'nın okuduğu şiirin ok yarasından daha acı olduğunu söylemesi	Hz.Peygamber'in Ömer'e Abdullah b. Revâha'ın okuduğu şiir ok yarasından daha acı olduğunu söylemiştir.	-	-	-	-

Tablo 35:
Umretü'l-Kazâ Seferi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

UMRETÜ'L KAZÂ SEFERİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM	
	Abdullah b. Revâha'nın Mekke'ye girerken şiir okuması	Hz. Peygamber ve ashâbının kaza umresi için Mekke'ye girerlerken Abdullah b. Revâha, önlerinde şiir okuduğunu bildirir.	-	-	Mekke'ye girdikten sonra tavaf esnasında şiir okuduğunu bildirir.	Kâbe'ye vardıktan sonra tavaf esnasında Abdullah'ın şiiri okuduğunu bildirir.	Hz. Peygamber ve ashâbının Mekke'ye girerlerken Abdullah b. Revâha, önlerinde şiir okuduğunu bildirir.
	Ömer'in Abdullah b. Revâha'nın şiir okumasına kızması	Ömer, Abdullah b. Revâha'nın Hz. Peygamber'in huzurunda ve haremde olduğu halde şiir okumasını eleştirmiştir.	-	-	-	Ömer'in Abdullah'a seslendiğini nakleder.	-
	Hz. Peygamber'in Abdullah b. Revâha'nın okuduğu şiirin ok yarasından daha acı olduğunu söylemesi	Hz. Peygamber'in Ömer'e Abdullah b. Revâha'nın okuduğu şiir ok yarasından daha acı olduğunu söylemiştir.	-	-	-	-	-

Değerlendirme

es-Sünen'de Umretü'l-Kazâ ile ilgili Hz. Peygamber ve ashâbının kaza umresi için Mekke'ye girdikleri esnada Abdullah b. Revâha'nın önlerinde şiir okuduğu, Ömer'in Abdullah'a Hz. Peygamber'in önünde şiir okuduğu için kızdığı ve bu durum üzerine Hz. Peygamber'in Ömer'e, Abdullah'ın sözlerinin düşmana ok yarasından daha acı olduğunu söylediği aktarılmaktaydı.⁴⁹⁷ İbn Şihâb ez-Zührî dışındaki mukayese kaynaklarımızda bu bilgilerin bir kısmı yer almaktadır.

Mûsâ b. Ukbe, bu olayın Mekke'ye girdikten sonra Müslümanların Kâbe'yi tavaf ettikleri sırada gerçekleştiğini ve Mekkelilerin çoluk çocuk onları izlediği bilgisini nakleder. Fakat Ömer'den bahsetmez.⁴⁹⁸ Vâkîdî ise Kâbe'ye vardıklarında Abdullah b. Revâha'nın tavaf esnasında Hz. Peygamber'in devesinin yularından tutarak şiir söylediğini, Ömer'in şiir okuyan Abdullah'a "*İbn Revâha*" diye seslendiğini ve bunun üzerine Hz. Peygamber'in Abdullah'ı duyduğunu belirtmesi üzerine Ömer'in sustuğunu aktarır.⁴⁹⁹ İbn Hişâm ise Nesâî gibi Mekke'ye girerlerken Abdullah b. Revâha'nın şiir okuduğunu bildirir fakat Ömer'den bahsetmez.⁵⁰⁰

3.17. Mûte Seriyyesi

Tablo 36:
Mûte Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

	NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKİDÎ	İBN HİŞÂM
MÛTE SERİYYESİ					
Şehit olan sahâbiler	Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebû Tâlib Abdullah b. Revâha	-	+	+	+
Ca'fer'in yakını olan kadınların ağlaması	Bir adam gelip bildirmiştir.	-	-	+	+
Hız. Peygamber'in kendine haber verilmeden şehit olanları bildirmesi	Şehit haberlerini önceden vermiştir.	-	-	+	+

⁴⁹⁷ Nesâî, *Menâsikü'l-Hac*, 109 (Hadis No: 2873), 121 (Hadis No: 2893).

⁴⁹⁸ Mûsâ b. Ukbe, s. 331.

⁴⁹⁹ Vâkîdî, II, 735, 736.

⁵⁰⁰ İbn Hişâm, III-IV, 371.

Tablo 37:
Mûte Seriyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
MÛTE SERİYESİ	Şehit olan sahâbîler	Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebû Tâlib Abdullah b. Revâha	-	Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebû Tâlib Abdullah b. Revâha	Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebû Tâlib Abdullah b. Revâha	Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebû Tâlib Abdullah b. Revâha
	Ca'fer'in yakını olan kadınların ağlaması	Bir adam gelip bildirmiştir.	-	-	Bir adam gelip bildirmiştir.	Bir adam gelip bildirmiştir.
	Hz. Peygamber'in kendine haber verilmeden şehit olanları bildirmesi	Şehit haberlerini önceden vermiştir.	-	-	Şehit haberlerini önceden vermiştir.	Şehit haberlerini önceden vermiştir.

Değerlendirme

Nesâî, Hz. Peygamber'in Mûte'de şehit olan Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebû Tâlib ve Abdullah b. Revâha'nın isimlerini, bu sahâbîlerin ölüm haberlerinin kendisine iletilmeden önce haber verdiğini ve bir kişinin mescide gelerek Ca'fer'in şehit olması üzerine yakını olan kadınların feryadını Hz. Peygamber'e bildirmesiyle ilgili bilgi vermektedir.⁵⁰¹ Mûsâ b. Ukbe bu bilgilerden yalnızca şehit isimlerine yer vermiştir.⁵⁰² Vâkîdî ve İbn Hişâm ise Nesâî'nin verdiği bilgilere paralel bilgiler nakletmişlerdir.⁵⁰³

3.18. Mekke'nin Fethi

Tablo 38:
Mekke'nin Fethi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKİDÎ	İBN HIŞÂM
Fetih tarihi		Ramazan	+	+	+	+
Mekke'de kaldığı süre		15	-	-	*	+
Konakladıkları mevki	Usfân	Usfân	*	-	-	*
	Merrü'z-Zehrân	Merrü'z-Zehrân	-	+	+	+
	Kedîd	Kedîd	+	-	+	-
	Kudeyd	Kudeyd	*	-	-	+
	Kurâü'l-Gamîm	Kurâü'l-Gamîm	-	-	-	-
Mekke'ye Girişi	Seniyyetü'l-Ulyâ Batha	Seniyyetü'l-Ulyâ Batha	-	-	*	*
	Beyaz bayrak	Beyaz bayrak	-	-	*	-
	Miğfer	Miğfer	-	-	*	-
	Siyah sarık	Siyah sarık	-	-	+	*
Kâbe'ye Giren Sahâbîler	Ûsâme b. Zeyd	Ûsâme b. Zeyd	-	-	+	-
	Bilâl	Bilâl	-	-	*	+
	Osman b. Talha	Osman b. Talha	-	-	+	*
	Fadl b. Abbâs	Fadl b. Abbâs	-	-	-	-
Kâbe dışında namaz kılması		Makâm-ı İbrahim'in yanında ve ön tarafta	-	-	+	-
Duhâ namazı kılması		8 rekat duhâ namazı kılmıştır.	-	-	+	+
Fetih Hutbesi		Fetih günü hutbe yapılmıştır.	*	*	*	*
Eman dışı bırakılanların sayısı		4 erkek 2 kadın	*	*	*	*

⁵⁰¹ Nesâî, Cenâîz, 14 (Hadis No: 1847), 27 (Hadis No: 1878).

⁵⁰² Mûsâ b. Ukbe s. 335, 336.

⁵⁰³ Vâkîdî, II, 761, 762, 767, 768, 769; İbn Hişâm, III-IV, 380, 381, 388.

Tablo 38'in Devamı

MEKKE'NİN FETHİ		NESÂİ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Eman dışı bırakılanların isimleri	İkrime b. Ebû Cehil Abdullah b. Hatal Mekîs b. Sübâbe Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh İsmi verilmeyen iki kadın	*	*	*	*
	Kavimlerin Müslüman olmak için yarışa girmeleri	Fetih sonrası kavimler Müslüman olmak için yarışa girmişlerdir.	-	-	-	-
	Ya'lâ'nın babasının biat etmesi	Ya'lâ'nın babası biat etmiştir.	-	-	-	-
	Hırsızlık olayı	Fetih günü bir kadın hırsızlık yapmıştır.	-	-	-	-
	Ebû Kuhâfe	Ebû Kuhâfe'nin saçını boyamasının emredilmesi	-	-	-	+
	Sad b. Ebî Vakkas'ın hastalanması	Sad b. Ebî Vakkas, fetih sırasında Mekke'de hastalanmıştır.	-	-	-	-
	Mu'âz'ın Yemen'e gönderilmesi	Şerhe göre Muaz'ın Yemen'e fetih sonrası gönderilmiş olma ihtimali vardır.	-	-	-	-

Tablo 39:
Mekke'nin Fethi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

		NESÂİ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
		Fetih tarihi	Ramazan	Ramazan	Ramazan	Ramazan
Mekke'de kaldığı süre	15	-	-	15 20	15	
Konaklıkları mevkî	Uşfân	Uşfân	Uşfân ile Kudeyd arası	-	-	Uşfân ile Emec arası
	Merrü'z-Zehrân	Merrü'z-Zehrân	-	Merrü'z-Zehrân	Merrü'z-Zehrân	Merrü'z-Zehrân
	Kedîd	Kedîd	Kedîd	-	Kedîd	-
	Kudeyd	Kudeyd	Uşfân ile Kudeyd arası	-	-	Kudeyd
	Kurâlû'l-Gamîm	Kurâlû'l-Gamîm	-	-	-	-
Mekke'ye Girişi	Seniyyetü'l-Ulyâ Batha	Seniyyetü'l-Ulyâ Batha	-	-	Ezâhir	Ezâhir
	Beyaz bayrak	Beyaz bayrak	-	-	Siyah bayrak	-
	Miğfer	Miğfer	-	-	Zırh, Miğfer	-
	Siyah sarık	Siyah sarık	-	-	Siyah sarık	Kırmızı Yemen kumaşı
Kâbe'ye Girişinde yanında olan sahabiler	Ûsâme b. Zeyd	Ûsâme b. Zeyd	-	-	Ûsâme b. Zeyd	-
	Bilâl	Bilâl	-	-	Bilâl b. Rebah	Bilâl
	Osman b. Talha	Osman b. Talha	-	-	Osman b. Talha	Osman b. Talha kapıyı açtı.
	Fadl b. Abbâs	Fadl b. Abbâs	-	-	-	-
Kâbe dışında namaz kılması	Makam-ı İbrahim'in yanında ve ön tarafta	-	-	Makâm-ı İbrahim'in yanında	-	
Duhâ namazı kılması	8 rekât duhâ namazı kılmıştır.	-	-	8 rekât duhâ namazı kılmıştır.	8 rekât duhâ namazı kılmıştır.	

Tablo 39'un Devamı

MEKKE'NİN FETHİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Fetih Hutbesi	Fetih günü ashâbına hitap etmiştir.	Mekke'ye girdiğinde hitap etmiştir.	Fetih günü	Fetih günü ve 1gün sonra	Fetih günü iki ayrı
	Eman dışı bırakılan sayısı	4 erkek 2 kadın	3 erkek 1 kadın	4 erkek 2 kadın	6 erkek 4 kadın	6 erkek 3 kadın
	Eman dışı bırakılanlar	İkrime b. Ebû Cehil Abdullah b. Hatal Mekîs b. Sübâbe Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh İsmi verilmeyen iki kadın	İbn Hatal Mikyâs el-Kinânî İbn Ebû Serh Bir kadın	Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh Huveyris b. Nukîd Mikyâs b. Subâbe Abdullah b. Hatal Abdullah b. Hatal'a ait iki şarkıcı kadın	İkrime b. Ebû Cehil Hebbâr b. el-Esved Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh Mikyâs b. Subâbe el-Leysî Huveyris b. Nukayz Abdullah b. Hilâl b. Hatal el-Edremî Hint bnt. Utbe b. Rebi'â Amr b. Hâşim'in cariyesi Sare Kureynâ ve Kureybe / Fertâne ve Ernebe (Abdullah b. Hatal'a ait iki şarkıcı)	Abdullah b. Sad, Huveyris b. Nukayz b. Vehb b. Abd b. Kusay, Mikyâs b. Hübâbe, Sare, İkrime b. Ebû Cehil, Abdullah b. Hatal Fertenâ Erneb (Abdullah b. Hatal'a ait iki şarkıcı kadın)
	Kavimlerin Müslüman olmak için yarışa girmeleri	Fetihten sonra Amr b. Seleme'nin köyü Müslüman olmuştur.	-	-	-	-
	Ya'lâ'nın babasının biat etmesi	Cihat hususunda biatını almıştır.	-	-	-	-
	Hırsızlık olayı	Fetih günü bir kadın hırsızlık yapmıştır.	-	-	-	-
	Ebû Kuhâfe'nin saçının boyanması	Ebû Kuhâfe'nin saç beyaz olduğu için boyaması tavsiye etmiştir.	-	-	-	Ebû Kuhâfe'nin Müslüman olduğu esnada
	Sad b. Ebî Vakkas'ın hastalanması	Nesâî'nin şerhine göre, Mekke'nin fethi esnasında hastalanmıştır.	-	-	-	-
	Fetih sonrası Muaz'ın Yemen'e gönderilmesi	Nesâî'nin şerhine göre, Muaz'ın Yemen'e gönderilmesinin fetih sonrası olma ihtimali vardır.	-	-	-	-

Değerlendirme

Nesâî, Hz. Peygamber'in fetih yolculuğuna Ramazan ayında çıktığını ve daha sonra oruçlu olan ashâbın zorlanması nedeniyle orucunu açtığını bildirmekteydi. Hz. Peygamber'in orucunu açtığı mevki Câbir'den gelen nakilde Kurâü'l-Gamîm,⁵⁰⁴ İbn Abbâs'tan gelen nakillerde ise Kudeyd, Usfân ve Kedîd olmak üzere dört ayrı yer olarak karşımıza çıkmakta,⁵⁰⁵ ayrıca gelen nakillerde Merrü'z-Zahrân'da buldukları sırada Hz. Peygamber'in oruçlu olmadığı Ebû Bekir ve Ömer'in ise oruçlu oldukları anlaşılmaktaydı.⁵⁰⁶ İbn Şihâb ez-Zührî ise Hz. Peygamber'in hicretin sekizinci yılı Ramazan ayında Medine'den yola çıktığını kaydederek Hz. Peygamber ve ashâbının oruçlarını Usfân ve Kudeyd arasında bulunan Kedîd arasında açtıklarını geri kalan günde ise oruç tutmadıklarını bildirmektedir.⁵⁰⁷ Mûsâ b. Ukbe ise hicretin sekizinci yılında Ramazan ayında Hz. Peygamber'in Mekke'ye girdiğini ve yolculuk esnasında Merrü'z-Zahrân'da konakladıklarını aktarır ancak Hz. Peygamber ve ashâbın oruçlu olup olmadıkları hususuna değinmez.⁵⁰⁸ Vâkîdî ise Ramazan'ın 10'unda, Medine'den çıktığını, Hz. Peygamber'in yola çıktıktan sonra isteyenin orucunu bozabileceğini söylediğini fakat kendisinin oruca devam ettiğini belirtir. Bu bilginin yanı sıra Câbir'den Hz. Peygamber'in Kedîd'de orucunu açtığını ve orucunu açmayanları isyancı olarak nitelediğini nakleder. Ebû Sa'îd'den de Hz. Peygamber'in Merrü'z-Zahrân'da iken düşmana baskın yapacakları için güçlü olmaları gerektiğini bu sebeple oruç tutmamalarını tavsiye ettiğini nakletmiştir.⁵⁰⁹

İbn Hişâm da Ramazan'da yola çıktıklarını Usfân ile Emec arasındaki Kudeyd'de iftar ettiklerini söyler. Yolculuk esnasında Merrü'z-Zahrân'a uğradıklarından bahseder ancak oruçtan bahsetmez.⁵¹⁰

Nesâî, Hz. Peygamber'in fetih günü Mekke'ye Seniyyetü'l-Ulyâ'daki Bathâ'dan⁵¹¹ elinde beyaz bayrak,⁵¹² başında siyah bir sarık⁵¹³ ve miğferle⁵¹⁴ ihramsız⁵¹⁵ olarak

⁵⁰⁴ Nesâî, Sıyâm, 49 (Hadis No: 2263).

⁵⁰⁵ Nesâî, Sıyâm, 54 (Hadis No: 2287, 2288, 2289), 55 (2290, 2291), 60 (2313), 61 (2314).

⁵⁰⁶ Nesâî, Sıyâm, 50 (Hadis No: 2264, 2265, 2266).

⁵⁰⁷ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 86.

⁵⁰⁸ Mûsâ b. Ukbe, s. 345.

⁵⁰⁹ Vâkîdî, III, 801, 802.

⁵¹⁰ İbn Hişâm, III-IV, 399, 400.

⁵¹¹ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 105 (Hadis No: 2865); Vellevî, XXV, 72.

⁵¹² Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 106 (Hadis No: 2866).

⁵¹³ Nesâî, Zîne, 109 (Hadis No: 5345).

⁵¹⁴ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 107 (Hadis No: 2867, 2868).

⁵¹⁵ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 106 (Hadis No: 2869), Zîne, 109 (Hadis No: 5344).

girdiğini Haşimoğulları'nın küçük çocukları tarafından karşılandığını bildirmekteydi.⁵¹⁶ Vâkıdî ise fetih günü Hz. Peygamber'in başında siyah bir sarık ve siyah sancak olduğunu ve Ezâhir'den Mekke'ye girdiğini zikreder.⁵¹⁷ İbn Hişâm ise Hz. Peygamber'in Zû Tuvâ'da kırmızı yemen kumaşından başına bir sarık sardığını, Ezâhir'den Mekke'ye girdiğini belirtir.⁵¹⁸ İbn Şihâb ez-Zührî ve Mûsâ b. Ukbe'nin eserinde ise bu konuya dair bilgi bulunmamaktadır.

Nesâî, Hz. Peygamber'in Kâbe'ye girip orada namaz kıldığını ve bu esnada Hz. Peygamber'in yanında bulunanların Üsâme b. Zeyd, Bilâl, Osman b. Talha ve Fadl b. Abbâs olduğunu zikretmekteydi.⁵¹⁹ İbn Şihâb ez-Zührî ve Mûsâ b. Ukbe'nin eserinde bu bilgi yer almazken Vâkıdî ise Hz. Peygamber'le Kâbe'ye girenlerin Üsâme b. Zeyd, Bilâl b. Rebâh, Osman b. Talha olduğunu bildirir.⁵²⁰ İbn Hişâm ise Hz. Peygamber'in Bilâl ile Kâbe'ye girdiğini nakletmiştir.

Nesâî, Allah Resûlü'nün fetih günü Kâbe'nin ön tarafında namaz kıldığını, Mü'minûn sûresinden Hz. Mûsâ veya Hz. İsâ'nın zikredildiği âyetleri okuduğu sırada kendisini öksürük tutunca rûkûya gittiğini⁵²¹ başka nakillerde ise makâm-ı İbrahim'in arkasında iki rekât namaz kıldığını bildirmekteydi.⁵²² Karşılaştırmaya esas aldığımız kaynaklardan yalnızca Vâkıdî, Hz. Peygamber'in Kâbe dışında namaz kıldığını nakletmiş fakat Nesâî'nin sunduğu detaylara yer vermemiştir.⁵²³

es-Sünen'de Hz. Peygamber'in fetih günü namazlarını bir abdestle kıldığını,⁵²⁴ guslederek sekiz rekât duhâ namazı kıldığını⁵²⁵ ve Mekke'de on beş gün kaldığını ve bu sürede namazlarını ikişer rekât kıldığını bildirmekteydi.⁵²⁶ Karşılaştırdığımız müelliflerden yalnızca Vâkıdî ve İbn Hişâm, Nesâî'nin verdiği bu bilgilere yer vermiştir. Her iki müellif de Hz. Peygamber'in sekiz rekât duhâ namazı kıldığını ve Mekke'de on beş gün kaldığını ve bu sürede namazlarını kısaltarak kıldığını

⁵¹⁶ Nesâî, *Menâsikü'l-Hac*, 121 (Hadis No: 2894). Bk. Vellevî, XXV, 142.

⁵¹⁷ Vâkıdî, III, 824, 825.

⁵¹⁸ İbn Hişâm, III-IV, 405, 406.

⁵¹⁹ Nesâî, *Mesâcid*, 5 (Hadis No: 692), Kible, 6 (Hadis No: 749), *Menâsikü'l-Hac*, 126 (Hadis No: 2905, 2906), 127 (Hadis No: 290, 2908), 131 (Hadis No: 2914), 132 (Hadis No: 2915).

⁵²⁰ Vâkıdî, II, 833, 834, 835.

⁵²¹ Nesâî, *İftitâh*, 76 (Hadis No: 1007).

⁵²² Nesâî, *Menâsikü'l-Hac*, 127 (Hadis No: 2909), 133 (2916, 2917); Vellevî, XXV, 176.

⁵²³ Vâkıdî, II, 832.

⁵²⁴ Nesâî, *Tahâre*, 101 (Hadis No: 133).

⁵²⁵ Nesâî, *Tahâre*, 143 (Hadis No: 225), *Gusl ve't-Teyemmüm*, 11 (Hadis No:415).

⁵²⁶ Nesâî, *Taksîrû's-Salât fi's-Sefer*, 3 (Hadis No: 1453), Vellevî, XVI, 363, 367; *Sünen'ün-Neseî*, III-IV, 177.

nakletmiştir.⁵²⁷ Vâkıdî, Hz. Peygamber'in Mekke'de kaldığı sürenin on beş gün olduğunu belirttiği gibi bu sürenin yirmi gün olduğu bilgisine de yer vermiştir.⁵²⁸

Nesâî, eserinin pek çok bölümünde Hz. Peygamber'in fetih günü hutbe irad ettiğine dair bilgi vermekteydi.⁵²⁹ İbn Şihâb ez-Zührî ise kısaca Hz. Peygamber'in Mekke'ye girince ashâbına silahlarını bırakmalarını emrettiğini ve Mekke'nin haram bölge olduğunu bildirmesine değinmiş fakat Hz. Peygamber'in tüm Mekkelilere hitabına dair detaya yer vermemiştir.⁵³⁰ Mûsâ b. Ukbe, Hz. Peygamber'in fetih günü insanlara hitap ettiğini belirtir.⁵³¹ Vâkıdî ve İbn Hişâm'ın anlatımından ise Hz. Peygamber'in iki kez insanlara hitap ettiği anlaşılmaktadır. Her ikisi de Hz. Peygamber'in fetih günü Kâbe'yi ziyareti esnasında insanlara hitabından bahsetmekle beraber Huzeyl kabilesinden birinin öldürülmesi üzerine de Hz. Peygamber'in hutbe irad ettiğini bildirirler. Vâkıdî, bu hutbenin zamanı için fetih gününden bir gün sonra öğle vakti olduğunu belirtirken İbn Hişâm ise fetih günü olduğunu belirlemiştir.⁵³²

Nesâî, Mekke'nin fethedildiği gün Hz. Peygamber'in İkrime b. Ebû Cehil, Abdullah b. Hatal,⁵³³ Mekîs b. Sübâbe ve Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh ve iki de kadın olmak üzere altı kişi dışında Mekkelilere eman verdiğini bildirmekteydi.⁵³⁴ İbn Şihâb ez-Zührî ise eman dışı bırakılanları İbn Hatal, Mikyâs el-Kinânî, İbn Ebû Serh ve bir kadın olmak üzere dört kişi olarak zikretmiştir.⁵³⁵ Mûsâ b. Ukbe de Nesâî gibi dördü erkek ikisi kadın olmak üzere altı isim saymıştır. Fakat Nesâî'den farklı olarak Huveyris b. Nekîd ismini zikretmiş, iki kadının İbn Hatal'a ait şarkıcı olduklarını bildirmiştir. İkrime b. Ebû Cehil'i ise eman dışı bırakılanlar arasında ismini zikretmemiştir. Fakat onunla ilgili öldürülmekten korkup kaçtığını ve daha sonra müslüman olduğu bilgisine yer vermiştir.⁵³⁶ Vâkıdî ise altı erkek ve dört kadının eman dışı bırakıldığını bildirir. Nesâî'nin saydığı kişiler dışında Hebbâr b. Esved, Huveyris b. Nukayz, Hint bint Utbe b. Rebî'a, Amr b. Hâşim'in cariyesi Sâre ve Ebû Hatal'ın Kureynâ ve Kureybe ya da

⁵²⁷ Vâkıdî, II, 830, 871; İbn Hişâm, III-IV, 411, 437.

⁵²⁸ Vâkıdî, II, 871.

⁵²⁹ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 110 (Hadis No: 2874), 111 (Hadis No: 2875, 2876), Zekât, 58 (Hadis No: 2540), Umra 5 (Hadis No: 3757), Fera' ve Atîre, 8 (Hadis No: 4256), Büyü' 93 (Hadis No: 4669), Kasâme 32-33 (Hadis No: 4792), 33-34 (Hadis No: 4794, 4796, 4797, 4798, 4799), 44-45 (Hadis No: 4850, 4851, 4852).

⁵³⁰ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 90.

⁵³¹ Mûsâ b. Ukbe, s. 351.

⁵³² Vâkıdî, II, 835, 836, 837, 844; İbn Hişâm, III-IV, 411, 412, 415, 416.

⁵³³ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 107 (Hadis No: 2867).

⁵³⁴ Nesâî, Tahrîmü'd-Dem, 14 (Hadis No: 4067), 15 (Hadis No: 4069).

⁵³⁵ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 90.

⁵³⁶ Mûsâ b. Ukbe, s. 348, 350, 352, 353, 356, 357.

Fertenâ ve Erneb denilen iki cariyesinin ismini verir.⁵³⁷ İbn Hişâm, Abdullah b. Sad, Huveyris b. Nukayz b. Vehb b. Abd b. Kusay, Mikyes b. Hübâbe, Benû Abdulmuttalib'e mensup birinin cariyesi olan Sâre, İkrime b. Ebû Cehil, Abdullah b. Hatal ve ona ait iki şarkıcı kadın olduğunu belirtir.⁵³⁸

Nesâî'nin Mekke'nin fethine dair sunduğu diğer kesitler fetihten sonra kavimlerin Müslüman olmak için birbiriyle yarışa girdiğini, Amr b. Seleme'nin mensup olduğu köy halkının da Müslüman olduğunu bildirmektedir.⁵³⁹ Bu bilgi diğer müelliflerin eserinde bulunmamaktadır.

Nesâî, Hz. Peygamber'in fetihten sonra Mekkelilerden biat aldığını gösteren bilgiler vermekteydi. Bu bilgilerden biri de fetih günü, Ya'lâ'nın babasının Allah Resûlü'ne biat etmek istediği bilgisiydi.⁵⁴⁰ Mûsâ b. Ukbe ve Vâkıdî eserlerinde bazı biat eden kimselerin ismini zikretmiş fakat bu kişilerin arasında Ya'lâ'nın babasından söz etmemişlerdir.⁵⁴¹

Nesâî fetih günü bir hırsızlık olayı gerçekleştiğini ve suçu işleyen kişinin affedilmesi için Üsâme b. Zeyd'in aracı konulmak istendiğini haber vermekteydi.⁵⁴² Bu bilgi mukayeseye esas aldığımız eserlerde tespit edilememiştir.

Nesâî, Mekke'nin fethi günü Hz. Peygamber'in Ebû Kuhâfe'yi saç sakalı bembeyaz görünce onun saçını siyah dışındaki bir renge boyamalarını emrettiğini nakletmekteydi.⁵⁴³ Bu bilgiye yalnızca İbn Hişâm yer vermiştir. Onun naklinden Ebû Kuhâfe'nin Hz. Peygamber'e biat ettiği sırada Hz. Peygamber'in ona saçını boyamasını tavsiye ettiği anlaşılmaktadır.⁵⁴⁴

Nesâî'nin şerhine göre Mekke'nin fethinde gerçekleştiği belirtilen bazı hadiseler Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın fetih esnasında hastalanması üzerine Hz. Peygamber'in onu ziyareti,⁵⁴⁵

⁵³⁷ Vâkıdî, II, 825, 852, 853, 855, 856, 857, 858, 859, 860.

⁵³⁸ İbn Hişâm, III-IV, 409, 410, 411.

⁵³⁹ Nesâî, Ezân, 8 (Hadis No: 636).

⁵⁴⁰ Nesâî, Bey'a, 9 (Hadis No: 4160), 15 (Hadis No: 4168, 4169), 15 (Hadis No: 4170).

⁵⁴¹ Biat eden diğer bazı kişiler; Mûsâ b. Ukbe s. 355, 356; Vâkıdî, II, 850, 851.

⁵⁴² Nesâî, Kat'ü's-Sârik, 6 (Hadis No: 4902, 4903).

⁵⁴³ Nesâî, Zîne, 15 (Hadis No: 5076).

⁵⁴⁴ İbn Hişâm, III-IV, 405, 406.

⁵⁴⁵ Nesâî, Vesâyâ 3(Hadis No:3626, 3627, 3628, 3629, 3630, 3631, 3632, 3633, 3635). Şerhe göre Sa'd'ın hastalanmasının Veda haccı sırasında olma ihtimali de bulunmaktadır. Bk. *Sünen'ün-Neseî*, V- VI, 700; İkiz, s. 52, 54.

Muâz b. Cebel'in Mekke'nin fethinden sonra Yemen'e gönderildiği bilgisiydi.⁵⁴⁶ Vâkîdî hadiseyi veda haccı esnasında; İbn Hişâm ise Tebuk Seferi sonrasında yerleştirmektedir.⁵⁴⁷ Bu bilgilerin kıyaslamaya esas aldığımız eserlerde Mekke'nin fethinin akabinde zikredildiği görülmemektedir.

3.19. Benû Cezîme Seriyesi

Tablo 40:
Benû Cezîme Seriyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

	NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKİDÎ	İBN HİŞÂM
Seriye komutanı	Hâlid b. Velîd	-	-	+	+
Gönderildiği kabile	Cezîmeoğulları	-	-	+	+
Savaşılma nedeni	Din değiştirdik demeleri	-	-	*	*
Cezaları	Bazıları öldürülüp bazıları esir edilmesi	-	-	+	+
Cezaya karşı çıkan	İbn Ömer	-	-	*	*
Hz. Peygamber'in olaya karşı tavrı	Hâlid'in yaptığından uzak olduğunu Allah'a arz etmesi.	-	-	+	+

Tablo 41:
Benû Cezîme Seriyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

	NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKİDÎ	İBN HİŞÂM
Seriye komutanı	Hâlid b. Velîd	-	-	Hâlid b. Velîd	Hâlid b. Velîd
Gönderildiği kabile	Cezîmeoğulları	-	-	Cezîmeoğulları	Cezîmeoğulları
Savaşılma nedeni	Din değiştirdik demeleri	-	-	Hâlid'in onların Müslüman olduklarına kanaat getirmemesi Müslüman olmaktan uzak durmaları nedeniyle	Hâlid'in onların Müslüman olduklarına kanaat getirmemesi
Cezaları	Bazıları öldürülüp bazıları esir edilmesi	-	-	Bazıları öldürülüp bazıları esir edilmesi	Bazıları öldürülüp bazıları esir edilmesi
Cezaya karşı çıkan	İbn Ömer	-	-	İbn Ömer Ensâr ve muhâcîr	Huzeyfe'nin kölesi Sâlim İbn Ömer
Hz. Peygamber'in olaya karşı tavrı	Hâlid'in yaptığından uzak olduğunu Allah'a arz etmesi.	-	-	Hâlid'in yaptığından uzak olduğunu Allah'a arz etmesi.	Hâlid'in yaptığından uzak olduğunu Allah'a arz etmesi.

⁵⁴⁶ Nesâî, Zekât 1 (Hadis No: 2435). Şerhe göre Muâz'ın Yemen'e gönderilmesi Mekke'nin fethinden sonra olabileceği gibi Tebuk dönüşü olabileceği ihtimali de söz konudur. Bk. *Sünen'ün-Neseî*, III-IV, s. 9. Muâz b. Cebel'in Yemen'e gönderilmesine ilişkin detaylı bilgi için Gül, s. 183-208.

⁵⁴⁷ Vâkîdî, III, 115-116; İbn Hişâm, III-IV, 590.

Değerlendirme

es-Sünen'de Mekke'nin fethi sonrası Allah Resûlü'nün Hâlid b. Velîd'i Cezîmeoğulları'na⁵⁴⁸ İslâm'a davet için gönderdiği bildirilmekteydi. Nesâî, Hâlid'in Benû Cezîme'ye geldiğinde “*Müslüman olduk*” demeyip “*Din değiştirdik*” demeleri üzerine onlardan bazılarını öldürüp bazılarını esir aldığını, İbn Ömer'in buna karşı çıktığını ve bu durum Resûlullah'a haber verildiğinde “*Allah'ım, Hâlid'in yaptığından uzağım*” buyurduğunu nakletmekteydi.⁵⁴⁹ Karşılaştığımız müelliflerden yalnızca Vâkîdî ve İbn Hişâm bu seriyyeyi Nesâî'ye göre biraz daha ayrıntılar sunarak kaydetmişlerdir. Vâkîdî, Hâlid'in Benû Cezîme'ye “*İslâm'a girin*” deyip silahlarını bırakmalarını istediğini, onların ise “*Biz Müslümanız*” diye cevap verdiklerini ve silahlarını düşman oldukları bir kavme karşı yanlarında bulundurduklarını belirtir. Benû Cezîme'den Cahdem adındaki kişinin silahlarını bırakmaları durumunda Hâlid'in kendilerini esir alacaklarını söyleyerek karşı geldiğini ve Benû Cezîme'nin bu kişiyi ikna ederek kılıcını bıraktığı fakat buna rağmen Hâlid'in onları esir alarak öldürülmelerini emrettiğini nakleder. Hâlid'in bu isteğine sadece Benû Süleym'in uyduğunu, aralarında İbn Ömer'in de bulunduğu ensâr ve muhâcirin ise esirleri serbest bıraktıklarını ve Hz. Peygamber'in bu haberi alınca Hâlid'e kızdığını ve öldürülenlerin diyetini ödediğini zikreder. Vâkîdî ayrıca yer verdiği başka bir rivayette ise Hâlid'in Benû Cezîme'yle Müslüman olmaktan şiddetle kaçındıkları için savaştığını bildirir.⁵⁵⁰

İbn Hişâm ise Vâkîdî'den aktardığımız ilk bilgiye ek olarak Hâlid'e karşı çıkanlardan Ebû Huzeyfe'nin kölesi Sâlim'in ismini zikreder ve Hâlid'in Benû Cezîme'yi öldürme mazereti olarak Abdullah b. Huzâfe'nin onların Müslüman olmaması nedeniyle öldürmesini emrettiği için öldürdüğünü nakleder.⁵⁵¹

⁵⁴⁸ Abdülkerim Özaydın, “Cezîme b. Âmir”, VII, 508.

⁵⁴⁹ Nesâî, *Âdâbü'l-Kudât*, 17 (Hadis No: 5405).

⁵⁵⁰ Vâkîdî, III, 875-884.

⁵⁵¹ İbn Hişâm, III-IV, 428-431.

3.20. Huneyn Gazvesi

Tablo 42:
Huneyn Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

	NESÂİ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
HUNEYN GAZVESİ					
Münâdî'nin namazlarını binekleri yanında kalmalarını ilan etmesi	Yağmurun yağması üzerine Hz. Peygamber Münâdîsine namazların bineklerin yanında kılınmasını ilan ettirmiştir.	-	-	*	-
Hevâzin esirlerinin geri istenmesi	Hevâzin esirleri iade edilmiştir.	+	+	+	+
Hz. Peygamber'in ganimet hakkında açıklaması	Tihame vadisi dolusu ot bile olsa dağıttım.	-	-	*	+
Humusu paylaşırması üzerine Cübeyr ve Osman'ın Hz. Peygamber' e gitmesi	Huneyn humusu	-	-	*	-
Ganimetin taksiminden önce satışını yasaklaması	Ganimetin taksiminden önce satışını yasaklaması	-	-	*	*

Tablo 43:
Huneyn Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

	NESÂİ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
HUNEYN GAZVESİ					
Münâdî'nin namazlarını binekleri yanında kalmalarını ilan etmesi	Yağmurun yağması üzerine Hz. Peygamber Münâdîsine namazların bineklerin yanında kılınmasını ilan ettirmiştir.	-	-	Hudeybiye'de bu olay gerçekleşmiştir.	-
Hevâzin esirlerinin geri istenmesi	Esirler iade edilmiştir.	Esirler iade edilmiştir.	Esirler iade edilmiştir.	Esirler iade edilmiştir.	Esirler iade edilmiştir.
Hz. Peygamber'in ganimet hakkında açıklaması	Tihame vadisi dolusu ot bile olsa dağıttım.	-	-	Çalılar sayısınca deve olsa dağıttım	Tihame dolusu deve olsa dağıttım
Humusu paylaşırması üzerine Cübeyr ve Osman'ın Hz. Peygamber' e gitmesi	Huneyn humusu	-	-	Hayber humusu	-
Ganimetin taksiminden önce satışını yasaklaması	Ganimetin taksiminden önce satışını yasaklanmıştır.	-	-	Aynı yasak Hayber için söz konudur.	Aynı yasak Hayber için söz konudur.

Değerlendirme

Nesâî, Huneyn'e yolculuk esnasında yağmurun yağdığını bu sebeple Hz. Peygamber'in, münâdîsine herkesin eşyasının yanında namazını kılmasını ilan ettirdiğini nakletmekteydi.⁵⁵² Mukayeseye esas aldığımız müelliflerden yalnızca Vâkîdî bu bilgiye yer vermiş ancak bu olayın Huneyn'de değil Hudeybiye'de yaşandığını bildirmiştir.⁵⁵³ Mehmet Apaydın, yapmış olduğu araştırmada bu rivayetin Hudeybiye ve Huneyn savaşlarıyla ilgili anlatıldığını ancak bu olayın Huneyn ile ilgili olduğunu kanaatini öne

⁵⁵² Nesâî, Ezân, 16 (Hadis No: 653, 654), İmâme, 51 (Hadis No: 854).

⁵⁵³ Vâkîdî, II, 589.

sürmektedir. Hatta bu hadisenin Huneyn'e giderken Cuma günü bir sabah namazına denk geldiğini ifade etmektedir.⁵⁵⁴

Nesâî, Huneyn Gazvesi sonrası Hevâzin kabilesinden bir heyetin Hz. Peygamber'e gelip esirlerinin iadesini talep ettiğini, Hz. Peygamber'in bu isteği kabul etmesi üzerine sahâbeden bir kısmının buna karşı çıktığını söylemekteydi. Rivayetin devamında ganimetin dağıtımı esnasında zor durumda bırakılarak ridasının ağaca takıldığını ve bunun üzerine Hz. Peygamber'in Tihâme otu kadar ganimet olsa bile onu paylaşacağını, ganimet malından izinsiz hiç bir şey alınmaması gerektiğini, kendisine düşen humus dışında bir kılın dahi helal olmadığını ve bunu duyan birinin ganimetten devesinin eyerini onarmak için aldığı tüyleri geri getirdiğini nakletmekteydi.⁵⁵⁵

İbn Şihâb ez-Zührî ve Mûsâ b. Ukbe Hevâzin heyetinin esirlerinin iadesi için Hz. Peygamber'e geldiklerini aktarmışlardır, fakat her iki müellif de buna karşı çıkan kabile reislerinden bahsetmemişlerdir. Ayrıca Hz. Peygamber'in ganimeti dağıtırken onu zor durumda bıraktıklarına dair bir bilgidен söz etmemişlerdir.⁵⁵⁶

Vâkıdî ise Nesâî'nin naklettiği bu bilgilere yer vermiştir. Fakat olay akışı farklılık göstermektedir. Nitekim Vâkıdî, önce Hz. Peygamber'in Tâif'ten Ci'râne'ye giderken bedevîler tarafından zor durumda bırakılarak ridasının ağaca takıldığını bunun üzerine Hz. Peygamber'in çalılar sayısınca develerinin olması durumunda aralarında pay edeceğini belirten ifadesine, ganimetten izinsiz alınan mal ile ilgili uyarısını ve humus dışında ganimetten alacağı bir kılın bile kendisine helal olmayacağı açıklamasına yer vermiştir. Sonrasında Hz. Peygamber'in Ci'râne'de buldukları sırada Hevâzin heyetinin gelişinden bahsetmiştir.

İbn Hişâm'ın Hevâzin heyetinin gelişini ve ganimetin taksimi esnasında yaşanan olayları Nesâî gibi bir olarak aktarmasa da verdiği bilgiler onunla uyumluluk göstermektedir.

es-Sünen'de Hz. Peygamber'in humusu Haşimoğulları ve Muttaliboğulları arasında paylaştığı bunun üzerine Abdüşemsoğulları ve Nevfeloğulları'na mensup olan Cübeyr ve Osman'ın bu durumu sormak üzere Allah Resûlü'ne geldiği

⁵⁵⁴ Apaydın, s. 646-648.

⁵⁵⁵ Nesâî, Hibe, (Hadis No: 3688), Kasmü'l-Fey, (Hadis No: 4138, 4139).

⁵⁵⁶ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 94; Mûsâ b. Ukbe, s. 370, 371.

aktarılmaktaydı.⁵⁵⁷ Mukayeseye esas aldığımız müelliflerden yalnızca Vâkîdî bu olaydan bahsetmiştir, fakat o bu olayı Huneyn humusu için değil Hayber humusu için zikretmektedir.⁵⁵⁸ Yaptığımız incelemede *Kütüb-i Sitte* müelliflerinden Buhârî, İbn Mâce ve Ebû Dâvûd’un da aynı hadiseyi Hayber için zikrettikleri görülmüştür.⁵⁵⁹

Huneyn ganimetine dair Nesâî’nin şerhinden tespit ettiğimiz bir bilgi ise Hz. Peygamber’in ganimetin taksiminden önce satışını yasakladığı bilgisiydi.⁵⁶⁰ Vâkîdî ve İbn Hişâm, Hz. Peygamber’in bu yasağı Hayber ganimetleri için söylediğini bildirmişlerdir.⁵⁶¹

3.21. Evtâs Seriyesi

Tablo 44:
Evtâs Seriyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

EVTÂS SERİYESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKİDÎ	İBN HIŞÂM
	Seriyyenin gönderildiği yer	Evtâs	-	-	-	-
	Esir kadınlar hakkında nâzil olan âyet	Nisâ 4/24	-	-	+	-

Tablo 45:
Evtâs Seriyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

EVTÂS SERİYESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKİDÎ	İBN HIŞÂM
	Seriyyenin gönderildiği yer	Evtâs	-	-	-	-
	Esir kadınlar hakkında nâzil olan âyet	Nisâ 4/24	-	-	Nisâ 4/24	-

Değerlendirme

Huneyn Gazvesi sonrası Evtâs’a gönderilen ordu galip gelmiş pek çok esir ele geçirerek geri dönmüştür. Sahâbe ele geçirilen esir kadınlardan evli olanlarla birlikte olmaya çekinmiş ve bu olay üzerine “(Harp esiri olarak) sahip olduğunuz cariyele müstesna,

⁵⁵⁷ Nesâî, Kasmü’l-Fey, (Hadis No: 4136, 4137).

⁵⁵⁸ Vâkîdî, II, 695, 696.

⁵⁵⁹ İbn Mâce, Cihâd 46 (2881); Ebû Dâvûd, 2980; Buhârî, “Farzu’l-Humus”, 17. Ayrıca bk. Yunus Apaydın, “Humus” *DİA*, XVIII, 367.

⁵⁶⁰ Nesâî, Büyû’ 79 (Hadis No: 4645). Bk. Vellevî, XXXV, 179.

⁵⁶¹ Vâkîdî, II, 682; İbn Hişâm III-IV, 331, 332.

evli kadınlar da size haram kılındı.” âyeti⁵⁶² nâzil olmuş ve devamında âyetin açıklaması olarak evli kadınların iddet süresi dolduktan sonra onlara helal olacağı belirtilmekteydi.⁵⁶³ Bu bilgi incelediğimiz kaynaklardan yalnızca Vâkidî’de yer almaktadır.⁵⁶⁴

3.22. Tâif Kuşatması

Tablo 46:
Tâif Kuşatması İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
TÂİF KUŞATMASI	Şehit düşenlerin defni	Şehitlerin vefat ettikleri yere gömülmeleri istenmiştir.	-	-	-	-
	Ci’râne’de ihrama giren adamın sorusu	Koku süren / boya süren adamın sorusu	-	-	-	-
	Umre için Ci’râne’den çıkması	Hz. Peygamber, geceleyin yaya olarak yola çıkmıştır.	+	+	+	+
	Ci’râne’ye dönüşü Ebû Bekir’in hac emiri tayin edilmesi	Hz. Peygamber, Ci’râne’ye dönüşü Medine’ye gittiğinde Ebû Bekir’i hac emiri olarak göndermiştir.	-	-	-	+
	Ebû Mahzûre ile Karşılaşılması	Mekke’ye Giderken	-	-	-	-

⁵⁶² Nisa 4/24.

⁵⁶³ Nesâî, Nikâh, 59 (Hadis No: 3333).

⁵⁶⁴ Vâkidî, III, 919.

Tablo 47:
Tâif Kuşatması İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

TÂİF KUŞATMASI		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Şehit düşenlerin defni	Şehitlerin vefat ettikleri yere gömülmeleri istenmiştir.	-	-	-	-
	Cirâne’de ihrama giren adamın sorusu	Koku süren / boya süren adamın sorusu	-	-	-	-
	Umre için Ci’râne’den çıkması	Hz. Peygamber, geceleyin yaya olarak yola çıkmıştır.	Hz. Peygamber, geceleyin yaya olarak yola çıkmıştır.	Hz. Peygamber, geceleyin yaya olarak yola çıkmıştır.	Hz. Peygamber, geceleyin yaya olarak yola çıkmıştır.	Hz. Peygamber, geceleyin yaya olarak yola çıkmıştır.
	Ci’râne’ye dönüşü Ebû Bekir’in hac emiri tayin edilmesi	Hz. Peygamber, Ci’râne’ye dönüşü Medine’ye gittiğinde Ebû Bekir’i hac emiri olarak göndermiştir.	-	-	-	Hz. Peygamber, Ci’râne’ye dönüşü Medine’ye gittiğinde Ebû Bekir’i hac emiri olarak göndermiştir.
	Mekke’ye Giderken Ebû Mahzûre ile Karşılaşılması	Mekke’ye giderken karşılaşmıştır.	-	-	-	-

Değerlendirme

Nesâî, Hz. Peygamber'in kuşatma esnasında şehit düşen iki sahâbînin vefat ettikleri yere gömülmelerini emrettiğini haber vermektedir.⁵⁶⁵ Bu bilgi incelediğimiz diğer kaynaklarda bulunmamaktadır.

Önceki bölümde de zikrettiğimiz üzere Hz. Peygamber Tâif dönüşü Ci'râne'ye gelmiş ganimet dağıtımından sonra Ci'râne'den umre için yola çıkmıştır. Nesâî, Hz. Peygamber'e Ci'râne'de iken kıyafetine koku süren bir adamın diğer rivayete göre ise saç ve sakalı sarı boyalı olan bir adamın bu haliyle ihrama girmesiyle ilgili soru sorduğunu nakletmekteydi.⁵⁶⁶ Bu bilgi de incelediğimiz diğer kaynaklarda bulunmamaktadır.

Sünen'de Hz. Peygamber'in umre için Ci'râne'den yaya olarak gece çıktığı, umreden sonra tekrar Ci'râne'ye dönüp sonrasında Medine'ye gittiği ve Hz. Peygamber'in Ebû Bekir'i hac emiri olarak gönderdiği bilgileri yer almaktaydı.⁵⁶⁷ Müelliflerin hepsi Hz. Peygamber'in Tâif dönüşü geldiği Ci'râne'den umre için çıktığını naklederler.⁵⁶⁸ Bu bilginin akabinde Ebû Bekir'in hac emiri tayin edildiği bilgisine ise yalnızca İbn Şihâb ez-Zührî'de rastlanmaktadır.⁵⁶⁹

Nesâî, Hz. Peygamber ve ashâbının Mekke'ye giderken yolda Ebû Mahzûre ve arkadaşlarıyla karşılaşmaları üzerine Ebû Mahzûre'ye ezanı öğrettiğini bildirmekteydi.⁵⁷⁰ Diğer müelliflerde bu bilgiye tesadüf edilmemiştir.

⁵⁶⁵ Nesâî, Cenâiz, 83 (Hadis No: 2003).

⁵⁶⁶ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 44 (Hadis No: 2709, 2710).

⁵⁶⁷ Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 104 (Hadis No: 2863, 2864), 187 (Hadis No: 2993).

⁵⁶⁸ Mûsâ b. Ukbe, s. 370, 371; Vâkıdî, III, 958, 959; İbn Hişâm, III-IV, 500.

⁵⁶⁹ İbn Şihâb ez-Zührî, s. 95.

⁵⁷⁰ Nesâî, Ezân, 3 (Hadis No: 629), 4 (Hadis No: 630), 5 (631, 632), 6 (Hadis No: 633).

3.23. Zü'l-Huleyfe

Tablo 48:
Zü'l-Huleyfe İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

		NESÂİ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
ZÜ'L-HULEYFE	Ashâbdan bazıları, Tihame bölgesindeki Zü'l-Huleyfe'de sürü ele geçirmesi	Ashâbdan bazıları Tihame bölgesindeki Zü'l-Huleyfe'de sürü ele geçirmiştir.	-	-	-	-
	Râfi'nin Hz. Peygamber'e yarın düşmanla karşılaşacaklarını yanlarında bıçak olmasa ne yapacaklarını sorması	Râfi, Hz. Peygamber'e ertesi gün düşmanla karşılaşacaklarını yanlarında bıçak olmasa ne yapacaklarını sormuştur.	-	-	-	-

Değerlendirme

Nesâî, Râfi b. Hadîc'in Hz. Peygamber ile Tihâme'deki Zü'l-Huleyfe mevkiinde buldukları esnada Hz. Peygamber'in, ordunun gerisinde kaldığını, önden gidenlerin deve ve koyun sürüsü yakalayarak pişirdiklerini, Hz. Peygamber'in onlara yettiğinde ise kazanları döktürdüğünü nakletmekteydi. Hadisenin devamında ise Hz. Peygamber'in kalan sürüyü bir deveyi on koyuna denk olacak şekilde aralarında taksim ettiğini bu esnada ise ganimetten olan bir devenin ürküp kaçması üzerine birinin ok atarak deveyi yakaladığını, Râfi'in bu arada Hz. Peygamber'e ertesi gün düşmanla karşılaşacaklarını yanlarında bıçak olmazsa hayvanları nasıl keseceklerini sorduğunu aktarmaktaydı.⁵⁷¹

es-Sünen'de yer alan bu hadiseye dair incelediğimiz mukayese kaynaklarında bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Nesâî'nin şerhinde bahsi geçen Zü'l-Huleyfe'nin mikat mevki olarak bilenen yerin olmadığı, Tihame bölgesinde bulunan bir yer olduğu belirtilmektedir.⁵⁷² Kütüb-i Sitte müelliflerinden Buhârî, Müslim ve İbn Mâce'nin de bu rivayetlerin benzer tariflerine yer verdiği görülmektedir.⁵⁷³ Ancak üç müellif de bu olayla ilgili yer bilgisinden başka herhangi bir sefer veya savaş ismi zikretmemiştir. Nesâî'nin *Zehîratül-Ukba fî Şerhil-Müctebâ* isimli şerhinde İmâm Nevevî'nin bu hadisenin Tâif dönüşü gerçekleştiğini bildirdiği aktarılmaktadır.⁵⁷⁴ Müslim'in

⁵⁷¹ Nesâî, Sayd ve'z-Zebâih, 17 (Hadis No: 4297), Dahâyâ, 15 (Hadis No: 4391), Dahâyâ, 21 (Hadis No: 4404), Dahâyâ 26 (Hadis No: 4409-4410).

⁵⁷² Vellevî, XXXIII, 148, 358.

⁵⁷³ Buhârî, 2488, Müslim, Edâhî, 20-21-22-23,(1968), İbn Mace, Edâhî, 6 (3137).

⁵⁷⁴ Nesâî'nin nakillerine ek olarak Buhârî'nin naklinde sahâbilerin sefer esnasında açlıktan dolayı deve ve koyun sürüsünü yakalayıp pişirdikleri yer almaktadır. Vellevî, XXXIII, 148, 358.

Davudoğlu tarafından hazırlanan Şerhinde ise bu olayın Huneyn’de yaşandığı bilgisi yer almaktadır.⁵⁷⁵

3.24. Kutbe b. ‘Âmir’in Has‘am Seriyyesi

Tablo 49:

Kutbe b. ‘Âmir’in Has‘am Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

HAS‘AM SERİYYESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
Seriyyenin gönderildiği kabile		Has‘am kabilesi	-	-	+	-
Hadise		Secdeye kapandıkları halde öldürölmeleri	-	-	-	-
Hz. Peygamber’in tavrı		Öldürölenlerin diyetinin yarısını ödemesi	-	-	-	-

Tablo 50:

Kutbe b. ‘Âmir’in Has‘am Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

HAS‘AM SERİYYESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
Seriyyenin gönderildiği kabile		Has‘am kabilesi	-	-	Has‘am kabilesi	-
Hadise		Secdeye kapandıkları halde öldürölmeleri	-	-	-	-
Hz. Peygamber’in tavrı		Öldürölenlerin diyetinin yarısını ödemesi	-	-	-	-

Değerlendirme

es-Sünen’de Hz. Peygamber’in, Has‘am⁵⁷⁶ kabilesinden bir gruba karşı seriyye gönderdiği oradakilerin secdeye kapandıkları halde öldüröldükleri bu olay üzerine Allah Resûlü’nün öldürölenlerin diyetinin yarısını ödediği bildirilmektedir.⁵⁷⁷ Mukayese ettiğimiz müelliflerden yalnızca Vâkidî, Kutbe b. ‘Âmir’in Has‘am kabilesine seriyyeye gönderildiğini nakletmiş fakat Nesâî’nin verdiği diğer bilgilere dair bir Şey zikretmemiştir.⁵⁷⁸

⁵⁷⁵ Bu rivayetlerin Huneyn’de geçtiğine dair bk. Ahmet Davutoğlu, *Sahih Müslim Tercüme ve Şerhi*, IX, 222.

⁵⁷⁶ Efendioğlu, “Kutbe b. Âmir”, XXVI, 482; Algöl, “Has‘am (Benî Has‘am)”, XVI, 281-282.

⁵⁷⁷ Nesâî, *Kasâme*, 26-27 (Hadis No: 4780).

⁵⁷⁸ Vâkidî II, 753, 754.

3.25. Alkame b. Mücezziz Seriyyesi

Tablo 51:
Alkame b. Mücezziz Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

ALKAME B. MÜCEZZİZ SERIYYESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Seriyye komutanı	Abdullah b. Huzâfe b. Kays b. Adiy	-	-	+	+
	Olay	Kumandanın ateş yakıp askerlere girmeleri emretmesi	-	-	*	*
	Hz. Peygamber'e durumun anlatılması	Nisâ 4/ 59	-	-	*	*

Tablo 52:
Alkame b. Mücezziz Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

ALKAME B. MÜCEZZİZ SERIYYESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Seriyye komutanı	Abdullah b. Huzâfe b. Kays b. Adiy	-	-	Abdullah b. Huzâfe b. Kays b. Adiy	Abdullah b. Huzâfe b. Kays b. Adiy
	Olay	Kumandanın ateş yakıp askerlere girmelerini emretmesi	-	-	Kumandanın ateş yakıp askerlere girmelerini emretme şakası yapmıştır.	Kumandanın ateş yakıp askerlere girmelerini emretme şakası yapmıştır.
	Hz. Peygamber'e durumun anlatılması	Nisâ 4/ 59	-	-	Günah olan şeyde itaat olmadığını buyurmuştur.	Günah olan şeyde itaat olmadığını buyurmuştur.

Değerlendirme

es-Sünen'de Alkame b. Mücezziz Seriyyesi'ne ait olduğunu tespit ettiğimiz bilgilerden biri⁵⁷⁹ İbn Abbâs'ın "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ülü'l-emre de" âyetinin⁵⁸⁰ Hz. Peygamber'in seriyyeye komutan olarak gönderdiği Abdullah b. Huzâfe b. Kays b. Adiy hakkında nâzil olduğu haberi idi.⁵⁸¹ Diğeri ise Hz. Peygamber'in, bir seriyye gönderdiği ve seriyye kumandanının ateş yakıp askerlere ateşe girmelerini emretmesi üzerine bir kısmının ateşe gireceği sırada diğerlerinin onlara engel oldukları bu durum Hz. Peygamber'e anlatıldığında itaatın ancak meşru olan

⁵⁷⁹ Öztürk, Habeşlilere karşı düzenlenen deniz seferinde Alkame b. Mücezziz komutasındaki askerî birlikteki bazı askerlerin tehlikenin kalkmasının ardından Medine'ye dönmekte acele ettiklerini ve acele eden bu gruba başkanlık eden kişinin Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî olduğunu belirtmektedir (bk. Öztürk, s. 155-159. Ayrıca bk. Apaydın, s. 654).

⁵⁸⁰ Nisâ 4/59

⁵⁸¹ Nesâî, Bey'a, 28 (Hadis No: 4194).

şeyler için geçerli olduğunu söylediği aktarılmaktaydı.⁵⁸² Mukayeseye esas aldığımız kaynaklardan sadece Vâkıdî ve İbn Hişâm'da bu seriyyeye dair bilgi bulunduğu görülmektedir. Her iki müellif de seriyye kumandanı Abdullah b. Huzâfe'nin şakacı biri olduğunu dolayısıyla askerlere ateşe girmelerini şaka olarak söylediğini aktarır. Durumun Hz. Peygamber'e arz edilmesi üzerine ise "Size günah olan bir şey emredildiğinde emredene itaat etmeyin!" buyurduğunu nakletmişlerdir.⁵⁸³

3.26. Tebük Gazvesi

Tablo 53:
Tebük Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

	NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
Hiz. Osman'ın Orduyu Donatması	-Orduyu donattı -Yarisını donattı -İğneden ipliğe donattı.	-	-	*	*
Tebük'e Yolculuk esnasında Hiz. Peygamber'in ihtiyacı için ordudan ayrılması	Hiz. Peygamber, ihtiyacı için ordudan ayrılmıştır.	-	-	+	-
Namazların cem edilmesi	Öğle ile ikinci namazlarını cem ederek kılmıştır.	-	-	*	-
Sütrenin boyunun sorulması	Namaz kılan biri için sütrenin boyu sorulmuştur.	-	-	-	-
Hiz. Peygamber'in bir kadından su istemesi	Sefer esnasında bir kadından su istemiştir.	-	-	*	-
Kavga eden iki kişi	Temimli biri, Ya'la ya da Ya'la'nın arkadaşı olan kişi ile kavga etmiştir.	-	-	*	-
Hiz. Peygamber'in insanların en hayırlısı ve en şerlisini açıklaması	Atına dayanarak Hiz. Peygamber, insanların en hayırlı ve şerlisini açıklamıştır.	-	-	+	-
Beş özelliğin Hiz. Peygamber'e verildiği	Beş özelliğin Hiz. Peygamber'e verildiğini açıklamıştır.	-	-	+	-
Mu'âz b. Cebel'in Tebük dönüşü Yemen'e gönderilmesi	Mu'âz b. Cebel, Tebük dönüşü Yemen'e gönderilmiştir.	-	-	-	*
Hiz. Peygamber'in sefer dönüşü mescide gelmesi	Mescide gelerek iki rekat namaz kıları.	+	+	+	+
Kâ'b b. Mâlik'in Durumu	Savaştan geri kalış sebebini doğruca Hiz. Peygamber'e anlatmıştır.	+	+	+	+
Kâ'b b. Mâlik dışında tevbesi kabul edilen diğer iki kişi	İsmi zikredilmeyen iki kişi	*	*	*	*
Sefere katılmayan kişi sayısı	Seksen kadar kişi sefere katılmamıştır.	-	+	*	+

⁵⁸² Nesâî, Bey'a, 34 (Hadis No: 4205)

⁵⁸³ Vâkıdî, III, 983-984; İbn Hişâm, III-IV, 639-640.

Tablo 54:
Tebük Gazvesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
TEBÛK GAZVESİ	H. Osman'ın Orduyu Donatması	-Orduyu donattı -Yarisını donattı -İğneden ipliğe donattı.	-	-	Ordunun üçte birini donattı Herkesten daha çok para vermişti	Kimsenin infak etmediği yüklü bir infakta bulunarak orduya bin dinar vermiştir.
	Tebük'e Yolculuk	H. Peygamber, ihtiyacı için ordudan ayrılmıştır.	-	-	H. Peygamber, ihtiyacı için ordudan ayrılmıştır.	-
	Namazların cem edilmesi	Namazları cem etmişlerdir.	-	-	Öğle ve ikindi namazlarını cem etmiştir.	-
	Sütrenin boyunun sorulması	Namaz kılan biri için sütrenin boyu sorulmuştur.	-	-	-	-
	H. Peygamber'in bir kadından su istemesi	H. Peygamber'in bir kadından su istemiştir.	-	-	Üseyd b. Hudayr, bir kadından su istemiştir.	-
	Kavga eden iki kişi	-Temimli bir kişi - Ya'lâ'nın kendisi -Ya'lâ'nın arkadaşı Kavga edenlerden birinin kimliğidir.	-	-	Ya'lâ'nın işçisi ve bir asker kavga etmiştir.	-
	H. Peygamber'in insanların en hayırlısı ve en şerlisini açıklaması	H. Peygamber, insanların en hayırlısı ve en şerlisini açıklamıştır.	-	-	H. Peygamber, insanların en hayırlısı ve en şerlisini açıklamıştır.	-
	H. Peygamber'e mahsus beş özelliğin verilmesi	H. Peygamber'e mahsus beş özellik verilmiştir.	-	-	H. Peygamber'e mahsus beş özellik verilmiştir.	-

Tablo 54'ün Devamı

		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
TEBÛK GAZVESİ	Mu'âz b. Cebel'in Tebük dönüşü Yemen'e gönderilmesi	Mu'âz b. Cebel, Tebük dönüşü Yemen'e gönderilmiştir.	-	-	-	Tebük akabinde olmasa da kronolojik Tebük sonrasında yer vermiştir.
	Hz. Peygamber'in sefer dönüşü mescide gelmesi	Mescide gelerek iki rekat namaz kılarıdı.	Mescide gelerek iki rekat namaz kılmıştır.	Mescide gelerek iki rekat namaz kılarıdı.	Mescide gelerek iki rekat namaz kılmıştır	Mescide gelerek iki rekat namaz kılarıdı.
	Kâ'b b. Mâlik'in Durumunu anlatması	Kâ'b b. Mâlik, Kâ'b b. Mâlik, Hz. Peygamber'e daha önce olmadığı kadar zengin ve güçlü olduğunu söyleyerek mazeretsiz olarak savaşa katılmadığını doğruca anlatmıştır.	Kâ'b b. Mâlik, Hz. Peygamber'e daha önce olmadığı kadar zengin ve güçlü olduğunu söyleyerek mazeretsiz olarak savaşa katılmadığını doğruca anlatmıştır	Kâ'b b. Mâlik, Hz. Peygamber'e savaşa katılmamasına bahane uydurmadan doğruları anlatmıştır.	Kâ'b b. Mâlik, Hz. Peygamber'e mazareti olmaksızın savaşa katılmadığını doğruca söylemiştir.	Kâ'b b. Mâlik, durumunu doğruca Hz. Peygamber'e anlatmıştır.
	Tevbesi kabul edilen diğer iki kişi	İsmi zikredilmiyor.	Hilâl b. Ümeyye el-Vâkıfî	Mürâre b. er-Rebî'el-Amrî Hilâl b. Ümeyye el-Vâkıfî	Mürâre b. er-Rebî' Hilâl b. Ümeyye	Mürâre b. er-Rebî' Hilâl b. Ümeyye
	Savaşa katılmayan kişi sayısı	Savaşa katılmayıp mazaret sunan seksen kadar kişi bulunmaktadır.	-	Seksen küsür	Seksenden fazla	Seksen küsür

Değerlendirme

Nesâî, Hz. Osman'ın Ceyşü'l-Usra'yı donatmasıyla ilgili ordunun yarısını donattığı bilgisinin yanı sıra orduyu iğneden ipliğe varıncaya kadar donattığını bildirmektedir.⁵⁸⁴ İncelediğimiz kaynaklardan yalnızca Vâkıdî ve İbn Hişâm bu bilgiye yer vermiştir. Vâkıdî, Hz. Osman'ın ordunun üçte birini donattığını, onun herkesten daha çok para verdiğini nakleder. Bu paranın ordunun ihtiyacını karşılayacak kadar olduğunu, hatta ordunun ihtiyacıyla kalmayıp su mataralarının bağı için bile yeterli olduğunu aktarır.⁵⁸⁵ İbn Hişâm ise Hz. Osman'ın benzeri yapılmayan bir infakta bulunduğunu ve zor durumda olan orduya bin dinar bağışladığını bildirir.⁵⁸⁶

es-Sünen'de Tebük yolculuğu esnasında Hz. Peygamber'in ihtiyacını gidermek için ordudan ayrıldığı ve beraberinde bulunan Muğîre'nin Allah Resûlü'ne abdest almasına yardımcı olduğu,⁵⁸⁷ orduya yetiştiklerinde ise sabah namazını kıldıran Abdurrahman b. Avf'ın arkasında safa durdukları nakledilmektedir.⁵⁸⁸ Vâkıdî ise olayı Nesâî'de yer aldığı gibi aktarmış, ek olarak hadisenin yaşandığı mevkiin Hicr ile Tebük arasında olduğunu zikretmiştir.⁵⁸⁹ Bu bilgi incelediğimiz diğer müelliflerin eserlerinde yer almamaktadır.

es-Sünen'de Tebük'e dair yer alan bir bilgi de Hz. Peygamber'in bu yolculuk sırasında namazları cem ettiği bilgisiydi.⁵⁹⁰ Karşılaştırmaya esas aldığımız müelliflerden yalnızca Vâkıdî bu bilgiye yer vermektedir. O, Nesâî'ye ilave olarak Hz. Peygamber'in Zû Huşub denilen yerde mola verdiği günden sonra Tebük'ten dönüncüye kadar bulunduğu yerde öğle ve ikindi namazlarını cem ettiğini bildirmiştir.⁵⁹¹

Nesâî, Tebük Gazvesi'nde Hz. Peygamber'e namaz kılmakta olan bir kişinin önüne konulacak sütrenin boyunun sorulmasıyla ilgili bir bilgi aktarmaktaydı.⁵⁹² Bu bilgiye diğer müelliflerin eserlerinde tesadüf edilememektedir.

⁵⁸⁴ Nesâî, Ahbâs, 4 (Hadis No: 3608, 3609), Cihâd, 44 (3182), Ahbâs, 4 (Hadis No: 3606, 3607).

⁵⁸⁵ Vâkıdî, III, 991.

⁵⁸⁶ İbn Hişâm, III-IV, 517, 518.

⁵⁸⁷ Nesâî, Tahâre, 16 (Hadis No: 17), 63 (Hadis No: 79), 97 (Hadis No: 125), Benzer rivayetler Tahâre 87 (Hadis No: 107, 108), 96 (Hadis No: 124).

⁵⁸⁸ Nesâî, Tahâre, 66 (Hadis No: 82), 88 (Hadis No: 109).

⁵⁸⁹ Vâkıdî, III, 1011, 1012

⁵⁹⁰ Nesâî, Mevâkîf, 42 (Hadis No: 587).

⁵⁹¹ Vâkıdî, III, 999.

⁵⁹² Nesâî, Kible, 4 (Hadis No: 746).

es-Sünen'de Tebük Seferi'ne yolculuk esnasında -karşılaştığını düşündüğümüz- bir kadından Hz. Peygamber'in su istemesine ilişkin bir bilgi zikredilmekteydi.⁵⁹³ Bu bilgi diğer müelliflerde yer almamaktadır. Fakat Vâkıdî'nin Tebük dönüşüne dair sunduğu bir sahne Nesâî'de yer alan bilgiyle ilişkili olabileceği fikri uyandırmaktadır. Vâkıdî, Hz. Peygamber'in susuz kalmaları nedeniyle Üseyd b. Hudayr'ı su aramaya gönderdiğini ve Üseyd b. Hudayr'ın Belî kabilesinden su taşıyıcı bir kadına rastlayarak ondan su aldığına dair sunduğu bilgi Nesâî'nin verdiği bilgiyle benzerlik arz etmese de rivayetlerdeki "su veren kadın" karakteri her iki olayda da yer almaktadır.⁵⁹⁴

Nesâî, Tebük Seferi'nde iki kişinin kavga ederken birinin diğerini ısırıldığını, canı yanan kişinin kendini çekmesiyle ısırılan kişinin dişinin kırıldığını, dişi kırılan kişinin Hz. Peygamber'e şikâyete gittiğini bildirmekteydi.⁵⁹⁵ Bu olayla ilgili farklı senet ve metinlere yer veren Nesâî'nin rivayetlerdeki farklılıkları ortaya koyarak olayın tüm detaylarını sunduğu ve doğru bilgiyi sunmak için titizlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bahsi geçen kavga ile ilgili yer verdiği rivayetlerdeki ayrıntı olaydaki şahısların kimliğini buldurmaya yönelik olması yönüyle de dikkatimizi çekmiştir. Nitekim Ya'lâ b. Ümeyye'nin kavga edenlerden birinin kimliği hakkında, Temîmlî biri⁵⁹⁶ dediği nakli, Ya'lâ ve kardeşi Seleme'den ise bu kişinin arkadaşları olduğunu bildirdikleri nakli⁵⁹⁷ ayrıca İmrân b. Husayn ve Ya'lâ'nın oğlu Safvân'nın nakillerine de yer vererek bu nakillerin birinde kavga esnasında ısırılan kişinin Ya'lâ olduğunu belirttikleri nakillere yer vermektedir. Bu durum, Nesâî'nin rivayetleri her yönüyle vererek objektif davrandığını, kararı okuyucuya bıraktığını göstermektedir. Karşılaştırmaya esas aldığımız müelliflerden yalnızca Vâkıdî bu olaya değinmiştir. Onun anlattığına göre kavga edenlerden biri Ya'lâ'nın işçisidir, işçi askerlerden biriyle tartışırken asker onu dişlemiş ve işçi ısırılanın ağzından elini çekince dişi sökülmüş, bunun üzerine asker onu Allah Resûlü'nün yanına götürmüştür.⁵⁹⁸

Nesâî'de yer alan bir rivayet ise Hz. Peygamber'in bineğine dayanarak insanların en hayırlısı ve en şerlisini açıklamasıyla ilgiliydi.⁵⁹⁹ Vâkıdî, dışında diğer müelliflerin

⁵⁹³ Nesâî, Akîka, 4 (Hadis No: 4243).

⁵⁹⁴ Vâkıdî, III, 1041.

⁵⁹⁵ Nesâî, Kasâme, 18-19 (Hadis No: 4758, 4759, 4760, 4761, 4762), 20-21 (Hadis No: 4766, 4767, 4768, 4769, 4770, 4771, 4772).

⁵⁹⁶ Nesâî, Kasâme, 19-20 (Hadis No: 4764).

⁵⁹⁷ Nesâî, Kasâme, 19-20 (Hadis No: 4763), 20-21 (Hadis No: 4765).

⁵⁹⁸ Vâkıdî, III, 1012.

⁵⁹⁹ Nesâî, Cihâd, 8 (Hadis No: 3106). Rivayete göre insanların en hayırlısı at veya deve sırtında ya da yaya olarak Allah yolunda çalışan en kötüsü de okuduğuyla amel etmeyen kişidir.

eserinde bu bilgi geçmemektedir. Vâkıdî ise Hz. Peygamber'in bu konuşmayı Tebük'e vardığında insanları toplayıp yaptığını belirtmektedir.⁶⁰⁰

Sünen'de hiçbir peygambere verilmeyen beş özelliğin Hz. Peygamber'e verildiği bildirilmekteydi.⁶⁰¹ Tebük'e dair diğer bilgilerin pek çoğu gibi bu bilgiye de yalnızca Vâkıdî değinmektedir. Nesâî'nin verdiği bilgi dışında Vâkıdî, Hz. Peygamber'in bu konuşmayı Tebük'de bir namaz sonrası yaptığını nakleder.⁶⁰²

Nesâî, Hz. Peygamber'in Mu'âz b. Cebel'i Yemen'e gönderdiğini nakletmekteydi. Bu rivayetle ilgili şerhte Mu'âz'ın Tebük dönüşü gönderildiği zikredilmekteydi.⁶⁰³ Bu bilgiye diğer müelliflerin eserinde rastlanmamıştır. Fakat İbn Hişâm eserinde Mu'âz b. Cebel'in Yemen'e gönderilmesini Tebük akabinde olmasa da kronolojik olarak Tebük sonrasında zikretmiştir.⁶⁰⁴

Nesâî, Tebük Gazvesi'ne katılmayan Kâ'b b. Mâlik'in durumunu, Hz. Peygamber'e olduğu gibi aktardığını, hakkında verilecek hükmü beklerken Kâ'b ve sefere katılmayan iki kişiye eşlerinden uzak durması için haber gönderildiğini, daha sonra tövbelerinin kabul edildiğini, hatta Ka'b'ın sevincinden Hayber hissesi dışında tüm malını bağışladığına dair bilgiler sunmaktaydı. Nesâî, bu bilgilerin yanı sıra Allah Resûlü'nün her sefer dönüşü mescitte iki rekât namaz kıldığını, Tebük'den Medine'ye döndüğü sabah mescide geldiğini ve savaşa katılmayan seksen kadar kişinin olduğuna dair detaylar da vermekteydi.⁶⁰⁵ Mukayeseye esas aldığımız eserlerin tümünde bu bilgiler mevcuttur. Bu eserlerde Nesâî'nin Ka'b'ın dışında tövbesi kabul edilen ismini zikretmediği iki kişinin Mürâre b. Rebî ve Hilâl b. Ümeyye el-Vâkıfî olduğu bilgisi yer almaktadır.⁶⁰⁶ Vâkıdî, ayrıca Allah Resûlü'nün sefere katılmayan üç kişiye hanımlarından uzak durmaları haberini Huzeyme b. Sâbit ile gönderdiğini bildirmektedir.⁶⁰⁷

⁶⁰⁰ Vâkıdî, III, 1016, 1017.

⁶⁰¹ Nesâî, Gusl ve't-Teyemmüm 26 (Hadis No: 432). Ayrıca bk. *Sünen'ün-Neseî*, I-II, 267.

⁶⁰² Vâkıdî, III, 1021, 1022.

⁶⁰³ Nesâî, Zekât 1 (Hadis No: 2435). Bk. *Sünen'ün-Neseî*, III-IV, 9.

⁶⁰⁴ İbn Hişâm, III-IV, 590.

⁶⁰⁵ Nesâî, Mesâcid, 38 (Hadis No: 731), Talâk, 18 (Hadis No: 3422, 3423, 3424), Eymân ve'n-Nüzûr, 36 (Hadis No: 3823), 37 (Hadis No: 3824, 3825, 3826).

⁶⁰⁶ İbn Şihâb ez-Zühri, s. 107-112; Mûsâ b. Ukbe, s. 384-390; Vâkıdî, III, 997; 1049-1056, İbn Hişâm, III-IV, 531-536.

⁶⁰⁷ Vâkıdî, III, 1052.

3.27. Hz. Ali'nin Yemen Seriyyesi

Tablo 55:
Hz. Ali'nin Yemen Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Genel Karşılaştırma

HZ. ALİ'NİN YEMEN SERİYYESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Ali'nin Yemen'e seriyyesi	Ali, Yemen'e seriyyeye gönderilmiştir.	-	+	+	+
Ebû Amr b. Hafs b. Mugîre'nin seriyyeye katılması	Ebû Amr b. Hafs b. Mugîre'nin seriyyeye katılması	-	-	-	-	

Tablo 56:
Hz. Ali'nin Yemen Seriyyesi İle İlgili Rivayetlere Dair Detaylı Karşılaştırma

HZ. ALİ'NİN YEMEN SERİYYESİ		NESÂÎ	İBN ŞİHÂB EZ-ZÜHRÎ	MÛSÂ B. UKBE	VÂKIDÎ	İBN HİŞÂM
	Ali'nin Yemen'e seriyyesi	Ali, Yemen'e seriyyeye gönderilmiştir.	-	Ali, Yemen'e seriyyeye gönderilmiştir.	Ali, Yemen'e seriyyeye gönderilmiştir.	Ali, Yemen'e seriyyeye gönderilmiştir.
Ebû Amr b. Hafs b. Mugîre'nin seriyyeye katılması	Ebû Amr b. Hafs b. Mugîre'nin seriyyeye katılması	-	-	-	-	

Değerlendirme

es-Sünen'de yer alan iki nakilden Hz. Ali'nin Yemen'e seriyye komutanı olarak gönderildiği ve Fâtıma bint Kays'a talak veren Ebû Amr b. Hafs b. Mugîre'nin Hz. Ali ile Yemen'e gittiği anlaşılmaktaydı.⁶⁰⁸ İbn Şihâb ez-Zührî dışındaki müellifler Hz. Ali'nin Yemen'e seriyye komutanı olarak gönderildiğini zikretmişlerdir. Fakat Ebû Amr b. Hafs b. Mugîre'nin bu seriyyeye katıldığına dair bir bilgi vermemişlerdir.⁶⁰⁹

⁶⁰⁸ Nesâî, Talâk, 70 (Hadis No: 3545), 73 (Hadis No: 3552).

⁶⁰⁹ Mûsâ b. Ukbe, s. 424; Vâkıdî, III, 1079; İbn Hişâm, III-IV, 641.

SONUÇ

Araştırmamızda hadis literatüründe *Kütüb-i Sitte* ismiyle ün kazanan altı hadis kitabından biri olan Nesâî'nin *es-Sünen* adlı eserindeki megâzî rivayetlerinin tespiti ve mukayesesi hedeflenmiştir. *es-Sünen*'deki altı bine yakın hadisten üç yüz dokuzunun megâzîye dair bilgi sunduğu tespit edilmiş, bu rivayetlerde Hz. Peygamber'in bizzat iştirak ettiği on sekiz gazve ve gönderdiği dokuz askerî birlik (seriyye) hakkında önemli bilgiler bulunduğu görülmüştür.

Tespit ettiğimiz savaşırlardan rivayet sayısı bakımından önde gelen savaşlar; yetmiş altı rivayetle Mekke'nin Fethi'dir. Onun akabinde ise elli rivayetle Hayber'in Fethi, kırk iki rivayetle Tebük, yirmi üç rivayetle Bedir, yirmi ikişer rivayetle Uhud ve Zâtürrikâ' gibi önemli gazveler gelmektedir. Bu savaşlara dair rivayetlerin en yoğun olarak bulunduğu bölüm başlıkları ise sırasıyla; otuz bir rivayetle "Menâsikü'l-Hâc", yirmi altı rivayetle "Kasâme", yirmi ikişer rivayetle "Cenâiz" ve "Salâtü'l-Havf" bölümleridir. Megâzî rivayetlerinin daha geniş yer bulacağı düşünülen "Kitabü'l-Cihâd" bölümünde ise tarihî değeri olan rivayet sayısı yalnızca yedi ile sınırlı kalmıştır. Bu kısımda yer alan rivayetlerde daha çok savaşın usûl ve âdâbı, şehitliğin fazileti gibi konular ön plana çıkmaktadır.

Eser içerisindeki farklı bölüm ve başlıklardan tespit ettiğimiz megâzî bilgilerini kronolojik olarak olay örgüsü içerisinde aktardıktan sonra bu bilgilerin siyer bilimi bakımından değerini tahlil etmek amacıyla *es-Sünen'in* ilk dönem siyer ve megâzî literatüründe önemli yeri olan İbn Şihâb ez-Zührî (ö.124/742), Mûsâ b. Ukbe (ö.141/758), Vâkıdî (ö.207/823) ve İbn Hişâm'ın (ö.218/833) eserleriyle karşılaştırması yapılmıştır. Bunun sonucunda Nesâî'nin verdiği bilgilerin yadsınamayacak derecede önemli olduğu anlaşılmıştır. Bu bilgilerin çoğunluğu megâzî kaynaklarıyla paralellik arz etmekte çok az sayıdaki rivayetin ise çeliştiği görülmüştür. Aslında çeliştiğini düşündüğümüz rivayetlere baktığımızda bunların isim benzerliği nedeniyle karıştırıldığı ihtimali akla gelmektedir. Bununla ilgili olarak Hudeybiye, Hayber ve Huneyn seferlerini örnek vermek mümkündür.

Nesâî'nin diğer kaynaklarda zikredilmeyen bilgilere de yer verdiği görülmektedir. Hayber Gazvesi'ndeki yasakları duyuran münâdînin kimliği, Mekke fethedildiğinde Hz. Peygamber ile Kâbe'ye girdiği bildirilen dördüncü kişi, fetih günü yaşanan bir hırsızlık

hadisesi, Huneyn Gazvesi dönüşü Ebû Mahzûre ile karşılaşılması bu bilgilerden bazılarıdır.

Mukayese neticesinde *es-Sünen*'de yer alan megâzî bilgilerinin çoğunun Vâkıdî'nin eserinde ondan daha az olmak üzere İbn Hişâm'ın eserinde geçtiği tespit edilmiştir. İbn Şihâb ez-Zührî ve Musa b. Ukbe'nin eserlerinde ise bu bilgilerin daha az yer aldığı görülmektedir. Bu durumun sebebi ise İbn Şihâb ez-Zührî ve Musa b. Ukbe'nin ilk dönem siyer ve megâzî müelliflerinin en eskilerinden olması ve Nesâî'nin Vâkıdî ve İbn Hişâm'a daha yakın dönemde eserini telif etmesinden kaynaklanmaktadır. *es-Sünen*'deki bilgilerin en fazla Vâkıdî ile paralellik göstermesi ise diğer müelliflere nazaran olay kurgusunda çeşitli rivayetlere yer vermesi sebebiyledir.

Ayrıca diğer kaynaklardan Vâkıdî dışındaki müellifler, olaylar hakkında çoğu zaman yalnızca bir rivayetle yetinirken Nesâî'nin onların aksine birden fazla rivayeti bir arada aktardığına şahit olunmaktadır. Nitekim "Sayd ve'z-Zebâih" bölümünde Hudeybiye seferine giderken yaban eşeğinin avlanmasıyla ilgili ihramlıyken avlanmaya dair naklettiği beş rivayet ve "Kasâme" bölümünde Tebük Seferi'nde yaşanan bir kavga sonucu ortaya çıkan diyetin gerekli olup olmadığına dair naklettiği on beş rivayet bu örneklerden yalnızca bir kaçıdır.

Biraz önce bahsettiğimiz Nesâî'nin bab başlığı bağlamında hüküm vermek amacıyla aktardığı olaya dair pek çok rivayetin mana itibarıyla aynı olması ilk bakışta onun gereksiz tekrarlarla bulunduğu intibasını uyandırmaktadır. Bununla birlikte bu rivayetlere nüfuz edildiğinde aslında onun olay, yer ve şahısla ilgili oldukça önemli detaylar sunduğu görülmektedir. Yine "Cenâiz" bölümünde şehitlerin gömülmesiyle ilgili iki başlıkta Uhud şehitlerinin defnedilmesi hususunda iki farklı bilgiyi art arda vererek tercihte bulunmamış, objektif davranmıştır. Bu ve buna benzer verebileceğimiz pek çok örnekten Nesâî'nin sahip olduğu bir bilgiyi her yönüyle ortaya koyarak en sahih bilgiyi sunmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu da onun bir muhaddis olarak cerh ve tadil anlayışındaki hassasiyetinden kaynaklanmış olmalıdır. Dolayısıyla bizce onu ve eserini incelenmeye değer kılan bu vasfı olmuştur. Nitekim o, bu hassasiyeti sebebiyle "*yaşadığı asrın önde gelen muhaddisi*" ithafına mazhar olmuştur.

Sonuç olarak; Nesâî'nin ahkâm hadisleri ihtiva eden *es-Sünen* adlı eseri, her ne kadar megâzî literatürü çerçevesinde kaleme alınmamış olsa bile Hz. Peygamber'in gazve ve seriyyeleri bağlamında oldukça zengin bilgiler sunmaktadır. Çalışmamız bu zenginliğe

dikkat çekme noktasında görevini yerine getirdiğine inanmaktadır. Kuşkusuz bu araştırmadaki mukayese, rivayetlerin senet ve metinlerinin tahlil edilmesiyle ileri taşınabilir ve daha kapsamlı çalışmalar hazırlanabilir. Bu tür çalışmalar, iki farklı bilim dalı olan Siyer ve Hadis alanlarının aslında aynı kaynaktan beslendiğini gösterecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Apaydın, Mehmet, *Siyer Kronolojisi*, İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018.
- Çakan, İsmail Lütfi, *Anahatlarıyla Hadis*, İstanbul: Ensâr Neşriyat, 2009.
- Çakan, İsmail Lütfi, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1985.
- Davutoğlu, Ahmet, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, İstanbul: Sönmez Yayınları, 1996.
- İbn Hallikân, Ahmed b. Muhammed, *Vefâyâtü'l-A'yân ve Enbâü Ebnâi'z-Zamân*, (nşr. İhsan Abbas), I-VIII, Beyrut: Dârü Sâdır, 1978.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısrî (ö. 218/833), *es-Sîretü'n-Nebeviyye* (nşr. Mustafa es-Sakkâ, İbrâhim el-Ebyârî, Abdülhafız eş-Şelebî), I-IV, Kahire 1955.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd (ö. 273/887), *es-Sünen*, (thk. Muhammed Fuad Abdülbâki), Kahire 1953.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî (ö. 230/845), *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr* (thk. Ali Muhammed A'mr), I-XI, Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2001.
- İbn Şihâb ez-Zührî (ö.124/742), *el-Megâzi'n-Nebeviyye* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dımeşk: Darü'l-Fıkr, 1981.
- Karaman, Hayrettin v.dğr., *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara: DİB Yayınları, I-V, 2012.
- Matlûb, Ahmed, *Mu'cemü'l-Melâbis fî Lisâni'l-Arab*, Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1995.
- Mûsâ b. Ukbe (ö.141/758), *el-Megâzi* (thk. Muhammed Bakşîş Ebû Mâlik), Riyad: Mektebetü'd-Dâri'l-Minhâc, 1434.
- Müslim, Ebû Hüseyin Müslîm b. Haccâc el-Kuşeyrî (ö. 261/875), *Sahîhu Müslim* (nşr. Muhammed Ali Beydûn), Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 2011.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali (ö. 303/915), *es-Sünen* (nşr. Muhammed Nâsirüddîn el-Elbânî), Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1996.
- Öz, Şaban, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, İstanbul: İSAR Vakfı Yayınları, 2008.
- Öztürk, Levent, *İlk Hicret Habeşistan*, İstanbul: Siyer Yayınları, 2015.

- Öztürk, Levent, *On İkinci Yüzyıla Kadar İslâm Dünyasında Hastaneler*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2007.
- Pekcan, Ali, *İmâm Nesâî'nin Fezâilü'l-Kur'ân'ı*, Bs.y., Hüner Yayınları, 2006.
- Sandıkçı, S. Kemal, *İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis*, Ankara: DİB Yayınları, 1991.
- Sübki, Tâcüddîn Ebû Nasr Abdülvehhâb b. Ali b. Abdilkâfi, *Tabakâtü's-Şafi'iyeti'l-Kübrâ* (thk. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî-Abdulfettâh Muhammed el-Hulv), Kahire: Dârü'l-İhya li-Kütübi Arabiyye, ty.
- Sünen'ün-Neseî* (trc. A. Muhtar Büyükçınar ve dğr.), İstanbul: Kalem Yayıncılık, 1981.
- Sünenü Nesâî bi-Şerhi Suyûtî ve Hâşiyeti's-Sindî*, Beyrut: Dârü'l-Mârifet, 1990.
- Ürkmez, Ahmet, *Nesâî'de Rivayet Sistematiği Telfik Tahvil Muhalefet*, Bs.y., İlahiyat Yayınları, 2016.
- Vâkıdî, Muhammed b. Ömer (ö. 207/822), *Kitâbü'l-Megâzî* (thk. Marsden Jones), I-III, Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1984.
- Vellvî, Muhammed Ali b. Âdem b. Mûsâ İtyûbî, *Zehîratü'l-Ukbâ fi Şerhi'l-Müctebâ*, Riyad: Dârü'l-Meârici'd-Düveliyye, 1996.
- Yâkût el-Hamevî, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh Bağdâdî er-Rûmî (ö. 626/1229), *Mu'cemü'l-Büldân*, I-V, Beyrut: Dârü Sâdır, 1977.
- Zehebî, Şemseddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ* (thk. Şuayb el-Arnaût- Ekrem el-Bûşî), I-XXV, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984.
- Ziriklî, Hayreddin, *el-A'lâm: Kamûsu Terâcim li-Eşheri'r-Ricâl ve'n-Nisâ min'el-Arab ve'l-Müsta'rebîn ve'l-Müsteşrikîn*, I-VIII, Beyrut: Dârü'l-İlm li'l Melâyîn, 2002.

Sürelî Yayınlar

- Aba, Veli, “Nesâî'nin (ö. 303/915) Şîlikle İthamı”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Adana 2018, XVIII/1, s. 167-191.
- Agitoğlu, Nurullah, “Temel Hadis Kitaplarındaki Siyer Bölümleri Üzerine Bir Değerlendirme-Tirmizî'nin el-Câmiu's-Sahîh'i Örneğinde-”, *Turkish Studies*, Ankara 2017, S. 12/27, s. 51-64.
- Ahmed, İmtiaz, “Bir Muhaddis Olarak Vâkıdî” (trc. Ramazan Özmen), *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Van 2000, III/3, s. 429-440.
- Altun, İsmail, “Hz. Peygamber'in Şehit Aileleriyle Münasebetleri”, *EKEV Akademi Dergisi*, Erzurum 2010, XIV/44, s. 227-246.
- Bilgen, Osman, “Buhârî'nin Siyer ve Megâzî Rivayetlerine Yaklaşımı”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Adapazarı 2014, XVII/ 30, s. 1-16.
- Dûrî, Abdülazîz, “İbn Şihâb ez-Zührî ve İslam Tarih Yazıcılığının Başlamasındaki Rolü” (trc. Câsim Avcı), *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sakarya 2002, S. 6, s. 57-77.
- Dûrî, Abdülaziz, “İslâm'da Tarih Yazıcılığının Ortaya Çıkışı Üzerine Bir İnceleme: ez-Zührî” (trc. H. İbrahim Gök), *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Konya 2006, XXII, s. 161-176.
- Ece, Abdurrahman, “Câbir b. Abdullah'ın Hayatı ve Hadis Rivayeti”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, İstanbul 2017, S. 9, s. 145-194.
- Gül, Sema, “Muâz b. Cebel'in Yemen'e Gönderilmesiyle İlişkilendirilen Rivayetlerin Şekil Yönünden Tahlili”, *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Iğdır 2015, S. 6, s. 183-208.
- Koçyiğit, Talat, “İbn Şihâb ez-Zührî (50-124 H)”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1973, XXI/1, 51-84.
- Leknevî, Ebü'l-Hasenât Muhammed Abdülhayy el-Hindî, “Sünen-i Erba'a ve Bazı Hadis Kitaplarında Yer Alan Hadislerin Durumu” (trc. Mustafa Karataş), *Kur'ân Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, İstanbul 1999, II/19-21, 170-190.
- Makdisî, İbnü'l-Kayserânî, “Kütüb-i Sitte Musanniflerinin Hadis Kabul Şartları” (trc. Selahattin Yıldırım), *Hadis Tetkikleri Dergisi*, İstanbul 2016, XIV/2, 95-104.
- Özdemir, Veysel, “Buhârî'nin Megâzî Rivayetlerinde Tesâhülünün Olup Olmadığı İle İlgili Değerlendirmeler”, *EKEV Akademi Dergisi-Sosyal Bilimler*, Erzurum 2014, XVIII/59, 265-330.
- Robson, James Manchester, “Sünen-i Nesâî Nüshalarının Rivayeti” (trc. Mûsâ Erkaya), *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Elazığ 2014, XIX/1, 189-215.

- Schoeler, Gregor, “Mûsâ b. Ukbe’nin Kitâbü’l-Megâzî’si İle İlgili Yeni Bulgular” (trc. Hüseyin Akgün), *İslâm, Sanat, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi*, Konya 2013, XI/22, s. 11-21.
- Şahyar, Ayşe Esra, “Sünen-i Nesâî’de Bir Metin Tenkidi Uygulaması Örneği”, *Hadis Tetkikleri Dergisi*, İstanbul 2014, XII/2, s. 7-26.
- Terzi, Mustafa Zeki, “Buhârî’nin Sahîh’indeki Siyer ve Megâzî Rivayetleri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun 1991, V/5, s. 147-156.
- Ünver, Mustafa, “Nesâî, Tefsir ve Tefsirdeki Metodu”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun 1992, S. 6, s. 193-205.
- Yarba, Rıdvan, “Cerh ve Tadil Âlimlerine Göre Vâkıdî (ö. 207/823)”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Adana 2014, XIV/2, s. 143-148.

Diğer Yayınlar

- Akbulut, Ubeydullah, *Kelâm Açısından Tirmizî ve Nesâî'nin Sünenlerinde Geçen İman ile İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2009.
- Akgül, Mustafa, *Kütüb-i Sitte Kavramının Oluşum Süreci ve Şöhret Bulması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004.
- Algül, Hüseyin “Kuratâ Seriyyesi”, *DİA*, Ankara 2002, XXVI, 431.
- Algül, Hüseyin, “Has‘am (Benî Has‘am)”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 281-282.
- Apaydın, Yunus, “Humus”, *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 367.
- Aslan, Hasan, *Hadis Literatüründe Fedâilü's-Sahâbe Türü Kaynaklar ve Nesâî'nin “Fedâilü's-Sahâbesi”*, Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şırnak 2017.
- Avcı, Casim “Kurayza (Benî Kurayza)”, *DİA*, Ankara 2002, XXVI, 431-432.
- Başer, İsmail, *Kütüb-i Sitte'ye Dâhil Dört Sünen Kitabının Mukayesesi*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2006.
- Bayka, Betül, *Ebû Dâvûd'un (ö. 275/888) Sünen Adlı Eserinde Yer Alan Megâzî ile İlgili Rivayetlerin Tespit ve Tahlili*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2016.
- Boynukalın, Mehmet, “Teyemmüm”, *DİA*, İstanbul 2012, XLI, 50-52.
- Çakan, İsmail Lütfi “Amre bnt. Mes‘ûd”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 96.
- Çakmak, Mehtap, *Tarihçi Olarak Buhari ve Tarihçilik Açısından Sahîh'i*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2011.
- Çın, Dursun, *Hadis'te Kitâbü'l-Megâzî Literatürünün Erken Dönem Kaynaklarının Tespiti ve Değerlendirilmesi: İmam Buhari Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2013.
- Çörtü, Mustafa Meral, *An-Nasai ve Tafsir al-Kur'an al-Azim'i*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990.
- Demir Akgün, Sevim, *Hz. Peygamber Döneminde Yemek Kültürü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2007.
- Dönmez, Mustafa, *İmam Nesai ve Cerh-Ta`dil Metodu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1998.

- Durmuş, Üzeyir, *Siyerin Hadislerle Yeniden İnşası (Sahîhayn Çerçevesinde ve Sîret-i İbn Hişâm ile Karşılaştırmalı Olarak)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016.
- Efendioğlu, Mehmet, “Kutbe b. Âmir”, *DİA*, İstanbul 2002, XXVI, 482.
- Erdem, Mehmet, “Salâtü'l-Havf”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 21-23.
- Fayda, Mustafa, “Âişe”, *DİA*, İstanbul 1989, II, 201-205.
- Fayda, Mustafa, “İbn Hişâm”, *DİA*, Ankara 1999, XX, 71-73.
- Fayda, Mustafa, “Siyer ve Megâzî”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVII, 319-324.
- Fayda, Mustafa, “Vâkidî”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 471-475.
- İbn Hacer, Askalânî, “Atiyye el-Kurazî”, *Sahâbe-i Kirâm Ansiklopedisi: el-İsâbe* (trc. Naim Erdoğan), İz Yayıncılık, İstanbul 2010, III, 430.
- İkiz, Ali, *Hz. Muhammed'in Son Günleri ve Bu Dönemdeki Olayların Tarihi Yansımaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2017.
- Kandemir, M. Yaşar, “Nesâî”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 563-565.
- Kandemir, M. Yaşar, “Câbir b. Abdullah”, *DİA*, İstanbul 1992, VI, 530-532.
- Kandemir, M. Yaşar, “es-Sünen”, *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 147-148.
- Kapar, Mehmet Ali “Hevâzin”, *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 276-277.
- Khaziev, Rinat, *Rızaeddîn b. Fahreddin ve “Kütüb-i Sitte ve Müellifleri” Adlı Eseri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015.
- Mahmudov, Elşad, “Sîfûlbahr Seriyyesi”, *DİA*, Ankara 2009, XXXVII, 156- 157.
- Mahmudov, Elşad, “Zülcedr Seriyyesi”, *DİA*, Ankara 2013, XLIV, 551-552.
- Mahmudov, Elşad, “Zâtürrikâ”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIV, 152.
- Olgaç, Mahmut, *Mûsâ b. Ukbe'nin (ö. 141/758) Siyer'e Dair Rivayetlerinin Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015.
- Öksüz, Nilgün, *Hadis Tarih İlişkisi ve Buhârî'nin et-Tarihü'l-Evsât'ındaki Metodu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2005.
- Önkal, Ahmet, “Benî Mustalik”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXI, 360-361.
- Önkal, Ahmet, “Ci'râne”, *DİA*, İstanbul 1993, VIII, 25.

- Özaydın, Abdülkerim, “Cezîme b. Âmir”, *DİA*, Ankara 1993, VII, 508.
- Özben, Zübeyde, *Hadislerde Geçen Yer İsimleri (Buhârî Özelinde)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011.
- Özkan, Halit, “Zühri”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIV, 544-549.
- Özkuyumcu, Nadir, “Nadîr (Benî Nadîr)”, *DİA*, Ankara 2006, XXXII, 275-276.
- Souley, Abdoulaye Ousseini, *Kütüb-i Sitte'de Şiir*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018.
- Yılmaz, Zafer, *Nesâî ve Tefsirindeki Metodu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2013.
- Yiğit, İsmail, “Siyer Kaynaklarına Göre Seferilik (Hz. Peygamber Dönemi)”, *Seferilik ve Hükümleri*, Ensâr Neşriyat, İstanbul 1997, s. 69-85.

ÖZGEÇMİŞ

Beyza YILMAZ, 1991 yılında Sakarya'da doğdu. 2009 yılında Adapazarı Anadolu İmam Hatip Lisesi'nden mezun olup aynı yıl Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans öğrenimine başladı. 2014 yılında mezun olduktan sonra Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı'nda İslam Tarihi yüksek lisans eğitimine başladı. Halen yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.